ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี
ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์

โดย
พระมหาธำรงค์ สมาธิ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง
ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2545

ISBN 974 – 653 – 262 – 6

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE NEED OF PEOPLE IN NONTHABURI PROVINCE TO MONK'S DHAMMA PRESENTATION

By

Thamrong Samathi

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF EDUCATION

Department of Non – formal Education

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2002

ISBN 974 – 653 – 262 – 6

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์” เสนอโดย พระมหาธำรงค์ สมาธิ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิราวรรณ คงคล้าย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์ สุพัตรา ชุมเกตุ
2. อาจารย์ ดร.คีรีบูน จงวุฒิเวศย์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ทองปลิว ชมชื่น)

...../...../.....

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สุพัตรา ชุมเกตุ)

...../...../.....

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.คีรีบูน จงวุฒิเวศย์)

...../...../.....

.....กรรมการ

(พระครูสุนทรธรรมโสภณ)

...../...../.....

K 43469003 : สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง
คำสำคัญ : ความต้องการของประชาชน/การแสดงธรรม

ธำรงค์ สมาธิ : ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ (THE NEED OF PEOPLE IN NONTHABURI PROVINCE TO MONK'S DHAMMA PRESENTATION). อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ : รศ. สุพัตรา ชุมเกตุ และ อ. ดร.คีรีบูน จงวุฒิเวศย์. 211 หน้า. ISBN 974 - 653 - 262 - 6.

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านต่างๆ คือ ด้านพระธรรมกถึก เนื้อหาธรรมะ สถานที่แสดงธรรม วิธีการแสดงธรรม โอกาสในการแสดงธรรม ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาในการแสดงธรรม รูปแบบในการแสดงธรรม และเปรียบเทียบความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ตามตัวแปรอิสระ กลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้วัดในจังหวัดนนทบุรี ใช้วิธีการสัมภาษณ์วัดละ 15 คน จำนวน 12 วัด รวม 180 คน และสนทนากลุ่มกับประชาชนที่มาวัด จำนวน 2 วัด วัดละ 10 คน รวม 20 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิจัยครั้งนี้ จำนวน 200 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์อย่างมีแบบฟอร์มและประเด็นสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลสภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์หาค่าความถี่และค่าร้อยละ ข้อมูลความต้องการของกลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์โดยใช้คะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ตามตัวแปรอิสระคือ เพศ และที่อยู่อาศัย ใช้สถิติ (t – Test Independent) เปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง ตามตัวแปรอิสระคือ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา สภาพการมาวัด และสภาพการฟังธรรม ใช้สถิติ (F-test) การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า

ด้านพระสงฆ์ผู้แสดงธรรม ส่วนใหญ่ประชาชนต้องการพระสงฆ์ที่มีบุคลิกสำรวม และใช้ภาษาที่ฟังแล้วเข้าใจง่าย ด้านเนื้อหาธรรมะ ส่วนใหญ่ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในเนื้อหาที่เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน ด้านสถานที่แสดงธรรมส่วนใหญ่ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่ศาลาการเปรียญอยู่ในระดับที่มาก ด้านวิธีการแสดงธรรมส่วนใหญ่ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมด้วยวิธียกตัวอย่างเรื่องราวปัจจุบันในระดับมาก ด้านโอกาสในการแสดงธรรม ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในวันสำคัญทางศาสนา ด้านเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ส่วนใหญ่ประชาชนต้องการฟังธรรมที่วัดในเวลาช่วงหลังพระฉันเช้า ส่วนทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และหอกระจายข่าวประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในช่วงเช้าก่อนไปทำงาน ด้านเวลาในการแสดงธรรม ส่วนใหญ่ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยใช้เวลาประมาณ 20 – 30 นาที ด้านรูปแบบในการแสดงธรรม ส่วนใหญ่ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมแบบธรรมาสน์เดียว

เมื่อเปรียบเทียบความต้องการของประชาชนจำแนกตามตัวแปรอิสระพบว่า ประชาชนมีเพศต่างกัน มีความต้องการในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางวิทยุและหอกระจายข่าวแตกต่างกัน, มีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีความต้องการในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าวแตกต่างกัน, มีอายุแตกต่างกัน มีความต้องการในด้านเนื้อหาธรรมะ โอกาสในการแสดงธรรมและช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์แตกต่างกัน, มีการศึกษาต่างกัน มีความต้องการในด้านโอกาสในการแสดงธรรมแตกต่างกัน, มีอาชีพต่างกัน มีความต้องการทุกด้านไม่แตกต่างกัน, มีรายได้ต่างกัน มีความต้องการในด้านรูปแบบในการแสดงธรรมแตกต่างกัน, มีความถี่ในการฟังธรรมต่างกัน มีความต้องการในด้านสถานที่แสดงธรรมและด้านโอกาสในการแสดงธรรมแตกต่างกัน, มีความถี่ในการมาวัดต่างกัน มีความต้องการในทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2545

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ 1.....2.....

K 43469003 : MAJOR : ADULT AND CONTINUING EDUCATION
KEY WORD : THE NEED OF PEOPLE / MONK'S DHAMMA PRESENTATION
THAMRONG SAMATHI : THE NEED OF PEOPLE IN NONTHABURI PROVINCE TO MONK'S DHAMMA PRESENTATION. THESIS ADVISORS : ASSO. PROF. SUPATTRA CHUMKET AND KIRIBOON JONGWUTIWES, Ph.D. 211 pp. ISBN 974 - 653 - 262 - 6.

The aim of this research were to study the need of the people to monk's Dhamma presentation in the part of preacher, content, place, method, occasion, time , period of time and the way of giving a sermon, and to compare the need of the people to monk's Dhamma presentation with the Independent Variables. The sample population were those who live near the temples in Nonthaburi Province. The structure interview was used with 180 persons near 12 temple and the focus group with 20 persons near two temples. They were 200 persons from 14 temples.

The instruments use were structure interview and focus groups. The data were collected and analyzed by using frequency and percentile statistic. The data of the people's need were analyzed by using mean and standard deviation. The comparison of different needs of the people in Independent Variables, i.e. sex and residence, was analyzed by using t – test independent statistic, while that of age, occupation, revenue, education level, frequency of going to the temple and listening to sermons were analyzed by using F – test statistic. The data were presented by using the table and narration.

The result of the study was found that , the aim of the research was to study people's need to monk's Dhamma presentation. In the part of preacher, majority of people need those who were in good manners and use normal language speech. And the content, could applying in daily life. In the part of place, majority of people need the monk to used Salakarnparian (the making – merit Hall) in the temple for listening to sermons. In the part of method, majority of people need monks citing an example in this present life. In the part of occasion, majority of people need monks giving sermon on important religious days. In the part of space of time, majority of people need monk giving sermon at the temple after partaking breakfast. But, at television, radio and public broadcasting tower, majority of people need monks giving sermon in the morning before they go to work. The part of period of time, majority of people need monks giving sermons in 20 - 30 minutes per time. In the part of the method, majority of people need individual monks giving sermons on a pulpit (Thammart).

Comparing people's need according to Independent Variables, it was found that people of different sex need different period of time in Dhamma presentation at the radio and broadcasting tower, people of different residence need different period of time in Dhamma presentation at the broadcasting tower, different age need different content, occasion and period of time in Dhamma presentation at television, different level of education need different occasion in Dhamma presentation, different occupation need no significant in every part, different revenue need different form of Dhamma presentation, different frequency in listening to sermon need different place and occasion in Dhamma presentation, different frequency in going to temple need no significant difference in every part.

Department of Non – formal Education Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2002
Student's signature……..
Thesis Advisors' signature 1……2……

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยขออนุโมทนาที่ได้รับความอนุเคราะห์จาก รองศาสตราจารย์ สุพัตรา ชุมเกตุ ประธานผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และ อาจารย์ ดร.คีรีบูน จงวุฒิเวศย์ อาจารย์ควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าของท่าน คอยให้คำปรึกษา และ แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ นอกจากนี้ต้องขออนุโมทนารองศาสตราจารย์ ดร.ทองปลิว ชมชื่น ที่กรุณาเป็นประธานคณะกรรมการวิทยานิพนธ์ และ ขอกราบขอบพระคุณพระครูสุนทรธรรมโสภณ ที่ได้กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้กับผู้วิจัยและได้ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเทพดิลก และ พระมหา ดร.ต่วน สิริธมฺโม ที่ได้ช่วยตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ จนได้แบบสัมภาษณ์ที่สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์

ขออนุโมทนาต่อคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้วิจัย ทั้งที่เป็นอาจารย์ในภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน และอาจารย์พิเศษที่ได้มาถ่ายทอดความรู้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระครูปลัดทนงค์ ฐิตรำสี เจ้าอาวาสวัดชลอ ที่ได้ให้การสนับสนุนทุนการศึกษา ช่วยให้คำปรึกษาและให้ความสะดวกในการลงพื้นที่เพื่อทำการวิจัย ขออนุโมทนา แด่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร และ คุณวราลี ศรีทอง ที่ได้ให้การสนับสนุนทุนการศึกษา ซึ่งได้นำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการทำวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณ พระมหาวิโรจน์ อธิโชโต ที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล และจัดเอกสารต่างๆ ขออนุโมทนา คุณจิณณภักดิ์ ศรีศิลารักษ์ และคุณเสริมศักดิ์ อ่อนคง และอีกหลายท่านที่ได้ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม จนงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณเจ้าอาวาสซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้เพื่อสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ซึ่งได้ช่วยประสานกับประชาชนที่อยู่ใกล้วัด ทำให้ผู้วิจัยได้รับความสะดวกในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม และขออนุโมทนาต่อญาติโยมทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้สัมภาษณ์และร่วมสนทนากลุ่ม ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุด

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัย บิดามารดา คุณครูอุปัชฌาย์และอาจารย์ ตลอดจนท่านที่มิได้เอ่ยนามในที่นี้ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเกิดกำลังใจมีความมุมานะพยายามจนงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จไปด้วยดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

สารบัญ

		หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		จ
กิตติกรรมประกาศ		ฉ
สารบัญตาราง		ฏ
สารบัญแผนภูมิ		ฑ
บทที่		
1	บทนำ	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
	ปัญหาของการวิจัย	7
	สมมุติฐานในการวิจัย	7
	ขอบเขตของการวิจัย	8
	ตัวแปรที่ศึกษา	9
	คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	9
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
	แผนการวิจัย	10
2	วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
	สภาพการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในประเทศไทย	11
	ประวัติความเป็นมาของพระสงฆ์ในประเทศไทย	11
	ประวัติและพัฒนาการพระพุทธศาสนามหายาน	13
	การปกครองคณะสงฆ์ไทย	14
	บทบาทของสถาบันศาสนาต่อสังคม	18
	บทบาทของพระสงฆ์ไทยกับการเผยแผ่ธรรมะ	21
	เทคนิคการเผยแผ่ธรรมะ	25
	ข้อปฏิบัติสำหรับผู้แสดงธรรม	25
	วิธีการแสดงธรรม	26
	ระเบียบปฏิบัติในการแสดงพระธรรมเทศนา	27

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ หน้า

ระเบียบปฏิบัติก่อนขึ้นธรรมาสน์..... 28
ระเบียบปฏิบัติขณะนั่งธรรมาสน์ 28
ระเบียบปฏิบัติในการให้ศีล..... 29
ระเบียบปฏิบัติการตั้งนะโม และขึ้นอุเทศ 30
ระเบียบปฏิบัติขณะแสดงพระธรรมเทศนา 31
ระเบียบปฏิบัติเมื่อแสดงพระธรรมเทศนาจบแล้ว 32
ระเบียบปฏิบัติในการรับประเคนเครื่องไทยธรรม 32
เคล็ดลับและศิลปะการเทศน์..... 32
การวางโครงเทศน์ 33
จิตวิทยาการเทศน์ 33
อุดมการณ์ของนักเทศน์..... 34
จุดเด่นของนักเทศน์ 34
พุทธวิธีในการสอน 35
คุณสมบัติของผู้สอน 36
ลีลาการสอน 40
กลวิธีและอุบายประกอบการสอน 42
การวัดและการประเมินผล 47
ความสำคัญของการวัดและการประเมินผล 47
ความหมายของการวัดผล 48
ประโยชน์ของการวัดและการประเมินผล 49
ประเภทของการวัดผล 51
ลักษณะของการวัด 51
หลักการวัดผล 52
เครื่องมือการวัด 53
การประเมินผลตามความเป็นจริง..... 55
เทคนิคการสอนผู้ใหญ่ 57
การสอนแบบบรรยาย 57

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

บทที่ หน้า
การสอนแบบอภิปรายกลุ่ม 58
การสอนแบบแสดงบทบาทจำลอง..... 58
การสอนแบบประชุมกลุ่มปรึกษาย่อย 58
การสอนแบบสาธิต 59
ครูหรือผู้สอนผู้ใหญ่ 59
คุณสมบัติของผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ 60
คุณลักษณะของครูสอนผู้ใหญ่ที่พึงประสงค์ 60
แนวคิดในการสอนผู้ใหญ่จากทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่..... 61
ข้อแตกต่างระหว่างการสอนผู้ใหญ่และการสอนเด็ก..... 62
หลักการสอนผู้ใหญ่..... 66
การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่ที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน 70
เทคนิคการพูดและวิธีการพูด 71
ความหมายของการพูด 71
ประวัติศาสตร์การพูด..... 72
ประวัติการพูดในประเทศไทย..... 76
นักพูดที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย 78
การปรับปรุงตัวผู้พูด 80
การวิเคราะห์ผู้ฟังและกาลเทศะ..... 88
จรรยามารยาทและคุณธรรมของผู้พูด..... 91
สภาพการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี 92
การปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี..... 92
การศึกษาของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี 94
กิจกรรมของคณะสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน 99
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 109

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย 117
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 117
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย 124
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 125
การเก็บรวบรวมข้อมูล 127
การวิเคราะห์ข้อมูล 128
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 129
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 129
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล 130
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์ 130
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 130
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง 133
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบความแตกต่าง
ของความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง 141
สนทนากลุ่ม 162
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการสนทนากลุ่ม 161
ตอนที่ 2 เคราะห์ความต้องการของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสนทนา
กลุ่มจำแนกตามรายด้าน..... 162
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 166
สรุปผลการวิจัย 167
อภิปรายผล 172
ข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ 178
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 179

บรรณานุกรม..... 180

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

หน้า

ภาคผนวก 186
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 187
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ 189
ภาคผนวก ค ประเด็นสนทนากลุ่ม 196
ภาคผนวก ง สรุปประเด็นสนทนากลุ่ม 200

ประวัติผู้วิจัย 211

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงความถี่และร้อยละ ของข้อมูลพื้นฐานของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง.....	130
2	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชน	133
3	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านพระธรรมกถึก	134
4	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านเนื้อหาธรรมะ	135
5	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านสถานที่แสดงธรรม	136
6	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านวิธีการแสดงธรรม	137
7	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านโอกาสในการแสดงธรรม	138
8	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (ที่วัด)	139
9	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (วิทยุ โทรทัศน์ และหอกระจายข่าว)	139
10	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม	140
11	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านรูปแบบในการแสดงธรรม.....	141
12	ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ระหว่างเพศชายกับเพศหญิง	142

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่งวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ หน้า

13 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ระหว่างผู้ที่อยู่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล..... 143
14 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA 144
15 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Duncan เกี่ยวกับระดับความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านเนื้อหาธรรมะ ด้านโอกาสในการแสดงธรรม และด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์จำแนกตามกลุ่มอายุ 146
16 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชน ที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA 147
17 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Duncan เกี่ยวกับระดับความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ใน ด้านโอกาสในการแสดงธรรม จำแนกตามระดับการศึกษา 150
18 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีอาชีพที่แตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA..... 150
19 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA 152
20 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Duncan เกี่ยวกับระดับความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ใน ด้านรูปแบบในการแสดงธรรม จำแนกตามรายได้ต่อเดือน 155
21 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีความถี่การฟังธรรมต่อปีที่แตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA..... 155
22 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Duncan เกี่ยวกับระดับความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านสถานที่แสดงธรรมด้านโอกาสในการแสดงธรรมและโดยรวม ทุกด้านจำแนกตามความถี่การฟังธรรมต่อปี 158
23 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีความถี่ต่อการไปวัดที่แตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA 159

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วังท่าพระ

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	รูปแบบการปกครองในสมัยพุทธกาล.....	15
2	แผนภูมิการปกครองคณะสงฆ์ไทย.....	17
3	ศรัทธาของพุทธมามกะขึ้นไปหาพระพุทธเจ้า.....	101
4	แผนผังการนั่งสนทนากลุ่มวัดกระโจมทอง.....	202
5	แผนผังที่นั่งการสนทนากลุ่มวัดโคนอน.....	207

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีปัญหาหลายประการด้วยกัน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่ประชากรของประเทศขาดความสำนึก และขาดความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น จนทำให้เกิดความเดือดร้อน ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เกิดจากการที่ประชากรของประเทศไม่ได้รับการอบรมในด้านจิตใจที่ดีพอ แม้ว่าการศึกษาในปัจจุบัน จะมีผู้ที่จบการศึกษามากขึ้นก็ตาม แต่ปัญหาต่างๆ ก็ไม่ได้ลดลงแต่ประการใด มิหนำซ้ำปัญหาต่างๆ กลับดูจะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ซ้ำร้าย ผู้ที่มีความรู้สูง กลับเป็นผู้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นมากกว่าคนที่มีความรู้น้อย คนรวยกลับทำสิ่งที่ไม่น่าจะทำมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ไม่ได้เป็นเพราะคนไม่มีความรู้ หรือคนไม่มีจะกิน ซึ่งในอดีต คนที่ไม่มีจะกินหรืออดอยากจะเป็นผู้ที่คอยสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง และคนที่ทำผิดกฎหมายก็คือคนที่ไม่มีความรู้ แต่ปัจจุบัน กลับมีลักษณะที่เปลี่ยนไป ฉะนั้นการพัฒนาจิตใจของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ที่ทุกคนในประเทศจะต้องตระหนักให้มาก เพื่อให้สังคมเกิดความสำนึกมีคุณธรรมจริยธรรมมากยิ่งขึ้น สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่ประชากรของประเทศขาดคุณธรรมมีดังนี้

ปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สิน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอมา ไม่ว่าจะเป็นการปล้น หรือการลักเล็กขโมยน้อย ตลอดจนการก่ออาชญากรรมอื่นๆ ซึ่งทำให้ประชาชนที่ประกอบสัมมาอาชีพต้องได้รับความเดือดร้อน แม้ว่าบ้านเมืองจะมีบทลงโทษในทางกฎหมายแก่ผู้กระทำความผิดก็ตาม แต่ก็ยังมีผู้กระทำความผิดอยู่อย่างไม่ลดละ มีข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมต่างๆ เกิดขึ้นไม่เว้นแต่ละวันซึ่งสามารถเห็นได้จากหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ ซึ่งปัญหาทางอาชญากรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นเพราะการไม่รู้จักควบคุมตนเอง หรือในทางพุทธศาสนาเรียกว่า มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด ดังนั้นหากสามารถขจัดความเห็นผิดและสร้างความมีเมตตาความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเห็นอกเห็นใจให้เกิดขึ้นมากเท่าไร ก็จะทำให้ปัญหาอาชญากรรมต่างๆ ลดน้อยลงได้ สภาพปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปจะเกิดจากการที่คนขาดคุณธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเกียจคร้าน ความไม่มีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ ขาดความเห็นอกเห็นใจ ทำให้ก่ออาชญากรรมขึ้นมา มีการขโมย จี้ ปล้น ตลอดจนการทำร้ายและเข่นฆ่ากัน เนื่องมาจากการที่

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วังท่าพระ

คนขาดธรรมะที่จะหล่อเลี้ยงจิตใจ แม้ว่าบ้านเมืองจะเจริญ ประชากรของประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินก็ไม่ได้หมดสิ้นไป กลับมีเพิ่มมากขึ้น และนับวันจะสลับซับซ้อนยากที่จะเอาผิดทางกฎหมายได้

ปัญหาด้านยาเสพติด ยาเสพติดจัดได้ว่า เป็นกามคุณอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงกามคุณ เราก็จะนึกไปเกี่ยวกับเรื่องของทางเพศหรือเกี่ยวกับการกินให้เกิดความเอร็ดอร่อย แต่ในทางหลักของพระพุทธศาสนาแล้ว การที่ประสาทได้รับรสอันใดแล้วเกิดความพอใจและอยากเสพอีกนั้นจัดได้ว่าเป็นกามคุณเช่นเดียวกัน การที่ประชาชนติดยาเสพติดนั้นไม่ว่าจะเป็นสุราหรือสิ่งเสพติดที่กฎหมายต้องห้ามก็ตาม การใช้หลักธรรมทางศาสนาน่าจะเป็นส่วนช่วยหล่อหลอมจิตใจให้แข็งแกร่ง เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ให้ไปทดลองยาเสพติดและให้มีพลังใจยืนหยัดพร้อมที่จะต่อสู้กับชีวิต (มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะเภสัชศาสตร์ , ภาควิชาเภสัชเคมี 2542 : 104)

ปัญหาโสเภณี เป็นปัญหาที่มีมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ ในสมัยก่อนปัญหาโสเภณี เกิดจากการหลอกลวงตลอดจนการบังคับ แต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าปัญหาโสเภณีกลับเป็นปัญหาที่เกิดจากบุคคลที่ต้องการเป็นโสเภณี ตั้งใจที่จะเป็นด้วยตนเอง เพราะหวังที่จะได้เงินมาใช้จ่ายของฟุ่มเฟือย เช่นซื้อกระเป๋าราคาแพง ซื้อโทรศัพท์ ตลอดจนของใช้ที่มียี่ห้อ การเที่ยวไปในสถานบันเทิงต่างๆ จึงทำให้ต้องหาเงินมาให้ได้มากๆ เพื่อใช้ซื้อของที่ตนต้องการ ซึ่งปัญหาดังกล่าว จะมักเจอกับกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัญหาโสเภณีในปัจจุบันเกิดจากความไม่พอดีของการใช้จ่ายไม่รู้จักประมาณในการเลี้ยงชีวิต ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว คนเราสามารถอยู่ได้ด้วยปัจจัย 4 เท่านั้น คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ส่วนสิ่งของอื่นๆ นอกจากนี้เป็นปัจจัยประกอบที่ช่วยให้สะดวกสบายมากขึ้นเท่านั้น แต่หากไม่รู้จักพอ ก็จะแสวงหาสิ่งที่ตนต้องการในทางที่ไม่ถูกต้องได้

โดยทั่วไปแล้วปัญหาของสังคมไทยเป็นปัญหาที่เกิดจากการที่ประชาชนขาดคุณธรรมหรือจิตสำนึกที่ดี หลงไหลในวัตถุมากจนเกินไป ทำให้เกิดการเสพที่ไม่พอเพียง เนื่องจากกามเป็นสิ่งที่ผู้เสพไม่รู้จักพอ และต้องเสพเรื่อยๆ ไปอย่างไม่สิ้นสุด ทำให้เกิดความเดือดร้อน แย่งชิง และกระทำการต่างๆ เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ การที่ประชาชนในชาติ ขาดความสำนึกที่ดีนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก โดยที่ผู้กระทำไม่รู้สึกว่าสิ่งที่กระทำอยู่เป็นความเสียหายแต่อย่างใด กลับเห็นว่าสิ่งที่กระทำอยู่เป็นสิ่งที่ถูกต้องและสมควร ในทางพุทธศาสนาเรียกการกระทำเช่นนี้ว่า ความเห็นผิด (มิจฉาทิฏฐิ)

เมื่อสังคมเกิดปัญหาต่างๆ คนผู้ซึ่งอยู่ในสังคมนั้นๆ ก็ต้องช่วยกันแก้ไข และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแก้ไขปัญหาสังคม ไม่สามารถกระทำได้โดยบุคคล สถาบัน องค์กร หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง จำเป็นที่จะต้องร่วมมือกัน ของทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในสถาบัน หรือองค์กรใดๆ เนื่อง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากปัญหาสังคม เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากคนในสังคมเป็นผู้กระทำขึ้น ดังนั้นการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายภายในสังคมนั้น

ประเทศไทยจัดได้ว่าเป็นสังคมหนึ่งเช่นเดียวกัน ดังที่เคยได้ยินคำว่า "สังคมไทย" หรือชาวไทย แต่ในสังคมไทยนั้น ยังมีสังคมอื่นๆ ที่แยกย่อยออกไปอีกเช่น สังคมชั้นสูง หรือสังคมชั้นกลาง ในสังคมหนึ่งสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือผู้นำ และผู้ตาม แต่จะแยกย่อยออกไปมากน้อยเพียงไรก็ต้องขึ้นอยู่กับขนาดของสังคมนั้นๆ

สังคมไทย ประกอบด้วย สถาบันต่างๆ ที่สำคัญ 6 สถาบัน ดังนี้

1. สถาบันครอบครัวและการสมรส
2. สถาบันการปกครอง
3. สถาบันศาสนา
4. สถาบันการศึกษา
5. สถาบันเศรษฐกิจ
6. สถาบันนันทนาการ (สุพัตรา สุภาพ 2535 : 64)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ในสถาบันต่างๆ ที่กล่าวมา ล้วนมีบทบาทต่อการช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆ ภายในสังคมทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม เนื่องจากเมื่อเกิดปัญหาในสังคม ทุกสถาบันก็ย่อมได้รับผลกระทบ และเกิดปัญหาด้วยกันทั้งสิ้น เช่นเมื่อเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมือง ก็พลอยได้รับผลไปด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัญหาทางเศรษฐกิจ อาจนำมาซึ่งความนิยมชมชอบหรือความเสื่อมศรัทธาต่อนักการเมืองได้เช่นเดียวกัน หากรัฐบาลใดไม่สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ ประชาชนก็จะคิดว่าไม่มีความสามารถเป็นต้น ดังนั้น ในสถาบันทางสังคมทุกๆ สถาบันก็ต้องมีบทบาทในการช่วยกันแก้ปัญหาต่างที่เกิดขึ้นร่วมกัน และบางครั้ง ตัวของสถาบันเองก็มีปัญหาที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือจากสถาบันอื่นๆ

สถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่เกี่ยวกับความประพฤติและจรรยามารยาท เพื่อให้สมาชิกมีความประพฤติในแนวเดียวกัน ให้รู้ว่าอะไรดีอะไรไม่ดี (สุพัตรา สุภาพ 2521:29) มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างจิตสำนึกที่ดี เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดมีแก่ประชาชนในสังคม สถาบันศาสนามีพระสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนและมีการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของศาสนา ไปสู่ประชาชนผู้มีความศรัทธาต่อศาสนานั้นๆ การให้การอบรมสั่งสอนการเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่สำคัญ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติมาเป็นปกติอยู่แล้ว ทั้งที่เรียกว่าการเทศน์ แสดงธรรม หรือการปาฐกถาก็ตาม (พระครูสุนทรธรรมโสภณ 2545:26) ในสมัยพุทธกาลพระสงฆ์นอกจากจะปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์แล้ว พระสงฆ์ยังมีหน้าที่ต้องอบรมสั่งสอนประชาชนให้เห็นโทษของกิเลส

และให้เห็นคุณของความสงบระงับจากกิเลส ในการอบรมสั่งสอนประชาชนนั้น พระสงฆ์ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องทั้งในที่พักและการจาริกไปสู่ดินแดนที่ห่างไกล (ภัทพร สิริกาญจน 2535: 23) ในปัจจุบันแม้เราจะมีโรงเรียนที่สอนวิชาการต่างๆ แล้วก็ตาม แต่ยังอาศัยพระภิกษุสงฆ์ช่วยอบรมสั่งสอนนักเรียนในด้านศีลธรรมจรรยาและวิชาพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ 2535 : 5) ซึ่งในการอบรมสั่งสอนประชาชนนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่หลักอย่างสำคัญของพระสงฆ์ ซึ่งมีกล่าวไว้ในเรื่องของ ทิศ 6 ดังนี้

1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว คือพระสงฆ์พึงสั่งสอนชาวพุทธที่ประพฤติฝ่าฝืนศีลธรรมหรือจารีตประเพณีหรือทำความชั่ว โดยชี้ให้เห็นผลของการทำความชั่ว และพยายามชักจูงไม่ให้ทำความชั่วนั้นๆ

2. ให้ตั้งอยู่ในความดี โดยการแนะนำชักชวนให้พุทธศาสนิกชน ทำความดีละเว้นความชั่ว ผู้ที่เคยทำความชั่วมาแล้วสั่งสอนให้ทำความดี ผู้ที่ทำความดีอยู่แล้วก็ให้ทำความดีเพิ่มขึ้น

3. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม คือ พึงสงเคราะห์คนทั่วไปด้วยจิตใจบริสุทธิ์ มีเมตตากรุณา โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ

4. ให้ได้ยินได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง โดยปกติพุทธศาสนิกชน จะไม่รู้พระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งเหมือนพระสงฆ์ พระสงฆ์เมื่ออุปสมบทแล้ว จะทำหน้าที่ที่ศึกษาพระธรรมวินัยมากกว่าประชาชน ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องอธิบายสิ่งที่ประชาชนยังไม่รู้ให้ประชาชนได้รู้ให้เข้าใจชัดเจน

5. ทำสิ่งที่เคยฟังมาแล้วให้แจ่มแจ้ง คือ อธิบายสิ่งที่พระสงฆ์รู้มาให้ประชาชนเข้าใจชัดเจนจนหายสงสัย

6. แนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ประชาชนปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ประพฤติในสิ่งที่ดีงาม เพื่อความสุขในชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ 2533 ก : 69)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประชาชนนับถือพระพุทธศาสนามากที่สุดประเทศหนึ่ง จากสถิติของศาสนิกชน จำแนกตามศาสนา ปี 2541 มีพุทธศาสนิกชน ทั้งประเทศ 57,134,880 คน คิดเป็นร้อยละ 92.95 (สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2542 : 41) มีพระภิกษุสามเณร ปี 2542 ในประเทศไทยทั้งสิ้น 365,140 รูป จำแนกเป็นสามเณร 97,840 รูป มีพระธรรมทูตที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ในปี พ.ศ. 2542 จำนวนทั้งสิ้น 3,483 รูป จำแนกเป็นพระธรรมทูตทั่วไป มีจำนวนมากที่สุด 2,385 รูป หรือร้อยละ 68.48 ของจำนวนพระธรรมทูตทั้งหมด รองลงมาคือ พระธรรมทูตเฉพาะกิจ 643 รูป หรือร้อยละ 18.46 พระธรรมทูตไปต่างประเทศ 343 รูป หรือร้อยละ 9.85 และพระธรรมทูตบนพื้นที่สูง 112 รูปหรือร้อยละ 3.22 (สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ 2542 : 38)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประจำปี 2545 ได้มีนโยบายในการส่งเสริมคุณภาพการเผยแพร่ศาสนธรรม ด้วยการอุดหนุนทุนการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ชาวต่างประเทศ และส่งเสริมให้ศาสนทายาทได้เป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยการเผยแผ่คำสอนทางพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง มีการอบรมพระธรรมทูตทั่วไปและเฉพาะกิจ และพระธรรมทูตไปต่างประเทศ อบรมพระวิปัสนาจารย์ และสร้างพระนักเผยแผ่ ฝึกอบรมพระนักเทศน์ (กระทรวงศึกษาธิการ 2545:54)

คนไทยส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็ไม่ได้ห้ามที่จะไปนับถือศาสนาอื่น เช่น คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ เป็นต้น มีการนำคุณค่าของศาสนาอื่นๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการผสมผสานกับหลักศาสนาพุทธอย่างไม่ขัดเขิน เช่น พิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ในเรื่องการขึ้นบ้านใหม่ แต่งาน ตั้งศาลพระภูมิ เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ 2533:31) แม้เมื่อมีศาสนาใหม่ๆ เข้ามาจากภายนอก ก็ได้พบการต้อนรับอย่างดี และเปิดโอกาสหรือถึงกับช่วยเอื้อเฟื้อให้มีการเผยแพร่โดยสะดวกด้วยซ้ำ (พระธรรมปิฎก 2540 ข : 31)

พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ตั้งแต่เริ่มประกาศพระศาสนา ดังจะเห็นได้จากพระพุทธพจน์ในการส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา เช่น

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วังท่าพระ

“ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (วินัย. 3/42/39.)

“ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มีอุปการะมาก แก่พราหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด “ (ขุ.อิติ. 25/287/314)

ในสมัยพุทธกาล พระสงฆ์อาจประสบอุปสรรคบางประการในการพัฒนาศีลธรรมของชุมชน กล่าวคือ ประการแรก พระสงฆ์ต้องเผชิญกับการต่อต้านและไม่ยอมรับ เนื่องจากธรรมะที่พระสงฆ์เผยแผ่นั้นขัดกับวิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมของชาวบ้านเช่น ชาวบ้านเคยชินกับการล่าสัตว์ แต่พระสงฆ์ชี้ให้เห็นบาปโทษของการฆ่าสัตว์ และชาวบ้านพอใจในการเสพสุขทางประสาทสัมผัส แต่พระสงฆ์กลับแสดงโทษของโลกิยสุขและคุณของความพ้นทุกข์คือนิพพานเป็นต้น ประการที่สอง พระสงฆ์ต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่แปลกใหม่และอุปนิสัยใจคอที่ไม่เป็นมิตรของชาวบ้าน เช่น กรณีของพระปุณณะเป็นต้น ประการที่สามพระสงฆ์ต้องเผชิญกับลัทธิความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้าน

และต้องพยายามเสนอคำสอนที่อาจขัดแย้งกับลัทธิดังกล่าว เช่น ชาวบ้านนับถือยำเกรงเทพเจ้า พระสงฆ์ต้องเสนอคำสอนที่สามารถน้อมนำชาวบ้านให้ยอมรับกฎแห่งกรรมแทนอำนาจสูงสุดของเทพเจ้า โดยไม่ทำให้ชาวบ้านเป็นปฏิปักษ์กับพระสงฆ์ ในการเอาชนะลัทธิดั้งเดิมหรืออาจารย์เจ้าลัทธิต่างๆ นั้น (ภัทรพร สิริกาญจน 2535 : 25)

ปัจจุบันพระสงฆ์จะใช้การสอนด้วยการ เทศน์ การบรรยาย การปาฐกถา การอภิปราย และมีการสนทนา ซึ่งอาจใช้สื่อทางโทรทัศน์ วิทยุ ตลอดจนหอกระจายข่าวเพื่อให้ประชาชนรับฟัง ซึ่งในการแสดงธรรมของพระสงฆ์นั้น มีปัญหาต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์และสถาบันสงฆ์ในฐานะผู้เผยแพร่ธรรมะ เช่นการขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแพร่ธรรมะอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท

2. ปัญหาและอุปสรรคด้านรูปแบบการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะ ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายธรรมภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อเนื่องที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแพร่ธรรมไม่เข้าถึงจิตใจผู้ฟังอย่างแท้จริง

3. ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแพร่ธรรมะ เช่นไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแพร่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการผลิตและการใช้โสตทัศนูปกรณ์มาก่อน รวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่จึงมุ่งใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแพร่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัด

4. ปัญหาและอุปสรรคด้านประชาชนผู้รับฟังธรรมะ เช่น ประชาชนขาดความรู้พื้นฐานทางศีลธรรม การศึกษาทุกระดับไม่เน้นธรรมะหรือศีลธรรม นอกจากนี้สภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเจริญและวัฒนธรรมแบบตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทย สภาพแวดล้อมในสังคมเช่นนี้ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสนใจธรรมะ เพราะต้องใช้เวลาและความคิดไตร่ตรองมาก โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนหรือวัยรุ่น ไม่ให้ความสนใจนัก

5. ปัญหาและอุปสรรคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ธรรมะ เช่นพระสงฆ์และสถาบันสงฆ์ไทยไม่มีการวิจัย ประเมินผลการเผยแพร่ธรรมะ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบัน หรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และสถาบันสงฆ์มีการประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่ธรรมะในปริมาณที่น้อยมาก และขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย (ปันนัดดา นพพนาวัน 2533 : 103 – 104)

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว ยังมีการฟังธรรมกันตามประเพณี ซึ่งการฟังธรรมดังกล่าวจะไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย เพราะเป็นการฟังธรรมที่ไม่สนใจฟังธรรมมากนักแต่เป็นการนั่งฟังกันไปเพื่อให้ครบกำหนดตามประเพณีหรือพิธีการ การฟังธรรมตามประเพณีนั้น เช่น การฟังธรรมใน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาบันสงฆ์

งานบำเพ็ญกุศลศพ การฟังธรรมในงานรื่นเริงต่างๆ เช่นวันขึ้นปีใหม่ตลอดจนงานครบรอบของบริษัทหรือสำนักงานต่างๆ ซึ่งคนฟังจะไม่มีใจอยู่กับการฟังธรรมมากนัก เนื่องจากบรรยากาศของงานไม่เอื้ออำนวย และผู้ฟังมักจะสนใจอยู่กับสิ่งอื่นๆ เกี่ยวกับงาน มากกว่าที่จะฟังธรรม โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวกับความบันเทิง ผู้ฟังธรรมก็จะมุ่งสนใจกับงานรื่นเริงบันเทิงที่จะมีขึ้น การฟังธรรมะก็จะไม่ได้ผลเท่าที่ควร

จะเห็นได้ว่าปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระสงฆ์นั้น เกิดขึ้นจากการที่ประชาชนไม่สนใจที่จะรับฟังอันเนื่องมาจากการแสดงธรรมไม่เป็นที่สนใจของประชาชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ซึ่งเมื่อทราบความต้องการของประชาชนแล้ว พระสงฆ์ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแสดงธรรม และทำให้ประชาชนมีความสนใจในการแสดงธรรมมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์

2. เพื่อเปรียบเทียบความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย สภาพการมาวัด สภาพการฟังธรรม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ปัญหาของการวิจัย

1. ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านพระธรรมกถึก เนื้อหาธรรมะ สถานที่แสดงธรรม วิธีการแสดงธรรม โอกาสในการแสดงธรรม ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาในการแสดงธรรม รูปแบบในการแสดงธรรม เป็นอย่างไร

2. ประชาชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ สภาพที่อยู่อาศัย สภาพการฟังธรรม สภาพการมาวัด แตกต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านของพระธรรมกถึก เนื้อหาธรรมะ สถานที่แสดงธรรม วิธีการแสดงธรรม โอกาสในแสดงธรรม ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาในการแสดงธรรม รูปแบบในการแสดงธรรม แตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานในการวิจัย

ประชาชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ สภาพที่อยู่อาศัย สภาพการฟังธรรม สภาพการมาวัด แตกต่างกันมีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านของพระธรรมกถึก เนื้อหาธรรมะ สถานที่แสดงธรรม วิธีการแสดงธรรม โอกาสในการแสดงธรรม ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาในการแสดงธรรม รูปแบบในการแสดงธรรม แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) ประชากรที่ให้สัมภาษณ์ และ (2) ประชากรที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1.ประชากรที่ให้สัมภาษณ์ได้แก่ประชาชนที่อยู่ใกล้วัดในจังหวัดนนทบุรี 185 วัด

2.ประชากรที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ได้แก่ประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มาฟังธรรมที่วัด 185 วัด

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) กลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ (2) กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1. **กลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์** มีขั้นตอนเพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1.1 สุ่มวัดในจังหวัดนนทบุรี มี 6 อำเภอ มีจำนวนวัดทั้งหมด 185 วัด การสุ่มวัดจะใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อำเภอละ 2 วัด แบ่งเป็นวัดในเมืองและวัดนอกเมือง อย่างละ 1 วัด จึงได้วัดที่จะทำวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 12 วัดแบ่งเป็นวัดในเมือง 6 วัด และวัดนอกเมือง 6 วัด

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

1.2 สุ่มประชาชนที่อยู่ใกล้วัดที่ได้จากการสุ่มมาแล้ว โดยใช้วิธีสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) วัดละ 15 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ต้องสัมภาษณ์จำนวน 180 คน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะดังนี้

- มีอายุ 20 ปีขึ้นไป
- มีที่อยู่อาศัยห่างจากวัดไม่เกิน 3 กิโลเมตร
- เป็นผู้เคยได้ฟังพระสงฆ์แสดงธรรมทั้งต่อหน้าและทางสื่อต่างๆ

2. **กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสนทนากลุ่ม** ได้แก่ ประชาชนที่มาวัด วัดละ 10 คน ซึ่งมีขั้นตอนในการสุ่มดังนี้

2.1 สุ่มอำเภอ ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้อำเภอบางกรวยเป็นอำเภอที่จะสุ่มวัด

2.2 สุ่มวัด ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง(Purposive Sampling) โดยสุ่มเอาวัดในเมือง 1 วัดและวัดนอกเมือง 1 วัด

2.3 สุ่มประชาชนที่มาฟังธรรมที่วัด ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) วัดละ 10 คน ได้กลุ่มตัวอย่างที่จะต้องใช้สนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน

ฉะนั้นในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มคือ (1) กลุ่มตัวอย่างที่จะให้สัมภาษณ์จำนวน 180 คน (2) กลุ่มตัวอย่างที่จะใช้สนทนากลุ่มจำนวน 20 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ทำวิจัยในครั้งนี้ทั้งหมด จำนวน 200 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรที่เป็นคุณสมบัติส่วนตัวของประชาชนที่ฟังพระสงฆ์แสดงธรรม ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย สภาพการมาวัด สภาพการฟังธรรม

ตัวแปรตาม

ความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านของพระธรรมกถึก เนื้อหาธรรมะ สถานที่แสดงธรรม วิธีการแสดงธรรม โอกาสในการแสดงธรรม ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาในการแสดงธรรม รูปแบบในการแสดงธรรม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลงวันที่ลิขสิทธิ์

ความต้องการ หมายถึง ความต้องการของประชาชนที่จะให้ที่จะเห็นการแสดงธรรมของพระสงฆ์เป็นไปตามที่ตนต้องการ

พระสงฆ์ หมายถึง นักบวชที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาโดยไม่เจาะจงเอารูปใดรูปหนึ่ง

พระภิกษุ หมายถึง นักบวชในพระพุทธศาสนาที่เป็นพระภิกษุรูปเดียว

การแสดงธรรม หมายถึง การถ่ายทอดธรรมะไปสู่ประชาชนหรือผู้ฟังด้วยวิธีการเทศน์ การบรรยาย การอภิปราย การปาฐกถา

สภาพการมาวัด หมายถึง ความถี่ของการมาวัด

สภาพการฟังธรรม หมายถึง ความถี่ของการฟังธรรม

พระธรรมกถึก หมายถึง พระสงฆ์ผู้แสดงธรรม

เนื้อหาธรรมะ หมายถึง เนื้อหาธรรมะอันเป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระสงฆ์นำไปถ่ายทอดแก่ประชาชน

สถานที่แสดงธรรม หมายถึง สถานที่ตลอดจนการใช้สื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งประชาชนสามารถรับฟังเนื้อหาธรรมะได้

วิธีการแสดงธรรม หมายถึง การใช้วิธีการต่างๆ เช่นการใช้อุปกรณ์ ตลอดจนเทคโนโลยีเข้าช่วยเพื่อให้การแสดงธรรมมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

โอกาสในการแสดงธรรม หมายถึง โอกาสในการแสดงธรรมในเทศกาลหรือวันสำคัญต่างๆ ทั้งทางพุทธศาสนาและทางฝ่ายบ้านเมือง

ช่วงเวลาที่ใช้แสดงธรรม หมายถึง ช่วงเวลา ที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือผู้ฟังมีความสะดวกที่จะรับฟังเช่น ช่วงตอนเช้า ตอนเที่ยง ตอนบ่าย ตอนค่ำ เป็นต้น

ระยะเวลาในการแสดงธรรม หมายถึง ความมากน้อยของระยะเวลาที่ใช้แสดงธรรม

รูปแบบในการแสดงธรรม หมายถึง การแสดงธรรมด้วยรูปแบบ 4 ประการคือ เทศน์ บรรยาย ปาฐกถา และอภิปราย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อจะได้ทราบความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์

2. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการแสดงธรรมของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

สำหรับการศึกษาครั้งนี้ สรุปเป็นแบบแผนการวิจัยได้ ดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ข้อมูลพื้นฐานของประชาชน

- อายุ
- เพศ
- อาชีพ
- รายได้
- การศึกษา
- ที่อยู่อาศัย
- สภาพการมาวัด
- สภาพการฟังธรรม

→

ความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. พระธรรมกถึก
2. เนื้อหาธรรมะ
3. สถานที่แสดงธรรม
4. วิธีการแสดงธรรม
5. โอกาสในการแสดงธรรม
6. ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม
7. ระยะเวลาในการแสดงธรรม
8. รูปแบบในการแสดงธรรม

บทที่ 2

วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมและนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 8 ตอน ดังนี้

1. สภาพการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในประเทศไทย
2. เทคนิคการเผยแผ่ธรรมะ
3. พุทธวิธีในการสอน
4. การวัดและการประเมินผล
5. เทคนิคการสอนผู้ใหญ่
6. เทคนิคการพูดและวิธีการพูด
7. สภาพการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

สภาพการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในประเทศไทย

ประวัติความเป็นมาของพระสงฆ์ในประเทศไทย

พระพุทธศาสนากับคนไทยเป็นเสมือนเนื้อและเลือดในร่างกายมนุษย์ ไม่สามารถแยกจากกันได้ ประเทศไทยเป็นดินแดนสุวรรณภูมิที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระโสณะกับพระอุตตระมาประกาศพระศาสนามาเผยแผ่เป็นคณะแรก ก็สามารถพูดจาเทศนาธรรมให้แก่ชาวสุวรรณภูมิเหล่านั้นก่อน แล้วจึงเผยแผ่พุทธรรมออกไปถึงชาวพื้นเมืองเดิมมีมอญโบราณ ละว้า เป็นพวกแรกในสุวรรณภูมิที่นับถือพระพุทธศาสนา

การนำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานในอาณาจักรสุวรรณภูมินั้น มีปรากฏในจดหมายเหตุจีนว่า “ทวารวดี” ซึ่งสันนิษฐานว่า ได้แก่จังหวัดนครปฐม โดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ เช่น “พระปฐมเจดีย์ ศิลารูปพระธรรมจักร” เป็นต้น (กรมการศาสนา 2527 : 129)

พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

เมื่อเริ่มสร้างอาณาจักรสุโขทัย มีพระสงฆ์ลังกามาปฏิบัติธรรมตั้งสำนักเผยแผ่ธรรมที่เมืองนครศรีธรรมราชแล้ว ครั้นพ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 1820 พระองค์ได้

ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดียิ่ง และให้ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ตั้งมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนา พอถึงรัชสมัยพระเจ้าลิไทกษัตริย์องค์ที่ 5 แห่งกรุงสุโขทัยขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. 1897 ทรงเลื่อมใสทวีคูณถึงกับเสด็จออกผนวชชั่วคราว ณ วัดอรัญญิก อีกทั้งทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเตภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง เป็นการสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยบริสุทธิ์บริบูรณ์ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทันสมัยต่าง ๆ ไม่เข้าไปรบกวน ฉะนั้นพระพุทธศาสนากับความเป็นธรรมชาติจึงเป็นเนื้อเดียวกัน ส่งผลทางด้านจิตใจอย่างสูงแก่ผู้เข้าไปสัมผัส

พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา

โดยภาพรวมพระพุทธศาสนา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาอาจกล่าวได้ว่าประชาชนไม่สู้โน้มเอียงไปในหลักธรรมชั้นสูงมากนัก มุ่งแต่เรื่องการบุญการกุศล บำรุงพระสงฆ์ สร้างวัดวาอาราม ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ พิธีกรรม งานฉลอง งานนมัสการต่าง ๆ เช่นไหว้พระธาตุ และไหว้พระพุทธบาท เป็นต้น ส่วนการบำเพ็ญจิตภาวนาก็มุ่งเน้นไปทางความขลังความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ มีเรื่องไสยศาสตร์ อาถรรพณ์ เข้ามาปะปนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะช่วงปลายรัชสมัยเสียกรุงเป็นเรื่องน่าคิดว่าเพียงไม่กี่สิบปีคนไทยสมัยอยุธยาเริ่มมีบทบาททางศาสนาเปลี่ยนไปเมื่อเทียบกับสมัยสุโขทัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงธนบุรี

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงบำรุงกิจพระศาสนา สร้างวัดใหม่ขึ้นบ้าง ปฏิสังขรณ์วัดเก่าบ้าง อาราธนาพระภิกษุผู้รู้ธรรม มีศีลาจารวัตรมาจากหัวเมือง การพระศาสนาอยู่ในช่วงฟื้นฟูหลังจากเสียกรุง

พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยรัชกาลที่ 1 - 5 การพระศาสนายังอยู่ในลักษณะฟื้นฟูและมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา เช่น การสร้างวัดและปฏิสังขรณ์วัด มีการสังคายนาพระไตรปิฎก มีการขยายหลักสูตรบาลี 3 ชั้น (ตรี – โท – เอก) เป็นเก้าประโยค มีการสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวง ส่งเสริมการสอนพระปริยัติธรรมให้กว้างขวาง อีกทั้งมีการติดต่อศาสนกิจยังต่างประเทศ โดยเฉพาะรัชกาลที่ 5 ทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้พระราชโอรสและพระบรมวงศานุวงศ์ได้ศึกษาวิชาการแขนงต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ นับว่าทรงสร้างฐานความคิดให้ผู้สืบต่อสันติวงศ์และผู้ที่เป็นนักปกครองทั้งหลาย เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างใหญ่หลวงในกาลต่อมา

สมัยรัชกาลที่ 6 ถึงปัจจุบัน การพระศาสนามีความเปลี่ยนแปลง พออนุโลมเรียกว่าเป็นการพัฒนาในสายตาของอนุชนคนรุ่นใหม่ กล่าวคือ มีการสร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามให้พิเศษพิศดารมากขึ้น มีการวางแนวการปกครองคณะสงฆ์ มีการรจนาเรียบเรียงแต่งตำรา

พระพุทธศาสนา อีกทั้งนำตำราจากภาษาต่างประเทศมาเป็นจำนวนมาก พระไตรปิฎกได้รับการศึกษาอย่างแพร่หลายเพราะมีการแปลและนำมาเรียบเรียงประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดี มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งผลิตพระบัณฑิตจำนวนมากสู่สังคม แม้จะลาสิกขาไปบ้างแต่ผลประโยชน์ก็หนีไม่พ้นที่จะตกแก่ชาติและพระศาสนา

เป็นเรื่องที่น่าจับตามองการพระศาสนาในประเทศไทยนับแต่ปี พ.ศ. 2545 พระพุทธศาสนาในประเทศไทยแม้จะมีการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น มีการศึกษาเล่าเรียนในระบบมหาวิทยาลัย มีการก่อสร้างในพุทธสถานวิจิตพิศดาร มีพิธีกรรมและการจัดงานภายในวัดที่แปลกไปจากแนวคิดพระพุทธศาสนาดั้งเดิม แต่พระพุทธศาสนาในบ้านเมืองนี้ยังคงได้รับการกล่าวขานว่าเป็นพระพุทธศาสนาเถรวาท จิตวิญญาณชาวพุทธเถรวาทที่ฝังมาแต่สุโขทัย ยังคงมีอิทธิพลเหนือความคิดนักวิชาการที่ยังไม่กล้าขนานนามให้เป็นพระพุทธศาสนานิกายอื่น

กรณีร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่คณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 มีมติให้ไปทบทวนใหม่ ๆ ทั้งที่ ครม. มีมติเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2544 ได้อนุมัติในหลักการและให้ถือเป็นเรื่องเร่งด่วนในการตรา พ.ร.บ. คณะสงฆ์ การที่ ครม. ตีกลับร่างพระราชบัญญัติครั้งนี้ หลายท่านหวั่นใจว่าจะมีผู้ฉวยโอกาสมาทำให้พระพุทธศาสนาปั่นป่วนและตีรวนโดยเป็นฆาตกรทางนิติกรรม รัฐบาลจะไม่เข้าใจหรือไขสือก็ตาม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

หากร่างพระราชบัญญัติได้รับการเปิดช่องให้มีการแก้ไขพระไตรปิฎกได้ มีการยอมรับคณะสงฆ์นิกายใหม่ได้ พระพุทธศาสนาในเมืองไทยจะต้องเปลี่ยนโฉมหน้าเป็นแน่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ถ้าท่านอยากเห็นเมืองไทยในอนาคต ลองซื้อตั๋วเครื่องบินไปลงที่เกาหลีหรือที่ญี่ปุ่นดูซิ และจะเห็นเมืองไทยในอีก 50 ปีข้างหน้า นี่ไม่ได้หมายความว่าผู้เขียนกำลังตำหนิชาวพุทธเกาหลีหรือญี่ปุ่น แต่เราคงสังเวชใจที่ไม่สามารถรักษาพระพุทธศาสนาเถรวาท อันเป็นมรดกของปู่ ย่า ตา ยาย โดยเฉพาะพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงฟูมฟักมาตั้งแต่ครั้งสร้างกรุงสุโขทัย หรือพระเจ้าลิไทถึงกับผนวชและแต่งตำราพระพุทธศาสนาสอนคนให้อยู่ดีมีสุขมีเอกลักษณ์ความเป็นไทย

ประวัติและพัฒนาการพระพุทธศาสนามหายาน

คนไทยยังมีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนามหายานไม่มากนัก ไม่เพียงแต่ฆราวาสเท่านั้น แม้พระสงฆ์เองก็ตาม ในปัจจุบันแม้จะมีผู้แปลตำราพระพุทธศาสนามหายานขึ้นมาบ้างแต่ก็ยังไม่มากเท่าที่ควร พระพุทธศาสนามหายานอาจไม่มีความจำเป็นในการปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ เพราะหลักธรรมฝ่ายเถรวาทที่คนไทยนับถืออยู่เพียงพอที่สนองความต้องการนี้ได้ แต่การศึกษาพระพุทธศาสนามหายานในแง่แนวคิด วิธีการจัดการวัฒนธรรมประเพณีของมหายาน ย่อมจะ

ทำให้ผู้ศึกษาเพิ่มพูนสติปัญญา มีทรรศนะกว้างไกลไม่คับแคบ โลกพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้เป็นโลกกว้าง ชาวพุทธเถรวาทจำต้องพบปะแลกเปลี่ยนความคิดและมุมมองกับชาวพุทธมหายาน การศึกษาหลักความคิดของกันและกันก็ย่อมเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นการสานสายใยแห่งความสามัคคี เพื่อร่วมจรรโลงพระพุทธศาสนาให้จิรัฏฐิกาล

พระพุทธศาสนามหายานเริ่มปรากฏชัดเจนครั้งแรกในพุทธศตวรรษที่ 5 ก่อนหน้านี้มีพระพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย นิกายเหล่านี้บางนิกายสูญหายไปในเวลาไม่นาน บางนิกายสามารถยืนหยัดมาได้จนถึงปัจจุบันนี้ พระพุทธศาสนามหายาน นับได้ว่าเป็นกระบวนการพระพุทธศาสนาที่มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ แตกกิ่งก้านสาขาออกมามาก มีเอกลักษณ์แตกต่างจากพระพุทธศาสนาดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้กล่าวได้ว่านิกายใหญ่ ๆ ของพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 นิกาย คือ เถรวาท และมหายาน (บางตำราแยกนิกายวัชรยานในทิเบตเป็นนิกายต่างหากจากมหายาน) นิกายมหายานนี้เป็นที่นับถือในทิเบต จีน เกาหลี ญี่ปุ่น ไต้หวัน เป็นต้น (ไพฑูรย์ รุจิมิตฺโต 2545 : 83 - 85)

การปกครองคณะสงฆ์ไทย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

พระสงฆ์เป็นองค์ประกอบหลักประการหนึ่งของสถาบันศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันหลักในสถาบันทั้ง 3 คือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ เนื่องจากพระสงฆ์มีข้อปฏิบัติทางพระวินัยและมีสภาพความเป็นอยู่แตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป คณะสงฆ์ไทยจึงเป็นสังคมหนึ่งที่มีลักษณะการปกครองเป็นของตนเองซึ่งไม่ขัดแย้งกับกฎหมายของบ้านเมือง ในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธก็ควรศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ ด้วยเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องต่อไป

ก่อนที่จะศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการปกครองของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันควรทำความเข้าใจลักษณะและรูปแบบการปกครองของพระสงฆ์ในพุทธกาลเพื่อเป็นพื้นฐานดังต่อไปนี้

เริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้าประกาศพระพุทธศาสนาในระยะแรกๆ ยังมีพระสงฆ์สาวกน้อย การปกครองทั้งหมดจึงไม่ยุ่งยากเท่าใดนัก พระสงฆ์สาวกทั้งหมดขึ้นอยู่กับพระพุทธเจ้าโดยตรง และเนื่องจากพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะเป็นพระอรหันต์หมดกิเลสแล้ว ปัญหาด้านการประพฤติจึงไม่มี การปกครองเป็นไปด้วยความเรียบง่าย แทบจะไม่ออกกฎระเบียบใดๆ

ต่อมาเมื่อมีผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาออกบวชประพฤติพรหมจรรย์มากขึ้น พระพุทธเจ้าจึงมอบอำนาจการปกครองให้แก่พระมหาเถระช่วยดูแลปกครอง เพื่อความสะดวกในการปกครองจะเห็นได้จากการทรงส่งพระสาวก 60 รูป ไปประกาศพระศาสนาแล้ว ทรงอนุญาตให้พระสาวกเหล่านั้นให้การอุปสมบทกุลบุตรได้ด้วยวิธีถึงไตรสรณคมน์ เรียกว่า ติสรณคมนูปสัมปทา ใน

พรรษาแรกของการตรัสรู้ การที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเช่นนี้ถือว่าเป็นปฐมเหตุในการมอบอำนาจการปกครองเบื้องต้น แต่ยังไม่ชัดเจนนัก เพราะในช่วงนี้ยังไม่มีการกำหนดบทบาทและหน้าที่อย่างชัดเจน

ในพรรษาที่ 3 ของการตรัสรู้ มีกุลบุตรเข้ามาบวชเพิ่มมากขึ้น จึงไม่มีใครคอยดูแลตักเตือนพร่ำสอน การนุ่งห่มยังไม่เรียบร้อย พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งให้พระภิกษุต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของพระอุปัชฌาย์ซึ่งเป็นผู้ให้การบวชโดยความเห็นชอบของสงฆ์ตามวิธีบวชแบบญัตติจตุตถกรรมวาจา ซึ่งเป็นวิธีบวชที่ใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้ หรือหากไปสมัครเรียนในสำนักของอาจารย์องค์ใด ก็ต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของอาจารย์ท่านนั้น จนกว่าจะครบ 5 ปี ตั้งแต่บวชจึงจะพ้นจากการควบคุม จึงเป็นอันว่าพระพุทธเจ้าทรงมอบอำนาจการปกครองแก่สงฆ์อีกขั้นตอนหนึ่ง โดยพระองค์เป็นผู้ควบคุมในหลักการ การบัญญัติวินัย และการกำหนดโทษแก่ผู้ล่วงละเมิด ส่วนการบริหารกลุ่มภิกษุให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตกเป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ หรืออาจารย์เหล่านั้นภายใต้พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

ตั้งแต่หลังพุทธกาลเป็นต้นมา จนกระทั่งถึงกรุงสุโขทัย พระภิกษุสงฆ์ได้ยึดแนวปฏิบัติตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ จวบจนปัจจุบันนี้ แต่เนื่องจากสังคมมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ มีการปกครองลดหลั่นกันไปตามลำดับ ตั้งแต่ระดับเล็กสุด คือ ครอบครัว ขึ้นไปเรื่อยๆ เป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด กระทรวง และรัฐบาล ทำให้มีผลกระทบต่อรูปแบบการปกครองของสงฆ์ไทยเป็นอย่างมาก จะเห็นได้ชัดว่าประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2505 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ได้มีการแบ่งการปกครองของคณะสงฆ์ตามแบบการปกครองทางบ้านเมือง มีการปกครองลดหลั่นกันไปตามลำดับ ตั้งแต่ระดับล่างสุดจนไปถึงสูงสุดคือ

1. เจ้าอาวาส มีหน้าที่ปกครองดูแลพระสงฆ์สามเณรและศิษย์วัดในวัดที่ได้รับแต่งตั้งให้ปกครอง ในบางวัดที่มีพระสงฆ์สามเณรมากจะมีการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสช่วยปกครองดูแล และอาจมีการมอบหมายให้พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งช่วยกันปกครองดูแล โดยแบ่งกันรับผิดชอบเป็นส่วนๆ เช่น 10 รูป 20 รูป เป็นต้น

2. เจ้าคณะตำบล (เฉพาะกรุงเทพมหานคร เรียกว่า เจ้าคณะแขวง) มีหน้าที่ปกครองดูแลพระสงฆ์สามเณรวัดต่างๆ ภายในตำบล ซึ่งส่วนใหญ่จะเรียกตามตำบลของบ้านเมือง

3. เจ้าคณะอำเภอ (เฉพาะกรุงเทพมหานคร เรียกว่า เจ้าคณะเขต) มีหน้าที่ปกครองดูแล พระสงฆ์สามเณรตำบลต่างๆ ในเขตอำเภอที่รับผิดชอบ

4. เจ้าคณะจังหวัด (เฉพาะกรุงเทพมหานคร เรียกว่า เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร) มีหน้าที่ปกครองดู แลพระสงฆ์สามเณรในอำเภอต่างๆ ในเขตจังหวัดที่รับผิดชอบ

5. เจ้าคณะภาค มีหน้าที่ปกครองดูแลพระสงฆ์สามเณรในจังหวัดต่างๆ ในเขตรับผิดชอบ การแบ่งภาคทางคณะสงฆ์มีทั้งสิ้น 18 ภาค เป็นการรวมจังหวัดที่ใกล้เคียงกัน 3 – 6 จังหวัดเข้าด้วยกัน เช่น ภาค 1 ได้แก่จังหวัดกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ ภาค 2 มีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และสระบุรี เป็นต้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

6. เจ้าคณะใหญ่ มีหน้าที่ปกครองดูแลพระสงฆ์สามเณร ในเขตรับผิดชอบซึ่งเรียกว่า “หน” โดยรวมภาคหลายๆ ภาค เป็น 1 หน เทียบทางบ้านเมืองคือ ภาค ดังนี้

6.1 หนใต้ ได้แก่ ภาคของคณะสงฆ์ที่อยู่ในเขตภาคใต้ของบ้านเมืองทั้งหมด

6.2 หนกลาง ได้แก่ ภาคของคณะสงฆ์ที่อยู่ในเขตภาคกลางของบ้านเมืองทั้งหมด

6.3 หนเหนือ ได้แก่ ภาคของคณะสงฆ์ที่อยู่ในเขตภาคเหนือของบ้านเมืองทั้งหมด

6.4 หนตะวันออก ได้แก่ ภาคของคณะสงฆ์ที่อยู่ในเขตภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือของบ้านเมืองทั้งหมด

การแบ่งระดับการปกครองที่แสดงนี้เป็นการแบ่งระดับตามการปกครองของคณะสงฆ์ในฝ่ายมหานิกาย ส่วนของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติก็แบ่งเช่นเดียวกัน แต่เรียกชื่อจะมีความสลับซับซ้อนกว่า

7. มหาเถรสมาคม ถือว่าเป็นองค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยมีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ไทยให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และมีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบหรือคำสั่ง โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระวินัย ใช้บังคับคณะสงฆ์ไทย กรรมการมหาเถรสมาคมประกอบด้วยพระเถระชั้นสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะจำนวนไม่เกิน 20 รูป โดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานโดยตำแหน่ง มีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม

(ปัจจุบันผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม) ปกติการประชุมมหาเถรสมาคมจะมีเดือนละ 3 ครั้ง คือ ทุกวันที่ 10 , 20 และ 30 ของทุกเดือน ณ พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

8. สมเด็จพระสังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ไทย มีอำนาจหน้าที่ในการบัญชาการคณะสงฆ์ ทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎมหาเถรสมาคม ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคมและทรงปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์อื่น คือ คณะสงฆ์ฝ่ายมหายาน ทั้งจีนนิกาย (คณะสงฆ์จีน) และอนัมนิกาย (คณะสงฆ์ญวน) ในประเทศไทย และทรงปฏิบัติศาสนกิจอื่นๆ โดยตำแหน่งที่ได้รับสถาปนา

สมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบัน (พ.ศ. 2546) คือ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 19 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงได้รับสถาปนาเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2532 ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร

การปกครองตามลำดับนี้ยังแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ตามระบบการบริหารราชการแผ่นดิน คือ การบริหารงานส่วนกลาง และการบริหารงานส่วนภูมิภาค โดยการบริหารตั้งแต่ระดับวัดถึงระดับภาค จัดเป็นการบริหารงานส่วนภูมิภาค และการบริหารงานระดับหนขึ้นไปเป็นการบริหารงานส่วนกลาง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

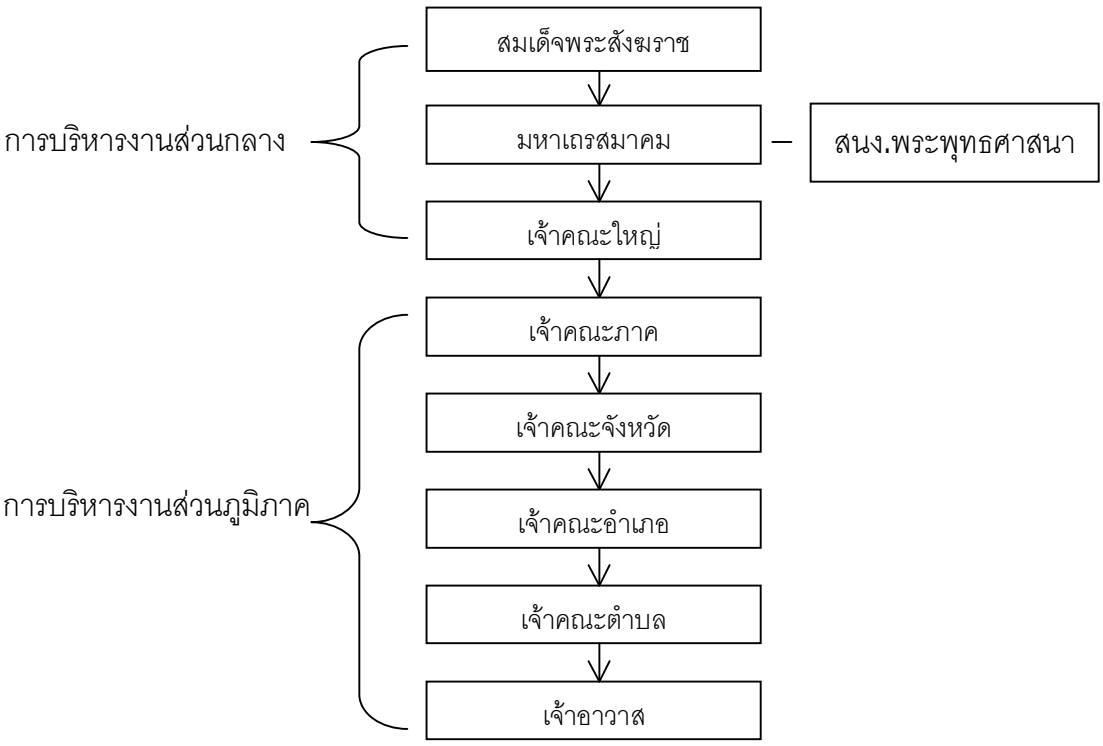

แผนภูมิที่ 2 แผนภูมิการปกครองคณะสงฆ์ไทย

อย่างไรก็ดีแม้จะมีการปกครองหลายขั้นตอนแต่ก็ไม่ยุ่งยากเพราะพระสงฆ์ทั้งหมด ได้ฝึกพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองอยู่แล้ว การปกครองจึงเป็นแต่เพียงแสดงลำดับการบังคับบัญชาเพื่อความสะดวกในการบริหารงานของคณะสงฆ์เท่านั้น

อนึ่ง การปกครองของคณะสงฆ์ไทยตามแผนภูมินี้เป็นการแบ่งการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2505 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ยังมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ประกาศใช้ก่อนหน้านี้อีกคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งมีข้อแตกต่างจากพระราชบัญญัติที่ใช้ในปัจจุบัน และได้ถูกยกเลิกไปแล้ว

จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์ไทยนอกจากมีหน้าที่ต้องศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย สั่งสอนอบรมประชาชนให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ให้ความช่วยเหลือประชาชนให้มีความสุขภายใต้ขอบเขตของพระธรรมวินัยแล้วยังมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบ คำสั่ง กฎเกณฑ์ ตามที่คณะสงฆ์ไทยกำหนดขึ้นใช้บังคับเพื่อความเรียบร้อยของหมู่สงฆ์อีกด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ 2533 ข : 70)

บทบาทของสถาบันศาสนาต่อสังคม

ประวัติการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนี้ยังไม่ปรากฏละเอียดชัดเจนพอที่จะให้ทราบถึงบทบาทของพระสงฆ์ในยุคเริ่มแรกทีเดียวว่าเป็นอย่างไร แต่ถ้าถือตามอย่างประวัติการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในชมพูทวีป ของพระพุทธเจ้า และพระสาวกรุ่นแรกๆ แล้วก็จะต้องอนุมานว่าพระเถระผู้เผยแพร่พระพุทธศานาในครั้งแรก ต้องใช้ความเพียรพยามอย่างมากในการใช้วิธีในการเผยแพร่แบบต่างๆ จาริกสั่งสอนเพื่อนำธรรมให้เข้าถึงประชาชน หรือนำประชาชนให้เข้าถึงพระพุทธศาสนา อาจเรียกระยะนี้ว่า "ระยะออกไปหาประชาชน"

ต่อมาเมื่อเผยแพร่เป็นผลสำเร็จกว้างขวาง พระพุทธศาสนา ประดิษฐานมั่นคงแล้ว เกิดสถาบันวัดและพระสงฆ์ขึ้นเป็นหลักฐาน วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้อง กับความเป็นอยู่ทุกอย่างและในทุกระยะแห่งชีวิตประชาชน วัดกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทีเดียว คนไทยทุกคนที่เกิดมาเป็นชาวพุทธโดยไม่รู้ตัว โดยไม่ต้องประกาศรู้จักวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางของสังคม รู้จักพระสงฆ์ในถานะเป็นบุคคลที่ต้องการเคารพเชื่อถือ ภาวะนี้ เป็นสิ่งที่กลมกลืนแทรกอยู่ในชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยไม่รู้ตัว ในระยะนี้บทบาทของพระสงฆ์ก็เปลี่ยนไป แทนที่จะออกไปเผยแพร่ธรรมะให้ถึงประชาชน ก็เพียงรอคอยอยู่ที่วัดคอยอนุเคราะห์ประชาชนซึ่งเป็นชาวพุทธอยู่แล้ว และมาวัดเพื่อขอบริการในถานะที่วัดเป็นศูนย์บริการต่างๆ ของสังคมของตน ท่าทีของพระสงฆ์เปลี่ยนมาเป็นคอยรับพิจารณาปัญหาและเรื่องราวต่างๆที่เขานำมาถามและปรึกษาที่วัด คอยรับอาราธนาจากชาวบ้านผู้ศรัทธาอยู่แล้วที่มาหา กระบวนการที่จะให้เกิดภาวะนี้คงต้องอาศัยระยะเวลานานพอสม

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

ควร แต่ภาวะเช่นนี้ก็ได้มีในสังคมไทยมานานหลายร้อยปีแล้ว อาจเรียกระยะนี้ว่า "ระยะรอรับอาราธนา" ระบบความเชื่อถือและวิธีปฏิบัติต่างๆ ตามความเชื่อถือนั้น ถูกทำสืบต่อกันมาจนเป็นแบบฉบับกลายเป็นพิธีกรรมที่ต้องยึดถือตายตัวเพื่อคุณค่าในทางความศักดิ์สิทธิ์และความงาม เป็นต้น เช่นพิธีการเทศน์ ที่ต้องขึ้นทำบนธรรมาสน์ ถือคัมภีร์ มีคนอาราธนา และติดกัณฑ์เทศน์ เป็นต้น โดยที่ภาวะเช่นนี้สืบเนื่องกันมาโดยไม่ขาดสาย โดยไม่มีอะไรมากระทบหรือขัดขวาง จึงเป็นระยะเวลาแห่งความเฉื่อยนิ่ง ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ตลอดระยะนี้ สังคมไทยทุกหน่วยย่อย เช่น แต่ละหมู่บ้านต่างมีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง และต่างมีความยึดถือในวัดนั้นว่าเป็นวัดของตน เป็นสมบัติร่วมกันของคนทั้งหมู่บ้านนั้น วัดแต่ละวัดเป็นเครื่องรวมสังคมย่อยหนึ่งๆ เข้าให้เป็นหน่วยเดียวกัน บทบาทของวัด นอกจากเป็นสถานที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมของประชาชนแล้ว พอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนทางวิชาการต่างๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น

2. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและอยู่ศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

3. เป็นสถานพยาบาล ที่แจกจ่ายบอกยาและรักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนในสมัยนั้น

4. เป็นที่พักการเดินทาง

5. เป็นสโมสร ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม

6. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาล และมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด

7. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษา แก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ

8. เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ ตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์

9. เป็นคลังวัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัด หรือยืมไปใช้เมื่อตนมีงาน

10. เป็นศูนย์กลางบริหารหรือปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ (ในยามสงคราม อาจใช้เป็นที่ชุมนุมทหารด้วย)

11. เป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ ของชีวิต

กล่าวได้ว่า วัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัดในบทบาทเหล่านี้ ก็กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่ง

ความเคารพเชื่อถือและการร่วมมือ โดยนัยนี้ วัดกลายเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติ ในถานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนให้เกิดความสามัคคีและให้รวมตัวกันเข้าเป็นหน่วยหนึ่งๆ ได้

นอกจากการช่วยให้เกิดความสามัคคี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการประพฤติศีลธรรมในสังคมหมู่บ้านแล้ว ฐานะของพระสงฆ์ที่ได้รับความเคารพนับถือน่าจะมีบทบาทสำคัญในการควบคุมทางสังคมระดับประเทศด้วย เพราะความเป็นที่เคารพนับถือของพระสงฆ์นั้น เป็นไปอย่างกว้างขวาง ทุกส่วนทุกชั้นของสังคม นับแต่พระมหากษัตริย์ลงมา

ในสังคมที่ผู้ปกครองมีอำนาจสิทธิขาดผู้เดียว ถ้าผู้ปกครองขาดคุณธรรมแล้ว ความยุ่งยากเดือดร้อนย่อมเกิดขึ้นได้อย่างรุนแรง และโดยสามัญวิสัยของมนุษย์แม้คนดีมีเหตุผล เมื่อขาดเครื่องยับยั้งและมีโอกาสเต็มที่ที่ทำอะไรตามใจตน ถ้าไม่หนักแน่นจริง ก็อาจละเมิดความยับยั้งชั่งใจตน ละเมิดเหตุผลลุอำนาจกิเลสสามัญทำการเพื่อสนองส่วนตัวได้ จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีเครื่องยับยั้งหรือควบคุมในรูปใดรูปหนึ่งในสังคมไทยสมัยโบราณ แม้ว่าพระมหากษัตริย์จะทรงอำนาจสมบูรณ์สิทธิขาดพระองค์เดียว แต่พระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ก็เป็นที่นับถือขององค์มหากษัตริย์ด้วย บางท่านอาจเป็นครูอาจารย์ของพระมหากษัตริย์มาแต่เดิม พระสงฆ์เหล่านี้จึงมีบทบาทเป็นอาจารย์หรือเป็นที่ปรึกษา หรืออย่างน้อยก็เป็นที่เคารพนับถือ เป็นที่ตั้งแห่งความละอายช่วยยับยั้งการกระทำบางอย่างขององค์พระมหากษัตริย์และผู้มีอำนาจ และเป็นผู้นำเสียงประชาชนเข้าถึงผู้บริหารประเทศ ในเวลาเดียวกันฐานะของพระสงฆ์ ก็ดำรงอยู่ด้วยความเคารพนับถือของประชาชนซึ่งอาศัยความบริสุทธิ์และการประพฤติที่ถูกต้อง เสียงและศรัทธาของประชาชนจึงเป็นกรอบของพระสงฆ์ได้อีกต่อหนึ่ง ส่วนประชาชนเอง ก็มีสถาบันการปกครองของประเทศ และสถาบันศาสนาเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติอีกชั้นหนึ่ง นับว่าเป็นระบบการควบคุมทางสังคมที่รัดกุมแบบหนึ่ง

ในสังคมประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ สิ่งที่ควบคุมความประพฤติของชนชั้นปกครอง ก็คือเสียงของประชาชนซึ่งหมายถึงประชาชนที่ได้รับการศึกษาดีแล้ว แต้ถ้าประชาชนยังด้อยการศึกษาอยู่ และสถาบันอื่นที่เคยช่วยทำหน้าที่นี้หมดความหมายไประบบการควบคุมก็เกิดช่องโหว่ จึงอาจเป็นสภาพที่เสี่ยงภัยก็ได้

การที่วัดกลายเป็นศูนย์กลางทางสังคม ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจ และเป็นศูนย์รวมความร่วมมือนั้น อาจเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่นการเป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านนี้เป็นต้นแต่สิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ข้อสำคัญ ปัจจัยที่สำคัญนั้นอยู่ที่ความรู้สึกว่าพระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติธรรม มีความบริสุทธิ์อย่างหนึ่ง เป็นผู้สละบำเพ็ญตนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิใจอย่างหนึ่ง และที่น่าจะสำคัญที่สุด คือความรู้สึกว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วังท่าพระ

วิชาการต่างๆ ทุกอย่างเหนือกว่าพวกตน สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้ ทั่วไปอันเป็นความรู้สึกในถานะศิษย์กับอาจารย์ เป็นเครื่องรักษาความเคารพเชื่อถือได้ยั่งยืนมั่นคง รวมปัจจัยสำคัญ 3 อย่าง ที่เชิดชูฐานะพระสงฆ์ในสังคม คือความบริสุทธิ์ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์ และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา (พระราชวรมุนี 2527 : 209)

บทบาทของพระสงฆ์ไทยกับการเผยแผ่ธรรมะ

การที่พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้นั้น ก็ด้วยพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับรู้ ได้เข้าใจ และเกิดศรัทธาเชื่อถือในพระพุทธศาสนา มองเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาว่า สามารถนำหลักธรรมไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี การเผยแผ่พระธรรมของพระสงฆ์มีอยู่หลายวิธี ได้แก่การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การแสดงธรรม การบรรยายธรรมหรือเทศนาธรรม การเขียนหนังสือตำรา การสอนในชั้นเรียน การให้คำปรึกษาด้านธรรมะ (อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์ 2533 :42) หน้าที่หลักของพระสงฆ์ต่อประชาชนตั้งแต่สมัยพุทธกาลคือการอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ให้พอใจในการทำบุญสร้างกุศลและรู้จักปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ เมื่อพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเข้าสู่รัฐไทย ผู้ปกครองไทยก็ได้ส่งเสริมบทบาทหน้าที่ดังกล่าวของพระสงฆ์เสมอมาจนดูเสมือนว่า พระสงฆ์ไทยมีหน้าที่ปฏิบัติธรรมและสั่งสอนธรรมะเท่านั้น ใน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

ในปี พ.ศ. 1820 พ่อขุนรามคำแหงมหาราชขึ้นครองราชย์ก็ได้ทรงนิมนต์พระสงฆ์ไทยที่บวชจากลังกา คือพระมหาเถรสังฆราช หรือพระมหาสวามีให้เดินทางจากนครศรีธรรมราชขึ้นมาพำนักณ วัดอรัญญิกในกรุงสุโขทัยเพื่อเทศนาสั่งสอนชาวสุโขทัยและทำการอุปสมบทชายที่ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาต่อไป พุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์จึงรุ่งเรืองขึ้นในสุโขทัย ทุกวันพระพระสงฆ์จะมาที่ดงตาล และนั่งบนพระแท่นมนังคศิลาเพื่อแสดงธรรม จากหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชปรากฏว่า ประชาชนชาวสุโขทัยมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พอใจในการฟังธรรมและสร้างบุญกุศลเป็นประจำ อย่างไรก็ตามพระสงฆ์แบบลังกาวงศ์เป็นพระป่า (อรัญญวาสี) พระสงฆ์ในสุโขทัยและล้านนาที่สืบสายจากพระลังกาวงศ์จึงเป็นพระป่าที่แยกจากชุมชน และปฏิบัติธรรมในวิเวกเช่นกัน

ใน พ.ศ. 1897 พญาลิไท กษัตริย์ องค์ที่ 5 ของกรุงสุโขทัยขึ้นครองราชย์ทรงถือว่าการพัฒนาศีลธรรม ของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ ช่วงเวลาที่ทรงออกผนวชเป็นช่วงเวลาที่พระองค์ทรงใช้เทศนาสั่งสอนประชาชนด้วยพระองค์เอง นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงพระราชนิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วง เพื่อสั่งสอนศีลธรรมและอุดมคติทางพุทธศาสนาแก่ประชาชน ให้ประชาชนรู้บาปบุญคุณโทษ กฎแห่งกรรม และความเพียรเพื่อบรรลุความพ้นทุกข์คือนิพพาน หลังจากนั้นประมาณ

กลางพุทธศตวรรษที่ 20 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 21 วรรณคดีพุทธศาสนาในล้านนาได้เจริญรุ่งเรืองขึ้น มีพระสงฆ์ผู้เป็นปราชญ์ได้รจนาคัมภีร์ภาษาบาลีมากมาย เช่นรัตนปัญญา รจนา คัมภีร์ ชินกาลมาลีปกรณ์ และพระโพธิรังสีรจนา คัมภีร์จามเทวีวงศ์ ซึ่งเป็นคัมภีร์แสดงประวัติศาสตร์และความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในเมืองไทย เป็นต้น

ในสมัยอยุธยา พระสงฆ์ไม่ได้สนใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์ แต่สนใจในการบำเพ็ญเพียรทางจิตเพื่อให้บรรลุอิทธิปาฏิหาริย์ และสนใจปฏิบัติทางไสยศาสตร์ ส่วนประชาชนก็สนใจการทำบุญทำทาน และก่อสร้างวัตถุทางศาสนา เช่นโบสถ์ วิหาร และพระพุทธรูป เป็นต้น ตลอดจนหมกมุ่นในประเพณีพิธีกรรม ไม่ได้สนใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุนิพาน โดยเฉพาะในปลายสมัยอยุธยา คนไทยหมกมุ่นเรื่องไสยศาสตร์มาก ชอบฝึกฝนคาถาอาคม และลงเลขยันต์ สันนิษฐานว่า อาจเป็นเพราะบ้านเมืองต้องเผชิญศึกสงครามบ่อยครั้งจนทำให้ประชาชนขาดความมั่นคงทางจิตใจ

ต่อมาสมัยรัตนโกสินทร์ พระสงฆ์ได้มีบทบาทในการพัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่ายุคก่อนๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าฟ้ามงกุฎได้ทรงออกผนวชและได้ทรงเห็นข้อบกพร่องทั้งของพระสงฆ์และของฆราวาส กล่าวคือ พระสงฆ์ขาดความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง หมกมุ่นแต่เรื่องไสยศาสตร์และอิทธิปาฏิหาริย์ ไม่ศึกษาพระไตรปิฎก จึงไม่สามารถเป็นที่พึ่งทางธรรมสำหรับประชาชนได้ก่อนที่จะให้พระสงฆ์ไปพัฒนาศีลธรรมของประชาชน พระสงฆ์เองจำเป็นที่ต้องเป็นผู้รู้ธรรมและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เจ้าฟ้ามงกุฎ (วชิรญาณภิกขุ) จึงพยายามพัฒนาพระสงฆ์ โดยก่อตั้งธรรมยุตินิกายขึ้นใน พ.ศ.2376 เพื่อหล่อหลอมพระสงฆ์ให้เคร่งครัดในการปฏิบัติ ตามพระวินัย และสนใจศึกษาพระธรรม เพื่อให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน พระสงฆ์ในธรรมยุตินิกายมีวัตรปฏิบัติแตกต่างจากพระสงฆ์ในมหานิกายหลายประการ เช่นรับเงินทองไม่ได้ เป็นหมอดูเล่นคาถาอาคมทางไสยศาสตร์ไม่ได้เป็นต้น เจ้าฟ้ามงกุฎเห็นว่าพระสงฆ์ในธรรมยุติกนิกายควรเป็นแบบอย่างของพระสงฆ์ผู้เคร่งครัดวินัยและสามารถถ่ายทอดพระธรรมแก่พระและฆราวาสได้อย่างถูกต้อง นอกจากนั้น เจ้าฟ้ามงกุฎทรงเห็นว่าเนื้อหาเรื่องไตรภูมิพระร่วง มีส่วนส่งเสริมให้ประชาชนงมงายในเรื่องโชคลางและสิ่งเหนือธรรมชาติ พระองค์ทรงประสงค์ให้ประชาชนเข้าใจสาระสำคัญของพุทธธรรมและการประพฤติปฏิบัติธรรมที่ยอมรับหลักเกณฑ์ความเป็นเหตุผลและสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ มิใช่งมงายอย่างไร้เหตุผล ความประสงค์ของพระองค์ได้รับการสานต่อในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาให้พระสงฆ์มีความรู้ในพุทธธรรมอย่างถูกต้องเพื่อจะได้เทศนาสั่งสอนและพัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างได้ผลต่อไป

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ใน พ.ศ.2502 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งคณะรัฐบาลขึ้นก็ได้กำหนดนโยบายโดยเน้นความสำคัญของการพัฒนาประเทศเป็นอันดับแรก จอมพลสฤษดิ์มองเห็นว่าชาวไทยทั่วไปเคารพพระสงฆ์ และยอมรับในพระสงฆ์ในฐานะผู้นำของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านจิตใจ การให้พระสงฆ์ทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของประชาชนจึงน่าจะได้ผลมากกว่าการใช้บุคลากรของรัฐ การที่จอมพลสฤษดิ์ ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นเครื่องมือของรัฐในการชักชวนประชาชนเพื่อพัฒนาชุมชน กล่าวคือ ในช่วงเวลานั้นรัฐบาลได้พยายามตอบโต้ลัทธิคอมมิวนิสม์ ที่กำลังเคลื่อนไหวอยู่ในเมืองไทย ในขณะที่ลัทธิคอมมิวนิสม์กำลังชักจูงประชาชนให้เอาใจออกห่างจากรัฐ พระสงฆ์ก็ทำหน้าที่สั่งสอนศีลธรรมให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม และภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ในฝ่ายของคณะสงฆ์ ก็ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อการเผยแผ่พุทธธรรมไปสู่ประชาชนใน พ.ศ. 2506 มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งคือ มหาวิทยายาลัยมหามุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เริ่มโครงการเพื่อส่งเสริมพระสงฆ์ที่จบการศึกษาแล้วไปเป็นครูสอนอยู่ในชนบท โครงการดังกล่าวได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย (The Asia Foundation) พระสงฆ์เหล่านี้ทำหน้าที่ครั้งละ 1- 2 ปี ในการสอนและพัฒนาโรงเรียนนักธรรม โรงเรียนสอนภาษาบาลี และโรงเรียนวัด ตลอดจนทำการบริหารโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เผยแผ่พุทธศาสนา สอนการปฏิบัติกรรมฐาน และช่วยเหลือชาวบ้านในโครงการพัฒนาชุมชนต่างๆ ความพยายามเพื่อให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเช่นนี้ได้ขยายออกไปเป็นโครงการที่ใหญ่ขึ้น เช่น โครงการพระธรรมทูต ซึ่งดำเนินการโดยกรมการศาสนาเมื่อ พ.ศ. 2507

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

คำว่า “พระธรรมทูต” แปลตามตัวคือ พระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระธรรม มีหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมในหมู่บ้านตามชนบท สอนพุทธธรรมและการปฏิบัติธรรมกรรมฐานแก่ข้าราชการ นักเรียน นักโทษ เป็นต้น ในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญ พระธรรมทูตมีหน้าที่แนะนำชาวบ้านเรื่องการทำมาหากินและพัฒนาชุมชนด้วย

ต่อมาองค์กรสงเคราะห์ชาวเขา กระทรวงมหาดไทย ได้สนับสนุนให้เกิด โครงการธรรมจาริกขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2508 ขึ้น โครงการนี้มีจุดประสงค์เพื่อกระตุ้นให้ชาวเขาสำนึกถึงความเป็นไทยโดยเปลี่ยนศาสนาอื่นมาเป็นศาสนาพุทธ พระสงฆ์กลุ่มแรกที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขากลุ่มแรกๆ ได้เดินทางไปจังหวัดตาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย และเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกแม้ว เย้า ลีซอ และกระเหรี่ยง เป็นต้น หลังจากปฏิบัติงานไปได้ 1 เดือนครึ่ง ปรากฏว่าชาวเขา 800 คนได้เปลี่ยนศาสนาอื่นมาเป็นพุทธศาสนา ในจำนวนนี้มีชาวเขา 12 คน

ได้เดินทางมากรุงเทพฯ เพื่อมาบวชที่วัดเบญจมบพิตร นับว่าพระสงฆ์ได้มีบทบาทอย่างสูงในการชักจูงประชาชนให้สนใจพุทธศาสนาและปลูกฝังศีลธรรมอันดีในหมู่ประชาชน

พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์หลายรูปได้รับการเคารพนับถือและยกย่องจากคนทั่วไปว่ามีคุณูปการในการกล่อมเกลาผู้คนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของสังคม ที่สำคัญเช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) และพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) เป็นต้น ท่านพุทธทาสมีทัศนะว่า ศีลธรรมของคนเราทุกวันนี้เสื่อมทรามลงเพราะความเห็นแก่ตัว จึงจำเป็นต้องพยายามทำการเสริมสร้างศีลธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมโดยเร่งด่วน ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวอยู่เสมอว่า

> “ศีลธรรมกลับมา เพื่อโลกาสงบเย็น ปรมัตถธรรมกลับมา เพื่อโลกาสว่างไสว ถ้าศีลธรรมไม่กลับมา โลกาจะวินาศ ถ้าปรมัตถธรรมไม่กลับมา โลกาจะมืดมน ดังนั้น ทุกคนต้องช่วยกันทำให้กลับมา ในฐานะเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องมีสำหรับโลก”

ท่านพุทธทาสจึงพยายามพัฒนาศีลธรรมของประชาชนโดยการเทศนา ปาฐกถา และเขียนหนังสือแพร่หลาย งานของท่านได้รับการรวบรวม เพื่อพิมพ์จำหน่ายจ่ายแจกเป็นจำนวนมาก เช่น หนังสือชุดธรรมโฆษณ์ ข้อเขียนเรื่อง “ตัวกู ของกู” และ “การทำงานคือการปฏิบัติธรรม” เป็นต้น นอกจากนั้น ท่านยังสร้างมหรสพทางวิญญาณขึ้นเป็นสถานที่อธิบายธรรมด้วยภาพและสัญลักษณ์ต่างๆ มีประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสนใจไปเยี่ยมชมโรงมหรสพทางวิญญาณและบริเวณสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี อันเป็นที่พำนักของท่านพุทธทาสตลอดจนแวะนมัสการท่านและฟังธรรมเทศนาของท่านอยู่เสมอ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดกลาง ลิขสิทธิ์

ในขณะที่ท่านพุทธทาสทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของประชาชน และผู้มาเยือนอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทยนั้น ในบริเวณภาคกลาง พระภิกษุสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่กำลังทำหน้าที่ดังกล่าวอย่างเข้มแข็ง พระภิกษุรูปนี้คือ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและศรัทธาจากประชาชนทั่วไปทั้งในด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการและทางจริยวัตรอันงดงามสมกับความเป็นสมณะ ท่านเคยไปบรรยายในต่างประเทศหลายครั้งและได้รับการยกย่องจากนักวิชาการทั่วไปว่า เป็นผู้มีความรู้อย่างสูงทางพุทธศาสนาอย่างยากที่จะหาผู้ใดเทียบได้ในยุคปัจจุบัน งานเขียนและงานปาฐกถาของท่านจัดอยู่ในแนวจารีตนิยม กล่าวคือ แสดงความคิดและแนวปฏิบัติตามการตีความและความเข้าในพุทธธรรมของคณะสงฆ์ไทยอันได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ไม่พยายามกระตุ้นหรือนำเสนอแนวคิดแนวปฏิบัติที่แหวกแนวแปลกใหม่เช่นท่านพุทธทาสภิกขุ เช่น ในขณะที่ท่านพุทธทาสภิกขุโจมตีสังคมไทยโดยทั่วไป ว่า เห็นแก่ตัวและงมงายในวัตถุ แม้แต่พระสงฆ์ก็ยึดติดวัตถุ ไม่ทำตามแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ไม่แสวงหานิพพานอันเป็นความพ้นทุกข์ที่บรรลุได้

ในชาติปัจจุบัน พระเทพเวทีกลับใช้ท่าทีเรียบง่ายไม่เร่งเร้า ไม่วิพากษ์ผู้ใด แต่นำเสนอบทจริยธรรมอันเป็นแนวทางที่รัฐและคณะสงฆ์ไทยได้วางไว้แล้ว โดยนำมาพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันและไม่ตีความพุทธธรรมให้แปลกแหวกแนวจากที่คนทั่วไป (ที่เคยศึกษาพุทธศาสนาตามระบบการศึกษาของรัฐ) ได้เคยรู้มา งานของพระเทพเวที(ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้รับการยอมรับจากนักการศึกษาพุทธศาสนาส่วนมากว่า เป็นงานมาตรฐานของความรู้พุทธธรรมแบบเถรวาท เช่น หนังสือพุทธธรรมและพจนานุกรมพุทธศาสตร์ เป็นต้น ได้เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้า อ้างอิงทางวิชาการด้านพุทธศาสตร์ในสถาบันการศึกษาชั้นสูงทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง ส่วนหนังสืออื่นๆ ของพระเทพเวทีที่ส่งเสริมจริยธรรมของสังคมได้รับการสนใจอ่านและศึกษาอย่างแพร่หลายทั้งจากนักศึกษาปัญญาชน บุคคลทั่วไป เช่น ค่านิยมแบบพุทธ คุณธรรมและ จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ และธรรมนูญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม เป็นต้น

งานพัฒนาศีลธรรมของประชาชนเป็นงานหลักที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของพระสงฆ์และจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ได้ใช้วิธีการสั่งสอนศีลธรรมในหลายรูปแบบ ทั้งโดยการเทศนา การเขียน และการปาฐกถาธรรม เนื่องจากชาวพุทธทั่วไปมีความศรัทธาเคารพในพระสงฆ์ งานพัฒนาศีลธรรมที่พระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการจึงก่อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงแก่ชุมชนยิ่งกว่าการดำเนินการโดยองค์กรอื่นๆ ของรัฐหรือโดยบุคคลทั่วไป (ภัทรพร สิริกาญจน 2535 : 33-38)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

เทคนิคการเผยแผ่ธรรมะ

ข้อปฏิบัติสำหรับผู้แสดงธรรม

ผู้แสดงธรรมต้องตั้งอยู่ในปฏิปทาองค์แห่งพระธรรมกถึก 5 ประการ

1. แสดงธรรมไปโดยลำดับละเอียดมิให้บกพร่อง
2. เน้นจุดสำคัญและลึกซึ้ง อ้างเหตุผลยกตัวอย่างประกอบให้เข้าใจง่าย
3. มีเมตตาจิต มุ่งให้ผู้ฟังเพลิดเพลิน เกิดความสนใจ นำไปปฏิบัติตาม
4. มุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ
5. ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น คือไม่ยกตนเสียดสีผู้อื่น (กระทรวงศึกษาธิการ 2543 : 48)

วิธีการแสดงธรรม

1. การเทศน์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 อ่านหนังสือหมายถึง การเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่ผู้แต่งแต่งไว้ หรือตกแต่งไว้ไม่ต้องใช้ความคิด เพราะแต่งไว้เรียบร้อยแล้ว

1.2 เทศน์ปฏิภาณ หรือนักเทศน์ปากเปล่า คือนักเทศน์แบบไม่อ่าน (กระทรวงศึกษาธิการ 2530 : 2)

การเทศน์เป็นงานของพระโดยเฉพาะ เหมือนกับงานสวดมนต์เย็นหรือบังสุกุลศพอย่างนั้นเอง คฤหัสถ์ทำแทนไม่ได้ ท่วงทำนองก็พูดแบบเรียบๆ เย็นๆ ต่างจากการพูดแบบอื่นแทบทุกระยะ เพราะถือว่าเป็นงานศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัว แม้พระบวชใหม่เทศน์ สมภารเจ้าวัดก็ยังต้องพนมมือ และผู้เทศน์นั่งบนที่สูงกว่าผู้ฟังเสมอ

2. การปาฐกถา ไม่ต้องอ่านคัมภีร์ การแสดงปาฐกถาจะยืนแสดงหรือนั่งแสดงก็ได้ สุดแล้วแต่ความเหมาะสมกับโอกาส สถานที่ บุคคล

3. การอภิปราย เป็นการจัดแสดงความคิดเห็นในเรื่องเดียวกัน แต่อาจต่างทัศนะกัน ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบของการประชุมสัมนากลุ่มต่างๆ และอาจเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นร่วมด้วย ทั้งนี้ จะมีผู้คอยควบคุมการอภิปราย เรียกว่า ผู้ดำเนินการอภิปราย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4. การสนทนา มีรูปแบบคล้ายเทศน์ปุจฉา – วิสัจนา แต่ส่วนใหญ่จะมีหลักการดำเนินรายการ พระภิกษุสามเณรสนทนากับคฤหัสถ์ก็ได้

5. พิธีกรรายการ ได้แก่ ผู้ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการกำกับงาน ทำความเข้าใจกับผู้มาร่วมงานให้เป็นไปตามกำหนดการ ทั้งสามารถสอดแทรกธรรมะได้ทุกขั้นตอน

6. ผู้บรรยาย การรับหน้าที่ผู้บรรยายในรายการสื่อมวลชน คือ วิทยุ – โทรทัศน์ เช่นผู้บรรยายงานพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เป็นต้น

7. เขียนบทความทางวิทยุ – โทรทัศน์ ในกรณีวิทยุจะมีผู้อ่าน ส่วนโทรทัศน์จะมีผู้อ่านหรือนำไปสร้างเป็นภาพให้ตรงกับบทความที่เขียนไว้

8. เขียนบทความ โดยเขียนบทความลงหนังสือวารสาร หนังสือพิมพ์ สิ่งตีพิมพ์ทุกชนิด

9. มัคคุเทศก์ นำชมสถานที่ทางพระพุทธศาสนา และสถานที่ประวัติศาสตร์

10. ครูอาจารย์ หรือวิทยากร ที่ได้รับนิมนต์ให้สอนในสถานศึกษาหรือเป็นวิทยากรให้ความรู้ในโอกาสต่างๆ

11. การจัดรายการวิทยุ – โทรทัศน์ มีหลายรูปแบบ เช่น เทศน์ ปาฐกถา สนทนา บรรยายธรรม เป็นต้น

ระเบียบปฏิบัติในการแสดงพระธรรมเทศนา

การแสดงพระธรรมเทศนา มีระเบียบที่พึงปฏิบัติเพื่อความเรียบร้อยดีงามและเพื่อเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธาของผู้ฟัง แต่ก่อนจะแสดงพระธรรมเทศนาพระผู้แสดงพระธรรมเทศนาควรจะทราบระเบียบแห่งการแสดงธรรม ควรใส่ใจถึงพระวินัยที่เกี่ยวกับการแสดงธรรมซึ่งพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในเสขิยวัตร เรียกว่า "ธัมมเทศนาปฏิสังยุตต์" มี 16 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ มีร่มในมือ
2. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ มีไม้พลองในมือ
3. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ มีศาสตราในมือ
4. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ มีอาวุธในมือ
5. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ สวมเขียงเท้า
6. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ สวมรองเท้า
7. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ ไปในยาน
8. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ อยู่บนที่นอน
9. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ นั่งรัดเข่า
10. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ พันศีรษะ
11. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ คลุมศีรษะ
12. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บน แผ่นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้นั่งบนอาสนะ
13. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนอาสนะอันต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้นั่งบนอาสนะอันสูง
14. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรายืนอยู่ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้นั่งอยู่
15. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้เดินไปข้างหน้า
16. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปนอกทาง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้ไปในทาง

พระวินัยเสขิยวัตรทั้ง 16 ข้อนี้ พระภิกษุผู้แสดงธรรม ควรใส่ใจและต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด มิฉะนั้นจะมีโทษตามพระวินัยพุทธบัญญัติ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส 2538 : 24)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ระเบียบปฏิบัติก่อนขึ้นธรรมมาสน์

ถ้าเทศน์ภายในวัดมีพระพุทธรูปประดิษฐานเป็นประธานอยู่ พึงกราบพระพุทธรูป 3 ครั้งก่อน เพราะถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นพระธรรมราชา คือเป็นเจ้าของพระธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบ ผู้จะนำพระธรรมของพระองค์มาเผยแผ่ จึงควรเคารพพระองค์ก่อน

ถ้ามีพระเถระที่มีอาวุโสสูงกว่าอยู่ในที่นั้นด้วย พึงกราบท่านเป็นการขอโอกาสก่อน เพราะถือว่า การแสดงธรรมควรเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ แต่เมื่อเราได้รับกิจนิมนต์ก็ควรขอโอกาสท่านก่อน เหมือนพระอุบาลีเถระแม้จะได้รับฉันทานุมัติให้เป็นผู้วิสัชนาพระวินัยในคราวทำปฐมสังคายนา จากพระสงฆ์ในที่ประชุมแล้วก่อนขึ้นธรรมมาสน์ท่านก็ขอโอกาสพระสงฆ์ที่มีอาวุโสสูงกว่าก่อนแล้วจึงขึ้นธรรมาสน์ แต่ถ้าเทศน์ภายในบ้านแม้มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ก็ไม่นิยมกราบพระพุทธรูป หรือมีพระเถระที่มีอาวุโสสูงกว่าอยู่ด้วยก็ไม่นิยมกราบหรือไหว้ขอโอกาสท่านแต่ประการใด เพราะผิดพระวินัยพุทธบัญญัติ

การจะขึ้นธรรมาสน์เมื่อใด ให้สังเกตดูเมื่อเจ้าภาพเริ่มจุดเทียนส่องธรรม (คือเทียนสำหรับให้แสงสว่าง แก่พระผู้เทศน์ได้ดูหนังสือเทศน์) พระผู้แสดงธรรมก็ขึ้นธรรมาสน์ได้โดยไม่ต้องรอให้มีคนมาอาราธนาแต่ประการใด ก่อนจะขึ้นธรรมาสน์ควรสังเกตดูธรรมาสน์มีคัมภีร์เทศน์แล้วหรือยัง ถ้ายังไม่มีคัมภีร์เทศน์ต้องบอกให้เขาจัดคัมภีร์เทศน์วางไว้ให้พร้อมก่อนเพราะพระธรรมต้องออกหน้าพระสงฆ์ ถ้าขึ้นนั่งบนธรรมาสน์แล้วจึงนำคัมภีร์ตามขึ้นไปเช่นนี้ไม่ถูก ถ้าเรานำคัมภีร์ไปเองก็ต้องให้ศิษย์นำไปวางไว้บนธรรมาสน์ก่อน ขณะที่เดินไปด้วยกันก็ต้องให้ศิษย์แบกหรือถือคัมภีร์เดินไปข้างหน้าพระผู้เทศน์

การแบกคัมภีร์ของศิษย์นั้นต้องให้แบกด้วยบ่าขวา ถ้าถือก็ต้องถือสองมือประคองขณะที่แบกหรือถือคัมภีร์ไปในพิธีแสดงธรรมนั้นผู้แบกหรือผู้ถือคัมภีร์พระธรรมนั้น นิยมไม่ต้องเดินก้มตัวเพื่อแสดงความเคารพใคร เพราะกำลังเชิญพระธรรมซึ่งเป็นของสูงสุดอยู่แล้ว แม้แต่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็ทรงเคารพพระธรรมตลอดมา

ระเบียบปฏิบัติขณะนั่งธรรมาสน์

กิริยาอาการที่จะขึ้นธรรมาสน์ นิยมใช้กิริยานั่งคุกเข่าลงก่อนแล้วหมุนตัวกลับนั่งเตรียมตัวให้เรียบร้อยเร็ว อย่าทำขยิกขยิกหยิบโน่นฉวยนี่ดูเป็นหลุกหลิกไป เรื่องที่ไม่สำคัญเช่น นั่งทับจีวรตึงไปบ้างหรือนั่งล้ำหน้าไปบ้าง เป็นต้น ก็ปล่อยไว้ก่อน พยายามนั่งสงบนิ่งให้มากที่สุด นิยมทอดสายตาต่ำ อย่าเหลือบดูโน่นดูนี่ อันเป็นกิริยาอาการที่ขาดความสำรวม อย่าเช็ดหน้าลูบหน้าลูบผมเมื่ออยู่บนธรรมาสน์ ดูเป็นเชิงแต่งตัวไม่งามตา (สมเด็จพระมหาธีราจารย์ 2543 :1)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การนั่งในขณะเทศน์นิยมตัวตั้งตรง อันเป็นกิริยาอาการที่ผึ่งผายมีสง่า เป็นกิริยาอาการตั้งอกตั้งใจทำจริง การเปลี่ยนแปลงอิริยาบถการนั่งพับเพียบ นิยมใช้มือทั้งสองยันที่หัวเข่า หรือยันที่พื้นข้างตัว หรือยันพื้นข้างหน้า (วิธีนี้เหมาะสำหรับคนเจ้าเนื้อ) กระหย่งตัวขึ้นแล้วเปลี่ยนพลิกขากลับไปอีกด้านหนึ่งโดยวิธีสับเปลี่ยนกันอยู่ด้านหลังไม่นิยมยกขามาสับเปลี่ยนกันข้างหน้า เพราะเป็นกิริยาอาการที่ไม่สุภาพและไม่ค่อยปลอดภัยด้วย

คัมภีร์เทศน์นิยมวางไว้ด้านขวามือโดยวางไว้บนพาน หรือนิยมวางไว้ ณ ที่สมควร เช่น บนพานหมาก บนกาน้ำ หรือบนแก้วน้ำ เป็นต้น ไม่นิยมวางไว้กับพื้นที่นั่งเทศน์เพราะต่ำมากไป พระธรรมจะอยู่เสมอกับที่นั่งนั้นดูไม่งาม และไม่นิยมวางคัมภีร์ไว้ปากกระโถนเป็นอันขาด เพราะกระโถนเป็นที่รองรับของสกปรก ไม่สมควรรองรับคัมภีร์

ถ้าวางคัมภีร์ไว้ด้านซ้ายมือของพระเทศน์ เมื่อเป็นเช่นนั้นพระเทศน์ก็นิยมเปลี่ยนไปวางไว้ด้านขวามือให้ถูกต้องตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา นิยมสำรวมใจให้เป็นสมาธิอย่าหวาดหวั่น เพราะแม้ว่าจะหวาดหวั่นอย่างไรเมื่อขึ้นไปนั่งบนธรรมาสน์แล้วก็ไม่มีทางหลีกเลี่ยง จึงพยายามทำใจให้มั่นคงไว้ ตั้งใจจะปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุดจนสุดความสามารถของตน

ระเบียบปฏิบัติในการให้ศีล

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

เมื่อพิธีกรกล่าวอาราธนาศีลครั้งที่ 2 (ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต) นิยมจับพัดมาตั้งไว้ ระวังอย่ากลับพัดเอาด้านหน้าเป็นด้านหลัง เอาด้านหลังเป็นด้านหน้า เว้นแต่พัดบางเล่มทั้งสองหน้าเหมือนกัน เช่นพัดยศก็ไม่ต้องระวัง

วิธีจับพัดนั้นนิยมจับใต้ใบพัดลงมาประมาณฝ่ามือหนึ่ง หรือประมาณ 4 นิ้ว โดยเหยียดนิ้วหัวแม่มือไปตามด้ามพัด ส่วนนิ้วทั้ง 4 กำด้ามพัดไว้ ตั้งพัดให้ตรงอย่าเอียงไปข้างซ้ายหรือข้างขวา หรือเอียงไปเอียงมา อย่าให้โย้หน้าโย้หลัง อย่าตั้งพัดให้ห่างหรือชิดตัวจนเกินไป กะประมาณว่าทอดแขนออกไปพอสบายๆ ไม่นิยมตั้งพัดห่างตัวจนต้องเหยียดแขนเต็มที่ หรือชิดตัวจนต้องงอแขนมากเกินไป

การตั้งนะโม ให้ศีลนั้นนิยมว่า นะโม 3 ชั้น คือว่าทีละจบ และว่าให้เสียงดังฟังชัดเจน ถูกต้องตามอักขรวิธี คือ ถูกต้องตามฑีฆะ รัสสะ ครุ ลหุ เป็นต้น

การให้ศีลนั้นนิยมเว้นระยะให้พอเหมาะกับความยาวของการกลั้นลมหายใจ แต่ศีลบางข้อมีความยาวก็นิยมหยุดหายใจ 2 ครั้งให้พอเหมาะ ส่วนมากนิยมหยุดหายใจเมื่อถึงคำว่า “เวรมณี” ในขณะให้ศีลนั้นพึงมีสติสัมปชัญญะระลึกรู้สึกตัวอยู่เสมอว่าให้ศีลถึงบทไหนแล้ว จะได้ไม่หลงลืม จังหวะที่กล่าวศีลแต่ละข้อนั้น นิยมไม่เร็วเกินไป ไม่ช้าเกินไป ไม่ดังเกินไป ไม่ค่อยเกินไป ประมาณพอเหมาะพอควร จึงจะเป็นเหตุทำให้เกิดความเลื่อมใสแก่ประชาชนทั้งหลาย

การกล่าวสรุปอานิสงส์ศีลนั้นนิยมว่าทีละประโยค เว้นแต่ประโยคสุดท้ายนิยมกล่าวทอดเสียงยาวดังต่อไปนี้

อิมานิ ปัญจะ สิกขาปะทานิ, สีเลน สุคะติง ยันติ, (รับ สาธุ) สีเลนะ โภคสัมปะทา, (รับ สาธุ) สีเลนะ นิพพุติง ยันติ (รับ สาธุ) ตัสมา สีลัง วิโสธะเย, (ทอดเสียงยาวตรงคำว่า "วิโส .....ธะเย")

การกล่าวสรุปอานิสงส์ศีล 8

อิมัง อัฏฐังคะสะมันนาคะตัง, พุทธะปัญญัตตัง อุโปสะถัง, อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง, สัมมะเทวะ อะภิรักขิตุง สะมาทิยามิฯ

อิมานิ อัฏฐะ สิกขาปะทานิ, อุโปสะถะวะเสนะ มะนะสิกะริตวา สาธุกัง, อัปปะมาเทนะ รักขิตัพพานิฯ

สีเลนะ สุคะติง ยันติ, (รับ สาธุ)

สีเลนะ โภคสัมปะทา, (รับ สาธุ)

สีเลนะ นิพพุติง ยันติ (รับ สาธุ)

ตัสมา สีลัง วิโสธะเย, (ทอดเสียงยาวตรงคำว่า "วิโส .....ธะเย")

ระเบียบปฏิบัติการตั้งนะโม และขึ้นอุเทศ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

เมื่อพิธีกรเริ่มกล่าวคำอาราธนาพระธรรม พระเทศน์นิยมหันหน้าไปทางคัมภีร์ยกมือไหว้เคารพพระธรรมแล้วจึงหยิบคัมภีร์มาประนมมือประคองไว้ แต่พระเทศน์บางท่านเวลาหยิบคัมภีร์ก็ยังไม่แสดงความเคารพต่อเมื่อหยิบคัมภีร์มาแล้วจึงยกขึ้นจบเคารพก็มี แต่สมเด็จพระวันรัต (ติสฺสทตฺตมหาเถร) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ท่านนิยมแสดงความเคารพก่อนจึงหยิบคัมภีร์ควรจะเป็นเช่นนั้น เพราะก่อนจะอัญเชิญพระพุทธรูปนิยมกราบเคารพก่อนจึงอัญเชิญ ก่อนจะนิมนต์พระสงฆ์นิยมกราบหรือยกมือไหว้เคารพก่อนจึงนิมนต์ แม้พระธรรมก็ควรปฏิบัติเช่นนั้น แต่ผู้ใดสมัครใจจะหยิบคัมภีร์ก่อนแล้วจึงยกขึ้นจบเคารพก็ไม่ผิด ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าก่อนจะแสดงธรรมควรเคารพพระธรรมก่อน

การตั้ง นะโม แสดงพระธรรมเทศนานั้น นิยมประนมมือประคองคัมภีร์ตั้ง นะโม 5 ชั้น ดังต่อไปนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ นะโม ตัสสะ/

ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ/

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต/

อะระหะโต สัมมา/

สัมพุทธัสสะ/

เมื่อตั้งนะโม จบ 3 ครั้งแล้ว นิยมกล่าวพระบาลีอุเทศบทพระธรรมเทศนาต่อไปทันที โดยกล่าวเสียงดังฟังชัดถูกต้องตามอักขรวิธีทุกประการ เสียงที่กล่าวนั้นนิยมไม่ดังเกินไป ไม่ค่อยเกินไป ไม่เร็วเกินไป ไม่ช้าเกินไป และกล่าวพระบาลีอุเทศพระธรรมเทศนาจบนั้น นิยมทอดเสียงยาวพอสมควร ไม่นิยมกล่าวยาวเกินไปนัก

ระเบียบปฏิบัติขณะแสดงพระธรรมเทศนา

ขณะแสดงพระธรรมเทศนานิยมนั่งตัวตรงเป็นสง่าผ่าเผย อย่านั่งโยกมาง้ำหน้า หรือเอนไปข้างหลัง รักษากิริยาอาการให้สงบตามสมณสารูป จะช่วยให้ใจมั่นคงกิริยาอาการสงบ

ขณะแสดงพระธรรมเทศนาอย่าสอดส่ายสายตาไปมา เพราะขณะนั้นผู้ฟังย่อมเพ่งดูพระเทศน์อย่างไม่ลดละสายตา ถ้าจำเป็นจะต้องเหลียวมองจริงๆ เพื่อดูให้รู้ว่ามีใครมาฟังเทศน์บ้าง และผู้ฟังพอใจหรือไม่พอใจก็พึงมองดูเพื่อรู้เท่านั้น โบราณจารย์บางท่านแนะนำว่า ให้ทอดสายตามองไป ยังเทียนบูชาธรรม ซึ่งตั้งอยู่ตรงกับธรรมาสน์ระยะพอสมควร และสูงพอเหมาะกับการทอดสายตาอย่างสบายๆ

พระเทศน์บางรูปชอบหลับตาเทศน์เรื่อยไป ถ้าเทศน์องค์เดียวก็ไม่เป็นไร ถ้าเทศน์หลายรูปมัวหลับตาอยู่อาจไม่รู้ว่ารูปไหนกำลังทำอะไร บางทีถึงวาระของตนถึงกับต้องเตือน ถ้าจะให้ดีควรลืมตาเทศน์ดีกว่าจะได้เห็นความเคลื่อนไหวของคู่เทศน์และผู้ฟังเป็นเหตุให้ระมัดระวังหน้าที่ เช่น เห็นผู้ฟังพลิกไปพลิกมากระสับกระส่ายหรือลุกออกไป จะได้รู้ตัวว่าเราเทศน์ไม่ถูกใจผู้ฟังเสียแล้ว หรือสมควรแก่กาลเวลาแล้ว จะได้รีบแก้ไขหรือรีบจบได้แล้ว หรือบางทีพระคู่เทศน์เห็นว่าเราเทศน์พลาดไป เช่นดำเนินเรื่องจนเลยหน้าที่ตามที่ตกลงกันไว้ ถ้ามัวหลับตาว่าเรื่อยไป ก็ไม่รู้ความประสงค์ของกันและกัน ขณะเทศน์ถ้าไม่สะดวกในการถือประคองคัมภีร์ด้วยมือทั้งสอง เช่นปุจฉา – วิสัชนา มีการโต้ตอบกันจะขยับมือให้ห่างออกจากกันก็ได้ แต่อย่าถือมือเดียวโดยเฉพาะมือซ้าย

อย่าถือคัมภีร์ลงตรงๆ หรือถือแกว่งไปแกว่งมา หรือถือมือเดียวเหมือนถือไม้ตะบอง อย่างวางคัมภีร์ไว้บนตักเด็ดขาด ถ้ามีความจำเป็นจะต้องวางคัมภีร์ไว้ชั่วคราวในกรณีเทศน์หลายรูป เมื่อหมดหน้าที่ของตนต้องพักรอจนกว่าจะถึงหน้าที่ของตน นิยมวางคัมภีร์ไว้ที่เดิมก่อน เมื่อถึงหน้าที่ของตนจะต้องว่าต่อไป จึงหยิบคัมภีร์มาถือประคองไว้โดยไม่ต้องประนมมือเคารพอีก นิยมปฏิบัติเช่นนี้ตลอดไปจนกว่าจะเทศน์จบ

ในขณะกำลังเทศน์นั้น ไม่ควรขากเสลด ถ่มน้ำลาย กระแหร่มแอมไอ ควรระวัง ถ้ามีความจำเป็นจริงๆ ก็พยายามให้มีเสียงเบาที่สุด ถ้าจะมีการไอหรือจามก็นิยมใช้ผ้าเช็ดหน้า ป้องปากก่อนทุกครั้ง อันเป็นกิริยาอาการที่แสดงถึงสมณสารูป

มหาวิทยาลัยมหิดล ศูนย์วิทยทรัพยากร

ขณะเทศน์นั้น อย่าส่ายหน้าไปตามความยาวใบลาน พยายามให้หน้าอยู่ตรงกลางใบลาน โดยใช้วิธีเลื่อนใบลานด้านซ้ายและด้านขวาเข้ามาตรงกลาง ไม่นิยมส่ายหน้าไปทางซ้ายทางขวา คล้ายลูกตุ้มนาฬิกา

ระเบียบปฏิบัติเมื่อแสดงพระธรรมเทศนาจบแล้ว

เมื่อแสดงพระธรรมเทศนาจบแล้ว ตามธรรมเนียมพระเทศน์จะต้องกล่าวอนุโมทนา (ยถา-สัพพี) นิยมปฏิบัติกันเป็น 2 แบบ คือประนมมือประคองคัมภีร์กล่าวอนุโมทนาแบบหนึ่ง และอีกแบบหนึ่งวางคัมภีร์ไว้ที่เดิมแล้วตั้งพัดกล่าวอนุโมทนา จะใช้แบบไหนก็ได้แต่ควรรักษาขนบธรรเนียมประเพณีนิยมของท้องถิ่นนั้นๆ ไว้เป็นการดีที่สุด เมื่ออนุโมทนาจบแล้วจะจากธรรมาสน์ นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับเมื่อจะขึ้นธรรมาสน์ เช่นการกราบพระพุทธรูป และกราบขอโอกาสพระเถระเพื่อเป็นการขออภัยในการเทศน์ที่อาจมีข้อ ผิดพลาดบกพร่องไปบ้าง

ระเบียบปฏิบัติในการรับประเคนเครื่องไทยธรรม (เครื่องกัณฑ์เทศน์)

การรับประเคนเครื่องไทยธรรมกัณฑ์เทศน์นั้น ถ้าผู้ประเคนเป็นหญิงพึงรับประเคนด้วยการทอดผ้ากราบรับประเคน โดยพับผ้ากราบเป็นสองทบแล้วทอดผ้ากราบด้านที่พับออกไปทางผู้ประเคน อย่าให้ห่างตัวนัก กะประมาณให้อยู่ในหัตถบาส (ระยะห่างชั่วยื่นมือถึง)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วิธีจับผ้ากราบรับประเคนนั้น นิยมจับด้วยมือทั้งสองหงายฝ่ามือขึ้นรองรับผ้ากราบ นิ้วหัวแม่มือทั้งสองวางไว้บนผ้ากราบ ถ้าไม่มีผ้ากราบพึงพับผ้าเช็ดหน้าที่สะอาดให้เรียบร้อยใช้แทนผ้ากราบบ้างก็ได้ ไม่นิยมจับผ้ากราบด้วยมือข้างเดียวรับประเคน เพราะเป็นกิริยาอาการคล้ายไม่เต็มใจรับประเคน เมื่อกลับถึงวัดแล้ว นิยมนำเอาดอกไม้ ธูปเทียน ที่ได้รับจากการแสดงพระธรรมเทศนานั้นจุดบูชาพระรัตนตรัย เพื่อแผ่ส่วนกุศลที่เกิดจากการแสดงธรรมบูชาคุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้มีเมตตาช่วยสั่งสอนให้มีความรู้ทางธรรมจนนำแสดงได้ (วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร 2544 : 20 -21)

เคล็ดลับและศิลปะการเทศน์

คำว่า “เคล็ดลับ” หมายถึง กลเม็ด หรือวิธีการที่ชาญฉลาดที่คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จัก

คำว่า “ศิลปะ“ หมายถึง ความมีฝีมือหรือความชำนาญในการแสดงออก

คำว่า “การเทศน์” หมายถึง การยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงแจกแจงไปตามลำดับอุเทศ นิเทศ ปฏินิเทศ (มานพ นิราลัย 2544 : 24)

ในการเทศน์ มีเคล็ดลับและศิลปะที่เป็นจุดสำคัญที่นักเทศน์ควรใส่ใจ 3 ประการดังนี้

1. ทุนของนักเทศน์
2. ทางของนักเทศน์
3. ธรรมของนักเทศน์

ทุน หมายถึง พื้นความรู้และความสามารถที่มีอยู่เดิม ถ้าจะเป็นนักเทศน์ต้องมีทุนอย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. หน้าตาพอดู
2. ความรู้พอเพียง
3. เสียงดังพอดี
4. ท่วงทีพอได้

ทาง หมายถึง วิธีปฏิบัติหรือกิจกรรมที่จะทำให้ "เทศน์ได้" และ "เทศน์เป็น" มีดังนี้

1. ขยันฟังธรรม
2. ท่องจำเทศนา
3. ฝึกว่าปฏิภาณ
4. ฝึกการขีดเขียน
5. พากเพียรค้นคว้า
6. ภาวนาเป็นนิจ
7. ฝึกคิดต่างมุม

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ธรรม ในที่นี้หมายถึง หลักการและอุดมการณ์ของนักเทศน์ ดังนี้

1. เทศน์ตามขั้นตอน
2. สั่งสอนอย่างมีเหตุผล
3. เมตตาต่อสาธุชน
4. ไม่กังวลกับเครื่องกัณฑ์
5. ไม่กระทบตนกระทบท่าน

การวางโครงเทศน์ โครงเทศน์ประกอบด้วย

1. บทอุเทศ คือ หัวข้อที่ยกขึ้นเป็นหลักในการแสดง
2. บทนิเทศ คือ การอธิบายขยายความของอุเทศให้กว้างขวางออกไป
3. บทปฏินิเทศ คือ การสรุปใจความวางเป็นประเด็น เป็นการทิ้งท้ายไว้ก่อนจบ

(สมเด็จพระธีรญาณมุนี 2542 : 14)

จิตวิทยาการเทศน์

พระนักเทศน์ที่ดีควรจะได้มีความรู้วิชาจิตวิทยาบ้างเพื่อจะได้นำมาประยุกต์ใช้กับการเทศน์ของตน ดังนั้น จึงควรทราบจิตวิทยาพื้นฐานต่อไปนี้

1. รู้จักธรรมชาติของผู้ฟัง วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ คือผู้ฟังวัยเด็กนั้นจะต้องมีช่วงระยะการสนใจเพียง 15 – 20 นาทีเท่านั้น

2. รู้จักความเจริญทางสมองของร่างกายและมันสมองของผู้ฟัง คือมันสมองของคนแต่ละวัยมีความเจริญไม่เท่ากัน บทเทศน์ที่บรรจุเข้าไว้นั้นพอที่มันสมองของผู้ฟังจะรับไหวหรือไม่

3. ระดับปัญญาและอารมณ์ของแต่ละคน คนเราเกิดมาไม่เหมือนกัน บางคนเกิดมาจากบิดามารดาที่เป็นคนชั้นมันสมอง บางคนเกิดมาจากบิดามารดาชั้นกรรมกรใช้แรงงาน จึงมีชนวนปัญญาต่างกัน และเกิดมาในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมือนกัน บางคนเกิดมาในสิ่งแวดล้อมของหมู่ชนที่ประกอบสัมมาอาชีพ บางคนอยู่ในสิ่งแวดล้อมของหมู่ชนที่ประกอบมิจฉาชีพ ดังนั้น แต่ละคนจึงมีระดับอารมณ์ไม่เหมือนกัน

4. ความพร้อมของผู้ฟัง

5. ความสนใจและความต้องการของผู้ฟัง

6. การจูงใจ คือการเทศน์ให้เกิดเป็นแรงดันให้ผู้ฟังเกิดความสนใจ การศึกษาทางธรรมนั้นไม่สามารถจะจำกัดอายุ วัย ของผู้ฟังได้ ผู้ฟังบางคนอายุ 11 ปี บางคน 60 ปี และภูมิปัญญาก็ไม่สามารถจะแบ่งได้ เพราะฉะนั้น ควรพิจารณาตามสมควร ครั้นจะถือตามสติปัญญาฝ่ายเด็กก็เสียทางฝ่ายผู้ใหญ่ จะถือฝ่ายผู้ใหญ่ก็จะเสียผลฝ่ายเด็ก แต่อย่างไรก็ตามก็ควรยึดเด็กเป็นประมาณ เพราะถ้ายึดทางฝ่ายผู้ใหญ่แล้ว ฝ่ายเด็กจะไม่ได้รับผลเลย ถ้ายึดฝ่ายเด็กไว้ ผู้ใหญ่แม้จะเกิดความรำคาญบ้างที่ต้องสอนซ้ำซากก็ยังมีผลดี เพราะอานิสงส์การฟังธรรมข้อที่ 2 ท่านกล่าวไว้ว่า “สิ่งใดได้ฟังแล้วยังไม่เข้าใจ ย่อมเข้าใจในสิ่งนั้นชัด” (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2530 : 39 – 40)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อุดมการณ์ของนักเทศน์

1. สอนให้จำ

2. ทำให้ดู

3. อยู่ให้เป็น

4. เน้นให้กล้า

จุดเด่นของนักเทศน์ 7 ประการ คือ

1. รูปสะดุดตา รูปโสภา กิริยางดงาม มีความสะอาด มารยาทเรียบร้อย

2. เนื้อหาสะดุดหู เนื้อหาสาระสละสลวย ที่ควรสั้นก็สั้นที่ควรยาวก็ยาว สัมผัสคล้องจองและเป็นไปตามลำดับไม่สับสน

3. ความรู้สะดุดจิต รู้จริง รู้แจ้ง รู้กว้าง รู้ลึก และรู้รอบ

4. ข้อคิดสะดุดใจ แสดงแทรกข้อคิด เช่น “ทุกข์เกิดที่จิต ถ้าเห็นผิดเมื่อผัสสะ”

5. อุปมาอุปมัยน่าฟัง เช่น กรรมชั่วติดตามคนทำเหมือนล้อเกวียนหมุนตามร้อยเท้าโค

6. ตัวอย่างก็มี เช่น มีนิทาน มีเรื่องจริงมาอ้าง มีตัวอย่างมาอิง

7. บาลีก็แม่น คือ ยกพระพุทธภาษิตมาแสดงไม่ผิดพลาด

พุทธวิธีในการสอน

ความยิ่งใหญ่และพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าในด้านการสอนนั้น ถ้าจะพูดให้เห็นด้วยอาศัยประจักษ์พยานภายนอกก็เป็นเรื่องไม่ยาก เพราะเพียงพิจารณาเผินๆ จากเหตุผลง่ายๆ ต่อไปนี้

1. พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติในยุคที่ชมพูทวีปเป็นถิ่นนักปราชญ์เต็มไปด้วยศาสดาจารย์เจ้าลัทธิต่างๆ เป็นอันมาก แต่ละท่านล้วนมีชื่อเสียงและมีความสามารถ ผู้ที่มาเผชิญพระองค์นั้นมีทั้งมาดีและมาร้าย มีทั้งที่แสวงหาความรู้ มาลองภูมิ และที่ต้องการมาข่มมาปราบ แต่พระองค์สามารถประสบชัยชนะในการสอน จนมีพระนามนำเด่นมาถึงปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่งงานลิขสิทธิ์

2. คำสอนของพระองค์ ขัดแย้งกับคำสอนในศาสนาเดิม และแย้งกับความเชื่อถือความประพฤติปฏิบัติที่แพร่หลายอยู่ในสังคมสมัยนั้น เช่นการทำลายความเชื่อถือเรื่องวรรณะเป็นต้น ทรงจัดตั้งระบบคำสอนและความเชื่ออย่างใหม่แก่สังคม การกระทำเช่นนี้ให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ย่อมเป็นงานยากอย่างยิ่ง

3. ขอบเขตงานสอนของพระองค์กว้างขวางมาก ทั้งโดยเทศะและระดับชนในสังคม ต้องเสด็จไปสั่งสอนในหลายถิ่นแคว้นพบทุกคนทุกชั้นในสังคม ซึ่งมีระดับความเป็นอยู่ ความเชื่อถือการศึกษาอบรม นิสัยใจคอ และสติปัญญาแตกต่างกันทุกแบบทุกชนิด ทรงสามารถสอนคนเหล่านั้นให้เข้าใจได้และยอมรับเป็นศิษย์ของพระองค์ นับแต่พระมหากษัตริย์ลงมาทีเดียว

4. พระพุทธศาสนาที่เจริญมาได้ตลอดเวลานับพันๆ ปี แพร่หลายเป็นที่นับถืออยู่ในประเทศต่างๆ และคณะสงฆ์ผู้สืบต่อพระศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันใหญ่และสำคัญในสังคมดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลงานยิ่งใหญ่ของพระองค์ยืนยันถึงพระปรีชาสามารถอย่างประจักษ์ชัดโดยไม่ต้องอธิบาย (พระธรรมปิฎก 2540 ข : 3)

คุณสมบัติของผู้สอน

ในที่นี้จะแสดงตามแนวพุทธคุณ และเห็นควรแยกเป็น 2 ส่วน คือ เป็นคุณสมบัติที่ปรากฏออกมาภายนอก อันได้แก่บุคลิกภาพ อย่างหนึ่ง และคุณสมบัติภายใน อันได้แก่คุณธรรมต่างๆ อย่างหนึ่ง

บุคลิกภาพ

ในด้านบุคลิกภาพ จะเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมีลักษณะทั้งทางด้านความสง่างามแห่งพระวรกาย พระสุรเสียงที่โน้มนำจิตใจและพระบุคคลิคลักษณะอันควรแก่ศรัทธาปสาทะทุกประการ ดังจะเห็นจากตัวอย่างที่ทราบกันทั่วไป และที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ต่างๆ เช่น

1. ทรงมีพระมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ และอนุพยัญชนะ 80 ประการ มีพระวรกายสง่างามอย่างที่มีผู้ชมว่า "พระสมณโคดม มีพระรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก วรรณะและพระสรีระดุจดังพรหม น่าดูน่าชมนักหนา" (จังกีสูตร, ม.ม. 13/650.)

2. ทรงมีพระสุรเสียงไพเราะ และตรัสพระวาจาสุภาพสละสลวย อย่างคำชมของจังกีพรหมณ์ที่ว่า "พระสมณโคดม มีพระวาจาไพเราะ รู้จักตรัสถ้อยคำได้งดงาม มีพระวาจาสุภาพสละสลวย ไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความได้ชัดแจ้ง" และคำอุตรมาณพที่ว่า "พระสุรเสียงที่เปล่งก้องจากพระโอษฐนั้น ประกอบด้วยคุณลักษณะ 8 ประการคือ แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พร่า ซึ้ง กังวาน" (จังกีสูตร, ม.ม. 13/650.) หรือตามมหาบุรุษลักษณะข้อที่ 29 ว่า "มีพระสุรเสียงดุจพรหม ตรัสมีสำเนียงใสไพเราะดุจนกการเวก" (ที.ม. 10/29.)

3. ทรงมีอากัปกิริยามารยาททุกอย่างที่งดงามน่าเลื่อมใส เริ่มแต่สมบัติผู้ดี และมารยาทอันเป็นที่ยอมรับของสังคม ตลอดจนพระบุคลิกลักษณะที่เป็นเสน่ห์ทุกประการ พร้อมไปด้วยความองอาจ ความสง่างาม ความสงบเยือกเย็น การแสดงธรรมของพระองค์ นอกจากแจ่มแจ้งด้วยสัจธรรมแล้ว ยังก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินสุขใจ ชวนให้อยากใกล้ชิดพระองค์อยู่ไม่วาย อย่างคำชมของบุคคลต่างๆ เช่น "นี่ท่านปิงคิยานี มองเห็นสารประโยชน์อันใด จึงเลื่อมใสในพระสมณโคดมถึงเพียงนี้" "ท่านผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุรุษผู้อิ่มในรสอันเลิศแล้ว ย่อมไม่ปรารถนารสอื่นๆ ที่เลวฉันใด บุคคลฟังธรรมของพระสมณโคดมพระองค์นั้น โดยลักษณะใดๆ จะโดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัพภูตธรรมก็ดี ย่อมไม่ปรารถนาวาทะของสมณะเป็นอันมากเหล่าอื่นโดยลักษณะนั้นๆ เลย ฉันนั้น เปรียบเหมือนบุรุษผู้หิวและอ่อนเพลีย มาได้รวงผึ้ง ก็พึงลิ้มรส ย่อมได้รสแท้แสนชุ่มชื่น ฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้น ...ย่อมได้รับความดีใจปลาบปลื้มใจ ฉันนั้น เปรียบเหมือนบุรุษ ได้ไม้จันทน์ เป็นจันทน์เหลือง หรือจันทน์แดง จะสูดกลิ่นตรงที่ใด จะเป็นราก ลำต้นหรือยอด ก็ย่อมได้กลิ่นหอมสนิทเป็นกลิ่นแท้ฉันใด บุคคลฟังธรรมของ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่งเสริมสิทธิ

ท่านพระโคดมพระองค์นั้นแล้ว ก็ย่อมได้ปราโมทย์ ได้ความโสมนัส ฉันนั้น เปรียบเหมือนบุรุษอาพาธ เจ็บปวด เป็นไข้หนัก นายแพทย์ผู้ฉลาดพึงบำบัดอาพาธเขาได้ฉับไว ฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้นแล้ว ความโศกเศร้า ปริเทวนาการ ความทุกข์โทมนัส และความคับแค้นใจของเขา ย่อมหมดไป ฉันนั้น เปรียบเหมือน สระใหญ่มีน้ำใส เย็น จืดสนิท น่าเจริญใจ มีท่าราบเรียบน่ารื่นรมย์ บุรุษผู้ร้อนด้วยแสงแดด ถูกแผดเผา เหน็ดเหนื่อย หิวกระหาย เดินมาถึงเขาลงไปอาบ ดื่ม ในสระน้ำนั้น พึงระงับความกระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อย และความเร่าร้อนทั้งปวงได้ฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้นแล้ว ความกระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อย และความเร่าร้อนของเขา ก็ย่อมระงับไปได้หมดสิ้น ฉันนั้น” (การณปาลีสูตร, องฺ.ปญฺจก. 22/194.) “ชนทั้งหลายที่ท่านพระโคดม ทรงชี้แจงให้เห็นแจ้งให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว เมื่อลุกไปจากที่นั่งก็ยังเหลียวหลังกลับมามอง ด้วยไม่อยากจะละจากไป” (พรหมายุสูตร, ม.ม. 13/589.)

คุณธรรม

พระพุทธคุณในแง่คุณธรรมมีมาก ไม่อาจแสดงได้ครบทุกนัย จึงขอเลือกแสดงตามแนวพระคุณ 3 คือ

1. พระปัญญาคุณ พระปัญญาคุณที่เกี่ยวกับงานสอน ขอยกมาแสดง 2 อย่าง คือ ทศพลญาณ และปฏิสัมภิทา

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนกลาง

1.1 ทศพลญาณ คือ พระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคตที่ทำให้พระองค์สามารถบันลือสีหนาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคง จะแสดงความหมายที่เป็นพุทธคุณแท้ กับความหมายที่ผู้สอนทั่วไป พึงนำมาใช้ได้ดังนี้

1.1.1 ฐานาฐานญาณ ปรีชาหยั่งรู้ฐานะ และอฐานะ คือรู้กฎธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับขอบเขต และขีดขั้นของสิ่งทั้งหลายว่า อะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้ และแค่ไหนเพียงไร โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล และกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมเกี่ยวกับสมรรถวิสัยของบุคคลซึ่งจะได้รับผลกรรมที่ดีและชั่วต่างๆ กัน

1.1.2 กรรมวิปากญาณ ปรีชาหยั่งรู้ ผลของกรรม สามารถกำหนด แยกการให้ผลอย่างสลับซับซ้อนระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่วที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มองเห็นรายละเอียดและความสัมพันธ์ภายในกระบวนการก่อผลของกรรมอย่างชัดเจน

1.1.3 สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ ปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง (คือสู่สุคติทุคติหรือพ้นจากคติ) หรือปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่อรรถประโยชน์ทั้งปวง

(จะเป็นทิฏฐธัมมิกัตถะ หรือสัมปรายิกัตถะ หรือปรมัตถะก็ตาม) รู้ว่าเมื่อต้องการเข้าสู่จุดหมายใด จะต้องทำอะไรบ้าง มีรายละเอียดวิธีปฏิบัติอย่างไร

1.1.4 นานาธาตุญาณ ปรีชาหยั่งรู้สภาวะของโลกอันประกอบด้วยธาตุต่างๆ เป็นเอนก รู้สภาวะของธรรมชาติทั้งฝ่ายอุปาทินนกสังขาร และอนุปาทินนกสังขาร เช่นในเรื่องชีวิตก็ทราบองค์ประกอบต่างๆ สภาวะขององค์ประกอบเหล่านั้น พร้อมทั้งหน้าที่ของมัน เช่น การปฏิบัติหน้าที่ของขันธ์ อายตนะ และธาตุต่างๆ ในกระบวนการรับรู้ เป็นต้น และรู้เหตุแห่งความแตกต่างกันของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น มีความรู้ในวิชาสรีรวิทยา และจิตวิทยา อย่างน้อยให้ทราบองค์ประกอบเหล่านั้น ในกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและถ้าเป็นไปได้ควรมีความรู้ทั่วไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในทางวิทยาศาสตร์เพื่อรู้จักสภาวะของสิ่งทั้งหลาย และมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งเหล่านั้น อันจะเป็นเครื่องเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

1.1.5 นานาธิมุตติกญาณ ปรีชาหยั่งรู้อธิมุติ (คือรู้อัธยาศัยความโน้มเอียง แนวความสนใจ ฯลฯ) ของสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นไปต่างๆ กัน รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความโน้มเอียง แนวความสนใจ และความถนัดโดยธรรมชาติ

1.1.6 อินทริยปโรปริยัตตญาณ ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย รู้ว่า สัตว์นั้นๆ มีแนวความคิด ความรู้ ความเข้าใจ แค่ไหนเพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย มีอินทรีย์อ่อนหรือแก่กล้า สอนง่ายหรือสอนยาก มีความพร้อมที่จะเข้าสู่การตรัสรู้หรือไม่ รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านระดับสติปัญญา ความสามารถ พัฒนาการด้านต่างๆ และความพร้อมที่จะเรียนรู้

1.1.7 ฌานาทิสังกิเลสาทิญาณ ปรีชาหยั่งรู้เหตุที่จะทำให้ฌานวิโมกข์ และสมาบัติเสื่อม หรือเจริญ คล่องแคล่วชัดเจน หรือก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

1.1.8 ปุพเพนิวาสานุสสติญาน ปรีชาหยั่งรู้ระลึกชาติภพในหนหลังได้ รู้ประวัติพื้นเพเดิมและประสบการณ์ในอดีตของผู้เรียน

1.1.9 จุตูปปาตญาณ ปรีชาหยั่งรู้จุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายอันเป็นไปตามกรรม พิจารณาสังเกตดูผู้เรียนในขณะที่เขามีบทบาทอยู่ในชีวิตจริงภายในกลุ่มชนหรือสังคม สามารถรู้เท่าทัน และเข้าใจพฤติกรรมต่างๆ ที่เขาแสดงออกในขณะนั้นๆ ว่าเป็นผู้มีปัญหาหรือไม่อย่างไร มองเห็นสาเหตุแห่งปัญหานั้น และพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือแก้ไขได้ทันที

1.1.10 อาสวักขยญาณ รู้ชัดเข้าใจแจ่มแจ้งและแน่ใจว่า ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นจุดหมายนั้นคืออะไร เป็นอย่างไร และตนเองสามารถกระทำผลสัมฤทธิ์นั้นให้เกิดขึ้นได้จริงด้วย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

1.2 ปฏิสัมภิทา คือ ความแตกฉานในด้านต่างๆ ซึ่งมีทั่วไปแก่พระมหาสาวกทั้งหลาย ด้วยดังนี้

1.2.1 อรรถปฏิสัมภิทา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถอธิบายแยกแยะออกได้โดยพิสดาร แม้นได้เห็นเหตุใดๆ ก็สามารถเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ แปลสั้นๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในอรรถ

1.2.2 ธรรมปฏิสัมภิทา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในถ้อยคำหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความคำอธิบายโดยพิสดาร มาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลต่างๆ ที่ปรากฏก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้แปลสั้นๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในธรรม

1.2.3 นิรุตติปฏิสัมภิทา ความรู้แตกฉานในภาษา รู้ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจ และเห็นตามได้ แปลสั้นๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในนิรุกติ

1.2.4 ปฏิภาณปฏิสัมภิทา ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจคิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และมีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้ต่างๆ ว่ามีแหล่งที่มา มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน สร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ แปลสั้นๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

2. พระวิสุทธิคุณ ความบริสุทธิ์เป็นพระคุณสำคัญยิ่งเช่นกันที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือและเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ความบริสุทธิ์นี้อาจมองได้จากลักษณะต่างๆ ดังนี้

2.1 พระองค์เองเป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวกิเลสทั้งปวงไม่กระทำความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นตำหนิได้

2.2 ทรงทำได้อย่างที่สอน คือสอนเขาอย่างไร พระองค์เองก็ประพฤติปฏิบัติอย่างนั้นด้วย อย่างพุทธพจน์ที่ว่า ตถาคตพูดอย่างใดทำอย่างนั้น จึงเป็นตัวอย่างที่ดี และให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าของคำสอนได้

2.3 ทรงมีความบริสุทธิ์พระทัยในการสอน ทรงสอนผู้อื่นด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่เขาอย่างเดียว ไม่มีพระทัยเคลือบแฝงด้วยความหวังประโยชน์ส่วนตน หรืออามิสตอบแทน ใดๆ (ม.มู. 12/166)

พระวิสุทธิคุณเหล่านี้ จะเห็นได้จากคำสรรเสริญของบุคคลต่างๆ ในสมัยพุทธกาล เช่น “ดูกรนาคิตะ ขออย่าให้เราต้องข้องเกี่ยวกับยศเลย และขออย่าให้ยศมาข้องเกี่ยวกับเราด้วย บุคคลผู้ใดไม่ได้โดยง่ายซึ่งความสุขอันเกิดจากเนกขัมมะ ความสุขอันเกิดจากวิเวก ความสุขอันเกิดจากความสงบ ความสุขอันเกิดจากความตรัสรู้ เหมือนอย่างที่เราได้ บุคคลผู้นั้นจึงจะยินดีความสุข

แบบอาจม ความสุขที่เกิดจากการหลับ และความสุขที่เกิดจากลาภสักการะสรรเสริญ" (นาคิตสูตร, อง.ฉกก. 22/313.)

จากคำกล่าวของพระสารีบุตรว่า "ท่านทั้งหลาย พระตถาคตมีกายสมาจาร วจีสมาจาร มโนสมาจารบริสุทธิ์ พระตถาคตมิได้มีความประพฤติชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจ ที่พระองค์จะต้องปกปิดรักษาไว้ โดยตั้งพระทัยว่า ขอคนอื่นๆ อย่าได้รู้ถึงความประพฤติชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจของเราเลย" (สังคีติสูตร, ที.ปา. 11/228.)

เมื่อครั้งท่านสีหะ เสนาบดีแห่งแคว้นเวสาลี ผู้เป็นศิษย์นิครนถ์นาฏบุตร มาเฝ้าทูลถามปัญหาพระพุทธเจ้า และบังเกิดความเลื่อมใส กล่าวคำปฏิญาณตนเป็นอุบาสก พระพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนว่า "ท่านจงใคร่ครวญให้ดีเสียก่อน การใคร่ครวญ เสียก่อนแล้วจึงทำ เป็นความดีสำหรับคนผู้มีชื่อเสียงอย่างท่าน" (วินย. 5/78)

3. พระกรุณาคุณ อาศัยพระกรุณาคุณ พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จออกประกาศพระศาสนาโปรดสัตว์ ทำให้พระคุณ 2 อย่างแรกคือ พระปัญญาคุณ และพระวิสุทธิคุณ เป็นที่ปรากฏ และเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกอย่างแท้จริง เสด็จไปช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนมนุษย์ ทั้งที่เป็นกลุ่มชนและที่เป็นรายบุคคล โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากของพระองค์เอง พระมหากรุณาธิคุณเหล่านี้พึงเห็นตามคำสรรเสริญและคุณธรรมอื่นๆ ที่แสดงออกเช่น "(พระสมณโคดม) ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนพระองค์เอง ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย ทรงดำริแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่พระองค์ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งปวง" (พรหมายุสูตร, ม.ม. 13/589.)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในการสอนของพระพุทธเจ้า สามารถสรุปได้อย่างย่อ ๆ ดังนี้

1. ทรงสอนสิ่งที่จริง และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
2. ทรงรู้เข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์
3. ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอนเป็นที่ตั้ง ไม่หวังผลตอบแทน
4. ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี
5. ทรงมีบุคลิกภาพโน้มน้าวจิตใจให้เข้าไกล้ชิดสนิทสนมและพึงพอใจได้ความสุข
6. ทรงมีหลักการสอนและวิธีสอนยอดเยี่ยม

ลีลาการสอน

การสอนของพระพุทธเจ้า แต่ละครั้ง จะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จ โดยมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่า เป็นลีลาในการสอน 4 อย่างดังนี้

1. สันทัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา

2. สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ

3. สมุตเตชนา เร้าใจให้แกล้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นต่อความเหนื่อยยาก

4. สัมปหังสนา ชโลมใจให้แช่มชื่น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง (พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี 2543 : 19)

วิธีสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายแบบหลายอย่าง ที่น่าสังเกตหรือพบบ่อย คงจะได้แก่วิธีต่อไปนี้

1. แบบสากัจจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อย ไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรม ในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรว่า “กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ การสนทนาธรรมตามกาล เป็นมงคลอันอุดม” ดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่งวนลิขสิทธิ์

2. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ ที่พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมนั้น แต่ละคนรู้สึกว่าพระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

3. แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็มาถามเพื่อลองภูมิบ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาดูลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะกัน ในสังคีติสูตร (ที.ปา.11/221-363.) ท่านแยกประเภทปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบเป็น 4 อย่าง คือ

3.1 เอกังสพยากรณียปัญหา ปัญหาที่พึงตอบตรงไปตรงมา ตายตัว พระอรรถกถาจารย์ยกตัวอย่างเช่นถามว่า จักษุ เป็นอนิจจังหรือ พึงตอบตรงไปได้ทีเดียวว่า ถูกแล้ว

3.2 ปฏิปุจฉาพยากรณียปัญหา ปัญหาที่พึงย้อนถามแล้วจึงแก้ ท่านยกตัวอย่างเช่น เขาถามว่า "โสตะก็เหมือนจักษุหรือ" พึงย้อนถามว่า "ที่ถามอย่างนั้นหมายถึงแง่ใด" ถ้าเขาว่า "ในแง่เป็นเครื่องมองเห็น" พึงตอบว่า "ไม่เหมือน" ถ้าเขาว่า "ในแง่เป็นอนิจจัง" จึงควรตอบรับว่า "เหมือน"

3.3 วิภัชชพยากรณียปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบเช่น เมื่อเขาถามว่า "สิ่งที่เป็นอนิจจัง ได้แก่ จักษุใช่ไหม?" พึงแยกความออกตอบว่า " ไม่เฉพาะจักษุเท่านั้น ถึงโสตะ ฆานะ ฯลฯ ก็เป็นอนิจจัง" หรือปัญหาว่า "พระตถาคตตรัสวาจาซึ่งไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของคนอื่นไหม?" ก็ต้องแยกตอบตามหลักการตรัสวาจา 6 หรือปัญหาว่า "พระพุทธเจ้าทรงติเตียนตบะทั้งหมดจริงหรือ" (องฺ.ทสก. 24/94) ก็ต้องแยกตอบว่าชนิดใดติเตียนชนิดใดไม่ติเตียน ดังนี้เป็นต้น

3.4 ฐปนียปัญหา ปัญหาที่พึงยับยั้งเสีย ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่อง ไร้ประโยชน์อันจักเป็นเหตุให้เขว ยืดเยื้อ สิ้นเปลืองเวลาเปล่า พึงยับยั้งเสีย แล้วชักนำผู้ถามกลับเข้าสู่แนวเรื่องที่ประสงค์ต่อไป ท่านยกตัวอย่าง เมื่อถามว่า "ชีวะ อันใด สรีระก็อันนั้นหรือ?" อย่างนี้เป็นคำถามประเภทเก็งความจริง ซึ่งถึงอธิบายอย่างไรผู้ถามก็ไม่อาจเข้าใจ เพราะไม่อยู่ในฐานะที่เขาจะเข้าใจได้ พิสูจน์ไม่ได้ ทั้งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่เขาด้วย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กลวิธีและอุบายประกอบการสอน

1. การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายและการเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำแม่นยำ เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น เช่น เมื่อจะอธิบายให้เห็นว่า คนมีความปรารถนาดี อยากช่วยทำประโยชน์แต่หากขาดปัญญา อาจกลับทำลายประโยชน์เสียก็ได้ ก็เล่านิทานชาดก เรื่อง ลิงเฝ้าสวน (ชา.อ.2/23) หรือคนขายเหล้า (ชา.อ.2/26) เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงใช้อุทาหรณ์และนิทานประกอบการสอนมากมายเพียงใด จะเห็นได้จากการที่ในคัมภีร์ต่างๆ มีอุทาหรณ์และนิทานปรากฏอยู่ทั่วไป เฉพาะคัมภีร์ต่างๆ มีอุทาหรณ์และนิทานปรากฏอยู่ทั่วไป เฉพาะคัมภีร์ชาดกอย่างเดียวก็มีนิทานชาดกถึง 547 เรื่อง

2. การเปรียบเทียบด้วยอุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือแม้เปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยอุปมาแบบรูปธรรม ก็ช่วยให้

ความหนักแน่นเข้า เช่น “ภูเขาศิลาล้วน เป็นแท่งทึบ ย่อมไม่หวั่นไหวด้วย แรงลมฉันใด บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะคำนินทาและสรรเสริญ ฉันนั้น” (ขุ.ธ.25/16) “คนผู้เรียนรู้น้อย ย่อมแก่ลง เหมือนโคถึก เนื้อของเขาเจริญขึ้น แต่ปัญญาหาเจริญไม่” (สำ.ม. 19/516) “เมื่อพระอาทิตย์จะอุทัย ย่อมมีแสงเงินแสงทองปรากฏขึ้น เป็นนิมิตมาก่อน ฉันใด ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตหมายแห่งการบังเกิดขึ้นของ โพชฌงค์ 7 ฉันนั้น” (ขุ.ธ. 25/21)

3. ใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาล ย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่างๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อสอนโดยเฉพาะเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นมาอย่างกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์บ้าง ก็คงต้องอาศัยวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่มีในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่

ตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงใช้อุปกรณ์การสอน ในกรณีที่ผู้เรียนมีอายุน้อย ๆ ซึ่งเข้าใจจากวัตถุง่ายกว่านามธรรม จึงปรากฏเรื่องที่พระองค์สอนสามเณรราหุลเมื่ออายุ 7 ขวบ ว่า วันหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จมา ณ ที่อยู่ของสามเณรราหุล สามเณรมองเห็นแล้วก็ปูลาดอาสนะและจัดน้ำล้างพระบาทไว้ พระผู้มีพระภาคล้างพระบาทแล้วทรงเหลือน้ำไว้ในภาชนะหน่อยหนึ่ง เมื่อสามเณรถวายบังคมนั่งเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

พระองค์ได้ตรัสถามว่า “ราหุล เธอเห็นน้ำที่เหลืออยู่หน่อยหนึ่ง ในภาชนะนี้หรือไม่” สามเณรราหุลทูลว่า เห็น จึงตรัสว่า “คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็มีคุณธรรมของสมณะเหลืออยู่น้อยเหมือนอย่างนั้น”

เสร็จแล้วทรงเทน้ำนั้นเสีย ตรัสถามว่า “เธอเห็นเราเทน้ำหน่อยหนึ่งนั้นทิ้งไปแล้วไหม” สามเณรทูลว่า เห็น ตรัสว่า “คนที่ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็เป็นผู้เทคุณธรรมของสมณะออกทิ้งเสียเหมือนอย่างนั้น”

แล้วทรงคว่ำภาชนะลง ตรัสถามว่า “เธอเห็นภาชนะนี้คว่ำลงไหม” สามเณรทูลว่า เห็น ตรัสว่า “คนที่ไม่มีความละอายในการพูดเท็จทั้งรู้อยู่ คุณธรรมของสมณะของเขาก็ชื่อว่าคว่ำไปแล้วเหมือนอย่างนั้น”

แล้วทรงหงายภาชนะขึ้น ตรัสถามว่า “เธอเห็นภาชนะนี้ว่างเปล่าไหม” สามเณรทูลว่า เห็น จึงตรัสว่า “คนไม่มีความละอายในการพูดเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ คุณธรรมของสมณะของเขาก็ว่างเปล่าเหมือนอย่างนั้น”

ตรัสถามว่า “ราหุล แว่นมีประโยชน์อย่างไร?”

ทูลตอบว่า “มีประโยชน์สำหรับส่องดู พระเจ้าข้า”

ตรัสว่า “อันนั้นเหมือนกัน ราหุล บุคคลควรพิจารณาเสียก่อนจึงกระทำกรรมด้วยกาย วาจา และใจ” (จูฬราหุโลวาทสูตร, ม.ม. 13/125-129)

ในการสอนสามเณรนี้ บางทีก็ทรงใช้วิธีทายปัญหา ซึ่งคงจะช่วยให้เกิดความรู้สึกสนุกสำหรับเด็ก เช่น ถามว่า “อะไรเอ่ย มีอย่างเดียว, อะไรเอ่ย มีสองอย่าง, อะไรเอ่ย มีสามอย่าง” (ขุ.ขุ.25/4)

4. การทำเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้น เป็นไปในรูปทรงผู้นำที่ดี การสอนโดยทำเป็นตัวอย่างก็คือพระจริยวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกตินั่นเอง แต่ที่ทรงปฏิบัติเป็นเรื่องราวเฉพาะก็มี เช่น

คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอานนท์ตามเสด็จ ขณะเสด็จไปตามเสนาสนะที่อยู่ของพระสงฆ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุรูปหนึ่ง อาพาธเป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองมูตรและคูถของตน ไม่มีผู้พยาบาลดูแล จึงเสด็จเข้าไปหา จัดการทำความสะอาด ให้นอนโดยเรียบร้อย เสร็จแล้วจึงทรงประชุมสงฆ์ ทรงสอบถามเรื่องนั้น และตรัสตอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดาไม่มีบิดา ผู้ใดเล่าจะพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล ผู้ใดจะพึงอุปฐากเรา ขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุอาพาธเถิด” (วินย. 5/166)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

5. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นภาษาและเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาน ข้อนี้ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่มีรอบไปทุกด้าน เมื่อผู้ใดทูลถามมาเป็นคำร้อยกรองพระองค์ก็ทรงตอบเป็นร้อยกรองไปทันที ทำนองกลอนสด บางทีเขาทูลถามหรือกล่าวข้อความโดยใช้คำที่มีความหมายไปในทางไม่ดีงามพระองค์ก็ตรัสตอบไปด้วยคำพูดเดียวกันนั้นเอง แต่เป็นคำพูดในความหมายที่ต่างออกไปเป็นฝ่ายดีงาม คำสนทนาโต้ตอบแบบนี้ มีรสอยู่แต่ในภาษาเดิม แปลออกสู่ภาษาอื่นย่อมเสียรสเสียความหมาย ยกตัวอย่างให้เห็นง่ายๆ เช่นในภาษาไทยว่า “ปากกาหัก” “ฟันตาตกน้ำ” อาจใช้ในความหมายแตกต่างกันได้ในภาษาไทย แต่เมื่อแปลเป็นภาษาอื่นย่อมเสียรส

บางครั้งผู้มาเฝ้าบริภาษพระองค์ ด้วยคำพูดต่างๆ ที่รุนแรงยิ่งพระองค์ทรงยอมรับคำบริภาษเหล่านั้นทั้งหมดแล้ว ทรงแปลความหมายอธิบายเสียใหม่ให้เป็นเรื่องที่ดีงาม เช่นกรณีของเวรัญชพราหมณ์และสีหเสนาบดีผู้รับแผนมาจากนิครนถนาฏบุตร (วินย. 5/78) เป็นต้น

แม้ในด้านการสอนหลักธรรมทั่วไป พระองค์ก็ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีใช้อยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟังผู้เรียนหันมาสนใจและกำหนดคำสอนได้ง่าย เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่เท่านั้น และเป็นการช่วยให้มีการพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่าอย่างไหนถูกอย่างไหนผิดอย่างไร จึงเห็นได้ว่า คำว่า พรหม

พราหมณ์ อริยะ ยัญตบะ ไฟบูชายัญ ฯลฯ ซึ่งเป็นคำในลัทธิศาสนาเดิม ก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น แต่มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างใหม่

6. อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคน เป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบายอย่างที่เรียกว่า การวางแผนที่ได้ผลยิ่ง ทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

เมื่อตรัสรู้ใหม่ๆ ได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์เมื่อครั้งออกแสวงหาธรรมก่อน ข้อนี้พิจารณาได้ทั้งในแง่ที่เบญจวัคคีย์เป็นผู้ใฝ่ธรรม มีอุปนิสัยอยู่แล้ว หรือในแง่ที่เป็นผู้เคยมีอุปการะกันมา หรือในแง่ที่ว่าเป็นการสร้างความมั่นใจ ทำให้ผู้เคยมีอุปการะกันมา หรือในแง่ที่ว่าเป็นการสร้างความมั่นใจ ทำให้ผู้เคยเกี่ยวข้องหมดความคลางแคลงในพระองค์ ตัดปัญหาในการที่ท่านเหล่านี้อาจไปสร้างความคลางแคลงใจขึ้นแก่ผู้อื่นไปด้วย ครั้นเสด็จสั่งสอนเบญจวัคคีย์แล้ว ก็ทรงโปรดยสกุมาร พร้อมทั้งเศรษฐีผู้บิดาและญาติมิตร และเมื่อจะเสด็จเข้าแคว้นมคธ พระองค์ก็เสด็จไปโปรดชฎิล 3 พี่น้อง พร้อมทั้งบริวารทั้งพัน เริ่มด้วยชฎิลคนพี่ใหญ่เสียก่อน แล้วนำชฎิลเหล่านี้ผู้กลายเป็นสาวกแล้ว เข้าสู่นครราชคฤห์ ประกาศธรรม ณ พระนครนั้น ได้ราชาเป็นสาวกเป็นอันว่าพอเริ่มต้นประกาศพระศาสนา ก็ได้ทั้งนักบวชผู้ใหญ่ เศรษฐี และราชา ซึ่งเป็นคนชั้นสูงสมัยนั้นเป็นสาวก เป็นการทำทางเสด็จเผยแผ่ให้ปลอดโปร่งต่อไป

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในการทรงสั่งสอนคนแต่ละถิ่น หรือแต่ละหมู่คณะ ก็มักทรงเริ่มต้นที่บุคคลผู้เป็นประมุข เช่นพระมหากษัตริย์ หรือหัวหน้าของชนหมู่นั้นๆ ทำให้การประกาศพระศาสนาได้ผลดีและรวดเร็ว และเป็นการยืนยันพระปรีชาสามารถของพระองค์ด้วย

ในการบำเพ็ญพุทธกิจประจำวัน พระองค์ก็ทรงสอดส่องพิจารณาบุคคลผู้ควรโปรดในวันนั้น แต่เวลาจะรุ่งสางและเสด็จไปโปรดในเวลาเช้า เป็นการให้ความสนพระทัยสงเคราะห์บุคคลเป็นรายๆ ซึ่งให้ผลดีในการสอนยิ่งกว่าการสอนแบบสาดๆ ไป และแม้เมื่อแสดงธรรมในที่ประชุมก็ทรงกำหนดบุคคลที่ควรเอาพระทัยใส่พิเศษในคราวนั้นๆ ไว้ด้วย กับทั้งแสดงธรรมโดยวิธีการที่จะทำให้ทุกคนในที่ประชุมได้รับผลประโยชน์ไปอย่างเป็นที่น่าพอใจ ให้เกิดความรู้สึกแก่ทุกคนว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้กับตน ดังกล่าวมาแล้ว

7. การรู้จักจังหวะและโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ เมื่อยังไม่ถึงจังหวะ ไม่เป็นโอกาส เช่นผู้เรียนไม่พร้อม ยังไม่เกิดปริปากะแห่งญาณหรืออินทรีย์ ก็ต้องมีความอดทน ไม่ชิงหักหาญหรือดึงดันทำ แต่ก็ต้องตื่นตัวอยู่เสมอ เมื่อถึงจังหวะหรือโอกาส ก็ต้องมี

ความฉับไว ที่จะจับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ผ่านเลยไปเสียเปล่า แม้ในการเผยแพร่ศาสนาแก่คนส่วนใหญ่ พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิบัติตามจังหวะและโอกาสด้วยเช่น

ในระยะแรกประกาศพระศาสนา ณ วันมาฆบูรณมี หลังตรัสรู้ 1 ปี เมื่อประทับอยู่ ณ เวฬุวัน พระสงฆ์สาวกมาชุมนุมพร้อมกัน ณ ที่นั้น และเป็นโอกาสเหมาะ พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ สำหรับเป็นหลักยึดถือร่วมกันของสงฆ์ ที่จะแยกย้ายกันไปบำเพ็ญศาสนกิจ เมื่อคราวนิครนถนาฏบุตรสิ้นชีวิต เกิดความแตกแยกในหมู่นิครนถ์ พระสารีบุตรถือเหตุการณ์นั้นเป็นตัวอย่าง ชี้ให้ภิกษุสงฆ์เห็นความสำคัญในการร้อยกรองพระธรรมวินัย ชักชวนพระสงฆ์ให้พร้อมใจกันทำสังคายนา และท่านได้ทำสังคายนาเป็นตัวอย่าง โดยแสดงสังคีติสูตรไว้ (ที.ปา. 11/221-363)

8. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอัตตา ตัดตัณหา มานะ ทิฏฐิ เสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดแต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกรู้สึกว่าแพ้ บางคราวเมื่อสมควรก็ต้องยอมให้ผู้เรียนรู้สึกตัวว่าเขาเก่ง บางคราวสมควรข่มก็ข่ม บางคราวสมควรโอนอ่อนผ่อนตามก็ยอมตามสมควรขัดก็ขัด สมควรคล้อยก็คล้อย สมควรปลอบก็ปลอบ มีพุทธพจน์ว่า “ เราย่อมฝึกคนด้วยวิธีละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีที่ทั้งอ่อนและละมุนละไม และทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง” (อง.จตุกก. 21/111)

มหาวิทยาลัยมหิดล ศูนย์วิทยทรัพยากร

คนบางคนจะให้เขายอมได้ด้วยการที่ยอมให้เขารู้สึกว่าตัวเขามีเกียรติหรือเก่ง หรือได้สมใจก่อน ผู้สอนจับจุดได้ก็ใช้วิธีสนองความต้องการแล้วดึงเข้าสู่ที่หมายได้ตามประสงค์ เช่น คราวที่เวรัญชพราหมณ์บริภาษพระพุทธเจ้า พระองค์ก็ทรงรับสมอ้างตามคำบริภาษนั้นให้สมใจพราหมณ์ แล้วจึงค่อยชี้แจงแก้ไข ให้เขาเลื่อมใสพระองค์ภายหลัง”

เมื่อเผชิญกับอาฬวักยักษ์ผู้ดุร้าย พระองค์เสด็จเข้าไปในที่อยู่ของอาฬวกะ อาฬวกะสั่งพระองค์ให้เสด็จออกไป พระองค์ก็เสด็จออกตามสั่ง อาฬวกะสั่งให้พระองค์เสด็จเข้าเสด็จออกอย่างนี้ ซึ่งพระองค์ก็ทรงปฏิบัติตามอย่างว่าง่ายถึง 3 วาระ ให้เขารู้สึกสมใจในอำนาจของตนก่อน ต่อจากนั้นก็ทรงเปลี่ยนกลวิธีและก็ได้โปรดอาฬวกะลงเป็นสาวกสำเร็จ (ขุ.สุ. 25/310)

9. การลงโทษและให้รางวัล มีคำสรรเสริญพระพุทธคุณที่ยกมาแสดงข้างต้นแล้วว่า “พระผู้มีพระภาคทรงฝึกอบรมชุมชนได้ดีถึงเพียงนี้ โดยไม่ต้องใช้อาชญา” (ม.ม. 13/565) ซึ่งแสดงว่าการใช้อำนาจลงโทษ ไม่ใช่วิธีการฝึกคนของพระพุทธเจ้า แม้ในการแสดงธรรมตามปกติพระองค์ก็ทรงแสดงไปตามเนื้อหาธรรม ไม่กระทบกระทั่งใคร อย่างที่ว่า “ทรงแสดงธรรมในบริษัท ไม่ทรงยอบริษัท ไม่ทรงรุกรานบริษัท ทรงชี้แจงให้บริษัทเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วย

ธรรมิกถา" (ม.ม. 13/589) และว่า "พึงรู้จักการยกยอ และการรุกราน ครั้นรู้แล้วไม่พึงยกยอ ไม่พึงรุกราน พึงแสดงธรรมเท่านั้น" (ม.อุ. 14/658)

ข้อนี้ตีความไปได้ถึงว่า ไม่ใช้ทั้งวิธีลงโทษและให้รางวัล แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงใช้การชมเชยยกย่องบ้าง ก็เป็นไปในรูปการยอมรับคุณความดีของผู้นั้น กล่าวชมโดยธรรมให้เขามั่นใจในการกระทำความดีของตน แต่ไม่ให้เกิดเป็นการเปรียบเทียบข่มคนอื่นลง บางทีทรงชมเพื่อให้ถือเป็นตัวอย่าง หรือเพื่อแก้ความเข้าใจผิด ให้ตั้งทัศนคติที่ถูกเช่น ทรงชมพระนันทกะ (อง.นวก 23/208) ชมพระนวกรูปหนึ่ง (สํ.นิ. 16/696-712) ชมพระสุชาต (อง.จตุกก. 21/111) และตำหนิเตือนพระนันทะเป็นต้น

10. กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้า ที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลักวิธีการ และกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้ง เฉพาะคราวไป อย่างไรก็ดี การได้เห็นตัวอย่างการแก้ปัญหาเช่นนี้ อาจช่วยให้เกิดความเข้าใจในแนวทางที่จะนำไปใช้ปฏิบัติได้บ้าง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

การวัดและการประเมินผล

ความสำคัญของการวัดและการประเมินผล

การวัดหรือการประเมินคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม จะต้องสังเกตคุณลักษะของผู้เรียน ซึ่งคุณธรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องเริ่มจากการแสดงออกเพราะถูกบังคับ ไปสู่การแสดงออกด้วยตนเอง และการแสดงออกอย่างภาคภูมิใจ ฉะนั้นการประเมินจึงอาจใช้เครื่องมือหลายๆ แบบ เช่น แบบสอบถาม แบบสำรวจรายการ แบบจัดอันดับคุณภาพ เป็นเครื่องมือประกอบการสังเกต และอาจใช้วิธีให้ผู้เรียนประเมินตนเองหรือใช้คนรอบข้างเป็นผู้ประเมิน ทั้งนี้ควรเลือกใช้วิธีการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ (กระทรวงศึกษาธิการ 2533 ค : 22)

ในครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเทศนาหรือทรงสอนจบแล้ว พระองค์จะทำการสอบวัดด้วยญาณวิเศษว่า สาวกองค์ใดสำเร็จมรรคผลขั้นใดบ้าง พระองค์ทรงใช้วิธีการอีกอย่างหนึ่งคัดเลือกสาวก 80 องค์เป็นเอตทัคคะ หรือผู้เชี่ยวชาญที่เด่นเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ อีกด้วย พฤติกรรมของพระองค์เมื่อ 2500 ปีกว่ามาแล้ว ยังคงทันสมัย และสอดคล้องกับทฤษฎีการวัดผลในสมัยนี้เป็นอย่างดี ดังที่กล่าวว่า ความมุ่งหมายบางประการของการวัดผลนั้นก็เพื่อจะจำแนกแยกชั้น

(Classification) ว่าใครมีความสามารถมากน้อยระดับใด ก็เพื่อเลือกคัดจัดอันดับ (Selection) ว่าใครเด่นเป็นเยี่ยมกว่ากันนั่นเอง

มาในสมัยที่ราชบุตรต่าง ๆ ถูกส่งไปร่ำเรียนศิลปศาสตร์กับพระฤาษี หรือทิศาปาโมกข์ ดังเช่นพระจันทโครพ และพระอภัยมณีนั้น ก่อนที่จะกลับบ้านเมือง ก็จะถูกพระเจ้าตาสอบ (วัดผลหรือทดสอบ) เสียก่อนว่า สามารถใช้พระขรรค์ หรือเป่าปี่ ได้ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ (หลักสูตร) หรือไม่ เมื่อพระอาจารย์พอใจแล้ว จึงอนุญาตให้กลับไปครอบครองบ้านเมืองได้ นี่ก็คือ การวัดผลแบบให้ปฏิบัติจริง ๆ (Performance test)

ในยุคต้น ๆ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อการศึกษายังอยู่ในวัดเป็นส่วนใหญ่ เรามีการสอบพระภิกษุเป็นเปรียญ โดยไล่เดี่ยวแปลบาลีปากเปล่า (Oral test) ต่อหน้าที่นั่ง พระบางรูปเก่งสอบได้ทีเดียว 5 ประโยค บางรูปตกหมด ไม่ได้เปรียญเลยก็มี นี่ก็คือการวัดผลแบบสอบปากเปล่าเพื่อบรรจุหรือจัดตำแหน่ง (Placement test)

ต่อมาในรัชกาลที่ 5-6 เกิดการศึกษาแบบสามัญและวิสามัญ มีวิชาให้เด็กเรียนมากมายหลายชนิดขึ้น และจำนวนนักเรียนก็เพิ่มมากขึ้นเป็นพัน ๆ หมื่น ๆ ครูอาจารย์ไล่เดี่ยวปากเปล่าไม่ไหว ก็ต้องเปลี่ยนวิธีวัดผล มาเป็นให้เขียนแบบยาว ๆ แต่น้อย ๆ ข้อ ลงในกระดาษ ดังที่เรียกว่า ข้อสอบแบบเรียงความหรืออัตนัย (Essay or Subjective test)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

จากรัชกาลที่ 7 มาถึงปัจจุบัน เป็นยุคที่วิทยาการต่าง ๆ เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ในราวปี พ.ศ 2597 ได้มีการเคลื่อนไหวในวงการวัดผลการศึกษาของเราบางประการ ข้อสอบแบบปรนัย (Objective test) เริ่มเข้ามามีบทบาทในโรงเรียน ข้อสอบหรือแบบทดสอบประเภทนี้ ต้องการให้นักเรียนตอบสั้น ๆ แต่มีมาก ๆ ข้อ (ชวาล แพรัตกุล 2518 : 1-2)

ความหมายของการวัดผล

การวัดผล (Measurement) หมายถึง ขบวนการในการนำสิ่งเร้าเข้าไปเร้าคุณลักษณะที่ต้องการวัด เป็นการทำให้ผู้ถูกเร้าแสดงปฏิกิริยา หรือพฤติกรรมตอบโต้ของคุณลักษณะนั้น ๆ ออกมาเป็นการกระทำหรือการแสดงออกที่สังเกตได้และวัดได้ ผลที่ได้อาจเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ที่แทนคุณภาพหรือปริมาณของพฤติกรรมที่แสดงออกมา (สุนันท์ ศลโกสุม 2525 :15)

โรเบอร์ก แอล อีเบล ได้ให้ความหมายของการวัดผลไว้ว่า หมายถึงขบวนการของการกำหนดจำนวนให้กับแต่ละสมาชิกของสิ่งของหรือบุคคลเพื่อชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของคุณสมบัติที่จะวัดของสิ่งของหรือบุคคลนั้น ๆ นอกจากคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของสิ่งนั้นจะต้องวัด

ได้แล้ว การวัดผลยังมีความหมายรวมถึงการเปรียบเทียบคุณลักษณะของสิ่งของที่ต้องการวัดกับมาตรฐานบางอย่างอีกด้วย (รุจิร์ ภู่สาร และคณะ 2526 : 1)

สรุปได้ว่า การวัดผลหมายถึงการใช้เทคนิควิธีการซึ่งเรียกว่า เครื่องมือวัดอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อศึกษา ค้นคว้า หรือตรวจสอบคุณลักษณะของบุคคล ผลงาน หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้ได้ข้อมูล ที่มีความหมายแทนพฤติกรรมหรือคุณลักษณะของสิ่งของหรือบุคคลที่ต้องการศึกษา (ภัทรา นิคมานนท์ 2540 : 8)

ประโยชน์ของการวัดและการประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผลมีประโยชน์อย่างมากต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ถ้าไม่มีการวัดผลแล้วเราจะไม่สามารถรู้ปริมาณของคุณลักษณะต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของมนุษย์จะคาดเดาเอาเฉย ๆ ย่อมมีความผิดพลาดสูง ไม่เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นการวัดพฤติกรรมให้ละเอียด การวัดสิ่งที่ต้องการจะรู้ตามจุดมุ่งหมาย จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของทุกวิชาชีพ ไม่ว่าอาชีพครู จิตวิทยา แพทย์ วิศวกรรม ฯลฯ

ในทางการศึกษาและจิตวิทยาการวัดผลและการประเมินผลอาจมองข้ามประโยชน์ด้านการเรียนการสอน การบริหาร การแนะแนว การวิจัย สิ่งเหล่านี้จำเป็นต่อความเป็นครูหรือนักการศึกษามาก เพราะคนจะเป็นครูนั้นจำเป็นต้องมีความรู้ทางด้านปรัชญาการศึกษา นั่นคือต้องรู้ว่าอุดมการณ์หรือทิศทางการศึกษาของไทยเป็นไปในรูปใด มีความรู้ด้านหลักสูตร ซึ่งถือเป็นกรอบหรือขอบเขตที่กำหนดไว้ว่าถ้าต้องการให้เด็กไทย คนไทยเป็นคนอย่างไรต้องจัดกระทำในขอบเขตนี้เท่านั้น แล้วก็จะได้สิ่งนั้นตามอุดมการณ์ที่ได้วางไว้ นอกจากนั้นยังต้องรู้วิธีการสอน คือรู้วิธีการทางจิตวิทยาที่จะทำให้คนเกิดพฤติกรรม และการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ครบถ้วนด้วยความสนุกสนานชื่นชอบ ปัญหาต่อไปก็คือ รู้ได้อย่างไรว่าเด็กเกิดพฤติกรรมตามต้องการ ครูจึงต้องรู้การวัดผล รู้จักการทดสอบ มิฉะนั้นแล้วจะไม่สามารถแปลผลการเรียนการสอนได้เลย แต่บางที การกระทำมาแล้ว อาจจะมีปัญหาทำให้เกิดความยุ่งยากใจ ครูจึงจำเป็นต้องรู้วิธีการวิจัยเข้าไปอีกด้วยเพื่อแก้ปัญหาที่ประสบพบเห็นให้งานดำเนินไปตลอดรอดฝั่ง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อครูมาเกี่ยวข้องกับการวัดผลโดยตรงแล้ว ประโยชน์จากการวัดผลและการประเมินผลจึงขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

การเรียนการสอน

การวัดและการประเมินผลเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมาก เพราะในระหว่างการเรียนการสอนนั้น ตามธรรมดาครูจะต้องสอนตามจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและของวิชานั้นๆ ครูบางคนอาจสอนเฉพาะสิ่งที่ตนถนัด

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่งเสริมศิลปะ

สอนขาดสอนเกิน หรือสอนไม่ครอบคลุมพอ การตรวจสอบโดยการวัดผลและประเมินผลจะเป็นการมองดูว่าครูสอนบกพร่องจุดใด เด็กบกพร่องเรื่องใด บทเรียนขาดความสมบูรณ์ตอนไหน ถ้าไม่มีการสอบวัดผลก็คงเข้าใจเอาเองว่าเด็กได้รับความรู้ ความสามารถตามที่ตนคิด มีอยู่บ่อยครั้งจุดมุ่งหมายของวิชาต้องการให้เด็กเกิดความคิด แต่ครูสอนให้จำอย่างเดียว และเข้าใจว่าที่ตนสอนให้จำ คือความคิด ถ้าไม่มีเครื่องตรวจสอบว่าเด็กคิดเป็นหรือไม่ วงการศึกษาจะไม่สามารถปรับปรุงซ่อมเสริมเด็กได้ทัน ผลผลิตจะมีแต่เด็กจำเก่งอย่างเดียวแต่ขาดความคิดเฉลียวฉลาด ทำให้คุณภาพของเด็กตกต่ำไม่ดีเท่าที่ควร ในการเรียนการสอนการวัดผลที่ดีจะช่วยตอบปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น เด็กคนไหนควรสอนซ่อมเสริม เด็กคนไหนเรียนช้า เด็กคนใดเรียนเร็ว เด็กคนใดมีเชาว์ปัญญาต่ำ – สูง ควรจัดกลุ่มนักเรียนอย่างไร ควรเริ่มสอนเรื่องนี้ ณ จุดใด การเตรียมการสอนมีประสิทธิภาพเพียงใด กิจกรรมประกอบการเรียนเหมาะสมไหม เด็กมีเจตคติต่อวิชาเป็นอย่างไร เด็กมีบุคลิกลักษณะตามที่ต้องการหรือไม่ ฯลฯ

การบริหาร

หมายถึง การดำเนินงาน การจัดการเพื่อให้องค์การดำเนินการไปได้ด้วยความเรียบร้อย ผู้บริหาร เช่น ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ เหล่านี้จำเป็นจะต้องพึ่งพาการวัดผลอย่างมาก เพราะผู้บริหารที่ดีจะทำการตัดสินสั่งการอะไรจะต้องมีข้อมูลที่ดีพอ ในวงการศึกษาข้อมูลได้จากการวัดผลเป็นส่วนมาก เช่น วัดการเรียนรู้ วัดความรู้สึก วัดทักษะสัมพันธ์ วัดความต้องการของครูและนักเรียน ฯลฯ ใช้ประโยชน์ในการบริหารโรงเรียนตลอดเวลา ปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้บริหารโรงเรียนมักนำมาใช้ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโปรแกรมการเรียน การเปลี่ยนแปลงหนังสือเรียน การจัดครูเข้าสอน การรายงานผลให้ผู้ปกครองทราบ การเปรียบเทียบผลการเรียนระหว่างกลุ่มโรงเรียน การจะให้โรงเรียนใดได้รางวัล การปรับปรุงโรงเรียน ฯลฯ การวัดผลช่วยควบคุมคุณภาพของระบบโรงเรียน

การแนะแนว

ในระบบโรงเรียนการแนะแนวเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง แต่การแนะแนวเป็นการแนะเด็กที่มีปัญหา การที่จะรู้ว่าเด็กคนใดมีปัญหาก็จะต้องวัดผลดูก่อน แล้วแนะแนวการศึกษาให้ตามความสามารถจากการสอบวัดเชาว์ปัญญา ความถนัด ความสนใจ เจตคติ บุคลิกลักษณะ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบทดสอบจะช่วยให้ครูรู้คุณค่าในการวินิจฉัยเด็กให้เด็กดำเนินชีวิตในการเรียนได้ดีตลอดรอดฝั่งเช่น การเลือกโปรแกรมการเรียน การเลือกวิชา การเลือกอาชีพ การคบค้าสมาคม การวางตัวในสังคมหรือการปรับตัว ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ถ้าไม่มีข้อมูลจากการวัดผลแล้วจะแนะแนวให้เหมาะสมได้ยาก การวัดผลที่สำคัญอีกอันหนึ่งคือเพื่อทำนายพฤติกรรม ดังนั้นการใช้ข้อมูลเหล่านี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดกลาง ส่วนบริการสารสนเทศ

ให้ประโยชน์ต่อปรัชญาของแนะแนวเป็นสิ่งสำคัญ ดีกว่าแนะแนวแบบลม ๆ แล้ง ๆ ไม่เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แบบทดสอบเพื่อการแนะแนวมีอยู่เป็นจำนวนมาก

การวิจัย

การวิจัยจะมีขึ้นได้ต้องมีปัญหาก่อน การแก้ไขปัญหาโดยวิธีการที่เชื่อถือได้ และได้ผลอย่างเชื่อถือได้ เรียกว่าเป็นการวิจัย ในการวิจัยนั้นในขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลถือเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าไม่มีข้อมูลการวิจัยจะล้มเหลว การเก็บข้อมูลจะทำได้ก็ต่อเมื่อใช้เครื่องมือในการวัดผลให้เที่ยงตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย การวิจัยแต่ละเรื่องใช้ข้อมูลแตกต่างกัน เครื่องมือวัดผลจึงแตกต่างกันไปด้วย เช่น ต้องการรู้อุดมการณ์ชีวิตของเด็กนักเรียนมัธยม ก็ต้องสร้างเครื่องมือวัดผลด้านอุดมการณ์ชีวิต ได้ข้อมูลจึงไปทำการทดสอบสมมติฐานเพื่อลงสรุปขั้นต่อไป การเรียนการสอน การบริหารงาน และการแนะแนวย่อมมีปัญหาขึ้นได้เสมอ การวิจัยเท่านั้นที่ช่วยแก้ปัญหาที่ดีได้ ประโยชน์ของการวัดผลจึงครอบคลุมมากมายกว่าที่กล่าวมาแล้วเสียอีก (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ 2532 : 29 -31)

ประเภทของการวัดผล

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

1. การวัดทางกายภาพศาสตร์ (Physical Sciences) เป็นการวัดที่หาจำนวนเป็นปริมาณ หรือคุณภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่มีตัวตน การวัดด้านนี้มีเครื่องมือในการวัดที่เชื่อถือได้และได้ผลแม่นยำ

2. การวัดทางสังคมศาสตร์ (Social Sciences) เป็นการวัดที่หาปริมาณคุณภาพของพฤติกรรม หรือคุณลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ซึ่งมักจะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ไม่มีตัวตนเหมือนด้านกายภาพ

ลักษณะของการวัด

การวัดผลทางการศึกษา ตาม Taxonomy ทางการศึกษาของบลูม (Benjamin S. Bloom) และคณะได้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. Cognitive Domain (การวัดทางปัญญา – ทางความคิด – ทางพุทธพิสัย) เป็นการวัดทางด้านความรู้ การคิด และการแก้ปัญหา หรือเป็นการเรียนรู้ที่ใช้สติปัญญาซึ่งสามารถแบ่งแยกออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนความรู้ (Knowledge) และความสามารถทางปัญญา – ทักษะ (Intellectual skill and Ability) ซึ่งสามารถแบ่งแยกออกได้ดังนี้

1.1 ความรู้ – ความจำ (Knowledge - Memory)

1.2 การเข้าใจ (Comprehension)

1.3 การนำไปใช้ (Application)

1.4 การวิเคราะห์ (Analysis)

1.5 การสังเคราะห์ (Synthysis)

1.6 การประเมินค่า (Evaluation)

2. Affective Domain (การวัดทางจิตใจ – ความรู้สึก – จิตพิสัย) เป็นการวัดทางด้านทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจ และความซาบซึ้ง

3. Psychomotor Domain (การวัดทางกาย – การกระทำ – ทักษะพิสัย) เป็นการวัดทางด้านทักษะในการเคลื่อนไหว และการใช้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย

การวัดผล – การประเมินผล

การวัดผล (Measurement) เป็นขบวรการกำหนดหรือหาจำนวนหรือปริมาณหรือคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือของบุคคล โดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัด

การประเมินผล (Evaluation) เป็นขบวนการกำหนดตีราคา สรุปตัดสินอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยอาศัย การวัดผล เป็นหลักในการประเมิน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิทยทรัพยากร

การวัดผลการศึกษา (Educational Measurement) เป็นขบวนการตรวจสอบคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคล อันเป็นผลจากประสบการณ์ทั้งมวล (จะด้วยการอบรม สั่งสอน ฝึกฝน หรือค้นคว้าก็ดี) ว่าจะมีปริมาณและคุณลักษณะขนาดที่พึงปรารถนาตามเป้าหมาย (การศึกษา) ที่วางไว้เพียงใด

หลักการวัดผล

การวัดผลที่ดีนั้น ในเชิงปฏิบัติจะต้องมีหลักเกณฑ์ที่ดีสำหรับยึดถือ เพื่อให้ได้ผลที่ถูกต้องและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง หลักการวัดผลที่ดี ที่น่าจะยึดถือปฏิบัตินั้นน่าจะประกอบด้วย

1. การวัดให้ตรงจุดประสงค์ เรื่องนี้สำคัญมากเพราะสิ่งที่ได้ จากการวัดในแต่ละครั้งต้องมั่นใจว่าสามารถที่จะวัดได้อย่างแท้จริง ถ้าผลนั้นมิได้เกิดจากการวัดคุณลักษณะที่ปรารถนาแล้วย่อมจะไม่มีความหมายอะไรเลย

2. ใช้เครื่องมือดี เรื่องนี้ให้ชัดเจน เพราะการวัดเป็นการตรวจสอบปริมาณหรือคุณภาพโดยอาศัยเครื่องมือเป็นหลัก ถ้าเครื่องมือไม่ดีพอ ผลที่ได้ก็คงไม่เกิดคุณค่าประการใด

3. มีความยุติธรรม การวัดผลที่ดี จะต้องให้ความยุติธรรมแก่สิ่งของหรือบุคคลที่จะถูกวัดอย่างเสมอหน้ากัน ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน ข้อสอบที่ออกไม่คลุมทุกเรื่อง การตรวจให้คะแนนโดยลำเอียง การให้สิทธิพิเศษแก่เด็กบางคน ฯลฯ ถือว่าเป็นการวัดที่ขาดคุณธรรม

4. แปรผลได้ถูกต้อง การวัดผลทุกครั้งย่อมได้ผลมาแทนจำนวนหรือระดับคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่ออกมาในรูปคะแนน (หน่วยน้ำหนัก) หรืออันดับ แล้วมักจะนำมาเปรียบเทียบกัน การวัดแต่ละครั้งจะเกิดประโยชน์และแปรผลได้ถูกต้องอย่างสมเหตุสมผล จำเป็นจะต้องที่มีหลักเกณฑ์ที่ดีในการเปรียบเทียบผลคือทำให้คุณลักษณะนั้น ๆ มีหน่วย (Unity) ที่เท่ากัน

5. ใช้ผลการวัดให้คุ้มค่า การวัดที่ดี มิได้มุ่งตรวจสอบว่าเด็กจะจำเรื่องราวได้มากน้อยเพียงไร หรือใครจะได้ – ตก วัตถุประสงค์ของการวัดคือพยายามค้นหาความสามารถที่เด่นหรือด้อยของเด็กเพื่อที่จะได้พัฒนาปรับปรุงเด็กแต่ละคนให้ดีขึ้น (สอบเพื่อค้นและพัฒนาสมรรถภาพของมนุษย์)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า กิจกรรมการวัดผล นับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษา เพราะเป็นขบวนการที่จะคอยตรวจสอบว่า ผลการศึกษาอันเกิดจากการสั่งสอนอบรมตามหลักสูตรนั้น สัมฤทธิผลมากน้อยเพียงใด ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้หรือเปล่า และนอกจากนั้น การวัดผลยังสามารถชี้แนวทางให้เห็นวิธีการต่าง ๆ นั้นได้ผลหรือไม่ประการใดอีกด้วย

เครื่องมือการวัด

แบบทดสอบ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

เป็นเครื่องมือการวัดผลการศึกษาที่สำคัญยิ่งและใช้กันมากที่สุดในโรงเรียน การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การวัดสมรรถภาพทางการเรียนหรือที่เรียกว่า การวัดความถนัดทางการเรียนเหล่านี้ต้องใช้แบบทดสอบด้วยกันทั้งสิ้น

การจัดอันดับคุณภาพ

การจัดอันดับคุณภาพ เป็นเทคนิคการวัดผลหรือให้คะแนนเกี่ยวกับผลงานที่เป็นผลผลิตหรือขบวนการหรือเกี่ยวกับคุณค่า หรือคุณภาพของลักษณะของนามธรรมต่าง ๆ ที่ไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขได้โดยตรง เช่น การวาดเขียน เรียงความ การคัดลายมือ การเตรียมงานหรือปฏิบัติงานในห้องทดลอง ความประพฤติ คะแนนพัฒนาการทางนิสัยหรือสังคม เป็นต้น

แบบสอบถามหรือสำรวจ

เครื่องมือวัดชนิดนี้มีอยู่ 3 ประเภทด้วยกันคือ

1. แบบสำรวจ (Checklist) เป็นเครื่องมือที่สำรวจรายการต่าง ๆ สำหรับให้นักเรียนหรือครูทำเครื่องหมาย เพื่อแสดงว่า มี – ไม่มี ชอบ – ไม่ชอบ ผลการวัดดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับผู้ตอบเป็นสำคัญ ว่ายินดีให้ความจริง และสามารถวินิจฉัยตนเองได้ถูกต้องหรือไม่และตอบครบรายการที่ถามหรือเปล่า

2. แบบรายงาน (Inventory) เครื่องมือชนิดนี้ก็ทำนองเดียวกับประเภทที่ใช้วัดว่าผู้ถูกสอบมีหรือไม่มี ในสิ่งที่ต้องการจะวัดนั้นหรือไม่ แต่มักจะใช้ถามเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ มักไม่สร้างคำถามวัดเรื่องนั้น ๆ โดยตรง แต่จะแยกสถานการณ์ลงมาให้ตอบ เช่น ไม่ถามตรง ๆ ว่าเธอชอบทรมานสัตว์ไหม ? แต่จะถามว่าเธอปลูกต้นไม้หรือเลี้ยงปลากัด

3. แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นคำถามที่สร้างขึ้นมาเพื่อให้ผู้ถูกสอบเติมคำตอบสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้สอบต้องการรู้

การสังเกต (Observation)

การวัดชนิดนี้ใช้ครูหรือตัวบุคคลมาทำหน้าที่ในการวัด โดยใช้ ตา – หู เป็นเครื่องมือสื่อความหมาย การวัดที่ดีนั้นมีเกณฑ์ดังนี้

1. ดูและฟังเฉพาะเรื่อง

2. ดูและฟังอย่างมีความมุ่งหมาย แปลพฤติกรรมออกและรู้สาเหตุ

3. ดูและฟังอย่างพินิจพิเคราะห์

4. บันทึกสรุปผลการสังเกตด้วย

5. มักใช้ checklist หรือเครื่องมือชนิดอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย

ผลการสังเกตจะดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สังเกตเป็นสำคัญ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่งเสริมสิทธิ์

การสัมภาษณ์ (Interview)

การวัดชนิดนี้ละเอียดดีกว่า การสังเกต กล่าวคือ นอกจากใช้ตาและหูแล้วยังเพิ่มปากเข้ามาเป็นเครื่องสื่อความหมายอีกประการหนึ่งด้วย การสัมภาษณ์นั้นได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วยทำให้รู้จักเด็กได้ดีขึ้น การสัมภาษณ์ก็ดี ควรมีจุดมุ่งหมาย ถ้าให้ดียิ่งขึ้นควรเตรียมคำถามไว้เสียก่อน

การบันทึก (Note)

เครื่องมือประเภทนี้แบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. การบันทึกย่อย เป็นการบันทึกข้อเท็จจริงที่ประจักษ์เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เด่นชัดและมีความรู้สำคัญต่ออนาคตของเด็ก การบันทึกชนิดนี้ผู้บันทึกจะต้องไม่แสดงความเห็นลงไป

2. ระเบียบสะสม เป็นการบันทึกข้อมูลของเด็ก เป็นเรื่องราวที่ต่อเนื่องกันมา การบันทึกไว้อย่างนี้ จะทำให้เห็นภาพเค้าโครงของเด็กได้เป็นอย่างดี

สังคมมิติ (Sociometry)

การวัดชนิดนี้มีจุดประสงค์ เพื่อตรวจหาโครงสร้างทางสังคมของเด็กเพื่อจะดูว่าเด็กคนใดเป็นดาราของชั้น หรือมีปัญหาทางสังคม ไม่สามารถเข้ากับพรรคพวกได้

การให้ปฏิบัติและการนำไปใช้ (Treatment)

การวัดชนิดนี้ เป็นการวัดความสามารถในการปฏิบัติจริง เป็นการวัดความสามารถขั้นนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน เป็นการวัดเพื่อจะให้ผู้ถูกสอบแสดงความสามารถออกมาให้ประจักษ์ต่อตาผู้สอบจริง ๆ เช่น การวัดการปฏิบัติทางพลศึกษา การออกภาคสนามของนักเรียนเกษตรกรรม เป็นต้น

การใช้จินตนาการ (Projection)

เทคนิคนี้ ใช้ตรวจสอบบุคลิกภาพและสำรวจภูมิหลังเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเด็ก

การศึกษาเป็นรายกรณี (Case Study)

เป็นเทคนิคการศึกษาเด็กที่มีปัญหาเป็นรายกรณี ๆ ไป เพื่อศึกษาค้นหาสาเหตุพฤติกรรมที่บกพร่องของเขาแล้วหาแนวทางแก้ไข มักใช้เครื่องมืออื่น ๆ มาประกอบอีกมาก (กองวิชาการ, สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร ม.ป.ป. : 7-8)

การประเมินผลตามความเป็นจริง (Authentic Assessment)

การประเมินผลจากสภาพจริงหมายถึงกระบวนการในการสังเกต บันทึก และรวบรวมข้อมูล จากวิธีการและผลที่นักเรียนทำ ซึ่งจะเป็นการประเมินที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องตลอดเวลาควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการเรียนการสอน เน้นวัดที่การแสดงออก วัดกระบวนการ วัดผลผลิตและแฟ้มสะสมงาน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

หลักการประเมินผลจากสภาพจริงในชั้นเรียน

1. ต้องสามารถผนึกเข้าไปกับหลักสูตรที่สอดคล้องกับความจริง

2. ชี้นำโดยความรู้ที่เด็กมีพัฒนาการและเรียนรู้ทั้งร่างกายและจิตใจ

3. ดำเนินการตลอดเวลาและสะสมจากการสังเกตพฤติกรรมหลายๆ ด้าน และตัวอย่างชิ้นงาน ผลผลิตของเด็กนักเรียน

4. แสดงออกถึงวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน

5. เกิดความเชื่อถือและไว้วางใจต่อผู้ที่มีส่วนร่วมในการประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างนักเรียนและผู้ปกครอง

ลักษณะการเรียนรู้ตามสภาพจริง

1. เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

2. ครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก

3. เน้นการสืบค้นหาความรู้ (Disciplined Inquiry)

4. ให้ความสนใจในเรื่องสุนทรียภาพค่านิยมส่วนบุคคล

5. มีความสอดคล้องกับชีวิตจริงและบริบทของสังคมที่นักเรียนอาศัยอยู่

6. ในการอภิปรายสนทนาจะต้องสนใจเนื้อหาสาระการเรียนรู้เป็นหลัก

7. กระตุ้น ยั่วยุ ท้าทาย และส่งเสริมให้นักเรียนมีความมุ่งมั่นที่จะแสดงออกด้านความคิด

8. นักเรียนได้พัฒนาทักษะทางวิชาการ ทักษะทางสังคม

9. นักเรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้พร้อมที่จะรับ และปฏิเสธข่าวสารเทคโนโลยีด้วยปัญญา

10. ได้เรียนรู้เกี่ยวกับความดี ความงาม และความจริง

11. เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning)

ลักษณะสำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริง

1. เป็นการประเมินที่กระทำไปพร้อมๆ กับการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของนักเรียน

2. เป็นการประเมินที่ยึดพฤติกรรมเป็นสำคัญ (Performance based) ซึ่งแสดงออกมาจริง

3. ให้ความสำคัญในการพัฒนาจุดเด่นของนักเรียน

4. เน้นการพัฒนานักเรียนและการประเมินตนเอง

5. ตั้งอยู่บนฐานเหตุการณ์ในชีวิตจริงเอื้อต่อการเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริง

6. มีการเก็บข้อมูลระหว่างการปฏิบัติในทุกบริบท

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

7. เน้นคุณภาพของผลงาน ซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการ ความรู้ ความสามารถหลายด้านของนักเรียน

8. เน้นการวัดความสามารถในการคิดระดับสูงเช่น การวิเคราะห์ สังเคราะห์

9. ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชม ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียนให้นักเรียนมีความสุขสนุกสนานไม่เครียด

10. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการเรียน

การประเมินตามสภาพจริงเป็นการประเมินผลสำเร็จจากการเรียนรู้ของนักเรียน (Learning Outcomes) ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินความก้าวหน้าและพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย การประเมินตามสภาพจริงจึงเป็นการประเมินที่เป็นระบบ เป็นกระบวนการ และสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

1. การสังเกต

2. การสัมภาษณ์

3. บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง

4. แบบทดสอบวัดความสามารถจริง (Authentic test) ด้วยการสร้างคำถาม

5. การรายงานตนเอง ด้วยการให้นักเรียนสามารถพูดหรือเขียนบรรยายความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ ความต้องการ วิธีการ และผลงานของนักเรียน

6. แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นตัวอย่างผลงานที่มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบในช่วงหนึ่งเพื่อเป็นหลักฐานที่แสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจ ความสามารถ ทักษะ ความสนใจ ความถนัด ความพยายาม ความก้าวหน้า ความสำเร็จ (อารีย์ วชิรวราการ 2542 : 22 - 25)

เทคนิคการสอนผู้ใหญ่

วิธีสอนนักศึกษาผู้ใหญ่นั้นมีมากมายหลายวิธี แต่ละวิธีก็มีเทคนิคการสอนแตกต่างกัน ครูที่ดีย่อมสามารถเลือกวิธีสอนที่ให้ประโยชน์และเหมาะสมกับลักษณะวิชา การจะเลือกวิธีสอนแบบใดนั้นต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ วิธีสอนผู้ใหญ่ที่เหมาะสมที่สุดต้องสนองความต้องการของนักศึกษา และทำให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือด้านความรู้ (Psychomotor Domain) ด้านสติปัญญา (Cognitive Domain) และด้านอารมณ์ (Affective Domain) การสอนอาจใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหลาย ๆ วิธีรวมกันก็ได้ การสอนแต่ละวิธีมีดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

การสอนแบบบรรยาย (Lecture)

การบรรยาย คือการอภิปรายหรือให้ความรู้ตามหัวข้อเรื่องที่กำหนดไว้แก่ผู้ฟัง ผู้บรรยายอาจใช้เวลามากหรือน้อยตามที่กำหนดให้ และอาจใช้อุปกรณ์การศึกษาช่วยในขณะบรรยาย ตลอดการบรรยายผู้บรรยายไม่ให้โอกาสผู้ฟังซักถามหรืออภิปราย ผู้ฟังจะมีโอกาสรับฟังเพียงอย่างเดียว การบรรยายเป็นวิธีหนึ่งที่นิยมใช้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่โดยทั่วไปและมีใช้กันมาก เราเรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างจากการฟังบรรยาย นับเป็นธรรมชาติมนุษย์อย่างหนึ่งที่ต้องการรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และเป็นการง่ายที่จะรู้สิ่งสำคัญเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าผู้พูดได้เน้นถึงจุดสำคัญที่จะช่วยให้คนอื่น ๆ ทราบซึ้งเข้าไปในแขนงวิชานั้นอย่างง่าย ๆ

ส่วนดีของการสอนแบบบรรยาย

1. ผู้บรรยายได้พูดตามหัวข้อเรื่องที่ตนต้องการ และมีโอกาสเตรียมตัวตามความถนัด

2. ผู้บรรยายมีโอกาสสอดแทรกความคิดเห็นของตนได้โดยสะดวก

3. หากผู้บรรยายมีเทคนิคในการพูด จะทำให้ผู้ฟังได้รับความพอใจ และได้ประโยชน์จากเนื้อหาที่บรรยาย

4. ไม่เสียเวลา เพราะผู้บรรยายทราบกำหนดเวลาที่แน่นอนว่าจะใช้เวลาเท่าไร สามารถบรรยายให้ตามกำหนดเวลาได้

ส่วนเสียของการสอนแบบบรรยาย

1. ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย เพราะต้องนั่งฟังอยู่ฝ่ายเดียว

2. ไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นอย่างเพียงพอ

3. ได้รับความรู้และความคิดเห็นจากผู้บรรยายในวงแคบจากผู้บรรยายคนเดียวเท่านั้น

4. อาจทำให้เสียเวลาไม่คุ้มกับประโยชน์ที่ได้รับ เกิดการเรียนรู้น้อยไปเพราะผู้ฟังมีส่วนร่วมในกิจกรรมแต่เพียงส่วนน้อย

การสอนแบบอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)

การอภิปราย หมายถึงการสนทนาอย่างมีจุดหมาย จำนวนผู้อภิปรายอาจมีตั้งแต่ 6 – 20 คน มี่ผู้นำอภิปรายคนหนึ่งเป็นผู้ดำเนินงาน เพื่อให้การเป็นไปโดยเรียบร้อยราบรื่น และตรงจุดประสงค์ของผู้ร่วมอภิปราย ผู้นำอภิปรายจำเป็นต้องรู้หลักการอภิปรายพอสมควรการอภิปรายนั้นจึงจะได้ผลเต็มที่ หัวข้อในการอภิปรายมีความสำคัญมาก เพราะช่วยให้เกิดการอภิปรายในระหว่างกลุ่มได้มาก การอภิปรายควรมีลักษณะดังนี้

1. หัวข้ออภิปรายเป็นที่น่าสนใจของผู้ร่วมอภิปราย

2. ควรเป็นหัวข้อเรื่องที่ผู้อภิปรายมีประสบการณ์เดิมอยู่บ้าง หรือพอจะหาความรู้นำมาอภิปรายร่วมกันได้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

3. หัวข้ออภิปรายมีถ้อยคำหรือข้อความที่เข้าใจแจ่มแจ้ง

4. หัวข้ออภิปรายสามารถให้ผู้อภิปรายได้เสนอแนะความคิดเห็นได้หลายแง่มุม

การสอนแบบแสดงบทบาทจำลอง(Role Playing)

การแสดงบทบาทจำลอง หมายถึงการแสดงออกตามบทบาทให้เหมือนธรรมชาติของบุคคลกับสถานการณ์นั้น ๆ ผู้แสดงอาจมีสองคนหรือมากกว่าเป็นผู้แสดง แสดงบทบาทให้เห็นในช่วงเวลาอันสั้น ตัวอย่าง เช่น แสดงบทบาทจำลองเป็นแพทย์หรือพยาบาลให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรับประทานอาหารประเภทถั่วแทนอาหารเนื้อสัตว์ หรือบทบาทจำลองเป็นเกษตรกร แนะนำการปลูกพืชที่ทำรายได้ดีให้แก่ชาวเกษตรกรในหมู่บ้านหรือแสดงบทบาทนักศึกษา 2-3 คน คุยเรื่องการเรียนว่าได้รับประโยชน์อะไรบ้าง และต้องการเรียนรู้เรื่องอะไรเพิ่มเติม

การสอนแบบประชุมกลุ่มปรึกษาย่อย (Buzz Session)

การประชุมกลุ่มปรึกษาย่อย ได้แก่การแบ่งผู้ประชุมออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หลายกลุ่ม ให้อภิปรายหรือสนทนาพร้อมกัน ในเวลาเดียวกันในหัวข้อที่กำหนดไว้ให้

กลุ่มเล็ก ๆ เหล่านี้ จะพบกันในเวลาสั้น ๆ จะอภิปรายหรือสนทนาจากปัญหาง่าย ๆ ที่ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน กำหนดเวลาที่จะอภิปรายอาจใช้เวลาเพียง 10–20 นาที บางครั้งการแบ่งกลุ่มจำนวน 6 คน กำหนดเวลาให้อภิปราย 6 นาทีอย่างนี้เรียกว่า 6-6 Buzz Session ในการอภิปรายกลุ่มนี้ โดยมากจะให้กลุ่มอภิปรายตามหัวข้อกำหนดให้ และเลือกวิธีที่ดีที่สุดหรือสำคัญที่สุดรายงานเพียง 1 อย่าง

การสอนแบบสาธิต (Demonstration)

การสาธิต หมายถึง การแสดงให้เห็นตัวอย่างที่เกี่ยวกับการกระทำ หรือวิธีการจัดทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อให้เป็นไปตามลำดับขั้น ตัวอย่างการสาธิตที่อาจทำให้นักศึกษาดูได้เช่นการปรุงอาหารหรือขนม การจัดดอกไม้ การตอนต้นไม้ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การแก้เครื่องยนต์ ฯลฯ นอกจากนี้การนำเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาแสดง จัดว่าเป็นการสาธิตด้วยเช่นกัน เช่นการนำเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการทำนา เกี่ยวกับการใช้ยาปราบศัตรูพืช เครื่องมือเครื่องใช้อาจเป็นของจริง ของจำลอง รูปภาพ ภาพนิ่ง ภาพยนตร์ ได้ทั้งสิ้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ครูหรือผู้สอนผู้ใหญ่

ครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ หรือนักการศึกษาผู้ใหญ่ จะมีการปฏิบัติต่อนักการศึกษาผู้ใหญ่แตกต่างไปจากนักเรียนในโรงเรียน เพราะผู้ใหญ่แตกต่างจากนักเรียนทั่วไปอยู่มาก ครูหรือผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ จึงควรมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ดังต่อนี้คือ

1. เข้าใจพัฒนาการของผู้ใหญ่และยอมรับสภาพเสื่อมถอยของผู้ใหญ่ในด้านการเห็นและการได้ยิน ตลอดจนความคล่องแคล่วว่องไว

2. เข้าใจจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ รู้ว่าผู้ใหญ่เรียนได้ดีภายใต้เงื่อนไขอย่างไรบ้างและผู้ใหญ่จะไม่เรียนรู้ภายใต้สภาพแวดล้อมอย่างไร

3. เข้าใจเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาจากเรื่องยากให้ดูเป็นเรื่องง่าย เพื่อจูงใจให้ผู้เรียนอยากที่จะเรียน

4. ในสถานการณ์การเรียนรู้ ครูจะต้องไม่แสดงการข่มขู่เยาะเย้ยต่อนักเรียน เพราะจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าถูกข่มขู่ และขาดเรียน หรือลาออกไปในที่สุด

5. ผู้สอนควรมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียนและปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตลอดจนแนวความคิดของการศึกษาตลอดชีวิต

คุณสมบัติของผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่

แฮรี่ และ โอเวอร์สตรีท (Harry and Overstreet) ได้ให้ข้อแนะนำว่าครูของผู้ใหญ่ที่ดีนั้นควรมีคุณสมบัติ 5 ประการ ดังนี้คือ

1. เป็นผู้รักในการเรียน เป็นบุคคลที่แสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และไม่เพียงแต่จะเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญในการสอนเท่านั้นแต่จะต้องทันโลกทันเหตุการณ์ด้วย

2. เป็นผู้เชี่ยวชาญ ครูสอนผู้ใหญ่จะต้องมีความรู้ในงานการสอนเป็นอย่างดี มีความเฉลียวฉลาดในการพัฒนาจิตใจและอารมณ์ของตนเองตลอดจนมีความสามารถในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

3. เป็นผู้รอบรู้ ครูผู้สอนผู้ใหญ่จะต้องมีประสบการณ์กว้างขวาง ทั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการสอนและเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องต่างๆ มีความสามารถในการเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้ มีความเข้าใจผู้เรียน โดยเข้าใจทั้งสภาพปัจจุบัน และสภาพที่ผู้เรียนควรจะเป็นในอนาคต

4. เป็นผู้มีสามัญสำนึก เป็นผู้ที่มีเหตุผลในการคิดและการปฏิบัติในสิ่งต่างๆ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง

5. เป็นผู้ที่ผู้เรียนยอมรับ คุณสมบัติด้านนี้เกี่ยวข้องกับสถานภาพของตัวครูเองเป็นพิเศษ เป็นการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นที่ยอมรับของผู้เรียนในฐานะเป็นผู้นำทางความคิดและประสบการณ์ เป็นผู้มีความสามารถในการปรับตัวมีความเข้าใจตัวเอง และยอมรับในความแตกต่างด้านภูมิหลังตลอดจนประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

คุณลักษณะของครูสอนผู้ใหญ่ที่พึงประสงค์

ผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ หรือครูที่สอนผู้ใหญ่มิได้สอนเนื้อหาอย่างเดียวแต่จะต้องให้คำปรึกษาแนะนำในปัญหาต่างๆ จัดทำแผนการเรียนจัดกระบวนการเรียนรู้วัดผลประเมินผล ตลอดจนติดต่อประสานงานกับบุคคลและองค์กรทั้งของรัฐและเอกชน ครูหรือผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ที่พึงประสงค์นอกจากจะต้องเข้าใจจิตวิทยาการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้ใหญ่แล้ว ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความยุติธรรม ไม่แสดงความลำเอียงหรือการเลือกที่จะให้ความใกล้ชิดกับนักศึกษาบางคน เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่ไว้วางใจ

2. ตรงต่อเวลา ครูหรือผู้สอนนักศึกษาจะต้องเข้าสอนและเลิกสอนให้ตรงเวลา การปล่อยให้นักศึกษาคอยจะทำให้นักศึกษาเบื่อหน่าย

3. มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน และการเลือกใช้เทคนิควิธีการถ่ายทอดจากเรื่องยากให้ดูเป็นเรื่องง่าย

4.มีความสามารถในการสื่อความหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการพูด การฟัง การอ่าน และการเขียน

5. มีความเข้าใจความต้องการและแรงจูงใจของผู้ใหญ่ ตลอดจนสาเหตุของการเข้าร่วมโครงการศึกษาต่างๆ และให้คำปรึกษาแกนักศึกษาได้

6. มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้

7. มีบุคลิกภาพที่ดีและสามารถปรับตัวเข้ากับนักศึกษาได้ ตลอดจนเป็นผู้มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี

8. มีคุณลักษณะเป็นผู้นำ กล้าตัดสินใจ เปิดเผย และตรงไปตรงมา

9. มีความรับผิดชอบต่องาน ต่อตนเอง และต่อผู้เรียนตลอดจนการมีความรับผิดชอบต่อชุมชนที่ตนอาศัย

10. ควรมีอุดมการณ์ในการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตลอดชีวิต

แนวคิดในการสอนผู้ใหญ่จากทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) ซึ่งเป็นจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยมได้ให้แนวทางความคิดกับการสอนว่าเป็นการให้ความหมายที่ค่อนข้างกว้างขวางมากมายด้วยกัน และดูเหมือนว่าจะไม่ค่อยมีความสำคัญเท่าใดนัก โดยเฉพาะในโลกปัจจุบันที่อาศัยอยู่กับสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปได้อยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งให้ความหมายเกี่ยวกับบทบาทของครูที่สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ว่าควรจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ (Facilitator of learning) นอกจากนั้นได้กล่าวถึงบทบาท และความสัมพันธ์ระหว่างผู้อำนวยความสะดวกกับนักศึกษาว่า ขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้อำนวยความสะดวก 3 ประการที่เป็นคุณสมบัติ คือ

1. การให้ความไว้วางใจและความนับถือ ยกย่องแก่นักเรียน

2. มีความจริงใจต่อนักศึกษา

3. การมีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ รวมทั้งการตั้งใจฟังนักศึกษาพูด

นอกจากทัศนคติ 3 ประการที่กล่าวมาแล้วนี้ โรเจอร์ ได้ชี้ให้เห็นแนวทางเพื่อการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้รวมทั้ง 10 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ผู้อำนวยความสะดวก ต้องเริ่มต้นในการสร้างบรรยากาศภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดประสบการณ์ที่ดีในชั้นเรียน

2. ผู้อำนวยความสะดวก ควรช่วยให้เกิดจุดหมายที่ชัดเจนของแต่ละบุคคลในชั้นเรียน รวมทั้งจุดมุ่งหมายของกลุ่มด้วย

3. ผู้อำนวยความสะดวก ควรจะดำเนินการเรียนการสอนไปตามความรู้ของนักศึกษาแต่ละคน เพราะว่ามีความหมายสำหรับนักศึกษาอย่างมาก และถือว่าเป็นพลังจูงใจที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จทางการเรียนอันสำคัญยิ่ง

4. เขาจะต้องพยายามจัดการเกี่ยวกับแหล่งการเรียน (Resource for Learning) ให้เป็นไปได้อย่างกว้างขวางและดูเป็นเรื่องง่าย ๆ สำหรับนักศึกษาด้วย

5. เขาควรต้องมีความเข้าใจในตนเองในฐานะเป็น "แหล่งความรู้ที่มีคล่องตัวและยืดหยุ่นได้" ในการที่สมาชิกในกลุ่มอาจจะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้

6. ในการแสดงออกต่อสมาชิกในกลุ่มนักศึกษา เขาจะต้องยอมรับทั้งด้านเนื้อหาวิชาการและในด้านทัศนคติหรืออารมณ์ของนักศึกษา

7. เพื่อที่จะทำให้บรรยากาศในห้องเรียนดำเนินไปด้วยดี ผู้อำนวยความสะดวกสามารถช่วยให้เกิดขึ้น ด้วยการเปลี่ยนฐานะตนเองเป็นเสมือนหนึ่งนักศึกษา เช่น มีฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่มโดยการร่วมแสดงความคิดเห็นได้เช่นเดียวกับนักศึกษาแต่ละคน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

8. เขาควรจะได้เริ่มต้นแสดงความรู้สึก ให้เกิดในกลุ่มเมื่อมีความคิดเห็น แต่ไม่ใช่ด้วยการบังคับหรือวิธีการข่มขู่ ซึ่งความคิดเห็นที่แสดงออกมานั้นสมาชิกอื่น ๆ อาจจะยอมรับฟังหรือไม่รับฟังก็ได้

9. ตลอดเวลาของการมีประสบการณ์ร่วมกันในห้องเรียน ผู้อำนวยความสะดวกจะต้องว่องไว (Alert) อยู่ตลอดเวลาในการแสดงออก เพื่อการรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง

10. ในฐานะที่ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ เขาจะต้องพยายามรับรู้และยอมรับว่าตัวเองก็ย่อมจะมีข้อจำกัดอยู่หลายประการด้วยเช่นกัน

ข้อแตกต่างระหว่างการสอนผู้ใหญ่และการสอนเด็ก

เพื่อให้ผู้อ่านเห็นความแตกต่างที่สำคัญ และเด่นชัดระหว่างวิธีการสอนผู้ใหญ่กับการสอนเด็กในด้านต่าง ๆ คือ ด้านข้อตกลงเบื้องต้นตามทฤษฎี จึงขอนำตารางเปรียบเทียบตัวแปรด้านต่าง ๆ ของโนลส์ มาใช้ในการพิจารณาประกอบ ซึ่งตามตารางนี้จะได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนดังต่อไปนี้

การเปรียบเทียบข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) ระหว่างการสอนผู้ใหญ่กับการสอนเด็ก

ข้อตกลงเบื้องต้น	การสอนเด็ก	การสอนผู้ใหญ่
1. มโนภาพแห่งตน	- ไม่เป็นอิสระ	- มีความสามารถในการนำตนเองเพิ่มมากขึ้น
2 .ประสบการณ์	- มีคุณค่าไม่มากนัก	- มีแหล่งของความรู้สึกที่มีคุณค่ายิ่ง
3. ความพร้อม	- การพัฒนาทางชีววิทยาก่อให้เกิดแรงกดดันทางสังคม	- มีภารกิจเชิงพัฒนาการเป็นไปตามบทบาททางสังคม
4.การมองเห็นคุณค่าของเวลา	- สามารถเลื่อนไปหรือรอคอยได้	- ต้องการนำไปใช้ในทันทีทันใด
5.วิธีการเรียน	- ใช้เนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง	- ใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง

Malcolm S.Knowles ได้เขียนข้อเสนอแนะ หลักเกณฑ์ในการสอนผู้ใหญ่ไว้ในหนังสือ “ Informal Adult Education” มีรายละเอียด 12 ประการ

1. นักศึกษาควรมีความเข้าใจและเห็นด้วยกับจุดมุ่งหมายของวิชาที่เรียน นั่นคือต้องการให้ผู้ใหญ่เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วเขาควรจะได้ทราบจุดมุ่งหมายทั่วไปของวิชานั้น โดยที่เขาต้องมองเห็นภาพโดยส่วนรวมได้อย่างชัดเจนและทิศทางที่จะดำเนินไปในการเรียนรู้ ดังนั้นจึงมีความสำคัญในการอธิบายถึงรายละเอียดของวิชา เป้าหมายที่แจ่มชัดให้นักศึกษาได้รับทราบในการพบกันครั้งแรก

นอกจากนั้นถ้าหากว่านักศึกษามีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อยู่แล้ว เขาก็จะมีส่วนในการตั้งเป้าหมายเฉพาะของการเรียนรู้วิชานั้น ๆ นักศึกษาย่อมจะเกิดความมั่นใจว่าการสอนเป็นไปในทิศทางที่เขาต้องการทราบ การอภิปรายปัญหาทั้งหลายในตอนต้นวิชาจะช่วยทำให้แลเห็นเป้าหมายเฉพาะเจาะจงและมีความหมายต่อนักศึกษามากยิ่งขึ้นด้วย

2. นักศึกษาควรจะมีความต้องการที่จะเรียนรู้ (Want to Learn) ในการศึกษาผู้ใหญ่เรามักจะคาดคะเนว่านักศึกษาส่วนมากเข้ามาเรียนด้วยความต้องการที่จะเรียน เนื่องจากว่าโดยทั่วไปแล้วเขามาด้วยความสมัครใจ อย่างไรก็ตามในบางครั้งครูที่สอนผู้ใหญ่ก็อาจจะต้องเผชิญกับการให้กำลังใจ เพื่อช่วยให้นักศึกษาเกิดความต้องการเรียนด้วย ความต้องการนี้จะต้องเกิดความรู้สึกว่าตัวเองมีความสามารถที่จะบรรลุความสำเร็จได้ โดยการได้รับความเต็มใจและเข้าใจจากครูผู้สอน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

3. บรรยากาศในการเรียนและสถานการณ์ของการเรียนรู้ควรเป็นกันเอง เนื่องจากมีปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นแหล่งของการเรียนรู้ที่มีความสำคัญยิ่ง ผู้สอนควรมีความรับผิดชอบในการสร้างสรรค์บรรยากาศและอำนวยความสะดวกในการอภิปรายกลุ่ม ทัศนคติ การยอมรับและความเคารพยกย่อง จะเป็นบุคลิกภาพที่สำคัญของครูผู้สอนในการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง นอกจากนั้นแล้ว ครูผู้สอนสามารถช่วยให้นักศึกษาเกิดความรู้จักคุ้นเคยกันได้ โดยการให้นักศึกษาแนะนำตัวเองและได้อธิบายรายละเอียดย่อ ๆ เกี่ยวกับประสบการณ์และความสนใจ ถ้าหากผู้สอนแสดงบทบาทของตนเองในฐานะนักศึกษามากกว่าความเป็นผู้สอนแล้ว ย่อมจะได้รับความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

4. สภาพการณ์ทางกายภาพทั่ว ๆ ไป ควรเป็นที่พึงพอใจสำหรับนักศึกษา ได้แก่ การจัดโต๊ะเก้าอี้ เครื่องมือเครื่องใช้ ควรจะได้รับการพิจารณาเพื่อให้นักศึกษาได้รับความสะดวกสบายตามที่นักศึกษาต้องการมีความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม เช่น ถ้าต้องการให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันโดยเสรีแล้ว นักศึกษาควรหันหน้าเข้าหากันเพื่อจะได้อธิบายอย่างเต็มที่

5.นักศึกษาควรจะได้มีส่วนร่วมในการเรียนและมีความรับผิดชอบต่อกระบวนการเรียนรู้ เพราะว่าวิธีการที่ดีที่สุดในการเรียนรู้คือการกระทำ (Learning by doing) หากนักศึกษาได้กระทำบางอย่างหรือพูดแสดงความคิดเห็นบางอย่างก็ย่อมจะดีกว่าการที่เพียงแต่นั่งเฝ้ามองดูคนอื่น ๆ หรือนั่งฟังดูคนอื่นพูดเฉย ๆ เท่านั้น โดยทั่วไปนั้นนักศึกษาที่กระตือรือร้นและมีชีวิตชีวาจะเรียนรู้ได้มาก ถ้าหากเขารู้สึกว่าตัวเขาต้องมีความรับผิดชอบต่อกระบวนการภายในกลุ่ม ด้วยเหตุนี้ผู้สอนที่ฉลาดควรจะใช้วิธีการหลาย ๆ ด้านเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม กลุ่มที่สามารถจัดดำเนินการได้ด้วยตนเองจะได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้มากกว่ากลุ่มที่ต้องอาศัยครูผู้สอน

6. การเรียนรู้ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและใช้ประสบการณ์ของนักศึกษาให้เป็นประโยชน์ในการเสนอแนวความคิดและความรู้นั้น ถ้าหากมีความหมายนักศึกษาแล้ว ผู้สอนควรจะได้ปรับเข้ากับประสบการณ์ของนักศึกษาทั้งหลายด้วย ผู้ใหญ่โดยทั่วไปนั้นเรียน โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ยังไม่รู้ไปหาสิ่งที่รู้แล้ว นอกจากนั้นประสบการณ์ของนักศึกษาที่เสนอต่อชั้นเรียนนับว่าเป็นแหล่งของความรู้ที่มีคุณค่ามาก สมาชิกของชั้นเรียนผู้ใหญ่นั้นมักจะมีประสบการณ์ที่มีคุณค่าแตกต่างกันออกไปที่จะทำให้ทุก ๆ คนได้รับประโยชน์ร่วมกันด้วย

7. ครูผู้สอนควรจะรู้เนื้อหาวิชาที่ตนสอนเป็นอย่างดี ถ้าหากครูจะช่วยแนะแนวการเรียนการสอนให้ได้ผลดี เขาจะต้องมีความรู้ในวิชาที่สอนอย่างเชี่ยวชาญ ต้องรู้ถึงเอกสารและตำราทางวิชาการในสาขานั้นอย่างดี เพื่อจะได้ช่วยแนะนำแหล่งความรู้ให้แก่นักศึกษาที่จะได้ค้นคว้าต่อไป รวมทั้งจะได้จัดการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสมด้วย

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

8. ผู้สอนควรจะมีความกระตือรือร้นเกี่ยวกับวิชาที่สอนและการสอนวิชานั้น ๆ ด้วย โดยที่ความกระตือรือร้นนั้นสามารถถ่ายทอดไปยังนักศึกษาได้ด้วย ครูที่แสดงให้เห็นชัดว่าตนเองมีความกระตือรือร้นและพึงพอใจในการสอน จะมีผลทำให้นักศึกษาเป็นผู้กระตือรือร้นและเอาใจใส่การเรียนด้วยความกระตือรือร้นนั้น นับได้ว่าเป็นแรงจูงใจที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนรู้

9. นักศึกษาผู้ใหญ่ควรจะได้เรียนรู้ไปตามระดับความสามารถของตนเอง เนื่องจากในชั้นเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่นั้นมีความแตกต่างในด้านของประสบการณ์การศึกษา ความถนัดทางด้านการเรียน ความสนใจและความสามารถอย่างมาก ๆ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงควรจะได้คิดถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในแง่ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว สำหรับนักศึกษาที่เรียนช้าก็ควรได้รับความมั่นใจว่า การศึกษาผู้ใหญ่ไม่ใช่การเรียนเพื่อการแข่งขันกับคนอื่น ๆ แต่เป็นการพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าของเขาเอง

10. วิธีการสอนที่ใช้กับนักศึกษาควรแตกต่างและแปรผันกันไปในแต่ละโอกาส หรือสถานการณ์ของการสอน ครูที่สอนนักศึกษาผู้ใหญ่สามารถเลือกใช้วิธีสอนได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสม ตัวอย่างเช่น การสอนถึงปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยหรือบ้านพักในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ครูผู้สอนอาจใช้วิธีการบรรยายเกี่ยวกับเรื่องราวเหล่านั้นประกอบการฉายภาพยนตร์ การอภิปรายปัญหาต่าง ๆ จากสมาชิกกลุ่มรวมทั้งการจัดทัศนศึกษาประกอบ ครูที่ดีและมีความชำนาญการสอนจะสามารถเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามสถานการณ์และความต้องการของนักศึกษา เพราะว่าการกระทำเช่นนี้จะช่วยให้นักศึกษาเกิดความในใจและกระตุ้นให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมตลอดเวลา และเป็นไปตามความแตกต่างของบุคคลด้วย

11. ครูผู้สอนควรจะมีความรู้ทางด้านทางการเจริญงอกงาม นับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อทัศนคคติของครูที่เขาควรจะยอมรับว่าประสบการณ์ในการสอนนั้น จะช่วยทำให้เขามีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ถ้าหากครูคิดว่าตัวเขาเป็นเสมือนนักศึกษาคนหนึ่ง ด้วยแล้ว ปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อนักศึกษาจะเป็นการกระตุ้นได้มากกว่า การที่เขามีความคิดว่าตัวเองมีความรู้สึกที่ดีที่สุด นอกจากนั้นแล้วทัศนคติของครูยังเป็นพละที่เข็มแข็ง ในการชี้ถึงบรรยากาศของกลุ่มและทัศนคติของนักศึกษาด้วย

12. ครูผู้สอนควรมีแผนงานที่ยืดหยุ่นได้เกี่ยวกับการสอน ซึ่งจะช่วยครูและนักศึกษาได้มีแนวความคิดที่เด่นชัดว่าเขากำลังทำอะไรอยู่และกำลังทำอะไรต่อไป ถ้าหากว่าสามารถเปลี่ยนแปลงการสอนได้โดยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ตกลงร่วมกัน รายวิชาส่วนมากที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของผู้ใหญ่นั้น การดำเนินการสอนมีแนวโน้มที่จะไม่ตายตัวและแผนการสอนนั้น ๆ อาจจะเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม เพราะว่าแผนการสอนอาจจะเป็นเพียงแนวทางคร่าว ๆ เท่านั้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากในการที่จะทำให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ ดังที่ โนลส์ ได้เสนอไว้แล้ว คือความต้องการและความสนใจสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ การวิเคราะห์จากประสบการณ์ การที่ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคล สาระสำคัญจากทฤษฎีนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการสอนผู้ใหญ่ ถ้าหากท่านสามารถนำไปประยุกต์กับเทคนิคการสอนผู้ใหญ่ และสิ่งสำคัญประการสุดท้ายที่ไม่ควรลืม ก็คือ ครูสอนผู้ใหญ่นั้นควรจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้เท่านั้น

หลักการสอนผู้ใหญ่

เนื่องจากผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะมากกว่าเด็กจึงมีประสบการณ์มากกว่า มีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้มากกว่าเด็ก เพราะได้ผ่านการพัฒนามาหลายขั้น รู้จักปกครองตนเองได้ดีกว่าเด็กเขาจะรู้สึกอึดอัดใจในการที่จะต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น และผู้ใหญ่จะมีความสนใจเรียนรู้ในสิ่งที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที จากผลการวิจัยพบว่า ไม่ว่าผู้ใหญ่จะมีอายุมากเพียงใดก็ตามยังมีขีดความสามารถในการเรียนรู้ หากพวกเขาได้มีโอกาสเรียนโดยวิธีการที่เหมาะสมในเวลาที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการเขา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ดังได้กล่าวแล้วว่า ผู้ใหญ่จะมีความสามารถเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อเขาได้โอกาสเรียนโดยวิธีการที่เหมาะสม ในเวลาที่เหมาะสม และตรงตามสภาพปัญหาความต้องการของเขา นั่นก็แสดงว่าการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีหลากหลาย และวิธีการสอนและเทคนิคการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้น คงมิใช่มีเพียงวิธีเดียวหรือเทคนิคใดโดยเฉพาะ ครูผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ที่ดีควรจะต้องเรียนรู้ธรรมชาติของผู้ใหญ่และเลือกสรรวิทยายุทธ์มาปรับใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ มานพ กาละดี ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไว้ 8 ประการ คือ (มานพ กาละดี 2515 : 97 – 102)

1. ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดี เมื่อเขาต้องการที่จะเรียน (Adults must want to Learn)

เด็กจะเรียนเมื่อถูกยั่วยุให้เรียนหรือถูกกำหนดให้เรียน ถูกบังคับให้เรียนหรือเรียนเพื่อต้องการที่จะให้สอบไล่ให้ได้คะแนนยอดเยี่ยม สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เด็กตั้งใจเรียนและทำงานหนักแม้เขาจะไม่สนใจวิชานั้น ๆ ก็ตาม แต่ผู้ใหญ่จะต่อต้านอย่างแข็งแรงในการเรียนวิชาใด ๆ ก็ตามหากไม่อยู่ในความต้องการของเขา แต่ถ้าหากมีคนบอกว่าเขาควรเรียนวิชานี้ เขาจะเรียนได้อย่างดียิ่งเมื่อเขาต้องการจะเรียนเพื่อพัฒนาความรู้และความชำนาญของเขา ความต้องการที่จะเรียนของเขานี้ อาจเกิดขึ้นจากการยั่วยุหรือการกระตุ้นจากภายนอกได้ แต่ต้องไม่ใช่การบังคับ

หรืออีกนัยหนึ่งก็คือจะเป็นการเสียเวลาเสียเงินทองโดยเปล่าประโยชน์ถ้าจะสั่ง (บังคับ) ให้เขาไปเรียนหรือเข้ารับการรับการอบรมโดยที่เขาไม่เต็มใจ

2. ผู้ใหญ่จะเรียนเฉพาะสิ่งที่เขามีความรู้สึกว่ามีความจำเป็นต้องเรียน (Adults will learn only what they fell a need to learn)

เราอาจชักจูงให้เด็กเรียนหลายสิ่งหลายอย่าง แม้สิ่งเหล่านั้นจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทันทีทันใด เช่น การเตรียมตัวเพื่อชีวิตอนาคต หรือเพื่อจะมีความรู้พอที่จะสอบเข้ามหาวิทยาลัยดี ๆ ก็เป็นสิ่งจูงใจที่ทำให้เขาตั้งใจเรียนภาษาลาตินหรือพีชคณิตได้ แต่ผู้ใหญ่จะเรียนเพื่อนำไปปฏิบัติ เขาต้องการทราบว่าสิ่งนี้จะเป็นประโยชน์หรือจะช่วยเขาในขณะนี้ได้อย่างไร แต่ในบางครั้งก็อาจชักชวนเขาเรียนในสิ่งที่เป็นประโยชน์ในอนาคตได้ เช่นเพื่อการเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง แต่เขาจะเรียนได้อย่างดีที่สุด เมื่อเห็นว่าจะได้ประโยชน์ในทันทีเมื่อความรู้ความชำนาญที่เรียนนั้นจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเขาในปัจจุบัน

3. ผู้ใหญ่เรียนโดยรู้การกระทำ (adults learn by doing)

จากผลการศึกษาค้นคว้า ปรากฏว่าภายใน 1 ปี ผู้ใหญ่จะลืมวิชาที่เรียนมาโดยวิธีการอ่านหรือวิธีฟังการบรรยาย อย่างน้อย 50 เปอร์เซ็นต์ ในเวลา 2 ปี จะลืม 80 เปอร์เซ็นต์ แต่ความรู้หรือความชำนาญใหม่ ๆ จะจำได้ดีขึ้น ถ้าเขาได้มีโอกาสปฏิบัติหรือใช้ในทันทีหรือบ่อย ๆ นี้เป็นการอธิบายว่าทำไมการเรียนโดยการลงมือปฏิบัติงาน จึงเป็นวิธีการที่ดีที่สุดและได้ผลที่สุด เพราะเมื่อกลับจากการฝึกอบรมก็จะได้นำไปปฏิบัติก่อนที่จะลืม

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

4. จุดศูนย์กลางในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่อยู่ที่ปัญหา และปัญหาเหล่านั้นจะต้องเป็นความจริง (Adult learning centres on problems and the problem must be realistic) ท่านสามารถสอนผู้ใหญ่โดยกล่าวถึงหลักทฤษฎีทั่ว ๆ ไปก่อนแล้วชี้ให้เห็นว่าจะนำเอาหลักทฤษฎีนั้นไปใช้กับทางปฏิบัติได้อย่างไร แต่จากการศึกษาค้นคว้าปรากฏว่าเขาจะเรียนรู้ได้เร็วขึ้นโดยให้เขาเริ่มต้นจากปัญหา หรือประสบการณ์หรือทางปฏิบัติ แล้วนำไปสู่หลักการหรือทฤษฎี

5. ประสบการณ์มีผลกระทบกระเทือนต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Experiences effects adults learning) ข้อแตกต่างอีกอย่างหนึ่งระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กในด้านการเรียนก็คือ ผู้ใหญ่มีประสบการณ์ในชีวิตมากกว่า ซึ่งอาจเป็นของมีค่า และบางทีก็อาจเป็นผลเสียได้เช่นกัน สมองของเด็กยังมีที่ว่างที่จะบรรจุหรือเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อีกมาก ฉะนั้นการเรียนรู้ของเด็กจึงทำได้โดยวิธีง่ายๆ คือเพียงแต่เพิ่มความรู้ใหม่ ๆ เข้ากับสิ่งที่เขาได้เรียนมาก่อนแล้วนั้น

ส่วนผู้ใหญ่นั้นสมองมีสิ่งบรรจุอยู่อย่างสับสนมากมายแล้ว ฉะนั้นการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะต้องสัมพันธ์และสามารถร่วมเข้าได้กับความรู้สึกหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ถ้าความรู้ใหม่ไม่เหมาะสมหรือไม่ตรงกับสิ่งที่เขารู้หรือคิดอยู่ก่อน เขาก็จะปฏิเสธหรือค้านความรู้นั้น ๆ ดังนั้นการสอนผู้ใหญ่จะต้องเปิดโอกาสให้เขาได้ซักถามเสนอความคิดเห็นหรือโต้แย้งตลอดเวลา โดยวิธีการเช่นนี้จะทำให้ท่านทราบว่า เขามีประสบการณ์เช่นไร เขาต้องการอะไร และถ้าผู้นำอภิปรายมีความชำนาญก็จะสามารถเสนอความคิดใหม่ ๆ แก่เขาได้ โดยทำให้เข้ากับประสบการณ์ของเขา

6. ผู้ใหญ่จะเรียนได้อย่างดียิ่งในบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่เป็นกันเอง (Adults learn best in an informal environment)

ความเป็นกันเอง จะทำให้ผู้ใหญ่เรียนได้อย่างดียิ่ง มีผู้ใหญ่เป็นจำนวนไม่น้อยที่ยังจำความไม่สะดวกสบาย ความไม่พอใจในสมัยที่เป็นนักเรียนได้ เช่น การถูกบังคับ ระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ดังนั้น เมื่อได้รับความเป็นกันเอง มีอิสระเสรีพอสมควร ก็จะทำให้มีความพอใจที่ไม่ถูกบังคับให้เขากลับเป็นเด็กอีก

7. การสอนผู้ใหญ่ควรใช้วิธีหลายๆ อย่าง (A variety of methods shoulde be used in teaching adults)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าการจะเรียนรู้ได้เร็วและดีนั้น เราจะต้องให้เขาได้ยินได้ฟัง ได้เห็นได้ลงมือทำด้วย นั่นก็คือ ภาพยนตร์ ฟิล์มสตริป ภาพพลิก หรืออุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้สอนเข้าใจได้ดีกว่าการบรรยายเพียงอย่างเดียว การใช้วิธีการต่างๆ ที่จะสอนผู้ใหญ่นั้นก็สุดแล้วแต่ว่าวัตถุประสงค์ หรือความเหมาะสมเช่น ถ้ามีวัตถุประสงค์เพียงแต่จะแจ้งข่าวสารให้ทราบเท่านั้นก็อาจใช้วิธีการบรรยายได้ แต่ถ้าต้องการให้เปลี่ยนการกระทำหรือแนวความคิดเห็นก็จะต้องใช้วิธีการอภิปราย เป็นต้น

8. ผู้ใหญ่ต้องการแนะแนวไม่ใช่คะแนนหรือการสอบ (Adult want guidance not grades)

การแข่งขันระหว่างเด็กนักเรียนอาจช่วยในการเรียนรู้ของเด็ก แต่สำหรับการศึกษาของผู้ใหญ่นั้นจะให้ผลในทางตรงกันข้าม ถ้าเขาจะต้องถูกทดสอบให้คะแนนหรือวิธีการอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบถึงความก้าวหน้าในการเรียนของเขา ก็จะให้เขารู้สึกกลัวที่จะลดเกียรติ แต่เขาต้องการทราบว่า เขาทำอย่างไร เขาต้องการจะทราบว่าเขาเรียนถูกต้องหรือไม่ เขาทำถูกหรือไม่ เขาคิดถูกหรือไม่ เราควรจะให้เขาวัดผลความก้าวหน้าในการเรียนของเขาด้วยตนเอง ปกติผู้ใหญ่ไม่มีความอดทนในความผิดพลาดบกพร่องของเขา และอาจเกิดความเบื่อหน่าย กล่าวคือ เขาต้องการยกย่องชมเชย ฉะนั้นถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องตำหนิหรือวิพากษ์วิจารณ์เขาจริงๆ จะต้องกระทำกันสองต่อสองและด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มเสมอ

เฟลเลนซ์ (Fellenz) ได้สรุปหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่สำคัญๆ ได้แก่ เนื้อหาที่จะสอนต้องเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้ใหญ่ บรรยากาศในการเรียนรู้จะต้องเป็นกันเอง และถ้าหากผู้ใหญ่มีความกระตือรือร้นมีความรับผิดชอบมากเท่าไร การเรียนรู้ของเขาก็น่าจะมีมากเท่านั้น

กิปป (Gibb) ได้เน้นว่าจุดศูนย์กลางของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่อยู่ที่ปัญหา การจัดประสบการณ์ที่มีความหมายสำหรับนักศึกษา โดยพยายามสร้างประสบการณ์การเรียนรู้หลายๆ อย่างให้นักศึกษาได้เลือกเรียนในสิ่งที่เขามีความสนใจ มีความต้องการเพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์ และในขณะที่เรียนต้องให้นักศึกษาได้ทราบถึงความก้าวหน้าของตนเองด้วย

ลินเดอะแมน (Lenderman) ได้กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งได้รวบรวมมาจากผลการวิจัยที่ผ่านมาสรุปได้ว่า การที่ผู้ใหญ่มาเรียนก็เพราะเขามีความต้องการและมีความสนใจต่อการเรียนรู้เมื่อนำเอาสภาพการณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียน ประสบการณ์เป็นสิ่งที่มีค่ามากที่สุดสำหรับเขา ผู้ใหญ่มีความต้องการที่จะมีแนวทางที่เป็นของตนเองและความแตกต่างระหว่างบุคคลในเรื่องอายุมีมาก

โมหัมมัด อัปดุลกาเดร์ ได้รวบรวมลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่ง เอเคอร์ (Aker) ได้รวบรวมไว้ 9 ประการคือ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

1. ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีถ้าเขาได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

2. จัดอุปกรณ์การสอนเพื่อช่วยให้ผู้ใหญ่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันจริงๆ เขาจะเรียนได้ดีกว่าการใช้อุปกรณ์การสอนที่ไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของเขา

3. ผู้ใหญ่จะรับความคิดใหม่ๆ ได้เร็ว ถ้าหากความคิดใหม่สอดคล้องกับความเชื่อเก่าๆ ของเขาที่มีอยู่แล้ว

4. จะต้องศึกษาพื้นฐานและความต้องการของผู้ใหญ่ เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่เขาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผู้ใหญ่ที่มีพื้นฐานการศึกษาน้อยๆ มักจะไม่มั่นใจในตนเองและคิดว่าตนเองเรียนไม่ไหว

5. จะต้องช่วยสร้างความสำเร็จในบทเรียนขั้นต้น ให้แก่นักศึกษาที่มีพื้นฐานการศึกษาน้อยๆ พวกนั้นก่อนที่จะเริ่มบทเรียนใหม่ต่อไป

6. ช่วยผู้ใหญ่ได้เรียนในสิ่งที่เขามีความสนใจให้มากและให้เขาได้ก้าวหน้าไปตามอัตราความสามารถของเขาเอง กลับช่วยให้เขาสามารถหาคำตอบต่างๆ ด้วยตนเอง

7. นักศึกษาผู้ใหญ่ที่เคยมีประสบการณ์ที่ไม่ดีในโรงเรียนมาก่อนแล้วจึงควรพยายามสร้างประสบการณ์เรียนที่สบายๆ อย่าให้เขารู้สึกซ้ำรอยประสบการณ์เก่าๆ ที่ผ่านมา

8. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งจะมีจุดหยุดนิ่ง

9. ควรจะมีการทบทวนถึงวัตถุประสงค์ในการเรียนเสมอว่าเราเรียนไปทำไม และขณะนี้ได้ก้าวไปสู่เป้าหมายมากน้อยแค่ไหนแล้ว (โมหัมมัด อัปดุลกาเดร์ ม.ป.ป. : 26-27)

การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่ที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

ไซริล ฮูล (Cyril Houle, อ้างถึงใน สุมาลี สังข์ศรี 2539 : 77) ได้แบ่งประเภทของการจัดการศึกษาหรือการเรียนการสอนแก่ผู้ใหญ่เป็น 4 แบบ คือ

1. การเรียนการสอนรายบุคคล (individual) เป็นการเรียนการสอนที่กลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียนแต่ละคนออกแบบกิจกรรมของตนเอง หรือมีครูผู้เชี่ยวชาญออกแบบกิจกรรมไว้ให้เลือกเรียน

2. การเรียนการสอนแบบกลุ่ม (group) เป็นลักษณะของการเรียนการสอนที่ผู้เรียนภายในกลุ่มร่วมกันกำหนด หรือออกแบบกิจกรรมของกลุ่มเอง ครูหรือวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญช่วยออกแบบกิจกรรมให้หรือกลุ่มผู้เรียนหลายๆ กลุ่มมาช่วยออกแบบกิจกรรมร่วมกัน

3. การเรียนการสอนแบบสถาบัน (institution) สถาบันเป็นผู้กำหนดรูปแบบการเรียนการสอน กำหนดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนจะเรียนตามสิ่งที่สถาบันกำหนดให้

4. การเรียนการสอนแบบมวลชน (mass) เป็นการเรียนการสอนหรือการให้คำปรึกษาในลักษณะที่มีบุคคล กลุ่ม หรือสถาบันเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายใหญ่หรือกลุ่มเป้าหมายที่เป็นลักษณะมวลชน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

จาร์วิส (Jarvis, อ้างถึงใน สุมาลี สังข์ศรี 2539 : 77-78) ได้จัดกลุ่มวิธีการเรียนการสอนผู้ใหญ่ออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1. วิธีการสอนโดยใช้ครูเป็นศูนย์กลาง (teacher – centred method) วิธีการในกลุ่มนี้ได้แก่ วิธีการสาธิต การอภิปรายด้วยการชี้นำ การอภิปรายด้วยการควบคุม การอภิปรายโดยการบรรยายนำ และวิธีการบรรยาย

2. วิธีการสอนเป็นกลุ่มโดยใช้นักศึกษาเป็นศูนย์กลาง (student-centered group method) วิธีการในกลุ่มนี้ได้แก่ การระดมพลังสมอง การปรึกษาหารือในกลุ่ม การโต้วาที การอภิปรายกลุ่ม การอภิปรายเป็นคณะ บทบาทสมมติ การสัมมนา ทัศนศึกษา การประชุมเชิงปฏิบัติการ

3. วิธีการสอนโดยใช้นักศึกษาเป็นศูนย์กลางรายบุคคล (individual student - centered) ได้แก่วิธีการกำหนดงานให้ปฏิบัติ (assignment) การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการเรียน และการสอนทางไกล

สุนทร สุนันท์ชัย (2533 : 37) ได้จัดกลุ่มวิธีการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่ออกเป็น 3 ประเภท คือ การเรียนการสอนรายบุคคล การเรียนการสอนเป็นกลุ่ม การเรียนการสอนแบบชุมชน

การสอน เป็นกระบวนการให้บุคคลเจริญงอกงามทั้งร่างกายและจิตใจ การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่มีหลายลักษณะ ได้แก่ การสอนเป็นรายบุคคล การสอนเป็นกลุ่ม การสอนแบบสถาบัน การสอนแบบมวลชน การสอนโดยทั่วไปจะประกอบด้วย การเข้าสู่บทเรียน การสอนเนื้อหา และการสรุปจบบทเรียน

เทคนิคการพูดและวิธีการพูด

ศิลปะในการพูดเป็นสิ่งที่สอนกันไม่ได้ แต่เป็นสิ่งที่ศึกษาและฝึกฝนกันได้ เพราะการพูดเป็นพฤติกรรม (behavior) ที่เกิดจากการเรียนรู้ ดังนั้นการจะมีความสามารถที่จะพูดได้คล่องแคล่วหรือความสามารถที่จะพูดให้จับใจคนฟัง พูดให้คนเชื่อถือ ศรัทธา และเข้าใจนั้น จึงเป็นสิ่งที่เกิดจากการศึกษาและฝึกฝน (study and practice) ถ้าเราศึกษาชีวประวัติของนักพูดเอก ๆ เช่น เซอร์วินสตันเชอร์วิล (Sir Winston Churchil) ประธานาธิบดี อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคเนดี (John F. Kennedy) Domosthenes ประธานาธิบดีริชาร์ด เอม.นิกสัน (Richard M.Nixon) ฯลฯ แล้ว จะพบว่าท่านเหล่านั้น ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่ได้ศึกษาวิชาวาทการ (Speech) ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม และได้มีการฝึกฝนมาแล้วทั้งสิ้น

ที่กล่าวมานี้มิได้หมายความว่า ผู้ที่ได้ศึกษาวิชาวาทการนี้แล้วจะต้องเป็นนักพูดเอกที่มีชื่อเสียงโด่งดังแต่ต้องการจะเน้นให้เห็นว่าความสามารถในการพูดนั้น เป็นสิ่งที่เกิดจากการศึกษาและฝึกฝน ไม่มีใครที่เกิดมาแล้วพูดเก่งเลย หรืออาจพูดได้ว่าทุกคนเกิดมาก็จะพูดได้แต่ไม่ทุกคนที่จะพูดเป็น

ความหมายของการพูด

การพูดหมายถึง การแสดงหรือการถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความรู้สึก และความต้องการของผู้พูดออกมาโดยอาศัยถ้อยคำ น้ำเสียง รวมทั้งกิริยาท่าทาง ทำให้ผู้ฟังได้ยินและเข้าใจจุดมุ่งหมายของผู้พูดจนสามารถแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบให้ผู้พูดทราบจนเป็นที่เข้าใจกันได้

การพูดที่ดี ย่อมเป็นการพูดที่มีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด มีการใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง และกิริยาท่าทางที่สมควรที่จะช่วยให้ผู้ฟังสามารถรับรู้ได้อย่างเข้าใจกระจ่างชัด นอกจากนี้การใช้ถ้อยคำและกิริยามารยาทควรสอดคล้องกับสภาพวัฒนธรรมและเหมาะสมกับกาลเทศะ อีกทั้งผู้พูดควรมี

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ความจริงใจและมีความรับผิดชอบในการพูดของตน ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การพูดที่ดีควรบรรลุผลสมดังวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (นันทา ขุนภักดี 2528 :1)

ประวัติศาสตร์การพูด

ประเทศที่ให้กำเนิดการพูดและส่งเสริมวิชาการพูดที่เก่าแก่ คืออาณาจักรกรีซและอาณาจักรโรมัน รัฐบาลของอาณาจักรทั้งสองนี้ได้เปิดโอกาส และจัดระบบประชาธิปไตยเกี่ยวกับการพูดอย่างเสรีที่สุด ไม่มีประเทศใดหรืออาณาจักรใดในสมัยโบราณที่เล็งเห็นความสำคัญของการพูด เหมือนกับสองอาณาจักรดังกล่าวนี้ ส่วนในปัจจุบันนี้ ได้มีเพียงสองประเทศเท่านั้น คือ ประเทศอังกฤษกับสหรัฐอเมริกาที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการพูดได้อย่างเสรี นั่นก็หมายถึงว่าสองประเทศนี้ ให้เสรีภาพทางการพูดแก่ประชาชนอย่างยอดเยี่ยมที่สุด อันยากที่จะหาประเทศใดในปัจจุบันให้เสรีภาพในทางการพูดได้เท่าเทียมได้ หรืออาจจะตีความอีกแง่หนึ่งว่าเพราะเขาเปิดโอกาสการพูดอย่างเสรี เช่นนี้ ประเทศทั้งสองจึงเจริญยอดเยี่ยม

ประวัติศาสตร์ ได้กล่าวถึงเรื่องการพูดในที่ชุมชน (Oratory) หรือลักษณะการพูดแบบสุนทรพจน์ว่า ได้กระทำกันมากที่สุดในกรุงเอเธนส์ (Athens) ในอาณาจักรกรีซสมัยโบราณ กรุงเอเธนส์นี้เป็นเมืองใหญ่ที่สุดในอาณาจักรกรีซ ถือว่าเป็นแหล่งความรู้และแหล่งอารยธรรมของชาวตะวันตก

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

การพูดในที่ชุมนุมชนของอาณาจักรกรีซโบราณนั้น มักจะเรียกกันว่า “ Oratory” ซึ่งหมายถึง วิธีพูดต่อชุมนุมชน คำพูดอันหรูหรา หรือศิลปะแห่งการพูดนั่นเอง

ลักษณะอันแท้จริง การพูดในที่ชุมนุมชน หรือการพูดต่อหน้าที่ประชุมชน มีลักษณะสำคัญตรงที่จะต้องพูดด้วยการใช้ถ้อยคำ หรือการใช้คำพูดอย่างมีอำนาจ (Forceful language) และจะต้องแสดงส่วนสำคัญของความคิดออกมาอย่างมีศิลปะ

ตามปกติการพูดแบบ oratory ในกรุงเอเธนส์นี้มักจะใช้พูดเพื่อจะเกลี้ยกล่อมใจคนหมู่มาก หรือชักชวนบุคคลต่อหน้าที่ประชุมจำนวนมาก เช่นเพื่อการขอร้องวิงวอนให้เขาเสียสละเวลาเสียสละชีวิตในการเข้ารับราชการทหาร เพื่อการทำสงครามเพื่อประเทศชาติของตน หรือชักชวนให้เขาดิ้นรนเพื่อความเป็นอิสระ เพื่อความเป็นเสรีภาพในการดำรงอยู่ในประเทศ หรือเพื่อการอธิบายเหตุผลของการดำริในงานอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อการบรรยายคำสอนในศาสนาอันจะยั่วใจให้ผู้ฟังได้คิดที่จะยึดถือในศาสนาที่ตนกำลังพูดอยู่นั้นแล้วนำไปปฏิบัติตาม

การพูดในที่ชุมชนดังกล่าวนี้ จะต้องพูดด้วยถ้อยคำภาษาอย่างง่าย ลึกซึ้ง พูดอย่างมีฝีปาก พูดอย่างไพเราะจับใจ ฟังได้อย่างเพลิดเพลิน แต่การพูดตามวิธีนี้ ก็คล้ายกับการพูดโน้มใจคน หรือเป็นคำพูดที่โน้มใจคน ให้เอนเอียงหรือยินดี ยินยอมที่จะกระทำตามอย่างใดอย่างหนึ่ง

การพูดในที่ชุมชนของชาวเอเธนส์ ที่ได้พูดกันมา และได้เปิดการสอนฝึกพูดขึ้นในราว 400-500 ปีก่อนคริสตกาลนั้น ต่างก็เห็นว่าเป็นทั้งอรรถประโยชน์ศิลป์ (Useful art) และประณีตศิลป์ (Fine art)

การที่ประเทศกรีซสมัยโบราณได้นิยมและได้ส่งเสริมการพูดแบบ Oratory กันมากก็เพราะว่า ประเทศนี้เมื่อมีคดีเกิดขึ้น อันจะต้องมีการพิจารณาพิพากษากัน ผู้เป็นจำเลยไม่มีทนายแก้ต่างให้ ด้วยเหตุที่ประชาชนทั้งหลายจึงต้องสนใจวิธีการพูด เพื่อจะได้นำความรู้วิธีการพูดไปใช้ประโยชน์ในการสู้คดีต่าง ๆ อย่างไรก็ดีก็มีผู้รับจ้างพูดและรับจ้างเขียนคำพูดต่าง ๆ เพื่อช่วยในการสู้คดี ซึ่งเป็นผลจากการได้เรียนวิชาการพูดมาเช่นเดียวกัน

ตามประวัติบอกไว้ว่าการพูดแบบ Oratory มักจะใช้พูดกันในตอนจะเปิดการประชุมใหญ่ หรือมีการเลือกตั้งบุคคลเข้าสภา เฉพาะอย่างยิ่ง ชาวเมืองเอเธนส์มักจะใช้วิธีการพูดแบบนี้เพื่อโต้วาทีอันเกี่ยวกันกฎหมายใหม่ และก็ใช้ตั้งคำถามในที่ประชุม เพื่อให้ผู้ถูกถามได้อภิปรายได้ถูกต้อง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วังท่าพระ

วิชาการพูด และนักพูด ของกรีซโบราณ

การสอนวิชาการพูดของกรีกโบราณนั้น ได้เริ่มสอนกันอย่างจริงจังในราว 450 ปีก่อนคริสตกาล ระบบการเรียนการสอนได้จัดขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผน มีวิธีการและศิลปะการพูดที่สอดเข้าไว้ในหลักสูตรด้วย

ผู้เป็นครูสอนวิชาการพูดของกรีกนั้น มีบุคคลเป็นกลุ่ม ๆ มีกลุ่มหนึ่งเรียกว่า " ครูหัวใหม่ " หรือเรียกว่า Sophists บุคคลกลุ่มนี้มักจะเป็นชาวกรุง เป็นคนสมัยใหม่ บางที่คำพูดของบุคคลกลุ่มนี้พิจารณาดูอย่างเผิน ๆ แล้ว ก็น่าเชื่อถือได้ แต่ถ้าพิจารณาอย่างลึกซึ้งก็หาเหตุผลอย่างแท้จริงไม่ได้ เขาจะสอนให้ลูกศิษย์คิดแปลก ๆ ซึ่งอาจจะไม่ถูกต้องตามกาลเทศะ หรือเหตุการณ์นั้นก็ได้

บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่สอน จะเรียกกันว่า " ครูนักพูด " หรือเรียกกันว่า Rhetors นี่ก็หมายถึงนักพูดอย่างมีศิลปะ รู้จักการใช้ถ้อยคำอย่างมีศิลปะ

ผู้สอนเกี่ยวกับ Oratory ที่มีชื่อเสียงที่สุดและสอนได้ดีเป็นพิเศษ ได้แก่ " ครูจอร์เจียส " ซึ่งมีชีวิตอยู่ช่วงระยะเวลา 485 ปีถึง 480 ปีก่อนคริสตกาล ครูสอนวิชาการพูดท่านนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นผู้ที่ใช้ถ้อยคำได้อย่างไพเราะจับใจที่สุดและทำให้ผู้ฟังติดใจมากที่สุด

หนังสือที่ใช้สอนเกี่ยวกับการพูดนั้น ผู้ที่ทำการสอนเองไม่ได้เป็นผู้เขียน เพราะไม่มีความถนัดในการเขียน แต่ปรากฏว่านักปราชญ์ชื่อ อริสโตเติล (Aristotle) เป็นผู้เขียนขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอน

อริสโตเติล ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการพูดนั้นแบ่งออกได้เป็นเพียง 3 ชนิด ดังนี้

1. การพูดชนิดแรกเรียกว่า " การพูดแบบปรึกษา " (deliberative)

การพูดแบบนี้มักใช้การพูดเรื่องทางการเมือง หรือใช้ในการโต้วาทีในสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ

2. การพูดอย่างที่สองเรียกว่า " การพูดแบบศาลยุติธรรม " (forensic)

การพูดแบบนี้มักใช้กับการโต้เถียง ซัก ค้านในความหมายของการร่างพระราชบัญญัติ หรือการซัก ค้านเพื่อพิจารณาคดีต่าง ๆ

3. การพูดอย่างที่สาม เรียกว่า " การพูดประกอบงานพิธี " (Epidetic,ceremonial)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

การพูดแบบนี้มักใช้พูดในงานต่าง ๆ เช่น การเปิดอาคาร งานศพ งานมงคลสมรส เป็นต้น

อริสโตเติล ได้บอกถึงวิธีที่จะทำให้การพูดทั้ง 3 ชนิดเป็นที่ถูกใจ และจูงใจคนก็ด้วยวิธีปฏิบัติ ดังนี้

1. ถ้าเป็นการโต้เถียง หรือเป็นการซักค้านกัน ก็ควรใช้คำพูดอย่างแข็งขันอย่างเอาจริงเอาจัง ชัดเจน และจะต้องมีเหตุผลในทางตรรกวิทยา

2. ผู้พูดควรจะมีบุคลิกลักษณะในท่าทาง ในรูปร่างท่วงทำนองการพูด เป็นที่น่าพอใจ น่าเชื่อถือ น่าปฏิบัติตาม น่าสนใจ และมีเสน่ห์ถูกใจ

3. ผู้พูดควรจะชนะใจผู้ฟัง ด้วยความเห็นใจของผู้ฟัง

อริสโตเติลยังได้แนะนำไว้ว่า โอกาสที่จะเป็นนักพูดที่ดีนั้น จะต้องหาโอกาสพูด หาโอกาสโต้เถียง หาโอกาสสนทนา และพยายามคิดคำพูดให้คมคายและไพเราะ (Strong and beautiful) อยู่เสมอ

หลังจากสมัยของ อริสโตเติลได้ผ่านไป ความคิดเรื่องการพูดในที่ชุมชนก็ได้พัฒนาขึ้น คือทั้งชาวกรีก และชาวโรมันได้พัฒนาการพูดให้เป็น " การพูดแห่งประณีตศิลปะ " (The fine art of rhetoric)

เขาได้พัฒนาการพูด และได้ให้แนวคิดใหม่ว่าการพูด (oration) ที่สมบูรณ์นั้นควรจะมีองค์ประกอบทั้ง 6 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนแรกของคำพูด จะต้องมีเนื้อความกล่าวเกริ่นในเนื้อหาที่จะต้องการพูด (Introduction)

2. ส่วนที่สอง จะต้องพูดนำเข้าสู่เนื้อหาหรือความคิดอันสำคัญ (narration leading to the main idea)

3. ส่วนที่สาม ต้องพูดขยายส่วนความคิดที่สำคัญหรือขยายส่วนต่าง ๆ เฉพาะส่วน (Statement of the idea)

4. ส่วนที่สี่ ต้องวินิจฉัยคำโต้แย้ง แล้วกล่าวคำคัดค้าน (argument)

5. ส่วนที่ห้า ต้องพยายามกล่าวถ้อยคำที่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริง พิสูจน์คำอุทาหรณ์ หรือพิสูจน์คำคัดค้านนั้น ๆ หรืออาจจะเป็นการตอบคำโต้แย้งของฝ่ายตรงกันข้าม (refutation)

6. ส่วนสุดท้าย การกล่าวคำพูดในส่วนท้ายนี้ อาจจะเรียกว่าเป็นปัจฉิมกถา จำเป็นจะต้องมีการกล่าวย้ำตามจุดประสงค์ที่ต้องการ (Peroration, conclusion)

บุคคลที่ทำให้กรุงเอเธนส์ เจริญรุ่งเรืองในรอบ 100 ปี ก่อนคริสตกาล ก็ด้วยอิทธิพลในคำพูดของ พีริคริส (Pericles) แต่เราไม่มีโอกาสได้เห็นบันทึกคำพูดของเขาเลยแม้แต่น้อย เพียงแต่รู้ประวัติเกี่ยวกับเขาจากประวัติศาสตร์ซึ่งทัคซิไดด์ส (Thucydides) เป็นผู้บันทึกไว้เท่านั้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

นักพูดชาวกรีกที่มีชื่อเสียงมากที่สุดได้แก่ เดมอสเทนิส (Demosthenes) บุคคลผู้นี้มีชีวิตอยู่ในราว 385 ปีถึง 322 ปีก่อนคริสตกาล หรือในราว ๆ 2358 ปีมาแล้ว ซึ่งนับว่าโชคดีมากที่ได้มีการบันทึกเก็บถ้อยคำพูดของเขาเอาไว้

คำพูดของ เดมอสเทนิส ได้วิงวอนและขอร้องให้ชาวเอเธนส์ต่อต้านการรุกรานของพระเจ้าฟิลิปที่ 2 แห่งนครเมเซดอน ซึ่งเป็นบิดาของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช (Philip II of Macedon, father of Alexander the Great) เพราะด้วยพลังอำนาจของคำพูดที่ต่อต้านพระเจ้าฟิลิป นี้เองคำพูดของเขาจึงเรียกกันว่า Philippics

เดมอสเทนิส ได้พยายามป้องกันตำแหน่งทางการเมืองของเขา ด้วยการพูดโจมตีนักพูดชื่อ เอชินิส (Aeschines) ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง 389 ปีถึง 314 ปีก่อนคริสตกาล คำพูดของเขาได้กล่าวถึงเรื่อง “ มงกุฎ “ (On the Crown) หัวข้อเรื่องการพูดนี้ มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่งในบรรดาการพูดที่มีชื่อเสียงมากด้วยกัน 3-4 เรื่อง เท่าที่ได้เคยมีคนเคยพูดมาแล้ว

นักพูดชาวกรีกที่มีชื่อเสียงก็ยังมี ไลซิอัส (Lysias) ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง 450 ปี ถึง 380 ปี ก่อนคริสตกาลและยังมี ไอโซเครตีส (Isocrates) ซึ่งก็มีชีวิตอยู่ระหว่าง 436 ปี ถึง 338 ปี ก่อนคริสตกาล

นักพูดชาวโรมัน

นักพูดชาวโรมันที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ซิเซโร (Marcus Tullius Cicero : 106 - 43 B.C.) ลักษณะการพูดของผู้นี้ก็มีส่วนคล้ายกับการพูดของ เดมอสเทนิส (Demosthenes) คือได้มีผู้จดบันทึกคำพูดของเขาเก็บไว้ตกทอดมาหลายชั่วอายุคน

คำพูดของซิเซโร่ (Cicaro) ซึ่งได้กล่าวในวันสุดท้าย ของสาธารณรัฐโรมัน (Roman republic) อันถือว่าเป็นคำพูดที่มีชื่อเสียงที่สุด คือได้กล่าวโจมตี และตำหนิผู้ที่พยายามทำลายรัฐ (Republic) บุคคลกลุ่มนี้ได้มีผู้ร่วมวางอุบายคิดก็คือ พระนางเจ้าคัททิลีน (Catiline) และ นักการเมืองที่มีหัวรุนแรง ชื่อมาร์คัส แอนโตนิอัส (Maecus Antonius, Mark Antony)

คำพูดของซิเซโร่ ที่ได้กล่าวครั้งนั้นได้กลายเป็นถ้อยคำอันมีค่าสำหรับยุโรปตะวันตกอย่างยิ่งถ้าจะพูดถึงนักพูดที่มีชื่อเสียงของกรุงโรมในสมัยโบราณก็ได้แก่ Cato the Elder ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง 234 ปีถึง 149 ปีก่อนคริสตกาล หรือประมาณ2207 ปีล่วงมาแล้ว คาโต ได้บรรยายคุณลักษณะของนักพูดว่าจะต้องมีฝีปากในการพูด

จูลิอัส ซีซาร์ (Gaius Julius Caesar) รัฐบุรุษที่ยิ่งใหญ่ของกรุงโรม ซึ่งมีชีวิตในราว 10 ปี ก่อนคริสตกาล หรือเมื่อประมาณ 1983 ปีมาแล้ว ซึ่งก็มีฝีปากในพูดยอดเยี่ยมคนหนึ่ง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยบริการ

บุคคลต่อมา ที่จัดว่าเป็นนักพูดที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งก็คือ Cato the younger ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง 95 ปีถึง 46 ปีก่อนคริสตกาลหรือเมื่อประมาณ 2069 ปีมาแล้วได้เป็นผู้ที่สนับสนุน ซิเซโร่ ให้ทำการต่อต้านและโจมตี คัททิลิน (Catiline) ด้วยคำพูด

ประวัติการพูดในประเทศไทย

การพูดอย่างมีระเบียบวิธีการ หรือการพูดต่อหน้าผู้ฟังจำนวนมาก จะได้เริ่มขึ้นในประเทศไทยเมื่อไรนั้น ไม่อาจกำหนดเวลาที่แน่นอนได้ แต่ปรากฏว่ามีการบันทึกการพูดแบบต่าง ๆ ไว้เป็นหลักฐาน ได้เริ่มเมื่อ พุทธศักราช 2456 ถ้าจะคิดระยะเวลาถึง พุทธศักราช 2516 ก็เป็นเวลาเพียง 60 ปีเท่านั้น แสดงว่าความเจริญก้าวหน้าในเรื่องการพูดในประเทศไทยเพียงจะเริ่มต้นมาไม่กี่ปีนี้

ถ้าจะกล่าวถึงการพูดอันเป็นพระดำรัสของพระเจ้าแผ่นดินในราชพิธีต่าง ๆ ก็ปรากฏว่ามีมาตั้งแต่พุทธศักราช 2428 ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีพระราชดำรัสต่าง ๆ มากมาย

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนใหญ่ก็เป็นพระราชดำรัสตอบในพระราชพิธี และมีการเทศนาเสือป่าระหว่าง พุทธศักราช 2456 ซึ่งก็ถือว่าเป็นพระราชดำรัสที่ดีที่สุด

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในงานบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ สถูป ตำบลดอนเจดีย์ สุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 28 มกราคม พุทธศักราช 2456 ซึ่งก็มีเนื้อความในพระราชดำรัส มีความระลึก มีการวิงวอน มีการให้ชนชาวไทยได้รู้สำนึกในความกตัญญูและความสามัคคี เพื่อความผาสุก ความมั่นคง และความเจริญของประเทศ

เนื้อความในพระราชดำรัส ในตอนเริ่มต้นมีดังนี้

“ ทหารและเสือป่า ตามที่เราทั้งหลายได้มาพร้อมกันถึงสถานที่สำคัญที่นี้ คือเป็นสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระเจ้าแผ่นดินไทยได้ทำสงครามมีชัยแก่ศัตรู พม่า มอญ ได้พ่ายแพ้แต่พระบารมี เราทั้งหลายควรจะมีความโสมนัสยินดีทั่วกัน และเราทั้งหลายควรจะคำนึงถึงเหตุและกิจการที่ทำให้เราได้ชัยชนะแก่ข้าศึก ข้าศึกมีทหารและกำลังยิ่งกว่าเราเป็นอันมาก ฝ่ายเขามากกว่าฝ่ายเราตั้งสามสี่เท่า เพราะเหตุใดเล่า เราจึงได้สามารถเอาชนะได้.....”

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ในตอนท้ายพระราชดำรัสมีดังนี้

“ ถ้าพวกเราพร้อมกันพยายามทำใจเรา ให้เหมือนคนไทยครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่จับอาวุธรบพม่า แล้วพวกเราทั้งหมดที่มาประชุมอยู่ในที่นี้ แม้จะเป็นแต่ส่วนน้อย มาตกลงชวนกันพูดให้เหมือน ๆ กันทั้งหมดฉะนี้แล้ว เสียงนั้นก็จะได้กระทบหูคนอื่น ๆ ต่อๆ ไป ในไม่ช้าก็จะแพร่หลายทั่วทั้งกรุงสยาม เวลาใดที่ชนชาวสยามพากันพูดเป็นเสียงเดียวกันหมดดังนี้ เวลานั้นแหละเราจะถึงสมัยไม่มีเวลาจะเสื่อมทรามลงได้ ตัวเราเองประดุจดังก้อนหินก้อนหนึ่งในภูเขา เราจะรักษาก้อนหินนั้นแล้วและปล่อยให้ภูเขาทลายนั้นจะเป็นประโยชน์อันใด เราจะต้องตั้งใจรักษาภูเขา เมื่อพวกเราทำใจให้สำเร็จได้ฉะนั้นแล้ว เมื่อนั้นแหละเราจะได้เหมือนครั้งสมเด็จพระนเรศวร ขอเจ้าทั้งหลายจงจำคำของเราเอาไว้ให้มั่น และบัดนี้ขอให้แสดงความปิติยินดีโดยร้องเพลง เพื่อความสง่าแก่คณะของเรา และเพื่อความเคารพแด่สมเด็จพระนเรศวร สมเด็จพระเอกาทศรถ และพระสถูปนี้ “

พระราชดำรัสข้างต้นนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่ง ที่จะเป็นพยานหลักฐานว่า การพูดอย่างมีวิธีการในประเทศไทยได้มีมานานพอสมควร

ถ้าไม่พิจารณาพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 แล้ว การพูดอย่างมีแบบแผนและอย่างมีวิธีก็เริ่มมีภายหลังทั้งสิ้น ดูเหมือนจะเริ่มมีระหว่างพุทธศักราช 2469 ถึง พุทธศักราช 2470 เป็นต้นมา (ฉลวย สุรสิทธิ์ 2517: 10 –13)

นักพูดที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย

สุนทรภู่

สุนทรภู่ เกิดในสมัยรัชกาลที่ 1 หรือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2329 บิดาเป็นชาวบ้านกร่ำ เมืองแกรง จังหวัดระยอง มารดาเป็นชาวเมืองอื่น ตั้งครอบครัวอยู่ที่กรุงเทพฯ

เมื่อโตเป็นหนุ่มเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน แต่งกลอนเกี้ยวสาวในวัง จนเกิดรักใคร่กัน เจ้านายไม่เห็นด้วย จึงถูกจองจำ แต่ก็พ้นโทษในเวลาไม่นาน หลักการพูดของสุนทรภู่คือ ใช้คำพูดสร้างความสุขให้เกิดขึ้น

พุทธทาสภิกขุ

พุทธทาสภิกขุ เดิมชื่อ เงื่อม นามสกุล พานิช เป็นบุตรของนายเซี้ยง และนางเคลื่อน พานิช เกิดเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2449 เป็นชาวบ้านตลาด ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ท่านเคยเป็นเด็กวัด แล้วภายหลังก็บวชเป็นพระเมื่ออายุ 20 ปี บวชแล้วศึกษาธรรม สำเร็จนักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม 3 ประโยค ท่านไม่สนใจที่จะศึกษาในระบบ สนใจที่จะศึกษานอกระบบ ซึ่งต้องศึกษาด้วยตนเอง จนมีความสามารถในด้านภาษาต่างประเทศ ภาษาบาลี เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก

ตามทัศนะของท่านพุทธทาส มองเห็นว่าการพูดการเทศน์ไม่ใช่ของยาก หากรู้จังบังคับใจตนให้มีสมาธิ มีความตั้งมั่น มั่นคง ไม่หวั่นไหว ก็จะไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ประหม่า ไม่กลัว ในการเทศน์ต้องทำความเข้าใจในสิ่งที่จะพูดให้ดี และแจ่มแจ้ง ท่านพุทธทาส มีวิธีฝึกการเทศน์แบบเรียนไปเทศน์ไป เรียนรู้มาเท่าไร ก็เทศน์ไปเท่านั้น

หลักการพูดของท่านพุทธทาส

1. เราต้องตั้งใจให้ดี ว่าที่เราพูดนี้ ไม่ใช่พูดเอาเพื่อเรา หรือประโยชน์ของเรา
2. ทำตาม พระประสงค์ของพระพุทธเจ้า แล้วเราก็ได้ช่วยเพื่อนมนุษย์
3. ต้องพูดให้ไม่ใช่พูดเอา
4. ต้องมีความกล้าหาญ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ปัญญานันทภิกขุ

หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ ท่านเกิดเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 เดิมชื่อปั่น เสน่ห์เจริญ บิดาชื่อวัน มารดาชื่อคล้าย เสน่ห์เจริญ เป็นคนอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง บิดามารดามีอาชีพทำนา ครอบครัวมีฐานะปานกลาง ท่านสำเร็จมัธยม 3 แล้วได้เป็นครูสอนนักเรียนอยู่พักหนึ่งภายหลังบวชเป็นพระภิกษุ สำเร็จนักธรรมชั้นเอก และเปรียญ 4 ประโยค

ท่านปัญญานันทะ มีชื่อเสียงทางการเทศน์มาก ยากจะหาผู้เทียมเท่า ท่านมีวิธีการใช้วาทศิลป์ดังต่อไปนี้

1. ใช้ปาก ระวังคำ ปากนั้นจะทำให้คนเป็นมิตรก็ได้ หรือจะทำให้คนเป็นศัตรูก็ได้

2. เปล่งแต่วาจางาม หมายความว่า เปล่งวาจาที่อ่อนหวาน ไพเราะเสนาะโสต ไม่เปล่งวาจาประเภทที่หยาบคาย

3. พูดให้เหมาะกับสถานการณ์

4. สร้างความประทับใจในการพูด

5. สร้างความไว้เนื้อเชื่อใจในการพูด

6. มีใจสงบเยือกเย็นระหว่างพูด การพูดจะต้องมีใจสงบ และเยือกเย็น ถ้าใจร้อนก็ไม่ได้เหมือนกัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

7. ให้มีความเป็นกันเองกับผู้ฟัง

8. กล่าวถ้อยคำอ่อนหวานสมานใจ

9. ไม่กล่าวถ้อยคำส่อเสียด

10. กล่าวถึงความดีของผู้อื่นบ่อยๆ

11. พูดเพื่อสร้างสถานภาพทางใจของผู้อื่นให้ดีขึ้น คือพูดให้ผู้อื่นมีกำลังใจ

12. ทำใจให้สงบก่อนกล่าววาจา

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

หลวงวิจิตรวาทการ เกิดเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2441 เป็นชาวอุทัยธานี ท่านเคยเป็นเด็กวัด และบวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ จนสำเร็จนักธรรมชั้นเอก และเปรียญ 5 ประโยค และมีความรู้ทางภาษาอังกฤษ ภายหลังสึกออกมาเป็นฆราวาส ได้ศึกษาเพิ่มเติม จนมีความรู้ทางกฎหมาย รัฐศาสตร์ และด้านอื่นๆ อีกมากมายอย่างนับไม่ถ้วน

วิธีการฝึกพูดของหลวงวิจิตรวาทการ

1. ควรทำตัวของเราให้รู้เหตุการณ์ทันสมัยอยู่เสมอ

2. ควรพยายามท่องจำสุภาษิตหรือคำพังเพยไว้ให้มาก

3. ควรจดจำคำคมที่อ่านเจอในหนังสือหรือได้ยินได้ฟังไว้

4. ต้องมีสมาธิ คือมีความคิดแน่วแน่อยู่กับถ้อยคำที่พูด

พันเอกปิ่น มุทุกันต์

พันเอกปิ่น มุทุกันต์ ท่านเป็นนักพูดผู้รู้ธรรมที่มีชื่อเสียงเกรียงไกรในอดีต แม้ปัจจุบันชื่อเสียงของท่านก็ยังโด่งดังไม่มีดับ ท่านเคยบวชเรียนสำเร็จเป็นนักธรรมชั้นเอก เปรียญ 7 ประโยค โดยบวชตั้งแต่ยังเล็กๆ เป็นสามเณรน้อยมาก่อน และได้เริ่มหัดเทศน์มาตั้งแต่ครั้งยังเป็นสามเณร เมื่อบวชเป็นพระ ก็มีชื่อเสียงในด้านการเทศน์ และต่อมาท่านลาสิกขา รับราชการเป็นอนุศาสนาจารย์ประจำกองทัพบก สุดท้ายได้รับยศขั้นพันเอก ตำแหน่งสุดท้ายเป็นถึงอธิบดีกรมการศาสนา

วิธีฝึกพูด

1. ท่องจำเอาคำพูดของท่านผู้อื่น

2. ขยันตามฟังคนอื่นพูด

3. หัดอ่านหนังสือให้เป็น หมายถึงการอ่านออกเสียงให้เหมือนพูด

4. หัดย่อความ – ขยายความ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

การปรับปรุงตัวผู้พูด

โดยเหตุที่การพูดนั้น ผู้พูดจะต้องแสดงออกถึงบุคลิกภาพซึ่งรวมถึงการใช้ภาษา, น้ำเสียง, การยืน , การแต่งกาย, การใช้สายตา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ เป็นเสมือนเครื่องมือสื่อความหมายไปสู่ผู้ฟัง ดังนั้น ผู้พูดจะต้องรู้จักปรับปรุงให้รู้จักใช้เครื่องสื่อความหมายเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. **การใช้ภาษา**

ผู้พูดจะต้องรู้จักการใช้ภาษาพูดให้ถูกต้องกับความนิยมของกลุ่มในสังคม นอกจากภาษาจะเป็นเครื่องมือสื่อความหมายแล้ว ยังเป็นเครื่องที่แสดงถึงรสนิยมที่ดีงามของผู้พูดอีกด้วย ในการเป็นผู้พูดที่ดีนั้น ไม่จำเป็นที่ว่าผู้พูดจะต้องใช้ศัพท์แปลก ๆ หรือผูกประโยคสลับซับซ้อนแต่ผู้พูดควรใช้ถ้อยคำที่มีความหมาย ประโยคจะต้องสั้นและเข้าใจง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาครูควรจะรู้จักเลือกใช้คำที่กระทัดรัด ง่ายแก่การเข้าใจของนักเรียนมาอธิบายในชั้นเรียน ไม่ใช่เอาคำที่ยากมาอธิบายให้เด็กฟัง และควรใช้ภาษาให้ถูกหลักภาษาไทยด้วย ความจริงแล้ว

เด็กจะเรียนสิ่งต่าง ๆ ด้วยการลอกเลียนแบบ (imitate) ถ้าครูพูดในห้องเรียนด้วยภาษาที่ไม่สุภาพและหยาบแล้วเด็กก็จะจำไปใช้ อาจจะยึดข้อแนะนำต่อไปนี้เป็นหลักเกณฑ์ในการใช้ภาษา

1.1 ผู้พูดควรใช้ภาษาให้เหมาะแก่บุคคล สถานที่ และโอกาสโดยคำนึงถึงพื้นฐานของผู้ฟัง ยกตัวอย่าง เช่น เมื่อครู่เล่าเรื่องบางแสนให้นักเรียนฟัง ครูจะต้องใช้ภาษาอีกแบบหนึ่งที่ต่างจากภาษาที่ครูใช้เล่าเรื่องเดียวกันนี้ให้เพื่อนฟัง และเมื่อพูดกับพระหรือพระบรมวงศานุวงศ์ก็ควรจะใช้ภาษาที่ต่างกันไป

1.2 ภาษาที่ใช้นั้น ควรจะเป็นภาษาที่สุภาพ ที่นิยมใช้ในการสนทนา (Conversation Style) ที่สุภาพมิใช่ภาษาเขียน หรือภาษาทางราชการ เหตุที่ต้องใช้ภาษาที่มีลักษณะท่วงทีลีลาของการพูดหรือการสนทนาก็เพราะว่า ในการพูดนั้น ผู้พูดจะต้องแสดงความคิดเห็นให้พรั่งพรูออกมาอย่างรวดเร็ว เพื่อจะได้ไม่เป็นที่รำคาญของผู้ฟัง เพราะธรรมชาติของการพูดนั้นเมื่อพูดแล้วก็สิ้นสุดกันไป ไม่อาจเรียกให้กลับคืนมาได้ ดังนั้นวิธีการอื่นใดในการพูดจึงไม่ดีไปกว่า วิธีการสนทนา ซึ่งเป็นวิธีที่สะดวกและง่ายต่อการเข้าใจ

1.3 ในการใช้ภาษาพูดนั้น ควรจะใช้คำง่าย ๆ ประโยคเรียบและสั้น โดยทั่วไปแล้วสั้นกว่าประโยคในภาษาเขียน ในแต่ละประโยคไม่ควรจะมีคำสันธานเชื่อมประโยคมากกว่า 1 คำ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดกลาง

1.4 ผู้พูดควรจะใช้บุรุษสรรพนามให้บ่อยครั้งกว่าการใช้ภาษาเขียนธรรมดา เพราะบุรุษสรรพนามนั้น จะช่วยให้ผู้พูดกับผู้ฟังได้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกันได้อย่างใกล้ชิดและตรงไปตรงมา เป็นกันเองได้มากที่สุด สำหรับนักศึกษาครูควรแทนตัวเองว่า “ ครู “ และใช้คำแทนตัวนักเรียนว่า “ เธอ “ หรือ “ นักเรียน “

1.5 อย่าใช้ถ้อยคำ วลี (เช่น นอกจากนี้ , แล้วก็ , จะเห็นได้ว่า ฯลฯ) หรือข้อความเดียวกันบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ ซาก ๆ เพราะจะทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่ายและไม่สนใจฟัง

1.6 ควรใช้คำพูดที่ก่อให้เกิดอารมณ์ หรือเห็นภาพพจน์ คำพูดเช่นนี้จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ไม่ต้องเสียเวลาคิด เช่น

“ เมืองไทยเรานี้ อุดมสมบูรณ์ดี ในน้ำมีปลาในนามีข้าว “

“ ในสระแห่งหนึ่ง ไม่สู้จะกว้างใหญ่นัก เวลาลมพัด น้ำในสระเป็นระลอกคลื่นเล็กน้อย ๆ “

“ น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา “

“ การพูดที่ดี ย่อมก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี การพูดที่ไม่ดีย่อมก่อให้เกิดความขุ่นเคือง แตกแยกความสามัคคี “

“ ตัวสั่นงันงกตกประหม่า “

“ บรรยากาศในคืนนั้นเงียบสงัด “

2. น้ำเสียง

น้ำเสียงในการพูดมีส่วนสำคัญอย่างมาก ในการส่งความหมายจากผู้พูดไปยังผู้ฟัง น้ำเสียงที่พูดนั้นอาจแสดงให้เห็นถึงความสุภาพ หรือความไม่สุภาพในตัวผู้พูดได้เป็นอย่างดี และเสียงของคนเราย่อมเปลี่ยนแปลงได้ นั้นหมายความว่า เราอาจปรับปรุงเสียงให้ดีขึ้นได้ ถ้าเสียงไม่ดี การสื่อความหมายก็ขาดประสิทธิภาพไป ถ้าเสียงดีก็จะทำให้สื่อความหมายได้ผล เสียงที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

2.1 เสียงที่พูดควรจะมีเสียงดังพอสมควร ความเร็ว, กำลังและหางเสียงจะต้องมีความสมดุลย์กัน คือไม่เร็ว, รัว หรือช้าเกินไป ไม่ดังหรือเบาเกินไป ไม่ลากหางเสียงให้ยาวเกินไป หรือห้วนจนเกินไป เสียงนั้นจะต้องมีความชัดเจนพอเหมาะ เวลาออกเสียถ้อยคำ จะต้องให้ถูกต้องตามความนิยมของสังคม

2.2 เสียงที่พูด จะต้องเป็นเสียงที่แจ่มใส นุ่มนวลชวนฟัง ทำให้ผู้อื่นรู้สึกนิยมชมชอบและนับถือในตัวผู้พูด โดยปกติแล้วน้ำเสียงของตัวผู้พูดสามารถบอกถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้พูดได้ดี ถ้าหากผู้พูดรู้สึกยินดีที่จะพูด เสียงที่พูดนั้นจะสะท้อนทัศนคติและความรู้สึกออกมาให้เห็นเสมอ ดังนั้น ในขณะพูด ผู้พูดควรแสดงถึงความเคารพที่ผู้พูดมีต่อผู้ฟังโดยทางเสียงด้วย เสน่ห์ของน้ำเสียงควรอยู่ที่การเพิ่มคำว่า “ ค่ะ “ “ นะคะ “ “ ครับ “ “ นะครับ “ ที่ท้ายประโยคด้วย

2.3 เสียงที่พูดนั้น จะต้องให้เข้ากับกาลเทศะ นั่นก็คือ ต้องปรับให้เข้ากับโอกาส ปริมาณ สถานที่ และองค์ประกอบของผู้ฟัง ต้องปรับให้เหมาะทั้งกับอารมณ์ของผู้ฟัง และความมุ่งหมายของผู้พูดเองด้วย ถ้าหากในสถานที่นั้น ๆ เป็นสถานที่เงียบสงัด ผู้พูดควรจะลดระดับเสียงให้เบาลง ถ้าสถานที่นั้นมีเสียงรบกวนอยู่ภายนอกผู้พูดต้องพูดให้ดังกว่าเดิม นอกจากนี้ผู้พูดควรคำนึงถึงความยากง่าย ของเรื่องที่จะพูดด้วย ถ้าหากว่าเรื่องที่จะพูดนั้นเป็นหลักการทางวิชาการหรือวิทยาศาสตร์ ผู้พูดจะต้องพูดให้ช้าลง ถ้าเรื่องที่พูดเป็นเรื่องสนุก เบาสมอง และเข้าใจง่าย ผู้พูดควรจะพูดให้เร็วขึ้น ถ้าเป็นเรื่องเศร้า ควรพูดเสียงเศร้า ถ้าเป็นเรื่องตื่นเต้นควรพูดให้เสียงดังและตื่นเต้นด้วย ตามปกติแล้ว อัตราการพูดที่เหมาะ คือพูดในอัตรา 120-180 คำต่อนาที

2.4 เสียงพูดที่ดีจะต้องไม่เป็นเสียงเดียวเนือย ๆ (monotonous sound) ตลอดไป การพูดย่อมมีสูงต่ำ เน้นหนัก เบา อย่างที่เราพูดคุยสนทนากันอย่างมีชีวิตชีวา ผู้ที่มีเสียงสูงเกินไป

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีการจัดการ สุวรรณภูมิ

ควรจะลดเสียงให้ต่ำลง เพราะเสียงที่สูงเกินไปจะทำให้ผู้ฟังเกิดความตึงเครียดและเหนื่อย ส่วนผู้ที่มีเสียงต่ำมาก ก็ควรจะพูดให้เสียงสูงขึ้น เพราะเสียงที่ต่ำมากเป็นบ่อเกิดแห่งความเบื่อหน่ายและง่วง ส่วนผู้ที่มีเสียงขึ้นจมูกเช่นตัว /ห/ นั้นควรปรับปรุงเสียด้วยการเอาแปรงสีฟันกดโคนลิ้นประมาณ 3-4 ครั้ง (ทุกๆ เช้า) แล้วออกเสียงคำที่มีเสียงขึ้นจมูก (เช่น เหงื่อไหล, โหยหิว , ทางเหนือ)

2.5 ต้องออกเสียงให้ถูกต้องชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพูดถ้อยคำหรือข้อความที่มีอักษรควบกล้ำ เช่น /ร/,/ล/,/กว/,/ทร/,/คว/,/ขว/ และระวังอย่าพูดให้เสียง /ห/ ขึ้นจมูก

วิธีแก้การพูดที่ติดอ่าง ทำได้ดังนี้

1. พยายามพูด ให้หนักแน่นเป็นจังหวะสม่ำเสมอ

2. พยายามบังคับตัวเอง และตั้งใจจะแก้การติดอ่างอย่างจริงจัง เวลาพูดกับใครก็ตั้งใจพูดให้ดี เมื่อตั้งใจพูดแล้วก็พูดโพล่งออกไปทันที

วิธีแก้การพูดเสียง /คว/ ไม่ชัด

ผู้ที่ออกเสียง /คว/ เป็นเสียง /ฟ/ เช่น “ ความดี “ เป็น “ ฟามดี “ แก้ไขด้วยการหากลุ่มคำที่มีตัว /คว/ ไว้ประมาณ 20-30 คำแล้วอ้าปากกว้าง ๆ พูดคำเหล่านั้นให้ชัดเจน ครั้งแรกออกเสียงช้า ๆ จากบทความ หรือนวนิยาย หรือเรื่องอะไรก็ได้ ในขบวนการฝึกทั้งหมดนี้ควรจะมีเพื่อนหรือบุคคลใกล้ชิดคอยฟังและแก้ไขให้ด้วย การแก้ไขเหล่านี้จะไม่เป็นผลถ้าผู้ฝึกขาดความอดทน และความพยายาม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ไม่พูดลัดตัดสั้นจนความหมายเปลี่ยนไป หรือจนไม่ทราบที่มาของคำ เช่น

กิโลกรัม	เป็น	โล
เอาใบพลูปูให้ปูนอนได้	เป็น	ใบพลูปูนอนได้
สับปะรด	เป็น	สับ-รด เป็นต้น

อย่าพูดเสียงรัวเร็ว เพราะจะทำให้เสียงไม่เพราะ เช่น

มหาวิทยาลัย	เป็น	มหาลัย หรือ หมาวิทยาลัย
ดิฉัน	เป็น	เดี๊ยน
แมลง	เป็น	แมง
รามคำแหง	เป็น	รามกำแหง, รามคำแหง๋
สุนทราภรณ์	เป็น	สุนทาภรณ์
ผม	เป็น	พ๊ม
ค่ะ	เป็น	ฮ่ะ

นะคะ เป็น นะยะ

อย่างนี้ เป็น อย่างงี้

ผู้พูดควรพูดให้ถูกต้องตามสำนวนที่แสดงว่าผู้พูดมีการศึกษาพอสมควร เช่น

" กระดิ่งจะโยกไปมาฟังดูไพเราะจับใจ " เป็น จะสั่น

" ตอนเย็นผมก็เอาน้ำราดผักที่ปลูกไว้ " เป็น รดผัก

" บิดา ของดิฉัน " เป็น คุณพ่อ

" เพื่อนผมก็ ช่างฝอยเป็นบ้า " เป็น ช่างพูดเหลือเกิน

" กำลังพูดกันดี ๆ เพื่อนผมก็ เสือ-กอ ขึ้นมา...." เป็น เพื่อนผมก็สอด

" ไม่ได้พา หนังสือมา " เป็น นำ หรือ เอา

ในการที่จะมีเสียงพูดที่มีประสิทธิภาพนั้น เราควรจะรู้จักการควบคุมการผ่อนลมหายใจในขณะที่พูด กล่าวคือ (Diaphragm) ส่วนการหายใจเข้านั้นจะต้องกระทำให้เสร็จเร็วที่สุดและเงียบที่สุด นอกจากนี้ก็ควรฝึกหายใจออกให้หยุดและขาดตอนลงได้อย่างฉับพลัน ฝึกเปล่งเสียงให้ชัด ฝึกพูดให้มีชีวิตชีวา

3. การใช้สายตา

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

สายตาเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้พูด เมื่อผู้พูดได้มีโอกาสสบตาผู้ฟังแล้ว จะทำให้การสื่อความหมายเป็นไปได้โดยสะดวก และบังเกิดความเข้าใจได้รวดเร็วขึ้น เพราะว่าสายตานั้นสามารถสร้างความสัมพันธ์ และถ่ายทอดความรู้สึกจากผู้พูดไปสู่ผู้ฟังได้ วิธีการใช้สายตาที่ดีนั้น ก็คือค่อย ๆ กวาดสายตาไปยังผู้ฟัง (จากซ้ายไปขวา) พยายามมองผู้ฟังให้ทั่วถึงกัน และถ้าสบตาผู้ฟังก็ให้แสดงความจริงใจออกมาทางสายตานั้น ๆ ด้วย ผู้พูดต้องพยายามมองผู้ฟังอยู่ตลอดเวลา เพราะเป็นการแสดงว่าเราสนใจผู้ฟัง ผู้พูดจะต้องไม่ใช้สายตามองพื้น, เพดาน, ประตู, สมองข้ามหัวผู้ฟังไปยังฝาห้อง หรือมองออกนอกห้องไป ควรจำไว้ว่าเมื่อตามองไปปากก็พูด

4. การเดิน

การเดินเป็นสิ่งแรกที่สะดุดตาหรือเป็นจุดสนใจของผู้ฟัง เพราะนับเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพด้วย วิธีเดินที่ดีซึ่งนับจากที่นั่งของผู้พูดนั้น ควรจะก้าวเดินด้วยฝีเท้าพอเหมาะไม่ช้าหรือเร็วเกินไป ในขณะเดียวกันก็ต้องทรงตัวให้สง่างาม ไม่เดินหลังโกงหรือยืดหน้าอกหรือกระมิดกระเมี้ยนอาย ระวังอย่าให้หัวไหล่ตึงและที่อ ขณะที่เดินต้องให้แขนแกว่งตามสบาย แต่ต้องระวังไม่ให้แขนแกว่งเกินไปหรือไม่แกว่งเลย ในขณะเดียวกันศีรษะจะต้องตั้งตรง

ควรจะอยู่ในลักษณะที่เป็นเส้นขนานกับพื้นตลอดเวลา ในขณะที่เดินนั้น อย่าให้ส่วนคางยื่นล้ำอวัยวะอื่น ผู้ที่มีปัญหาเรื่องการเดินอาจจะหัดเดินด้วยการเดินทูนหนังสือไว้บนศีรษะ

สำหรับนักศึกษาที่จะต้องออกไปเป็นครูนั้น เวลาที่พูดคือเวลาสอน ฉะนั้นจะต้องยืนดูมิใช่นั่งพูด และเวลาสอนไม่ควรเดินมากนัก เวลาเดินในห้องเรียนก็ไม่ควรเดินตามสบาย หรือรีบเร่งเกินไป นอกจากนี้ยังไม่ควรนั่งบนโต๊ะ (เขียนหนังสือ) ของนักเรียนด้วย

5. การทรงตัว

การทรงตัวหรือการยืนก็เป็นอีกส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้พูด การทรงตัวในขณะที่พูดนั้น จะต้องระมัดระวังไม่ให้ยืนตามสบายจนเกินไป คือต้องไม่ผ่อนคลายกล้ามเนื้อจนเกินไป และต้องไม่ยืนให้ตึงเครียดมาก เพราะความตึงเครียดของกล้ามเนื้อ จะทำให้ความสามารถในการพูดลดลง ทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวอย่างคล่องแคล่วและมีชีวิตจิตใจ ท่ายืนที่ดีที่สุด คือท่าที่เราสามารถควบคุมกล้ามเนื้อในร่างกายได้อย่างสบาย โดยมีความรู้สึกว่าไม่ต้องยืนมากนัก เท้าทั้งสองข้างของผู้พูดไม่ควรอยู่ชิดหรือห่างจนเกินไป ควรห่างกันประมาณ 1 คืบ ให้ปลายเท้าอยู่ล้ำกัน (อย่าให้ปลายเท้าอยู่ตรงในแนวเดียวกัน) ให้น้ำหนักของร่างกายตกอยู่ตอนหน้าของเท้า อย่าให้น้ำหนักกดลงตรงส้นเท้าทั้งหมด ในขณะที่ยืนนั้น ต้องมีความรู้สึกว่าไม่เครียด และมีความเป็นตัวของตัวเอง (relex and be yourself) ควรจะระลึกไว้เสมอว่าการทรงตัวที่ดีนั้น หลังจะต้องตรงไม่โก่งงุ้ม ไหล่ต้องไม่ห่อ และจะต้องรู้จักเก็บท้องด้วย คือไม่ให้หน้าท้องยื่นออกมา ท่ายืนที่ไม่ควรนำมาใช้ในการพูดคือ ท่ายืนแบบทหาร, ท่ายืนเกร็ง, ท่ายืนแล้วไหล่เอียงไปข้างหนึ่ง, ท่ายืนโคลงตัวไปมา, ท่าบาทหลวงเทศน์, (คือเวลาพูดแล้วเขย่งเท้า) ท่ายืนที่แสดงตนเหนือผู้ฟัง (คือเอามือชี้กราด ท้าวสะเอว) ท่ายืนเหมือนดาราภาพยนตร์ หรือนางแบบ

สำหรับครูนั้น ไม่ควรยืนท้าวสะเอวตลอดเวลา ควรยืนในท่าที่สง่า แต่มีลักษณะที่เป็นมิตรกับนักเรียน มิใช่จะยืนด้วยท่าทางที่เครียดเพื่อให้นักเรียนกลัว เวลาเรียกนักเรียนให้ตอบคำถามนั้น ครูควรจะใช้วิธีเรียกชื่อนักเรียนมากกว่าใช้มือชี้ไปเรื่อย ๆ แต่วิธีที่ดีครูควรจะจำชื่อนักเรียนในชั้นให้ได้

6. การแสดงออกทางใบหน้า

การแสดงออกทางสีหน้าของผู้พูดนั้น เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือที่ผู้พูดใช้สื่อความหมายกับผู้ฟัง ผู้ฟังจะอ่านความรู้สึกของผู้พูดได้จากสีหน้า เช่นเดียวกับนักเรียน จะรู้ว่าครูจะอารมณ์ดีหรือไม่ด้วยการสังเกตจากสีหน้าครู ถ้าผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องที่ตนพูดนั้นอย่างลึกซึ้ง ผู้พูดต้องใส่ความรู้สึกลงในใบหน้าเพื่อให้คล้อยตามเรื่องที่ตนพูดและอากัปกิริยาอื่น ๆ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เช่น เมื่อผู้พูดพูดถึงเรื่องที่เศร้า ก็ควรจะทำสีหน้าเศร้า และเสียงเศร้า ๆ ด้วย เมื่อพูดถึงปัญหาที่สำคัญ ๆ ก็ควรจะมีสีหน้าขรึม ตามปกติเมื่อพูดถึงเรื่องทั่ว ๆ ไปแล้ว ผู้พูดควรจะมีสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส (Pleasant face) เพื่อว่าบรรยากาศในสถานที่นั้นจะได้ไม่ตึงเครียด อีกทั้งผู้พูดและผู้ฟังจะได้มีความรู้สึกที่คุ้นเคยและเป็นมิตรต่อกันอีกด้วย

7. การแสดงท่าทาง

การแสดงท่าทางประกอบการพูด เป็นสิ่งหนึ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง และทำให้การพูดมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตามปกติแล้วคนเราจะชอบดูภาพที่เคลื่อนไหวมากกว่าภาพนิ่ง ฉะนั้นในการพูด ถ้ามีความจำเป็นต้องแสดงท่าทางโบกไม้โบกมือ หรือทำมือประกอบ ก็ควรจะทำให้ถูกต้อง ไม่ขัดตาผู้ฟัง การใช้มือประกอบท่าทางนั้น ควรจะอยู่ในระดับสายตา กับ ระดับเอวของผู้พูด และไม่ควรจะแสดงออกให้เลยไปกว่าความกว้างของช่วงไหล่ผู้พูด ควรจะระลึกไว้เสมอว่า ผู้พูดควรแสดงท่าทางประกอบการพูดต่อเมื่อต้องการอธิบาย หรือเน้นข้อความที่พูด การแสดงท่าทาง จะต้องมีความหมายสอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิด จะต้องเหมาะกับโอกาสและเรื่องที่จะพูด จะต้องเรียบร้อย สุภาพ ไม่ซ้ำซาก และมีชีวิตจิตใจ

นอกจากการใช้มือประกอบท่าทางที่มีความหมายแล้ว สิ่งที่ควรจะนำมาพิจารณาด้วยคือ ตำแหน่งของมือ ขณะที่เรายืนพูด ผู้พูดใหม่ ๆ จะมีความรู้สึกว่า มือนั้นเป็นสวนที่เกะกะมาก บางคนถึงกับยืนถูมือของตัวเอง หรือหมุนแหวนรอบนิ้วไปมา หรือบิดผ้าเช็ดหน้า หรือล้วงแคะแกะเกา เป็นต้น วิธีที่ช่วยแก้ความเก้งก้างก็คือ ให้แขนห้อยลงมาแนบตัว ให้มือแนบกับข้างตัวสบาย ๆ และในขณะที่ยืนจะต้องไม่ยืนกอดอก หรือเอามือท้าวสะเอว หรือเอามือใส่กระเป๋า หรือเอามือไขว้หลัง ถ้าหากว่าผู้พูดยืนอยู่บนเวทีโดยมีที่ยืนพูด (stand) ด้วยนั้นให้ผู้พูดวางมือทั้งสองบน stand นั้น ถ้าหากว่าผู้พูดจะต้องพูดในห้องที่กว้าง ๆ ที่มีโต๊ะเขียนหนังสือก็ให้วางมือลงบนโต๊ะ ถ้าพูดในที่มีเก้าอี้ ก็ให้จับพนักเก้าอี้เอาไว้ ถ้าหากว่าผู้พูดต้องนั่งพูดก็ให้เอามือไว้บนตักสบาย ๆ แต่ไม่ควรกอดอก

8. การแต่งกาย

การแต่งกายเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่จะดึงดูดความสนใจจากผู้ฟัง ถ้าผู้พูดแต่งกายสวยเด่นเหรือสกปรกเกินไป จะทำให้ผู้ฟังหันความสนใจไปสู่เครื่องแต่งกายของผู้พูดและไม่สนใจในเนื้อความของเรื่องที่ผู้พูดพูด โดยปกติแล้วถือว่า การแต่งกายเป็นการบอกนิสัยใจคอและรสนิยมของผู้พูด การแต่งกายที่ดีก็คือ แต่งกายให้เรียบร้อย ตามสมัยนิยม โดยคำนึงวัย รูปร่าง และฐานะของผู้แต่ง และควรจะแต่งให้เหมาะกับโอกาส และสถานที่ที่ตนจะไปพูด นอกจากนี้ยังควรระวังเรื่องสีให้มาก ผู้ที่มีรูปร่างอ้วนใหญ่ ควรแต่งสีเข้มที่สุภาพหรือเป็น

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ผ้าดอกใหญ่ ถ้าเป็นผ้าลายริ้ว ก็ควรจะวางผ้าให้ลายริ้วเป็นทางตรง ส่วนผู้ที่มีรูปร่างผอมเล็กก็ควรจะวางผ้าลายริ้วเป็นทางขวาง ถ้าเป็นผ้าดอกก็ควรจะเป็นผ้าดอกเล็ก ๆ และควรจะแต่งตัวด้วยผ้าสีนวล อ่อน เพราะจะทำให้รูปร่างไม่ผอมบางเกินไป

สำหรับสตรีนั้น ไม่ควรแต่งให้สั้นและเปิดเผยเกินไป ความยาวของกระโปรงควรจะยาวคลุมหัวเข่า สำหรับแบบเสื้อควรจะเลือกแบบที่สุภาพ แต่งแล้วดูเรียบร้อยและสง่างาม

สำหรับชายนั้นไม่ควรใส่เสื้อยืดขึ้นเวทีพูด ถ้าจะต้องแต่งเครื่องแบบก็ต้องให้สีเสื้อและกางเกงเป็นสีเดียวกัน กางเกงไม่ควรรัดรูป หรือสั้นเต่อ ควรหลีกเลี่ยงผ้าที่ออกแสงแวววาว หรือมีลวดลายมากเกินควร นอกจากนี้แล้วก็ควรระวังเรื่องทรงผม ใบหน้า เข็มขัด รองเท้า เนคไท กลิ่นตัว กลิ่นปาก ฯลฯ ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสนใจเท่า ๆ กับเครื่องแต่งกาย

9. การใช้เครื่องไมโครโฟน

ไมโครโฟนเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการพูดที่เป็นประโยชน์มาก จะช่วยให้ผู้ฟังได้ยินทั่วถึงกัน เทคนิคในการใช้ไมโครโฟนอย่างง่าย ๆ ก็คือ ในขณะที่พูดควรให้ไมโครโฟนห่างจากปากประมาณ 8-12 นิ้ว ควรให้ไมโครโฟนอยู่ตรงปาก แล้วปรับไมโครโฟนให้เหมาะกับความสูงของผู้พูด ในขณะที่พูดอย่ามองไมโครโฟน แต่ให้มองที่ผู้ฟังโดยคงความสง่าของลำตัวไว้ และไม่ควรจับไมโครโฟนหรือฐานไมโครโฟน เมื่อพร้อมที่จะพูดแล้ว ก็ควรพูดไปโดยทันทีโดยไม่ต้องเคาะไมโครโฟน หรือพูดว่า “ ฮัลโหล ฮัลโหล “ ฯลฯ หรือกระแอมกระไอก่อนเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ถ่ายเอกสารเพื่อการศึกษาเท่านั้น

เมื่อพูดใส่ไมโครโฟนก็ควรจะพูดให้สีหน้ายิ้มแย้ม มีการควบคุมอารมณ์หวั่นวิตกของตนเอง มิฉะนั้นการพูดนั้น ๆ จะไม่เป็นผลดี

10. ความเชื่อมั่นในตนเอง

ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นสิ่งสำคัญมากในตัวผู้พูด ถ้าผู้พูดมีความเชื่อมั่นในตนเองแล้วการพูดจะดำเนินไปด้วยดี ความสะทกสะท้าน ตกใจ กลัว จะไม่เกิดขึ้น ผู้พูดใหม่ ๆ เมื่อออกมาพูดมักจะมีอาการประหม่า บางคนตกใจพูดไม่ออก มีอาการขาสั่นปากสั่น หน้าซีด เหงื่อไหล อาการเช่นนี้เกิดจากการทำงานของระบบประสาทภายในร่างกายกระทันหันประกอบกับอารมณ์วิตกของผู้พูด ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า การตื่นเวที (Stagefright) การสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองนั้นทำได้โดย

10.1 การเตรียมเรื่องที่จะพูดให้พร้อม

10.2 มีการฝึกซ้อมพูดมาเป็นประมาณ 10-20 ครั้ง

10.3 มีความอดทน และพยายามแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง

10.4 รู้จักควบคุมอารมณ์หวั่นวิตกของตนเอง

อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกประหม่านั้นเกิดขึ้นได้เสมอจนกว่าผู้พูดจะมีประสบการณ์ในการพูดมากพอสมควร หรือมีการฝึกซ้อมมาเป็นอย่างดีแต่ถ้าผู้พูดเกิดความรู้สึกตื่นเวทีเมื่อเผชิญหน้ากับผู้ฟัง ผู้พูดควรจะแก้ไขด้วยการใช้การเคลื่อนไหวร่างกายให้เป็นประโยชน์ เช่นเดินไปมาเอามือไขว้หลัง ยกแก้วน้ำขึ้นดื่ม โดยทำก่อนขึ้นเวที ในขณะที่เดินขึ้นเวทีหรือที่ยืนพูดก็ควรจะสูดลมหายใจเข้าปอดแรง ๆ 3-5 ครั้ง เมื่อขึ้นเวทีอย่ารีบร้อนพูด หยุดนิ่งสักอึดใจ เมื่อระงับความประหม่าได้ และมองดูคนฟังแล้วจึงเริ่มพูด

การวิเคราะห์ผู้ฟังและกาลเทศะ

การพูดที่มีประสิทธิภาพ ผู้พูดควรจะมีการเตรียมตัว ในการเตรียมที่ดีนั้น ผู้พูดจะต้องรู้จักผู้ฟังก่อน เพราะการพูดชนิดเดียวกันอาจจะเหมาะกับชนกลุ่มหนึ่ง แต่อาจจะไม่เหมาะกับชนอีกกลุ่มหนึ่ง ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวิเคราะห์ผู้ฟัง ซึ่งการวิเคราะห์ผู้ฟังจะนำไปสู่การเลือกเรื่องที่จะพูดให้เหมาะกับสมกับคนพูดและคนฟัง เพราะการเลือกเรื่องที่ดีนั้นทำให้วัตถุประสงค์ของการพูดบรรลุผลได้โดยง่าย (นวม สงวนทรัพย์ 2539 : 37) ดังนั้นการวิเคราะห์ผู้ฟังให้ถูกต้องทุกแง่ทุกมุมอย่างสมบูรณ์นับว่าเป็นของยากยิ่งซึ่งในการวิเคราะห์ผู้ฟังนั้นสามารถแบ่งออกได้ตามลักษณะดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

1. วัยของผู้ฟัง

ผู้ฟังที่มีวัยต่างกัน ความสนใจ และความเข้าใจย่อมต่างกัน การเรียนรู้ถึงอายุผู้ฟังก็เพื่อจะให้ที่ทราบว่า การพูดกับคนในวัยนั้น ๆ ควรใช้วิธีการพูด และคำพูดอย่างไร กล่าวคือ

เด็ก เด็กมีลักษณะซุกซน ไม่อยู่นิ่งเฉย ไม่มีความตั้งใจฟังเรื่องได้นาน ๆ มีความเบื่อง่าย มีความสนใจแต่เรื่องสนุกสนานตื่นเต้น มีนิสัยอยากรู้ และชอบของรับประทานตามปกติ เด็กจะมีพื้นฐานความรู้ และความสนใจน้อย ดังนั้น ถ้าพูดกับเด็ก ควรพูดเรื่องที่สนุกควรใช้คำพูดง่าย ๆ แต่เป็นคำที่เต็มไปด้วยอารมณ์รุกเร้า ตื่นเต้น เสียงที่พูดจะต้องตื่นเต้น สนุก ไม่ควรใช้เสียงเบา และเนือย ๆ เป็นอันขาด นอกจากนี้แล้ว เรื่องที่จะพูดจะต้องแฝงด้วยมุขตลกเพื่อเรียกความขบขันจากเด็กอีกด้วย ในการเตรียมเนื้อเรื่องที่จะเอามาพูดกับเด็กนั้น จะต้องเตรียมให้เด็กเกิดความอยากรู้อยากเห็นไปเรื่อย ๆ อย่าพูดเรื่องที่เด็กรู้ตอนจบของเรื่อง เพราะเด็กจะไม่สนใจฟัง

วัยรุ่น วัยรุ่นยังเป็นวัยที่อยู่ในลักษณะที่เป็นเด็ก แต่มีความสำคัญตนผิดว่าตนเป็นผู้ใหญ่แล้ว ดังนั้นเด็กวัยรุ่นจะไม่ชอบให้ใครมากระทำ (treat) กับตัวเขาเหมือนกับเด็กวัยรุ่นเป็นวัยที่อยู่กึ่งกลางระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ ยังไม่บรรลุนิติภาวะ (maturity) และยัง

ไม่เข้าใจในเหตุการณ์บางอย่าง เพราะไม่มีประสบการณ์เพียงพอ ยังไม่มีความรับผิดชอบในเรื่องใด ๆ แต่ตรงกันข้าม เด็กวัยรุ่นอยากทดลอง หรือลองดีกับสิ่งใหม่ ๆ เป็นผู้ชอบชีวิตที่โลดโผนและตื่นเต้น ครึกครื้น ฉะนั้น การพูดกับเด็กวัยรุ่นจึงควรมีจุดมุ่งหมาย ที่มุ่งในเหตุการณ์ปัจจุบันน่าทดลอง เหตุการณ์ที่ทันสมัย ยอมรับความคิดเห็นและความสามารถของวัยรุ่นและควรจะสอดแทรกจิตวิทยาเด็กวัยรุ่นด้วย

วัยกลางคน เป็นวัยที่กำลังสร้างฐานะ และมีความมุ่งหมายทางด้านการงาน อาชีพ ชื่อเสียง เป็นวัยที่มุ่งฝัน ยึดมั่นในความคิดและอุดมคติของตนเอง คนในวัยกลางคนเป็นผู้ที่มีความคิดอ่านกว้างขวาง รักความก้าวหน้า และเป็นผู้ที่มีความสนใจ และมีประสบการณ์มามากพอสมควร ฉะนั้นในการพูดให้คนวัยกลางคนฟังนั้น ผู้พูดจะต้องตระเตรียมเรื่องให้รอบคอบ คำพูดที่ใช้ จะต้องเป็นคำที่มีอิทธิพล สามารถที่จะโน้มน้าว ชักจูงผู้ฟังให้คล้อยตามความคิดเห็นของผู้พูด ควรจะรวบรัดใจความให้มีเนื้อหาที่แท้จริง ไม่ควรพูดเยิ่นเย้อให้เสียเวลานาน

วัยชรา คนวัยชราเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มามาก ชอบคิด ชอบยึดถือสิ่งที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจ เช่น คุณธรรม และบางคนก็เป็นห่วงลูกหลาน ครอบครัว ฉะนั้น การพูดกับบุคคลที่อยู่ในวัยชรา จึงควรพูดเกี่ยวกับสวัสดิการทางครอบครัว จิตใจ และควรจะพูดในทำนองเป็นที่ปรึกษา หรือเป็นผู้ปรับทุกข์

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลงวันลิขสิทธิ์

2. เพศของผู้ฟัง

ความสนใจผู้ฟังนั้นขึ้นอยู่กับเพศเหมือนกัน เพราะโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว เพศหญิงมักสนใจในเรื่องความงาม การบ้านการเรือน การสมาคม การแต่งตัว ส่วนเพศชายส่วนมากจะสนใจในเรื่องการเมือง การกีฬา เครื่องยนต์กลไก การงาน และสวัสดิภาพของครอบครัว

เมื่อเราจะพูดให้ผู้ชายฟัง เราควรจะตระเตรียมเรื่องให้พร้อม คำพูดที่จะนำมาใช้นั้นควรจะมีเหตุมีผล เพราะผู้ชายนั้นเป็นเพศที่จะถูกชักจูงโน้มน้าวจิตใจได้ยากกว่าผู้หญิง ในทางตรงกันข้าม เพศหญิงเป็นเพศที่มีอารมณ์ละเอียด อ่อนไหวง่าย (Sensitive) ฉะนั้นจึงควรนำคำพูดที่สุภาพ อ่อนหวานมาใช้

3. ความแตกต่างทางความเชื่อ และศาสนา

เชื้อชาติศาสนา จารีตประเพณี และความเชื่อถือ เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่คนเรายึดถือกันมาตั้งแต่เดิม ผู้พูดควรจะศึกษาและระมัดระวังในเรื่องนี้ด้วย มิฉะนั้นแล้วการพูดจะทำให้ผู้ฟังขุ่นข้องหมองใจ เป็นเหตุให้เสียผลของการพูดไป

4. ฐานะและอาชีพของผู้ฟัง

ในการเรียนรู้ถึงฐานะและอาชีพของผู้ฟังมาก่อนนั้นย่อมเป็นกำไรของผู้พูด เพราะผู้ที่ต่างอาชีพย่อมมีความสนใจต่างกัน ยกตัวอย่าง เช่น ถ้าผู้ฟังเป็นผู้ที่มีฐานะยากจน ความเป็น

อยู่แร้นแค้น ผู้พูดจะต้องพูดในทำนองให้คำปรึกษา และแสดงความเห็นใจ ผู้ฟังมีฐานะดี มีอาชีพส่วนใหญ่ทางธุรกิจ และการค้าขาย ผู้พูดจะต้องเรียบเรียงเรื่องที่จะพูดไปในแนวเศรษฐกิจการลงทุน แต่ถ้าพูดกับชาวนา ก็ต้องพูดให้ผู้ฟังมีความภาคภูมิใจในอาชีพของตนที่เป็นกระดูกสันหลังของชาติ

5. ระดับการศึกษา

ผู้พูดจะต้องพิจารณาดูว่า ผู้ฟังมีระดับการศึกษามากน้อยเพียงไร ถ้ากลุ่มผู้ฟังเป็นผู้ที่มีการศึกษาน้อย ผู้พูดจะต้องเตรียมเรื่องที่พูดด้วยภาษาง่าย ๆ ถ้าผู้ฟังเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง ผู้พูดจะต้องใช้คำที่มีเหตุผล มีแนวโน้มไปในด้านวิชาการ

6. ความสนใจของผู้ฟัง

ถ้าผู้พูดทราบมาก่อนว่าผู้ฟังส่วนใหญ่สนใจในเรื่องอะไร ก็จะได้เตรียมเรื่องได้ถูกต้อง และสามารถที่จะพูดได้ตรงเป้าหมายได้ เพราะถ้าพูดถูกจุดที่ผู้ฟังสนใจ ผู้ฟังย่อมจะชอบและสนใจมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เราสืบทราบมาว่าผู้ฟังส่วนใหญ่สนใจในเรื่องยาเสพติดให้โทษ เราก็ชี้ให้เห็นโทษของยาเสพติดและบอกลักษณะของผู้ที่ติดยาพร้อมทั้งวิธีป้องกัน

7. สถานที่

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

การรู้ถึงสถานที่ที่จะพูดนั้นก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้พูดควรจะทราบล่วงหน้าเพื่อจะได้เตรียมทั้งในด้านการแต่งกาย และเนื้อเรื่องที่ถูกต้อง เพราะเรื่องที่เหมาะกับสถานที่หนึ่งนั้น อาจจะไม่เหมาะกับอีกสถานที่หนึ่งก็ได้

8. เวลา

เวลาก็เป็นส่วนหนึ่งในการพูด เช่น การพูดในเวลากลางวันนั้น อากาศมักร้อนอบอ้าว ผู้ฟังอาจจะนั่งฟังไม่สบายเท่าที่ควร ฉะนั้น การพูดก็จะต้องเป็นรวบรัดและได้ความระลึกได้ว่าเวลาย่อมทำให้อารมณ์ของคนเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากนี้แล้ว ผู้พูดควรจะรู้อีกด้วยว่าตนมีเวลาพูดมากน้อยเพียงไร เพราะจะได้เตรียมเรื่องมาพูดให้เหมาะกับเวลา

9. โอกาส

การพูดในแต่ละโอกาสย่อมไม่เหมือนกัน เช่น การพูดอวยพรในงานสมรส ย่อมไม่เหมือนกับการพูดอวยพรในงานวันเกิด การใช้ถ้อยคำตลอดจนการแต่งกายย่อมเปลี่ยนไป ผู้พูดที่ดีจึงควรจะทราบมาก่อนว่าตนจะพูดในโอกาสอะไร เพื่อจะได้เตรียมตัวได้ถูกต้องและเหมาะสม (ฉัตรวรุณ ตันนะรัตน์ 2519 : 14 – 27)

สมเด็จพระมหาธีรญาณมุนี (สนิธ เขมจารี) ได้แบ่งผู้ฟังออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. อุคฆฏิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมพอท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง หมายถึงผู้ฟังเป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบเป็นอย่างดี

2. วิปจิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น หมายถึงผู้ฟังที่มีปฏิภาณไม่ถึงขั้นอุคฆฏิตัญญู ต่อได้ฟังอธิบายความ จึงเข้าใจได้

3. เนยยะ ผู้พอแนะนำได้ หมายถึงผู้ฟังที่พอจะฝึกสอน อบรมได้ต่อไป

4. ปทปรมะ ผู้มีบทเป็นอย่างยิ่ง หมายถึง ผู้ฟังที่สักแต่ว่าฟัง ไม่อาจยังประโยชน์ให้สำเร็จเพราะการฟังได้

นักเทศน์ ต้องถือผู้ฟังประเภทที่ 3 คือ เนยยะ เป็นหลักในการแสดงเสมอ คือแสดงให้แจ่มแจ้งเท่าที่ตนจะแสดงได้ (สมเด็จพระมหาธีรญาณมุนี (สนิท เขมจารี) 2542 : 3)

จรรยามารยาทและคุณธรรมของผู้พูด

จรรยาในการพูด

จรรยาหมายถึง ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติในหมู่คณะ ดังนั้นจรรยาในการพูดหมายถึงความประพฤติหรือแนวทางในการปฏิบัติตนของผู้พูดเพื่อให้ผู้ฟังบังเกิดความเชื่อถือศรัทธาต่อการพูดของตนดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สงวนลิขสิทธิ์

1. เตรียมตัวให้พร้อมก่อนพูดทุกครั้ง มีการค้นคว้า รวบรวม และเรียบเรียงเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องที่ตนจะพูด

2. ต้องรู้จักรักษาเวลา

3. ผู้พูดที่ดีต้องไปถึงสถานที่พูดก่อนเวลาพอสมควร

4. ต้องมีสมาธิในการพูด ไม่มีอารมณ์ขุ่นมัว

5. พยายามปรับปรุงวิธีการพูดให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ชัดเจน

6. เสนอแนวคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับเรื่องที่พูด

7. ผู้พูดควรหมั่นศึกษาหาความรู้ให้กว้างขวางและเป็นปัจจุบันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันสมัย

8.แสดงความนับถือผู้ฟัง ด้วยการให้ความสนใจที่จะพูดในเรื่องที่ผู้ฟังสนใจ

9.ต้องมีความรับผิดชอบต่อการพูดพร้อมเสมอที่จะรับฟังข้อคิดเห็นและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่น

มารยาทในการพูด

มารยาทหมายถึง กิริยาวาจาที่ถือว่าเรียบร้อย มารยาทในการพูดจึงหมายถึง ผู้พูดที่มีกิริยาวาจาเรียบร้อย ท่าทางสง่างาม อ่อนโยนสุภาพ หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ใช้ท่าทางประกอบคำพูดมากจนเกินไป ผู้พูดที่มีมารยาทในการพูดจะช่วยเสริมสร้างให้ผู้ฟังบังเกิดความเชื่อถือเลื่อมใสศรัทธาเป็นอันมาก (นันทา ขุนภักดี 2528 : 56-59)

คุณธรรมในการพูด

คุณธรรมหมายถึง สภาพคุณงามความดี คุณธรรมในการพูดจึงหมายถึง สภาพคุณงามความดีในการพูดได้แก่ พูดให้ถูกกาล พูดคำสัตย์จริง พูดอ่อนหวาน พูดมีประโยชน์ พูดอ่อนหวานพูดมีประโยชน์ และพูดมีเมตตาจิต การมีคุณธรรมในการพูดช่วยให้บุคคลมีความเข้าใจดีต่อกันและสามารถช่วยให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การพูดเป็นพาหะอันหนึ่งที่แสดงออกถึงความคิด นักพูดก่อนจะพูดได้ต้องเป็นนักคิด และมีความซื่อสัตย์ ไม่คิดคด (ส.ศิวรักษ์ 2536 : 170) ซึ่งผู้พูดที่มีความซื่อสัตย์ ย่อมเป็นที่เลื่อมใสศรัทธา เป็นที่นับถือยกย่องและเป็นที่รักใคร่แก่คนทั่วไป ทั้งในปัจจุบันและอนาคต จะติดต่อธุรกิจการงานใด ๆ กับใครก็ย่อมได้รับความสะดวกสบายและสำเร็จประโยชน์ตามต้องการเสมอ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สภาพการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี

การปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี

จังหวัดนนทบุรี สังกัดการปกครองภาค 1 มีพระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้องกับการปกครองดังนี้

1. พระธรรมปริยัติโมลี	วัดพิชยญาติการาม	เจ้าคณะภาค 1
2. พระธรรมกิตติมุนี	วัดเฉลิมพระเกียรติ	เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี
3. พระโสภิตวิริยาลังการ	วัดละหาร	รองเจ้าคณะจังหวัด

อำเภอเมืองนนทบุรี

1. พระศรีกิตติโมลี	วัดเฉลิมพระเกียรติ	เจ้าคณะอำเภอเมืองนนทบุรี
2. พระครูธรรมธรทวาย สีลธมฺโม	วัดกำแพง	เจ้าคณะตำบลบางเขน
3. พระครูวิสุทธิจริยภิวัฒน์	วัดปราสาท	เจ้าคณะตำบลบางกร่าง
4. พระครูภัทรนนทคุณ	วัดลานนาบุญ	เจ้าคณะตำบลสวนใหญ่
5. พระครูสิริบุญญาภินันท์	วัดกลางบางซื่อ	เจ้าคณะตำบลบางกระสอ
6. พระครูวิจิตรพัฒนโกวิท	วัดศาลาดี	เจ้าคณะตำบลบางไผ่
7. พระครูพัฒนกิจวิสาล	วัดไทรม้าใต้	เจ้าคณะตำบลท่าทราย–ไทรม้า

8. พระครูพิสณฑ์นวการ	วัดเฉลิมพระเกียรติ	เจ้าคณะตำบลบางสีเมือง

อำเภอบางกรวย

1. พระครูปัญญาวชิรานุยุต	วัดสำโรง	เจ้าคณะอำเภอบางกรวย
2. พระครูนนทเขมกิจ	วัดพิกุลทอง	เจ้าคณะตำบลวัดชลอ
3. พระครูธีรวัฒนาภรณ์	วัดส้มเกลี้ยง	เจ้าคณะตำบลบางคูเวียง
4. พระครูอภิรักษ์ อตตกาโม	วัดแพรก	เจ้าคณะตำบลปลายบาง
5.พระครูนนทคุณาภรณ์	วัดโตนดมหาสวัสดิ์	เจ้าคณะตำบลบางขุนกอง

อำเภอบางใหญ่

1. พระครูนนทการประภากร	วัดพิกุลเงิน	เจ้าคณะอำเภอบางใหญ่
2. พระครูสุธรรมาภิวัตน์	วัดเอนกดิษฐาราม	เจ้าคณะตำบลบางม่วง
3. พระครูวิจิตรพัฒโนดม	วัดอินทร์	เจ้าคณะตำบลบางเสาธง
4. พระครู บริหารวิสุทธิ์	วัดต้นเชือก	เจ้าคณะตำบลบางแม่นาง

อำเภอบางบัวทอง

1. พระครูนนทการโกศล	วัดบางรักใหญ่	เจ้าคณะอำเภอบางบัวทอง
2. พระครูประโชติจันทสิริ	วัดลำโพ	เจ้าคณะตำบลบางรักใหญ่เขต 1
3. พระครูนนทคุณากร	วัดไผ่เหลือง	เจ้าคระตำบลบางรักใหญ่ เขต 2

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

อำเภอไทรน้อย

1. พระมงคลนนทเขต	วัดไทรใหญ่	เจ้าคณะอำเภอไทรน้อย
2. พระครูโอภาสกิจจานุยุต	วัดไทรใหญ่	เจ้าคณะตำบลไทรน้อยเขต 1
3. พระครูนนทสิทธิการ	วัดไทรน้อย	เจ้าคณะตำบลไทรน้อย เขต 2

อำเภอปากเกร็ด

1. พระครูนนทสารวิสิทธิ์	วัดกลางเกล็ด	เจ้าคณะอำเภอปากเกร็ด
2. พระครูนันทาภิวัตน์	วัดกู้	เจ้าคณะตำบลบางพูด
3.พระครูโสภณประชากิจ	วัดสลักเหนือ	เจ้าคณะตำบลบ้านใหม่
4. พระครูนนทวรากร	วัดบ่อ	เจ้าคณะตำบลปากเกล็ด
5. พระครูอมรนนทคุณ	วัดท้องคุ้ง	เจ้าคณะตำบลบางตะไนย์
6. พระครูนนทธรรมาภรณ์	วัดเตย	เจ้าคณะตำบลคลองพระอุดม
7. พระครูวิมลธรรมาภรณ์	วัดปรมัยยิกาวาส	เจ้าคณะตำบลเกาะเกล็ด

การศึกษาของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี

การจัดการเรียนการสอนของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี มีการจัดการเรียนการสอนเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและนักธรรม แต่ไม่มีวัดใดที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ซึ่งการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและนักธรรมนั้น จะมีวัดที่เป็นหลักในการบริหารงานคือวัดเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี แต่มีวัดต่างที่มีความพร้อมได้จัดตั้งสำนักศาสนศึกษาขึ้น มีการเรียนนักธรรมหรือบาลี ตามความพร้อมของวัดที่จะสามารถกระทำได้ ซึ่งเมื่อถึงเวลาสอบ สำหรับบาลีได้จัดสอบที่สำนักเจ้าคณะจังหวัด โดยจังหวัดนนทบุรีปัจจุบันได้จัดสอบที่วัดเฉลิมพระเกียรติ สำหรับนักธรรมนั้น ได้มีการจัดสอบที่สำนักเจ้าคณะอำเภอ แต่ละอำเภอ ซึ่งในการจัดสอบนักธรรมนี้ บางอำเภอที่มีพระภิกษุมาสอบจำนวนมาก ก็สามารถแยกการสอบออกเป็นหลายที่ได้ตามที่เห็นสมควร

การศึกษาภาษาบาลี

จังหวัดนนทบุรีได้จัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยมีสำนักเรียนประจำจังหวัด คือวัดเฉลิมพระเกียรติ และมีสำนักศาสนศึกษาต่างๆ จัดการเรียนการสอน โดยแต่ละสำนักศาสนาศึกษาจะมีการบริหารงานกันเอง และมีงบประมาณจากกรมการศาสนาสนับสนุนบ้าง แต่ไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน แต่ด้วยอาศัยพระสงฆ์ที่มีความรู้ในภาษาบาลีได้อุทิศตนเองช่วยสอนพระสงฆ์รุ่นต่อมา พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์สอนจะเป็นพระภิกษุที่จำพรรษาอยู่ในวัดที่จัดการเรียนการสอน ในแต่ละชั้นอาจมีอาจารย์สอน ไม่แน่นอนส่วนมากจะเป็น ชั้นละ 1 รูป แต่ถ้าสำนักเรียนที่มีความพร้อมมากๆ ก็จะใช้อาจารย์สอนชั้นละ 2 - 3 รูป

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

หลักสูตรภาษาบาลี

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีแม่กองบาลีเป็นผู้รับผิดชอบ (ปัจจุบันอยู่วัดปากน้ำภาษีเจริญ) แบ่งเป็น 9 ชั้น เหมือนอย่างสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ต่างกันเฉพาะหนังสือประเภทการเรียนการสอนเท่านั้น กล่าวคือเมื่อจัดแบ่งประโยคออกเป็น 9 ชั้นแล้ว จะถือว่าเป็นเปรียญตั้งแต่ 3 ประโยคขึ้นไป คือ เปรียญธรรม 3 ประโยค ถึง 9 ประโยค และจัดรวมเป็น 3 ชั้นได้อย่างเดิมโดยจัดเป็น ดังนี้

ประโยค ป.ธ. 3 เป็นเปรียญธรรมตรี

ประโยค ป.ธ. 4,5,6 เป็นเปรียญธรรมโท

ประโยค ป.ธ. 7,8,9 เป็นเปรียญธรรมเอก

สำหรับหนังสือตำราเรียน ที่ใช้ศึกษารวมเป็นวิชาใหญ่ได้ 4 วิชา แยกเป็นวิชาย่อยได้เป็น 7 วิชา แต่ละชั้นมีไม่เกิน 4 วิชา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. วิชาบุรพภาค ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยเฉพาะ ประโยค 3

2. วิชาไวยากรณ์บาลี แยกออกเป็น

2.1 บาลีไวยากรณ์ เฉพาะประโยค 1 - 2 และประโยค 3

2.2 วากยสัมพันธ์ เฉพาะประโยค 3

3. วิชาแปลบาลี แยกออกเป็น

3.1 แปลมคธเป็นไทย เป็นวิชาหลักมีทุกชั้น ต่างกันโดยคัมภีร์ที่ กำหนดให้ เรียน

3.2 แปลไทยเป็นมคธ ตั้งแต่ประโยค 4 - 9 กำหนดคัมภีร์ต่างไปตามชั้น

3.3 แต่งไทยเป็นมคธ เฉพาะประโยค 9

3.4 แต่งฉันท์ภาษาบาลีเฉพาะประโยค 9

คัมภีร์ที่กำหนดสำหรับแปลในชั้นต่าง ๆ ดังนี้

ประโยค ป.ธ. 1 - 2 - 3 ธัมมปทัฏฐกถา

ประโยค ป.ธ. 4 มังคลัตถทีปนี ภาค 1

ประโยค ป.ธ. 5 มังคลัตถทีปนี ภาค 2

ประโยค ป.ธ. 6 สมันตปาสาทิกา ภาค 3

ประโยค ป.ธ. 7 สมันตปาสาทิกา ภาค 1 - 2

ประโยค ป.ธ. 8 วิสุทธิมรรค

ประโยค ป.ธ.9 อภิธัมมัตถวิภาวินี

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

แม้หลักสูตรนี้จะเป็นการเรียนอรรถกถา แต่เมื่อเทียบกับสมัยเรียนพระไตรปิฎกโดยตรงที่เป็นบทเรียนแล้วจะเห็นว่าเป็นการศึกษาตามแนวและลำดับเดียวกัน คือเรียนพระสูตรพระวินัยและพระอภิธรรมตามลำดับ กล่าวคือ

ประโยค ป.ธ. 1 - 5 เรียนอรรถกถา – พระสูตร

ประโยค ป.ธ. 6 - 7 เรียนอรรถกถา – พระวินัย

ประโยค ป.ธ. 8 - 9 เรียนปกรณ์พิเศษเกี่ยวกับอภิธรรมและฎีกาพระอภิธรรม

ในจังหวัดนนทบุรีจะมีการจัดการเรียนการสอน ป.ธ. 1-2 ถึง ป.ธ. 9 แต่จะมีการสอบเฉพาะ ป.ธ. 1-2 ถึง ป.ธ. 4 ณ วัดเฉลิมพระเกียรติที่เดียว สำหรับ ป.ธ.5 ถึง ป.ธ. 9 จะต้องไปสอบ ณ วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์

การวัดผลการเรียนการสอนภาษาบาลี

การวัดผลการเรียนการสอน ในวิธีเก็บคะแนนคือหักคะแนนส่วนที่ผิดออก วิชาบุรพภาค ผิดได้ไม่เกิน 12 คะแนน เกินนั้นปรับตก และไม่ต้องพิจารณาวิชาอื่นอีก สำหรับวิชาบาลี

ไวยากรณ์เดิมมีข้อสอบ 14 ข้อ ตั้งแต่ พ.ศ. 2470 เป็นต้นมามี 7 ข้อ โดยถือเกณฑ์คะแนนผิด 1 - 15 ให้ได้ 3 ผิด 16 - 20 ให้ได้ 2 ผิด21 - 25 ให้ 1 เกินจากนั้นเป็น 0 ส่วนวิชาอื่นถือเข้มงวดกว่านี้ คือ ผิด 1 - 6 ให้ 3 ผิด 7 - 12 ให้ 2 ผิด 13 - 18 ให้ 1 เกินจากนั้นให้เป็น 0

การติดสินได้ – ตก สำหรับ ป.ธ. 3 นอกจากต้องไม่มีวิชาใดได้ 0 แล้ววิชาแปลต้องได้ไม่ต่ำกว่า 2 และวิชาทั้ง 3 (ไม่นับบุรพภาค) เมื่อรวมคะแนนแล้วต้องได้ 6 ขึ้นไปจึงจะถือว่าสอบได้ ส่วนประโยค ป.ธ. 4 ขึ้นไป ทุกวิชาต้องได้ 2 ขึ้นไปจึงจะถือว่าสอบได้ เฉพาะเปรียญชั้นสูงตั้งแต่ประโยค ป.ธ. 6 ขึ้นไป ต้องพิจารณาความสมภูมิด้วย แม้ผิดคำเดียวก็อาจปรับตกได้

พระภิกษุสามเณรที่สอบได้ชั้น ป.ธ. 3 เป็นเปรียญตรีจะได้รับพระราชทานพัดยศจากพระมหากษัตริย์ ถ้าเป็นพระภิกษุก็ได้เป็นมหา ใช้คำว่า “ มหา “ นำหน้าชื่อได้ แต่ปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงมอบให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งและประทานพัดยศแทน ส่วนผู้สอบได้ ป.ธ. 6 และ ป.ธ. 9 ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดของเปรียญโทและเปรียญเอก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังเสด็จพระราชทานพัดยศด้วยพระองค์เอง หรือบางครั้งก็ให้ผู้แทนพระองค์ไปแทนในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนการสอน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การศึกษาแผนกนี้อยู่ในความควบคุมดูแลรับผิดชอบของแม่กองบาลีสนามหลวง โดยวางนโยบายเปลี่ยนแปลงการใช้คัมภีร์เรียนให้ประสมกับชั้นเรียนของแต่ละประโยค และกำหนดวิธีการจัดวัดผลและการประเมินผลการศึกษาขึ้น ซึ่งมีกรมการศาสนาเป็นผู้รับสนองงาน สำหรับในส่วนภูมิภาคหรือต่างจังหวัดนั้น แม่กองบาลีสนามหลวงได้มอบให้เจ้าคณะภาคต่าง ๆ แต่งตั้งคณะกรรมการนำข้อสอบจากส่วนกลางไปยังสนามสอบทุกแห่ง เฉพาะประโยค ป.ธ. 1 - 2 - 3 และ 4 เพื่อเปิดสอบพร้อม ๆ กัน ทั่วประเทศ ส่วนประโยค ป.ธ. 5,6,7,8,9 เปิดสอบในส่วนกลาง แล้วนำใบตอบมารวมส่งแม่กองบาลีสนามหลวงดำเนินการตรวจ โดยนิมนต์พระเถรานุเถระมาประชุมตรวจพร้อมกัน ณ สถานที่ที่แม่กองบาลีกำหนด

สำหรับหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ที่ใช้ในการเรียนการสอนและการสอบบาลีสนามหลวงนั้น ได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับกาลสมัย ทั้งเพื่อให้เกิดการประสานสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ตามความจำเป็น และความต้องการในการปกครองทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร ตามโครงสร้างระบบบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ กล่าวคือ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น เป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ซึ่งได้แต่งตั้งขึ้นมาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ประกอบด้วยสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นประธานโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็น

กรรมการโดยตำแหน่ง พระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้งมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 4 และไม่เกิน 8 รูป เป็นกรรมการ มีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการโดยตำแหน่ง และกรมการศาสนาทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

การเรียนการสอน สำหรับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในปัจจุบัน ทางการคณะสงฆ์ได้กำหนดเวลาเรียน เปิด – ปิด ภาคเรียนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมออกเป็น 3 ภาค คือ

1. ภาควิสาขะ
2. ภาคพรรษา
3. ภาคปวารณา

ในแต่ละวันจะเริ่มเรียนเวลา 08.45 ถึง 10.30 นาฬิกา และเวลา 13.00 ถึง 16.30 นาฬิกา สำหรับการเปิดปิดภาคเรียนของสำนักเรียน สำนักคณะจังหวัด สำนักศาสนศึกษาที่จัดการเรียนการสอนออกเป็น 3 ภาค แต่ละภาคเปิดปิดดังนี้

ภาควิสาขะ เริ่มแต่ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 7 จนถึง ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 8

ภาคพรรษา เริ่มแต่ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 8 จนถึง ขึ้น 13 ค่ำเดือน 11

ภาคปวารณา เริ่มแต่ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 12 จนถึงขึ้น 13 ค่ำเดือนอ้าย

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

สำหรับการเปิดปิดปกติทั่วไปจะปฏิบัติเหมือนสถานศึกษาบาลี แต่ทั้งนี้ในหนึ่งปีสถานศึกษาธรรมจะต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 150 ชั่วโมง

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม

นักธรรมถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่มีพระภิกษุศึกษาเล่าเรียนกันมาก ซึ่งแม้กระทั่งพระภิกษุที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา โดยมีความคิดว่า อีกไม่กี่วันข้างหน้าจะลาสิกขา ก็จะต้องศึกษาเล่าเรียนนักธรรม เนื่องจาก เป็นการเรียนการสอนที่ง่าย และไม่มีภาษาบาลีมากนัก อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้หลังจากที่ลาสิกขาไปแล้ว ซึ่งธรรมศึกษาที่เรียนกันมากก็คือธรรมศึกษาชั้นตรี ส่วนโทและเอก จะมีพระภิกษุศึกษาเล่าเรียนลดน้อยไปตามลำดับ ซึ่งในจังหวัดนนทบุรี มีสำนักศาสนศึกษา หรือวัดต่างๆ จัดการเรียนการสอนนักธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเมื่อถึงเวลาสอบก็ส่งไปสอบยังสำนักเจ้าคณะอำเภอ แต่เรียกตามชื่อการสอบว่า “สอบสนามหลวง”

นอกจากนี้การศึกษาที่จัดให้กับพระภิกษุสามเณรอีกประเภทหนึ่งก็คือ "นวกภูมิ" ซึ่งในแต่ละปี จะมีพระภิกษุและสามเณรศึกษาเล่าเรียนกันเป็นจำนวนมาก โดยได้จัดการศึกษาประเภทนี้ให้กับพระนวกะ หรือผู้บวชเข้ามาในช่วงเข้าพรรษาเมื่อออกพรรษาส่วนใหญ่ก็จะลาสิกขาไป โดย

หลักสูตรที่ใช้สอนจะเป็นหลักสูตรของนักธรรมชั้นตรี แต่การสอบจะไม่ยากเหมือนนักธรรม ข้อสอบของนวกภูมิจะเป็นปรนัย ส่วนข้อสอบนักธรรมจะเป็นอัตนัยทุกวิชา

สำหรับงบประมาณสำหรับการจัดการเรียนการสอนนักธรรมนั้น จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมการศาสนาโดยผ่านศึกษาธิการจังหวัด ลงมายังศึกษาธิการอำเภอและมายังสำนักศาสนาศึกษาต่างๆ ที่ได้จัดการศึกษา

หลักสูตรหรือหนังสือแบบเรียนนักธรรม

ในปัจจุบันหลักสูตรหรือหนังสือแบบเรียนสำหรับเรียนธรรม เป็นหนังสือเรียนภาษาไทย จากตำราที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงนิพนธ์ และที่พระเถรานุเถระผู้ทรงคุณวุฒิรู้พระไตรปิฎกรจนาไว้ จะต้องสอบเป็นนักธรรมชั้นตรีในสนามหลวงได้ก่อน ผู้ที่จะสอบนักธรรมชั้นเอก จะต้องสอบนักธรรมชั้นโทในสนามหลวงให้ได้ก่อน ที่เกี่ยวกับหลักสูตรหรือหนังสือแบบเรียน ในแต่ละชั้นที่ใช้กันอยู่ปัจจุบันมีดังนี้

1. **นักธรรมชั้นตรี**

1.1 วิชากระทู้ธรรม หลักสูตรใช้หนังสือพุทธสุภาษิตเล่ม 1

1.2 วิชาธรรม หลักสูตรใช้หนังสือนวโกวาท ภาคธรรมวิภาคและคิหิปฏิบัติ

1.3 วิชาพุทธานุพุทธประวัติ หลักสูตรใช้หนังสือพุทธประวัติเล่ม 1 - 2 - 3 ปฐมสมโพธิและศาสนพิธีเล่ม 1

1.4 วิชาวินัย หลักสูตรใช้หนังสือนวโกวาท ภาคพระวินัยบัญญัติวินัยมุขเล่ม 1

2. **นักธรรมชั้นโท**

2.1 วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม หลักสูตรใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๒

2.2 วิชาธรรม หลักสูตรใช้หนังสือธรรมวิภาคปริเฉทที่ 2

2.3 วิชาตำนาน หลักสูตรใช้หนังสืออนุพุทธประวัติและพุทธานุพุทธประวัติ

2.4 วิชาวินัย หลักสูตใช้หนังสือวินัยมุขเล่ม 2

3. **นักธรรมชั้นเอก**

3.1 วิชากระทู้ธรรม หลักสูตรใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม 3

3.2 วิชาธรรม หลักสูตรใช้หนังสือธรรมวิจารณ์

3.3 วิชาพุทธานุพุทธประวัติ หลักสูตรใช้หนังสือพุทธประวัติเล่ม 1 - 2 - 3 ปฐมสมโพธิ , พุทธานุพุทธประวัติ, อนุพุทธประวัติ, สังคีติกถา พระปฐมสมโพธิกถา

3.4 วิชาวินัย หลักสูตรใช้หนังสือวินัยมุขเล่ม 3 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 229)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

กิจกรรมของคณะสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน

พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีมีกิจกรรมในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน ด้วยการแสดงธรรมและอบรมประชาชน ในวันสำคัญทางศาสนาตลอดจนวันสำคัญทางบ้านเมือง นอกจากนี้ยังได้รับกิจนิมนต์จากประชาชนให้ไปแสดงธรรมในสถานที่ต่างๆ อีกด้วย ในจังหวัดนนทบุรีแม้ว่าจะมีพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่หลักคือการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนอยู่แล้ว แต่ก็มีหน่วยงานที่พระสงฆ์ได้รับการสนับสนุนจากทางการเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งหน่วยงานที่ให้การอบรมประชาชนมีดังต่อไปนี้

หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ

ในจังหวัดนนทบุรีมีหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะอยู่หลายวัดด้วยกัน เนื่องจากกรมการศาสนาได้พิจารณแล้วเห็นว่าปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและจิตใจของประชาชน ทั้งในเมืองและชนบทมาก เป็นเหตุให้ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่เหินห่างจากวัดและศาสนา ขาดคุณธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิต เป็นปัจจัยก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมอย่างมากและนับวันจะรุนแรงยิ่งขึ้น เช่น ปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาวัยรุ่น เป็นต้น ซึ่งหน่วยพุทธมามกะได้จัดตั้งขึ้นโดยมี วัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย สงวนลิขสิทธิ์

1. เพื่อให้หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะมีหลักปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน

2. เพื่อให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะขึ้น ให้การศึกษาอบรมและสงเคราะห์พุทธมามกะตามแนวของกรมการศาสนา

3. เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาอบรมจิตใจ จรรยามารยาท การแก้ปัญหาชีวิตและปัญหาสังคมของพุทธมามกะ ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิผล

4. เพื่อให้พุทธมามกะมีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างถูกต้องสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

5. เพื่อให้พุทธมามกะมีความจงรักภักดีต่อชาติ พระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

รายชื่อหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะในเขตจังหวัดนนทบุรี

1. วัดบางไผ่	ต.บางรักพัฒนา	อ. บางบังทอง
2. วัดละหาร	ต.โสนลอย	อ. บางบัวทอง
3. วัดชลอ	ต. วัดชลอ	อ. บางกรวย
4. วัดต้นเชือก	ต. บ้านใหม่	อ. บางใหญ่

5. วัดไทรใหญ่	ต. ไทรใหญ่เขต 1	อ. ไทรน้อย
6. วัดไทรน้อย	ต. ไทรน้อย	อ.ไทรน้อย
7. วัดเสนีย์วงค์	ต. หนองเพรางาย	อ. ไทรน้อย
8. วัดคลองขุนศรี	ต. ขุนศรี	อ. ไทรน้อย
9. วัดคลองเจ้า	ต. ทวีวัฒนา	อ. ไทรน้อย
10. วัดศรีประวัติ	ต. ปลายบาง	อ. บางกรวย
11. วัดเพรางาย	ต. หนองเพรางาย	อ. ไทรน้อย
12. วัดมะสง	ต. ทวีพัฒนา	อ. ไทรน้อย

พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

การจัดสถานที่และการเตรียมการ

1. สถานที่ทำพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ให้ใช้อุโบสถ ถ้าไม่สะดวกจะใช้สถานที่อื่นที่สมควรหรือโรงเรียนก็ได้

2. ในสถานที่ทำพิธี ต้องมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่พร้อมด้วยเครื่องบูชาอันเป็นพุทธมามกะร่วมกันจัดมา เครื่องบูชา ให้จัดไว้เบื้องหน้าพระพุทธรูป และถัดเครื่องบูชาออกไป จัดให้มีธรรมมาสน์ สำหรับพระผู้เป็นประธานให้โอวาท

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

3. พุทธมามกบัตร เจ้าหน้าที่ต้องจัดทำไว้ให้เสร็จล่วงหน้า นำเข้าพิธีโดยนำไว้ในพานบูชาโดยหน่วยฯ จัดพิมพ์เอง

4. จัดอาสนสงฆ์สำหรับพระสงฆ์ เบื้อหน้าด้านขวาของพระพุทธรูป พระสงฆ์ที่จะอารธนามาในพิธีนี้ ต้องมีจำนวนอย่างน้อย 4 รูป

5. จัดให้ผู้เข้าพิธีนั่งพับเพียบในสถานที่ทำพิธี ก่อนเริ่มพิธีเป็นแถวๆแบ่งเป็น 2 ซีก ให้มีทางเดินตรงกลาง

6. จัดให้ผู้แสดงตนเป็นพุทธมามกะคนหนึ่งนั่งข้างหน้า เป็นผู้กล่าวนำคำบูชาพระรัตนตรัย คำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ และอารธนาศีล

คุณสมบัติของพุทธมามกาจารย์

ทุกครั้งที่ทำการสงเคราะห์ พระอาจารย์จึงรับเอาความเคารพจากพุทธมามกะ แต่โอนความเลื่อมใสของพุทธมามกะไปสู่คณะสงฆ์ และโยงศรัทธาของพุทธมามกะขึ้นไปหาพระพุทธเจ้า ดังแผนภูมิที่ 3

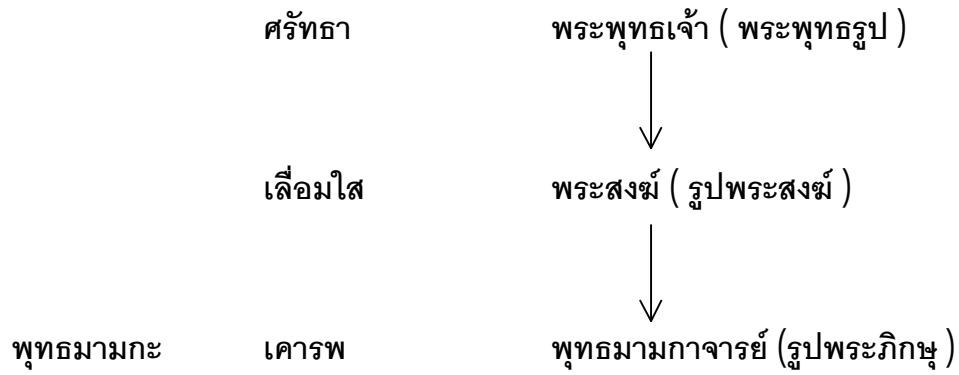

แผนภูมิที่ 3 ความศรัทธาของพุทธมามกะ

พุทธมามกาจารย์มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อความเจริญและความเลื่อมใสของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ จึงต้องมีคุณสมบัติดังนี้ คือ

1. มีความรู้ความสามารถในการอธิบายหลักธรรมได้อย่างถูกต้อง
2. มีความเมตตาต่อพุทธมามกะอย่างเสมอกันทุกคน
3. มีความอดทนอดกลั้น
4. มีความยิ้มแย้มแจ่มใส พูดจาไพเราะ มีเหตุผล
5. มีความตั้งใจในการอบรม
6. มีจริยวัตรที่งดงาม เป็นที่น่าเคารพนับถือ
7. มีความศรัทธาในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
8. ไม่แสวงหาประโยชน์จากการที่ให้สงเคราะห์
9. พัฒนาตนให้ทันกับสภาวะการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ
10. ทำหน้าที่ในฐานะผู้นำให้ดีและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาองค์กรหนึ่งที่พระสงฆ์ได้จัดตั้งขึ้นมา เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ นอกระบบโรงเรียน ให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชนที่กำลังอยู่ในวัยเรียน เพื่อให้รู้จักเวลาว่างในวันหยุดเรียนเข้ามาศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา น้อมนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความสงบสุข เด็กดีในวันนี้ จักเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพในวันข้างหน้า จึงเป็นภาระหน้าที่ของศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่จะต้องมีบทบาทอย่าง

เต็มที่ เพื่อให้ผลดำเนินการเป็นที่ประจักษ์ยอมรับได้ในด้านประสิทธิภาพ ให้สมคำนิยามที่ว่า “ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์คือสถาบันผลิตคุณภาพเยาวชน” (กรมการศาสนา 2545 : 1)

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นองค์กรการเผยแพร่ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ วัด มูลนิธิ สมาคม สถานศึกษา หรือหน่วยงานของรัฐ ได้จัดตั้งขึ้นมา เพื่อให้การศึกษาอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เสริมสร้างทัศนคติ และค่านิยมที่ดีต่อวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทยแก่เด็กและเยาวชน โดยสภาพฐานะแล้ว ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ปฏิบัติการ จัดการเรียนการสอนโดยตรง มีชื่อย่อว่า “ศพอ” การดำเนินงาน มีระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. 2534 เป็นหลักปฏิบัติ (กรมการศาสนา 2539 : 35)

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

1. เพื่ออบรมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สมกับเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

2. เพื่อเสริมความรู้ และปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และขนมธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติไทย แก่เด็กและเยาวชน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

3. เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้จักปฏิบัติตนในสังคม และรู้จักดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง

4. เพื่อหาโอกาสฝึกฝนให้เด็ก และเยาวชนเป็นผู้มีใจกว้างขวาง รู้จักบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น

6. เพื่อให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาภาคภาษาอังกฤษแก่เด็กและเยาวชน

หลักสูตรและวิชาที่เรียน

หลักสูตรการเรียนการสอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นั้น จัดขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนและเพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการจัดสอนในโรงเรียนตามปกติ จึงแบ่งออกได้ดังนี้

ก. วิชาพระพุทธศาสนา มีพุทธประวัติ, สาวกประวัติ, ศาสนประวัติและธรรม เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติบุคคลสำคัญของศาสนามีพระพุทธเจ้าเป็นต้น จะได้เอามาเป็นแบบอย่างในแนวทางที่ดี และให้นักเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์แก่ตน และสังคม

ข. ศาสนพิธี วัฒนธรรม และขนมธรรมเนียมประเพณีไทยต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนอันดีงามในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน และใน

ฐานะเป็นคนไทยซึ่งเป็นชาติที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เช่น การอาราธนาศีล อาราธนาธรรม การกรวดน้ำ การเตรียมสิ่งของต่างๆ ในงานมงคล หรืองานอวมงคล การนั่ง การกราบ การไหว้ที่ถูกกับสถานที่บุคคล กาลเทศะ เป็นต้น

ค. วิชาภาษาอังกฤษภาคพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันนี้มีการติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้นทั้งทางการศึกษา การค้าขาย อีกอย่างมีชาวต่างประเทศสนใจมาศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้น ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน เมื่อถูกถามก็ควรจะให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแก่เขาได้

ง. วิชาธรรมศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักธรรม ตามหลักสูตรของทางการคณะสงฆ์ วิชาที่เรียนมี ธรรมะ พุทธประวัติ เรียงความแก้กระทู้ธรรม เบญศีล-เบญจธรรม และศาสนพิธี และส่งเข้าสอบในสนามหลวงอันเป็นสนามสอบที่ทางคณะสงฆ์จัดขึ้น เมื่อสอบได้แล้วจะได้รับประกาศนียบัตรของกรมการศาสนา เป็นธรรมศึกษาชั้นตรี, โท, เอก, ตามลำดับ

จ. วิชาวาทศิลป์ ให้นักเรียนได้รับการฝึกที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ สามารถใช้ถ้อยคำในการสื่อสารการทำงานร่วมกัน และยังเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพในอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เยาวชนเป็นคนกล้าในการที่จะแสดงออกในทางที่ดีคือกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นต่อชุมชน และความเป็นผู้นำต่อไป

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ฉ. วิชานาฏศิลป์ เพื่อเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ฝึกให้เยาวชนนิยมและรักสิ่งที่เป็นสมบัติไทย เพราะนาฏศิลป์เป็นศิลปประจำชาติไทยที่ไม่มีชาติใดเหมือน โดยเชิญครูผู้มีความรู้ความสามารถในวิชานาฏศิลป์มาช่วยฝึกสอน

กิจกรรม

กิจกรรมในศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดแบ่งออกได้ดังนี้

ก. กิจกรรมเสริมหลักสูตร ทางศูนย์จัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ โดยนำนักเรียนไปชมสถานที่สำคัญเกี่ยวกับชาติ พระพุทธศาสนาในที่ต่างๆ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจในวิชาที่เรียนมากขึ้น รวมทั้งจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ในวันสำคัญจัดให้มีการฟังเทศน์ เวียนเทียน จัดโต๊ะหมู่บูชา จัดนิทรรศการอภิปราย เกี่ยวกับวันสำคัญเหล่านั้น และทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ร่วมกัน

ข. กิจกรรมส่งเสริมความสามัคคี ทางศูนย์จะจัดให้มีการตอบปัญหาแข่งขัน การประกวดมรรยาทไทย ร้องเพลงส่งเสริมศิลธรรม อภิปราย โต้วาที โดยชวนนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดอื่นเข้าร่วมกิจกรรมนี้

ค. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เชิญชวนนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนร่วมบริจาคสิ่งของนำไปสงเคราะห์คนชราบ้าง เด็กกำพร้าและพิการทางสมองและปัญญา เพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนเป็นคนมีจิตใจกว้างขวาง รู้จักเสียสละความสุขส่วนตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น

การดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นของนักเรียนทำกันเอง โดยมีพระอาจารย์ที่ปรึกษา การตั้งกรรมการนักเรียน เพื่อให้นักเรียนรู้จักใช้สิทธิ และหน้าที่ของตนในทางที่ควร ตามระบอบประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบของกิจการของโรงเรียนร่วมกัน ทางโรงเรียนจึงได้ให้นักเรียนเลือกคณะกรรมการบริหารกันเองแบบเลือกตั้งโดยการลงบัตรคะแนนจากเสียงนักเรียนทั้งหมด ในการเลือกตั้งประธาน และรองประธานนักเรียน

การแบ่งชั้นเรียน

เพื่อให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนและให้สอดคล้องกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ จึงแบ่งชั้นเรียนออกไว้ดังนี้

1. ชั้นเตรียม นักเรียนระดับประถม 1-2-3
2. ชั้นต้น นักเรียนระดับประถม 4-5-6
3. ชั้นกลาง นักเรียนระดับมัธยม 1-2-3
4. ชั้นสูง นักเรียนระดับมัธยม 4-5-6 (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมการศาสนา, ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ 2537 : 3)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

เวลาเรียน

เปิดเรียนตั้งแต่เวลา 08.30 น. ถึงเวลา 11.15 น. ทุกวันอาทิตย์ วันละ 3 วิชา ปี ละ 1 ชั้น ชั้นละ 40 อาทิตย์ หรือ 120 ชั่วโมง ไม่มีการหยุด ประจำภาคแต่จะหยุดประจำการศึกษาภาคฤดูร้อน เดือนมีนาคม - เมษายน เช่นเดียวกับโรงเรียนทั่วๆ ไป

วันเปิดเรียน และปิดเรียน

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จะเปิดเรียนประจำปีในวันอาทิตย์สุดท้ายของเดือนพฤษภาคมทุกปี แต่จะเปิดรับสมัครนักเรียนใหม่ และรับรายงานตัวนักเรียนเก่าตั้งแต่วันอาทิตย์ต้นเดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป ในวันเสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 08.50 น. – 16.00 น. ศูนย์ฯ จะปิดภาคเรียนประจำปีในวันอาทิตย์สุดท้ายของเดือนกุมภาพันธ์ทุกปี

วันสอบประจำปี

การสอบภาคแรก สอบวันอาทิตย์ที่ 2 ของเดือนกันยายน และสอบภาคหลังวันอาทิตย์ที่ 3 ของเดือนกุมภาพันธ์ทุกปี (เว้นแต่มีเหตุจำเป็นต้องเลื่อนออกไป) สำหรับผู้ที่มีสิทธิที่จะเข้าสอบต้องมีเวลาเรียนไม่ต่ำกว่า 60 เปอร์เซ็นต์ ของเวลาเรียนทั้งหมด

การแต่งกาย

ก. นักเรียนชายชั้นพระพุทธศาสนาปีที่ 1-6 เสื้อเชิ้ตสีขาวแขนสั้นแบบนักเรียน ติดเข็มเครื่องหมายของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่หน้าอกขวา กางเกงสีขาวขาสั้นขนาดพอเหมาะกับตัวนักเรียน นุ่งทับชายเสื้อ เข็มขัดสีดำ หรือสีน้ำตาลประกอบกันกับหัวเข็มขัดที่มีตราเครื่องหมายของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ รองเท้าสีดำ ถุงเท้าสีขาว

ข. นักเรียนหญิงชั้นพระพุทธศาสนาปีที่ 1-6 เสื้อเชิ้ตสีขาวแขนสั้น พับแขนเย็บติดในตัว ติดเครื่องหมายของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่หน้าอกขวา กระโปรงสีน้ำเงินแบบนักเรียน ยาวคลุมเข่า นุ่งทับชายเสื้อ เข็มขัดสีดำหรือสีน้ำตาลประกอบกันกับหัวเข็มขัดที่มีตราเครื่องหมายของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์รองเท้าสีดำแบบนักเรียน ถุงเท้าสีขาว

ค. นักเรียนชายชั้นสูงปีที่ 1-3 เสื้อเชิตแขนสั้นหรือยาวไม่พับแขน ติดเครื่องหมายของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่อกขวา กางเกงสีขาวขายาว ไม่แคบเกินไป ขนาดพอเหมาะแบบสุภาพ เข็มขัดสีดำหรือน้ำตาลประกอบหัวเข็มขัดที่มีตราเครื่องหมายของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ รองเท้าสีดำแบบสุภาพ ถุงเท้าสีขาว

ง. นักเรียนหญิงชั้นสูงปีที่ 1-3 เสื้อเชิ้ตสีขาวแขนสั้น พับแขนเย็บติดในตัว ติดเข็มเครื่องหมายของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่อกขวา กระโปรงสีน้ำเงินแบบสุภาพยาวคลุมเข่า สวมทับชายเสื้อให้เรียบร้อย เข็มขัดสีดำหรือน้ำตาลประกอบกันกับเข็มขัดที่มีตราเครื่องหมายของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ รองเท้าสีดำหุ้มส้นแบบสุภาพ ถุงเท้าสีขาว (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมการศาสนา 2539 : 48-50)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

ในจังหวัดนนทบุรีมีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 6 วัดดังนี้

1.วัดลานนาบุญ	ต.ตลาดขวัญ	อ.เมือง
2.วัดชลประทานฯ	ต.บางตลาด	อ.ปากเกร็ด
3.วัดสลักเหนือ	ต.บ้านใหม่	อ.ปากเกร็ด
4.วัดเชิงลน	ต.ท่าอิฐ	อ.ปากเกร็ด
5.วัดชลอ	ต.วัดชลอ	อ.บางกรวย
6.วัดละหาร	ต.โสนลอย	อ.บางบัวทอง

(กรมการศาสนา 2544 : 3)

พระจริยานิเทศก์

พระจริยานิเทศก์หมายถึง พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมะ โดยได้ปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลืองานด้านเผยแผ่ในจังหวัดนั้นๆ งานพระจริยานิเทศก์นี้ เดิมทีได้รับความอุปถัมภ์จากมูลนิธิอาเซียแห่งประเทศไทย โดยมูลนิธิดังกล่าวได้ส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดส่งพระภิกษุผู้สำเร็จการศึกษา ได้รับปริญญาทางศาสนาแล้วออกไปประจำทำงานอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ตามความต้องการของวัดนั้น ๆ ซึ่งส่วนมากจะเป็นวัดที่มีสำนักเรียนพระปริยัติธรรม หรือมีโรงเรียนประเภทอื่น ๆ ที่ขาดแคลนครู อาจารย์ พระบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยส่งไปนั้นได้ทำหน้าที่ครูสอนทุกวิชา โดยเฉพาะทางด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม โดยมูลนิธิอาเซียได้ถวายความอุปถัมภ์ค่าใช้จ่ายผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ต้นสังกัด

เมื่อผลงานของพระบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของประชาชนเช่นนี้ ประกอบกับท้องถิ่นนั้น ๆ ขาดแคลนพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ด้วย จึงได้มีหลายจังหวัดขอพระบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อออกไปช่วยงานมากขึ้น

ต่อมาเมื่อพระบัณฑิตที่ออกไปปฏิบัติงานมีจำนวนมากขึ้น มูลนิธิอาเซียจึงได้เสนอความคิดต่อมหาวิทยาลัยสงฆ์ว่า หากจะให้ส่วนราชการเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในงานนี้ด้วย ก็จะก่อให้เกิดความมั่นคงต่อประเทศชาติอย่างกว้างขวาง และเป็นประโยชน์ต่อสถาบันชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ยิ่งขึ้น ดังนั้น กรมการศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ และมูลนิธิเอเซีย จึงได้ปรึกษาหารือกันแล้วมีความเห็นร่วมกันว่า กรมการศาสนาจะต้องรับอุปถัมภ์พระบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยที่ไปช่วยปฏิบัติงานอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ เมื่อ พ.ศ.2508 โดยเป็นผู้รับผิดชอบในด้านค่าใช้จ่ายประจำเดือนตามกำลังงบประมาณที่ได้รับ

ในระยะแรก ๆ งานพระจริยานิเทศก์เป็นไปโดยอิสระตามความต้องการของวัด หรือสำนักเรียนเท่านั้น ยังมิได้ขึ้นอยู่กับสายงานการปกครองของคณะสงฆ์ จนถึงในปี พ.ศ. 2511 กรมการศาสนาจึงได้จัดทำระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยจริยานิเทศก์ขึ้น และต่อมาความต้องการบุคลากรที่จะทำหน้าที่พระจริยานิเทศก์ก็มากขึ้นโดยลำดับ โดยเฉพาะจังหวัดชายแดน กรมการศาสนาได้เห็นความจำเป็นในเรื่องนี้ จึงได้จัดทำระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยพระจริยานิเทศก์ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2523 ซึ่งมหาเถรสมาคมให้ความเห็นชอบแล้ว โดยกำหนดคุณสมบัติพระภิกษุที่จะทำหน้าที่พระจริยานิเทศก์ได้นั้น ต้องเป็นเปรียญธรรม 6 ประโยคขึ้นไป นักธรรมชั้นเอก หรือเป็นพระบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ และพระบัณฑิตดังกล่าวนี้จะต้องเป็นเปรียญธรรม 4 ประโยคขึ้นไป และนักธรรมชั้นเอก โดยให้สังกัดอยู่ภายใต้การปกครอง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ของเจ้าคณะจังหวัดในลักษณะเป็นกำลังของเจ้าคณะจังหวัดในการบริหารกิจการพระศาสนาให้เกิดประสิทธิภาพสืบไป (บุญเลิศ โสภา 2542 : 1)

รายชื่อพระจริยานิเทศก์ในจังหวัดนนทบุรี

1. พระโสภิตกิตติธาดา วัดเฉลิมพระเกียรติ ต.บางศรีเมือง อ.นนทบุรี
2. พระมหาเพชร มหาวีโร วัดเฉลิมพระเกียรติ ต.บางศรีเมือง อ.นนทบุรี

(กรมการศาสนา, ฝ่ายจริยศึกษา 2545 : 1)

หน้าที่ของพระพระจริยานิเทศก์

1. ช่วยเจ้าคณะจังหวัดในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การศาสนศึกษาสงเคราะห์ และศาสนกิจอื่น ๆ ภายในจังหวัดตามที่เจ้าคณะจังหวัดสั่งการหรือมอบหมาย

2. ช่วยเจ้าคณะจังหวัดรวบรวมสถิติ ข้อมูลเกี่ยวกับคณะสงฆ์ การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา ภายในจังหวัดตามที่ทางการคณะสงฆ์และหรือกรมการศาสนาขอร้อง

3. ช่วยเจ้าคณะจังหวัดดำเนินกิจกรรมทางการศาสนาและการอบรมสั่งสอน

4. รายงานกิจการที่ได้ปฏิบัติต่อกรมการศาสนา ทุกรอบ 6 เดือน

วัตถุประสงค์

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

1. เพื่อส่งเสริมเจ้าคณะจังหวัดให้มีบุคลากรที่มีคุณภาพช่วยเหลือในการบริหารกิจการพระศาสนา งานการปกครอง งานการศึกษา งานการเผยแผ่และงานด้านอื่น ๆ

2. เพื่อให้การประสานงานในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวด้วยกิจการพระศาสนาระหว่างคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตลอดถึงส่วนราชการเป็นไปอย่างใกล้ชิดและมีประสิทธิภาพ

3. เพื่อส่งเสริมให้บุคลากร คือ พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถได้ใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ ซึ่งจะทำให้บุคลากรทางด้านศาสนาเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธายิ่งขึ้น

แนวทางปฏิบัติของพระจริยานิเทศก์

1. พระจริยานิเทศน์ที่ได้รับการแต่งตั้งแล้ว ต้องปฏิบัติงานช่วยเหลือเจ้าคณะจังหวัดโดยการนิเทศงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และศาสนกิจอื่น ๆ ที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมาย

2. สำรวจพระภิกษุผู้ทำหน้าที่อบรมคุณธรรมจริยธรรมในจังหวัดแทนเจ้าคณะจังหวัด แล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อเป็นข้อมูลในเวลาที่ต้องการต่อไป

3. วางแผนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในจังหวัด ตามนโยบายของเจ้าคณะจังหวัดเพื่อรวมกลุ่มพระภิกษุผู้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เช่น พระธรรมฑูต พระนักเผยแผ่ พระเปรียญและพระบัณฑิตอาสาพัฒนา พระธรรมจาริก และพระอื่น ๆ ที่ปฏิบัติงานในลักษณะเดียวกัน

4. จัดทำสถิติ ข้อมูล การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของวัดแต่ละปีเสนอเจ้าคณะจังหวัด เพื่อรายงานกรมการศาสนาต่อไป

5. ปฏิบัติงานอบรมสั่งสอนนักเรียน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไปตามนโยบายของทางราชการและคณะสงฆ์

6. รายงานผลการปฏิบัติงานปีละ 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ระหว่างเดือนตุลาคม – เดือนมีนาคม รายงานภายในเดือนเมษายน ครั้งที่ 2 ระหว่างเดือนเมษายน – กันยายน รายงานภายในเดือนตุลาคมของปีงบประมาณ

7. จัดทำข้อมูล – สถิติ ผลการปฏิบัติงานด้านจริยศึกษาในนามเจ้าคณะจังหวัดในรอบปี แล้วเสนอเจ้าคณะจังหวัด เพื่อรายงานกรมการศาสนา ภายในวันที่ 15 ตุลาคมของทุกปี (บุญเลิศ โสภา 2542 : 14)

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

ในจังหวัดนนทบุรี มีหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลทั้งหมด 45 หน่วยอบรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่ประชาชน ตามหัวข้ออบรมดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

1. ศีลธรรมและวัฒนธรรม
2. สุขภาพอนามัย
3. สัมมาชีพ
4. สันติสุข
5. ศึกษาสงเคราะห์
6. สาธารณสงเคราะห์
7. กตัญญูกตเวทิตาธรรม
8. สามัคคีธรรม (นคร พจนวรพงษ์ 2535 : 175)

การประเมินผลโครงการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พบว่า หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลสามารถดำเนินการ หัวข้อทั้ง 8 หัวข้อ ได้ในระดับปานกลาง หัวข้อที่บรรลุวัตถุประสงค์คือ ด้านศีลธรรม ด้านวัฒนธรรม และด้านสามัคคีธรรม เนื้อหาการอบรม ที่เน้นหนักคือ หลักศีลธรรม วัฒนธรรม และสามัคคีธรรม การปฏิบัติงานใช้พระเป็นวิทยากรหลัก มีวิทยากรจากชาวบ้านและราชการมาช่วยเหลือบ้าง วิธีการอบรมที่ใช้อยู่คือให้พระสงฆ์เทศนา และบรรยายธรรมแก่ประชาชน ที่มาทำบุญที่วัด หรือบรรยายพิเศษแก่นักเรียนที่โรงเรียน ในบางกรณีมีการฝึกอบรมและลงมือปฏิบัติ (กล้า ทองขาว 2544 : บทคัดย่อ)

การจัดอบรมสามารถใช้กับหัวข้อที่ต้องการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติ เช่น หัวข้อศีลธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาอาชีพ กตัญญูกตเวทิตาธรรม สามัคคีธรรม การจัดอบรมประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอาจกำหนดให้ทุกวัดในหน่วย เทศน์อบรมแก่ประชาชนตามโอกาสวาระต่างๆ นากจากวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันที่ 7 เมษายน วันอนามัยโลก วันที่ 31 พฤษภาคม วันงดสูบบุหรี่โลก วันที่ 1 ธันวาคม วันเอดส์โลก ก็เทศนาเรื่องสุขภาพอนามัย อบายมุข การจัดอบรมอาจเป็นการอบรมเฉพาะกรณี โดยเชิญวิทยากรจากหน่วยงานที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ มาเป็นผู้ให้การอบรม และหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นผู้นัดหมายประชาชนมารับฟังเป็นคราวๆ ไป (ชุมพล อนุกานนท์ 2545 : 22)

การเรียนธรรมศึกษา

ธรรมศึกษาเป็นการศึกษาที่พระสงฆ์เปิดโอกาสให้คฤหัสถ์ชายหญิงได้ศึกษาธรรมะ และมีการวัดผลการเรียนการสอนด้วย ซึ่งจะสอบในช่วงสอบนักธรรม มีหลักสูตรหรือแบบเรียนดังนี้

ธรรมศึกษาชั้นตรี

วิชากระทู้ธรรม วิชาธรรม วิชาพุทธประวัติ ใช้หลักสูตรหนังสือแบบเรียนอย่างเดียวกันกับนักธรรมชั้นตรี แต่สำหรับวิชาวินัยนั้น จะใช้วิชาเบญจศีลเบญจธรรมแทน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ธรรมศึกษาชั้นโท

วิชากระทู้ธรรม วิชาธรรม วิชาอนุพุทธประวัติ ใช้หลักสูตรของนักธรรมชั้นโท แต่ไม่มีวิชาวินัย

ธรรมศึกษาชั้นเอก

วิชากระทู้ธรรม วิชาธรรมะ และวิชาพุทธานุพุทธประวัติใช้หลักสูตรของนักธรรมชั้นเอก ไม่มีวิชาวินัย (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 229 - 230)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระสงฆ์นั้น ได้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งพอที่จะนำมาเป็นตัวอย่างและเป็นหลักฐานการสนับสนุน เกี่ยวกับงานวิจัย และแสดงถึงความสำคัญของการแสดงธรรมดังนี้

จากการศึกษาเทคนิคการสอนของพระโพธิญาณเถระ ของ ทองคำ มากมี (2542 : 125) พบว่า พระโพธิญาณเถระ เป็นพระภิกษุรูปหนึ่ง ที่มีเทคนิควิธีการสอนด้วยการใช้ภาษาที่ผู้ฟังฟังได้ง่ายคือเหมาะกับท้องถิ่นนั้นๆ ใช้วัสดุเป็นสื่อการสอน เช่นตีระฆังเพื่อสอนผัสสะ และนอกจากนี้ยัง

เป็นพระภิกษุรูปหนึ่งที่มีอารมณ์ขันให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน และมีการอุปมาอุปมัยเปรียบเทียบให้เห็นจริงได้

บังอร จงสมจิตต์ (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการศึกษาสภาพ ความต้องการและปัญหาการใช้สื่อเพื่อการเผยแพร่ความรู้ด้านอาชีพ ของพัฒนากรสำหรับกลุ่มแม่บ้านในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า สภาพการใช้สื่อเพื่อการเผยแพร่ความรู้ด้านอาชีพนั้น พัฒนากรส่วนใหญ่มีการใช้สื่อในระดับปานกลาง โดยสื่อที่นำมาใช้มากได้แก่ สื่อบุคคล และสื่อหอกระจายข่าว สื่อที่นำมาใช้น้อยได้แก่ แผ่นโปร่งใส และสื่อพื้นบ้าน แหล่งที่มาของสื่อส่วนใหญ่ประสานงานกับหน่วยงานอื่น สภาพเกี่ยวกับกิจกรรมการใช้สื่อข้อที่พัฒนากรปฏิบัติในระดับสูง คือ การแจ้งให้กลุ่มเป้าหมายทราบเกี่ยวกับกิจกรรมการเผยแพร่ความรู้ (บทคัดย่อ)

วัชรา ทองมอญ (2541:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปรึกษาเพื่อลดความเครียด ของผู้ติดเชื้อเอชไอวีในโครงการของโรงพยาบาลบำราศนราดูร พบว่า กิจกรรมกลุ่มบรรยายพุทธรรมในการประยุกต์ใช้ ประกอบด้วยคิดเป็นกิจกรรมวิธีคิดตามหลักพุทธรรม และคิดถูก ประยุกต์หลักพุทธธรรมโดยนำมาใช้ในชีวิตจริง ในช่วงบรรยายได้จัดในลักษณะของการถามตอบ ที่มีปฏิสัมพันธ์แบบตรงไปตรงมาต่อกัน ทุกคนได้เห็นหน้ากัน การนั่งจัดเป็นกลุ่มวงกลมลักษณะกลุ่มเพื่อช่วยเพื่อน การบรรยายประกอบด้วยการตีความ (Interpretation) ซึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้ในลักษณะของการถามและตอบข้อสงสัย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจโดยทั่วกัน เมื่อจบการบรรยายหรือปิดกลุ่ม ผู้เข้าอบรมกล้าเปิดเผยความรู้สึกของตัวเอง ยกสถานการณ์จริงประกอบการบรรยาย เรียนรู้ที่จะใช้วิธีการพึ่งตนเอง โดยไม่ต้องมีกลุ่มให้กำลังใจ ฝึกให้คิดเป็น และคิดถูก เตรียมตัวที่จะนำประสบการณ์ที่เรียนรู้จากกลุ่มมาประยุกต์ใช้ในสภาพเป็นจริง ดังนั้นในการฝึกอบรมพุทธรรมประยุกต์ใช้กับการให้การปรึกษา ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในครั้งนี้จึงเหมาะสมกับผู้ติดเชื้อเอชไอวีเป็นอย่างยิ่ง

วิสัย ทองประสม (2540 : 105) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระครูสถิตสิทธิคุณ (ศรีจันทร์ ฐิตธมฺโม) ในด้านบริการสังคม พบว่าเรื่องที่พระครูสถิตสิทธิคุณสอนบ่อยครั้งได้แก่ “ธรรมะคือหน้าที่” นอกจากนี้ยังสอนเรื่อง สติปัฏฐานสี่ได้แก่ กายานุปัสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เรื่องนิวรณ์ห้า ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจะ กุกกุจจะ และวิจิกิจฉา เรื่องอายตนะ มีอายตนะภายนอกหกอย่าง ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ อายตนะภายในหกอย่าง ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรื่อง ขันธ์ห้า ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เรื่องไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เรื่องมรรคมีองค์แปดหรือไตรสิกขา ได้แก่สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกับปะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ หรือย่อลงให้เหลือเพียง 3 ประการ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

อนุทิน อินทร์งาม (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการนำเสนอระบบการฝึกอบรมสำหรับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์หนตะวันออก ในอุปถัมภ์ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ระยะเวลาในการฝึกอบรมที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาหลักสูตร โดยจำนวนวันที่เหมาะสมคือ 3-5 วันและควรจัดอบรมในช่วงตอนเย็นหลังประชาชนเสร็จธุระการงาน สถานที่ควรจัดอบรมในวัด หรือใช้ที่ทำการขององค์การบริหารส่วนตำบล งบประมาณควรบริหารหน่วยในรูปของสหกรณ์แล้วนำผลกำไรมาดำเนินการ

ปรีชาพล ติยานันท์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการใช้หลักพุทธรรมให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตแก่ศาสนิกชนในสังคมปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยปัจจุบันกับภาระหน้าที่ในการสงเคราะห์ศาสนิกชนด้วยคำแนะนำปรึกษายังคงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการเสริมสร้างขวัญและได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าจะมีการผสมผสานวิธีการอื่นๆ เข้ากับหลักพุทธรรม แต่ก็มีจุดมุ่งหมายที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายอันสูงสุดคือการช่วยปลดเปลื้องทุกข์และปัญหาให้แก่ศาสนิกชนเป็นสำคัญสมกับที่พระสงฆ์ได้ชื่อว่าเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจของเหล่าศาสนิกชนอย่างแท้จริง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วุฒิกรณ์ วุฑฺฒิกรโณ (พรหมพิมพ์) (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พบว่าหนังสือและผลงานของพระราชวรมุนีจำนวน 42 เรื่องมีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่หรือนำเสนอพุทธรรมที่เด่นชัด 6 วิธี คือ

1.การนำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ

2.นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ

3.นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ปรัชญา คำคม โครง บทประพันธ์ และบทกลอน เป็นต้น

4.นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่างๆ

5.นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย

6.นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

ผลการสำรวจทัศนคติของพระภิกษุสามเณรทั้งสองกลุ่มที่มีต่อการเผยแผ่พุทธรรมของพระราชวรมุนี ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยต่อบุคลิกลักษณะ เนื้อหาพุทธรรม และเทคนิควิธีการเผยแผ่พุทธรรมของพระราชวรมุนีที่นำเสนอ และมี

ความพอใจอยู่ในระดับดีมากต่อการเผยแผ่พุทธรรมของพระราชวรมุนีในปัจจุบัน หนังสือสองเรื่องที่พระภิกษุและสามเณรทั้งสองกลุ่มอ่านมากกว่าครึ่งคือเรื่องปลุกปลอบใจในยามวิกฤต และพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ ข้อเสนอแนะของพระภิกษุสามเณรทั้งสองกลุ่มคือต้องการให้พระราชวรมุนีนำเสนอพุทธรรมตามสาธารณชนหรือตามสื่อต่างๆ ให้บ่อยและมากกว่าปัจจุบันนี้

อาทิตย์ นามแก้ว (2542 : 59) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในเขตยานนาวา – สาธร สังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่า พระสงฆ์เป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะให้การอบรมสั่งสอนทางด้านจริยธรรมแก่เด็ก เพราะพระสงฆ์เป็นผู้มีความรู้ทางด้านจริยธรรมโดยตรงซึ่งสอดคล้องกับข้อความที่ว่าในสมัยก่อนสถาบันพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันแรกที่ให้การศึกษา แก่คนไทยโดยเฉพาะด้านจริยศึกษา แม้ในปัจจุบันความสำคัญในด้านนี้ก็มีอยู่

กิตติเชษฐ์ เปรมสกุล (2542 : 111) ได้ศึกษาพุทธศาสนากับการพัฒนาจริยธรรมตำรวจ : ศึกษาเฉพาะกรณี หลักสูตรนักเรียนนายร้อยตำรวจ พ.ศ. 2538 พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักเรียนนายร้อยตำรวจ ร้อยละ 65.3 เห็นด้วยว่าเนื้อหาในวิชาจริยธรรมตำรวจที่อาจารย์นำมาสอนมีความเหมาะสม, ร้อยละ 71.7 เห็นด้วยว่าอาจารย์ที่ทำการสอนมีความรู้ดีและมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้, ร้อยละ 30.8 ไม่มีความแน่ใจว่านายตำรวจฝ่ายปกครองมีการอบรม ให้ความรู้เสริมสร้าง ในการพัฒนาจริยธรรมตำรวจ น่าจะเป็นเพราะว่านายตำรวจฝ่ายปกครองส่วนมากจะเน้นเรื่องการควบคุมดูแลปกครอง บังคับบัญชา นักเรียนนายร้อยให้อยู่ในระเบียบวินัยที่ดี แต่ไม่เน้นในเรื่องให้ความรู้ เสริมสร้างในการพัฒนาจริยธรรมตำรวจ กลุ่มตัวอย่างนักเรียนนายร้อยตำรวจร้อยละ 88.4 เห็นด้วยอย่างยิ่งว่านายตำรวจฝ่ายปกครองและอาจารย์สอนจริยธรรม ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านจริยธรรมแก่ตำรวจ

ชัยนาท อรรคบุตร (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องแรงจูงใจในการเข้าวัดของคนไทยที่นับถือพุทธศาสนา : กรณี วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร พบว่า พฤติกรรมการเข้าวัดของคนไทยทำบุญโดยส่วนใหญ่เข้าวัด 1 ครั้งหรือน้อยกว่าต่อเดือน ในด้านแรงจูงใจภายในอยู่ในระดับปานกลาง โดยแรงจูงใจที่สูงสุด คือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แรงจูงใจภายนอกอยู่ในระดับสูงโดยเฉพาะคาวมศรัทธาต่อเจ้าอาวาสและความต้องการวัตถุมงคล ส่วนความมุ่งหมายในการเข้าวัดส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นงานทางด้านพิธีกรรมมากกว่าความศรัทธา ได้แก่ การถวายสังฆทาน การทำบุญตามวันสำคัญทางศาสนาและงานพิธี เช่นงานบวชและงานศพ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สุพัฒน์ ศิลาพจน์ (2542 : 164) ได้ศึกษาเรื่องการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน : ศึกษากรณี กลุ่มข้าราชการครู สังกัดโรงเรียนประถมศึกษา เขตคลองเตย สาขา 1 กรุงเทพมหานคร พบว่า การนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาช่วยแก้ปัญหาความเครียด ที่พบมากที่สุดคือ มีความเชื่อว่าคนเราจะดีหรือจะชั่วขึ้นอยู่กับกฎแห่งกรรม คือการกระทำของตนเอง และจะอ่านหนังสือธรรมะสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิภาวนา เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียด ทำให้จิตใจสบายและทำให้ครูนั้นมีสุขภาพจิตที่ดี ไม่เกิดความเครียด เมื่อร่างกายและจิตใจอยู่ในสภาพปกติจะทำให้การเรียนการสอนของครูนั้นมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

วิโรจน์ ธาระพุฒ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่าพระธรรมวิทยากรส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 – 24 ปี บวชมาแล้ว 10 – 14 ปี มีภูมิลำเนาก่อนบวชอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เหตุผลที่บวชก็เพื่อศึกษาธรรมะ ส่วนมากมีสภาพภายในวัดเป็นพระลูกวัด สำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก สำเร็จการศึกษาด้านบาลีอยู่ในระหว่างเปรียญธรรม 4 – เปรียญธรรม 6 ประโยค และการศึกษาด้านสามัญสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมปลาย ในด้านการอบรม พบว่า พระธรรมวิทยากรอบรมสั่งสอนโดยการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรักต่อกันและด้านการอบรมสั่งสอนโดยการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรู้ที่แท้จริงอยู่ในระดับสูง แต่ด้านการอบรมสั่งสอนโดยการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนอยู่ในความเป็นธรรมชาติได้อยู่ในระดับปานกลาง

ไพรัช ขุนพรหม (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชน (ศึกษาเปรียบเทียบ เฉพาะกรณี วัดชนประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า วิธีการปลูกฝังจริยธรรม ที่เยาวชนทั้งสองวัดมีความเห็นว่าเหมาะสมที่สุดคือ “การสนทนาธรรม” โดยคิดเฉลี่ยดังนี้คือ เยาวชนวัดชลประทาน ร้อยละ 55.00 และวัดอัมพวัน ร้อยละ 62.5 วิธีการปลูกฝังจริยธรรมที่เยาวชนเห็นว่าเหมาะสมรองลงมา คือ “การเทศนาธรรม” โดยคิดเฉลี่ยดังนี้คือ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ร้อยละ 54.00 และวัดอัมพวรรณ ร้อยละ 61.5

โกศล เพ็ชรวงษ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาตน : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตร “เตรียมผู้บริหารการศึกษา” ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา วัดไร่ขิงกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ผู้เข้าอบรมจากสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กรมอาชีวศึกษา, และกรมสามัญศึกษา ทั้ง 3 กลุ่มเป้าหมาย มีความเชื่อและศรัทธาที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนนี้ โดยเน้นประโยชน์ในปัจจุบัน เพื่อทำให้การปฏิบัติงานในหน้า

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สาขาวิชาพุทธศาสตร์

ที่มีประสิทธิภาพ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่มไม่ได้เน้นความสำคัญของหลักธรรมนี้ เพื่อมุ่งเข้าสู่เป้าหมายสูงสุดทางศาสนา แต่อย่างใด อาจจะเป็นเพราะว่า กลุ่มเป้าหมายข้างต้นเป็นผู้บริหารทั้งหมด มีภารกิจมากและไม่มีเวลามากพอ จึงคำนึงถึงประโยชน์ของหลักคำสอนนี้เพื่อสนองต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนเท่านั้น ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างหลักศาสนาว่าด้วยการพัฒนาตนกับหลักสูตรการพัฒนาจิตของสถาบันพัฒนาผู้บริหาร (วัดไร่ขิง) พบว่ามีการสอดคล้องกัน

ทองพูล พานแก้ว (2541 : 31) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการสอนธรรมะของหลวงพ่อชา สุภทโท กับท่านฮุยเน้ง (เว่ยหล่าง) พบว่า ทัศนคติของบุคคลต่างๆ และสานุศิษย์มีต่อวิธีการสอนธรรมของหลวงพ่อชานั้น ดังนี้

เสฐียรพงษ์ วรรณปก เห็นว่า “หลวงพ่อชาไม่เคยทำให้ผู้คนเบื่อหน่ายกับการเทศน์ยาวๆ แบบแห้งแล้ง ที่มีแต่คำบาลียาวเหยียด ท่านจะนั่งคุยกับพวกเราอย่างสนุกสนาน หัวเราะพูดเล่นและฟังเรื่องไร้สาระของพวกเรา จนกระทั่งเมื่อเปิดโอกาสเปิดช่องให้ ท่านจะทำตัวเหมือนกับนักดาบฝีมือดี ที่รีบถลันเข้าไปแทงถูกตรงใจของผู้ฟัง และให้ธรรมะอันแท้จริง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชีวิตให้กับพวกเรา”

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สมภาร พรมทา “อาจารย์ชา เป็นพระเถระที่มีอารมณ์ขัน พูดจาสนุกสนาน ธรรมบรรยายของท่านจึงฟังไม่ยากนัก หรือน่าเบื่อหน่าย ยิ่งเวลาท่านบรรยายธรรม หรือ สนทนาเป็นภาษาถิ่น (อีสาน) ผู้ที่ฟังภาษานี้ออก จะทราบว่าท่านเป็นผู้มีปฏิภาณแหลมมาก ในการถ่ายทอดประสบการณ์ทางธรรม”

สัมมา สัจจานุรักษ์ “ธรรมเทศนาของพระอาจารย์ชา เป็นธรรมะที่ตรงและฟังง่าย แต่มีความลึกซึ้งแฝงอยู่ ท่านเป็นผู้มีอารมย์ขัน ธรรมเทศนาของท่านจึงมีชีวิตชีวา โน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลินและซาบซึ้ง

และจากคำกล่าวของพระสุเมโธชาวอเมริกัน ว่า “หลวงพ่อชา หลักแหลมมากในการถ่ายทอดธรรมะ มีกุศโลบายเยอะ เมื่อพูดกับเราท่านใช้ภาษาที่ง่ายๆ สั้นๆ แต่ลึกถึงหัวใจ”

สุบิน วชิรปญฺโญ (สิงห์ทอง) (2542 :100 - 101) ได้ศึกษาพฤติกรรมของผู้ฟังรายการธรรมะจากสถานีวิทยุ กองพลทหารม้าที่ 2 : รายการเสียงธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่าช่วงเวลาที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจที่จะรับฟังรายการมากที่สุด คือ ช่วงเวลา 20.00 – 01.30 น. คิดเป็นร้อยละ 42.4 ส่วนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ คือช่วง 01.00 – 05.30 น. คิดเป็นร้อยละ 27.5 และนอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ที่มีเพศ อายุ อาชีพ รายได้ และการศึกษาต่างกัน จะมีความถี่ในการเปิดรับฟังรายการธรรมะ และความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ จากการ

รับฟังรายการธรรมะจากสถานีวิทยากองพลทหารม้าที่ 2 : รายการเสียงธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย แตกต่างกัน

นนทนา อังสุวรังษี (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค่านิยมและการปฏิบัติเกี่ยวกับเบญจศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบท ที่อยู่ในและนอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า หมู่บ้านชนบทจะยังคงรักษาค่านิยมและการปฏิบัติต่อเบญจศีลได้ถูกต้องมากกว่าหมู่บ้านที่มีความใกล้ชิดกับเขตเมืองซึ่งมีความเจริญมากกว่า อนึ่งศีลที่ประชากรทั้งหมดเห็นว่า ปฏิบัติยากที่สุด มีความเชื่อในผลกรรมน้อยที่สุด คือ ศีลข้อปาณาติบาตหรือศีลข้อ 1

จำนงค์ ร่มเย็น (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของพระญาณวิทยาคมเถร (หลวงพ่อคูณ ปริสุทโธ) กับการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา พบว่า “พระญาณวิทยาคม” (หลวงพ่อคูณ ปริสุทโธ) ได้อบรมสั่งสอนประชาชนเข้าถึงคุณธรรมความดีงามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา โดยเน้นการนำไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้หรือจำได้ การสอนจะเป็นลักษณะการพูดคุยกันธรรมดา ง่ายในการเข้าใจ

พวงทอง อังกาบ (2538 : 91) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเปิดรับชมรายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางโทรทัศน์ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับข่าวทางสื่อโทรทัศน์ ในวันธรรมดา ช่วงเวลา 19.01 - 13.00 น. และช่วงเวลา 05.30 - 09.30 น. สำหรับวันหยุด ได้แก่ ช่วงเวลา 05.30 - 09.30 น. และ 19.00 - 22.00 น. ส่วนการเปิดรับเฉลี่ยพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับชมข่าวสารจากโทรทัศน์อย่างสม่ำเสมอ สำหรับเหตุผลการรับชมรายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลว่า เป็นการชมเพราะเป็นเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานและชีวิตประจำวัน และเพื่อหาความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

วุฒิชัย ผาสุขกานนท์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกชมรายการพระพุทธศาสนาทางโทรทัศน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร" พบว่า รายการโทรทัศน์ที่กลุ่มตัวอย่างชื่นชอบมากคือ รายการข่าว รายการละคร, เพลง และภาพยนต์เรื่องยาว แต่รายการธรรมะ ได้รับความนิยมน้อยที่สุด ช่วงเวลาคำเป็นต้นไปเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มตัวอย่างเปิดรับชมโทรทัศน์มากที่สุด จะรับชมรายการพระพุทธศาสนาน้อย คือประมาณ 1 - 2 ครั้งต่อเดือน ปัจจัยของรายการที่มีผู้ชื่นชมมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านรูปแบบวิธีการนำเสนอรายการพระพุทธศาสนา โดยรูปแบบที่ชื่นชอบมากที่สุดคือ แบบธรรมบรรยายล้วน และแบบละครธรรม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

อนุตรา พรวดี (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง "ความต้องการรายการวิทยุชุมชนของผู้ฟังในเขตปริมณฑลของกรุงเทพฯ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ฟังวิทยุเป็นประจำทุกวัน โดยฟังเฉลี่ยวันละ 2 - 4 ชั่วโมง โดยช่วงเวลาในช่วงเช้าที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับฟังวิทยุคือ 09.00 - 10.00 น. ส่วนช่วงเวลาในช่วงบ่ายที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับฟังวิทยุคือ 16.00 - 17.00 น. และช่วงเวลาในช่วงค่ำที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับฟังวิทยุคือ ตั้งแต่ 21.00 น. เป็นต้นไป โดยรายการที่ฟังเป็นรายการประเภทบันเทิงมากที่สุด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการให้รายการวิทยุชุมชนมีรูปแบบนิตยสารทางอากาศ มีความยาว 1 ชั่วโมง โดยออกอากาศในช่วงค่ำ (18.00 น. เป็นต้นไป) ของทุกวัน

จากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการแสดงธรรมจะต้องอาศัยวิธีการและรูปแบบในการแสดงธรรมที่ถูกต้อง และต้องอาศัยทฤษฎีและวิธีปฏิบัติต่างๆ อันเป็นที่ยอมรับและเหมาะสมกับความเป็นพระภิกษุสงฆ์ จะใช้รูปแบบของคฤหัสถ์เลยทีเดียวก็ไม่ได้ จะใช้รูปแบบของพระสงฆ์อย่างเดียวก็จะทำให้ไม่ทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นการแสดงธรรมจึงต้องอาศัยรูปแบบและวิธีการที่ผสมผสานกันระหว่างรูปแบบและแนวปฏิบัติของพระสงฆ์และของคฤหัสถ์เพื่อให้การแสดงธรรมเป็นที่น่าสนใจของประชาชนผู้ฟังธรรมะซึ่งเป็นคฤหัสถ์และในขณะเดียวกันก็ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยไม่เสียความเป็นสมณสารูป จากงานวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้วิจัยได้นำมาประกอบในงานวิจัยครั้งนี้ ได้นำเอาเทคนิคและวิธีการต่างๆ ที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประกอบการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเทคนิคการเทศน์ วิธีการพูด วิธีสอนของพระพุทธเจ้า และแม้แต่เทคนิคการสอนผู้ใหญ่ การวัดผลประเมินผล ล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้การแสดงธรรมน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วังท่าพระ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการศึกษาความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์ และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์ได้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้วัด ซึ่งจังหวัดนนทบุรีมี 6 อำเภอ จึงสุ่มอำเภอละ 2 วัด โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็นวัดในเขตเทศบาล 1 วัดและนอกเขตเทศบาล 1 วัด รวมวัดที่จะใช้เพื่อสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 วัด ต่อจากนั้นจึงสุ่มประชาชนที่อยู่ใกล้วัดเพื่อสัมภาษณ์วัดละ 15 คน โดยการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) รวมกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้เพื่อสัมภาษณ์จำนวน 180 คน สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้กำหนดเอาวัดในเขตอำเภอบางกรวยเป็นวัดสำหรับจัดสนทนากลุ่ม จำนวน 2 วัด โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้วัดในเขตเทศบาล 1 วัดและ นอกเขตเทศบาล 1 วัด ต่อจากนั้นจึงสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้เพื่อสนทนากลุ่ม วัดละ 10 คน โดยการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อสนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อการวิจัยครั้งนี้จำนวน 200 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยแบ่งเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) ประชากรที่ให้สัมภาษณ์ และ (2) ประชากรที่ร่วมการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1.ประชากรที่ให้สัมภาษณ์ได้แก่ประชาชนที่อยู่ใกล้วัดในจังหวัดนนทบุรี 185 วัด

2. ประชากรที่ร่วมการสนทนากลุ่ม ได้แก่ประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มาฟังธรรมที่วัด 185 วัด

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ และกลุ่มตัวอย่างที่ร่วมการสนทนากลุ่ม ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ มีขั้นตอนการสุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1.สุ่มวัดในจังหวัดนนทบุรี 6 อำเภอ มีจำนวนวัดทั้งหมด 185 วัด การสุ่มวัดจะใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อำเภอละ 2 วัด แบ่งเป็นวัดในเมืองและวัดนอกเมืองอย่างละ 1 วัด จึงได้วัดที่จะทำวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 12 วัดแบ่งเป็นวัดในเมือง 6 วัด และวัดนอกเมือง 6 วัด

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

2. สุ่มประชาชนที่อยู่ใกล้วัดที่สุ่มได้แล้วในข้อ 1 ซึ่งใช้วิธีสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) วัดละ 15 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ต้องสัมภาษณ์จำนวน 180 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ มีลักษณะดังนี้

- มีอายุ 20 ปีขึ้นไป
- มีที่อยู่อาศัยห่างจากวัดไม่เกิน 3 กิโลเมตร
- เป็นผู้เคยได้ฟังพระสงฆ์แสดงธรรมทั้งต่อหน้าและทางสื่อต่างๆ

วัดในจังหวัดนนทบุรี สามารถแยกตามเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลได้ดังนี้ (จำนวนวัดทั้งหมด 185 วัด) ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. อ.เมืองนนทบุรี	มี 51 วัด	เป็นเขตเทศบาล 35 วัด	นอกเขตเทศบาล 16 วัด
2. อ.บางกรวย	มี 46 วัด	เป็นเขตเทศบาล 32 วัด	นอกเขตเทศบาล 14 วัด
3. อ.ปากเกร็ด	มี 39 วัด	เป็นเขตเทศบาล 14 วัด	นอกเขตเทศบาล 25 วัด
4. อ.บางบัวทอง	มี 11 วัด	เป็นเขตเทศบาล 9 วัด	นอกเขตเทศบาล 2 วัด
5. อ.บางใหญ่	มี 23 วัด	เป็นเขตเทศบาล 21 วัด	นอกเขตเทศบาล 2 วัด
6. อ.ไทรน้อย	มี 15 วัด	เป็นเขตเทศบาล 4 วัด	นอกเขตเทศบาล 11 วัด

สรุปมีวัดในเขตเทศบาล 114 วัด นอกเขตเทศบาล 70 วัด ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างวัดที่จะใช้สัมภาษณ์ อำเภอละ 2 วัด เป็นวัดในเขตเทศบาล 1 วัด และวัดนอกเขตเทศบาล 1 วัด ซึ่งในจังหวัดนนทบุรี มี 6 อำเภอ ตามตาราง ดังนี้

1. อำเภอเมืองนนทบุรี มี 10 ตำบล 51 วัด

วัดในเขตเทศบาล	วัดนอกเขตเทศบาล	วัดที่สุ่มเพื่อใช้สัมภาษณ์
1. วัดกล้วย ต.บางเขน	1. วัดขวัญเมือง ต.บางกร่าง	1. วัดเขมาภิรตาราม ต.สวนใหญ่ (ในเขตเทศบาล)
2. วัดกลางบางซื่อ ต.บางกระสอ	2. วัดเขียน ต.บางไผ่	2.วัดศาลารี ต.บางใผ่ (นอกเขตเทศบาล)
3. วัดกำแพง ต.บางเขน	3. วัดค้างคาว ต.บางไผ่	
4. วัดเขมาภิรตาราม ต.สวนใหญ่	4. วัดแคใน ต.บางกร่าง	
5. วัดแคนอก ต.บางกระสอ	5. วัดโชติการาม ต.บางไผ่	
6. วัดแจ้งศิริสัมพันธ์ ต.บางกระสอ	6. วัดแดงธรรมชาติ ต.ไทรม้า	
7. วัดเฉลิมพระเกียรติ ต.บางสีเมือง	7. วัดตึก ต.บางไผ่	
8. วัดชมพูเวก ต.ท่าทราย	8. วัดไทรม้าใต้ ต.ไทรม้า	
9. วัดตำหนักใต้ ต.ท่าทราย	9. วัดไทรม้าเหนือ ต.ไทรม้า	
10. วัดโตนด ต.บางกร่าง	10. วัดบางนา ต.ไทรม้า	
11. วัดทองนาปรัง ต.บางไผ่	11. วัดบางรักน้อย ต.บางรักน้อย	
12. วัดทางหลวง ต.บางเขน	12. วัดโบสถ์ดอนพรหม ต.บางกร่าง	
13. วัดท้ายเมือง ต.สวนใหญ่	13. วัดเพลง ต.ไทรม้า	
14. วัดทินกรนิมิต ต.สวนใหญ่	14. วัดศาลารี ต.บางไผ่	
15. วัดนครอินทร์ ต.สวนใหญ่	15. วัดสังฆทาน ต.บางไผ่	
16. วัดน้อยนอก ต.บางกระสอ	16. วัดอมฤต ต.บางไผ่	
17. วัดบัวขวัญ ต.บางกระสอ		
18. วัดบางกร่าง ต.บางกร่าง		
19. วัดบางขวาง ต.สวนใหญ่		
20. วัดบางแพรกใต้ ต.สวนใหญ่		
21. วัดบางแพรกเหนือ ต.สวนใหญ่		
22. วัดบางระโหง ต.บางกร่าง		
23. วัดบางศรีเมือง ต.บางศรีเมือง		
24. วัดประชารังสรรค์ ต.บางกร่าง		
25. วัดปราสาท ต.บางกร่าง		
26. วัดปากน้ำ ต.สวนใหญ่		

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

27. วัดป่าเรไร ต.บางศรีเมือง 28. วัดฝาง ต.บางเขน 29. วัดพลับพลา ต.สวนใหญ่ 30. วัดพุฒิปรางค์ปราโมทย์ ต.บางศรีเมือง 31. วัดโพธิ์ทองล่าง ต.ปากเกร็ด 32. วัดลานนาบุญ ต.สวนใหญ่ 33. วัดสมรโกฎิ ต.บางกระสอ 34. วัดสลักใต้ ต.บางศรีเมือง 35. วัดพุทธปัญญา ต.บางเขน		

2. อำเภอบางกรวย มี 9 ตำบล 46 วัด

วัดในเขตเทศบาล	วัดนอกเขตเทศบาล	วัดที่สุ่มเพื่อใช้สัมภาษณ์
1.วัดชลอ ต.วัดชลอ 2.วัดกล้วย ต.วัดชลอ 3.วัดเกตุประยงค์ฯ ต.วัดชลอ 4.วัดโคนอนมหาสวัสดิ์ ต.มหาสวัสดิ์ 5.วัดจันทร์ ต.บางกรวย 6.วัดกระโจมทอง ต.วัดชลอ 7.วัดเชิงกระบือ ต.บางกรวย 8.วัดตะเคียน ต.บางคูเวียง 9.วัดโตนด ต.บางศรีทอง 10. วัดโตนด ต.บางกรวย 11. วัดท่า ต.วัดชลอ 12. วัดบางค้อ ต.บางคูเวียง 13. วัดบางอ้อยช้าง ต.บางสีทอง 14. วัดโบสถ์บน ต.บางคูเวียง 15. วัดพิกุลทอง ต.วัดชลอ 16.วัดแพรก ต.ปลายบาง 17.วัดโพธิ์บางโอ ต.วัดชลอ 18. วัดโพธิ์เผือก ต.บางกรวย 19. วัดละมุดใน ต.บางคูเวียง	1. วัดแก้วฟ้า ต.บางขนุน 2. วัดโคนอน ต.บางสีทอง 3. วัดจำปา ต.บางขุนกอง 4. วัดซองพลู ต.บางขุนกอง 5. วัดแดงประชาราษฎร์ ต.บางสีทอง 6. วัดไทยเจริญ ต.บางขุนกอง 7. วัดไทร ต.บางสีทอง 8. วัดบางไกรนอก ต.บางขุนกอง 9. วัดบางไกรใน ต.บางขนุน 10. วัดบางขนุน ต.บางขนุน 11. วัดโพธิ์เอน ต.บางขุนกอง 12. วัดรวก ต.บางสีทอง 13. วัดใหม่ผดุงเขต ต.ศาลากลาง 14. วัดอุทยาน ต.บางขุนกอง	1. วัดโคนอนมหาสวัสดิ์ ต.มหาสวัสดิ์ (ในเขตเทศบาล) 2. วัดแดงประชาราษฎร์ ต.บางสีทอง (นอกเขตเทศบาล)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

20. วัดลุ่มคงคาราม ต.บางกรวย 21. วัดศรีประวัติ ต.ปลายบาง 22. วัดศรีเรืองบุญ ต.ปลายบาง 23. วัดสนามนอก ต.วัดชลอ 24. วัดสนามใน ต.วัดชลอ 25. วัดส้มเกลี้ยง ต.บางคูเวียง 26. วัดสวนใหญ่ ต.วัดชลอ 27. วัดสักใหญ่ ต.วัดชลอ 28. วัดสำโรง ต.บางกรวย 29. วัดสิงห์ ต.บางคูเวียง 30. วัดสุนทรธรรมิการาม ต.ปลายบาง 31. วัดหูช้าง ต.บางคูเวียง 32. วัดอุบลวนาราม ต.ปลายบาง		

3. อำเภอปากเกร็ด มี 11 ตำบล 39 วัด

มหาวิทยาลัยกลุ่มปัญญา สงวนลิขสิทธิ์

วัดในเขตเทศบาล	วัดนอกเขตเทศบาล	วัดที่สุ่มเพื่อใช้สัมภาษณ์
1. วัดกลางเกร็ด ต.บางตลาด 2. วัดกู้ ต.บางพูด 3. วัดเกาะพญาเจ่ง ต.ปากเกร็ด 4. วัดชลประทานรังสฤษดิ์ ต. บางตลาด 5. วัดช่องลม ต.บ้านใหม่ 6. วัดบ่อ ต.ปากเกร็ด 7. วัดบางพูดนอก ต.บางพูด 8. วัดบางพูดใน ต.ปากเกร็ด 9. วัดโพธิ์บ้านอ้อย ต.บางพูด 10. วัดเรืองเวชมงคล ต.บ้านใหม่ 11. วัดศรีรัตนาราม ต.บางพูด 12. วัดสนามเหนือ ต.ปากเกร็ด 13. วัดสลักเหนือ ต.บ้านใหม่ 14. วัดหงษ์ทอง ต.บางพูด	1. วัดฉิมพลี ต.เกาะเกร็ด 2. วัดเชิงเลน ต.ท่าอิฐ 3. วัดตาล ต.บางตะไนย์ 4. วัดตำหนักเหนือ ต.บางตะไนย์ 5. วัดเตย ต.บางตะไนย์ 6. วัดท้องคุ้ง ต.คลองพระอุดม 7. วัดท่าเกวียน ต.คลองพระอุดม 8. วัดท่าอิฐ ต.ท่าอิฐ 9. วัดธาราธรรมาราม ต.คลองข่อย 10. วัดบางจาก ต.คลองพระอุดม 11. วัดบางบัวทอง ต.ท่าอิฐ 12. วัดปรมัยยิกาวาศ ต.เกาะเกร็ด 13. วัดปากคลองพระอุดม ต.บางตะไนย์ 14. วัดป่าเลไลยก์ ต.บางตะไนย์ 15. วัดโปรดเกษ ต.คลองพระอุดม	1. วัดเรืองเวชมงคล ต.บ้านใหม่ (ในเขตเทศบาล) 2. วัดสะพานสูง ต.คลองพระอุดม (นอกเขตเทศบาล)

	16. วัดไผ่ล้อม ต.เกาะเกร็ด 17. วัดศรีเขตนันทาราม ต.คลองข่อย 18. วัดศาลากุล ต.เกาะเกร็ด 19. วัดสะพานสูง ต.คลองพระอุดม 20. วัดสาลีโขภิตาราม ต.บางพลับ 21. วัดสิงห์ทอง ต.อ้อมเกร็ด 22. วัดเสาธงทอง ต.เกาะเกร็ด 23. วัดแสงสิริธรรม ต.ท่าอิฐ 24. วัดใหญ่สว่างอารมณ์ต.อ้อมเกร็ด 25. วัดอินทราราม ต.คลองพระอุดม	

4. อำเภอบางบัวทอง มี 8 ตำบล 11 วัด

วัดในเขตเทศบาล	วัดนอกเขตเทศบาล	วัดที่สุ่มเพื่อใช้สัมภาษณ์
1. วัดบางไผ่ ต.บางรักใหญ่ 2. วัดบางแพรก ต.บางรักใหญ่ 3. วัดบางรักใหญ่ ต.บางรักใหญ่ 4. วัดไผ่เหลือง ต.บางรักพัฒนา 5. วัดมะเดื่อ ต.บางรักใหญ่ 6. วัดโมลี ต.บางรักใหญ่ 7. วัดละหาร ต.โสนลอย 8. วัดลาดปลาดุก ต.บางรักใหญ่ 9. วัดสามง่าม ต.บางเขน	1. วัดเต็มรักสามัคคี ต.บางคูรัด 2. วัดลำโพ ต.ลำโพ	1. วัดมะเดื่อ ต.บางรักใหญ่ (ในเขตเทศบาล) 2. วัดลำโพ ต.ลำโพ (นอกเขตเทศบาล)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

5. อำเภอบางใหญ่ มี 6 ตำบล 23 วัด

วัดในเขตเทศบาล	วัดนอกเขตเทศบาล	วัดที่สุ่มเพื่อใช้สัมภาษณ์
1. วัดคงคา ต.บางม่วง 2. วัดต้นเชือก ต.บ้านใหม่ 3. วัดป่าบันเทิงธรรม ต.บางใหญ่ 4. วัดบางโค ต.บางแม่นาง 5. วัดปรางค์หลวง ต.บางม่วง 6. วัดพระเงิน ต.บางม่วง 7. วัดพระนอน ต.บางแม่นาง 8. วัดพิกุลเงิน ต.บางม่วง	1. วัดบางเลนเจริญ ต.บางเลน 2. วัดราษฎร์ประคองธรรม ต.เสาธงหิน	1. วัดสะแก ต.บางเลน (ในเขตเทศบาล) 2. วัดบางเลนเจริญ ต.บางเลน (นอกเขตเทศบาล)

9. วัดโพธิ์ทองบน ต.บ้านใหม่ 10. วัดวัดยุคันธราวาส ต.บางเลน 11. วัดศรีราษฎร์ ต.บางเลน 12. วัดส้มเกลี้ยง ต.บางคูเวียง 13. วัดสวนแก้ว ต.บางเลน 14. วัดสะแก ต.บางเลน 15. วัดสังวรพิมลไพบูลย์ ต.บางม่วง 16. วัดเสาธงหิน ต.เสาธงหิน 17. วัดหลังบาง ต.บางแม่นาง 18. วัดอัมพวัน ต.บางม่วง 19. วัดอินทร์ ต.เสาธงหิน 20. วัดเอนกดิษฐาราม ต.บางใหญ่ 21. วัดบางม่วง ต.บางม่วง		

6. **อำเภอไทรน้อย มี 7 ตำบล 15 วัด**

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี สงวนลิขสิทธิ์

วัดในเขตเทศบาล	วัดนอกเขตเทศบาล	วัดที่สุ่มเพื่อใช้สัมภาษณ์
1. วัดคลองเจ้า ต.ไทรน้อย 2. วัดคลองตาคล้าย ต.ไทรน้อย 3. วัดไทรน้อย ต.ไทรน้อย 4. วัดไทรใหญ่ ต.ไทรน้อย	1. วัดคลองขวาง ต.ราษฎร์นิยม 2. วัดคลองขุนศรี ต.ขุนศรี 3. วัดปลายคลองขุนศรี ต.ไทรใหญ่ 4. วัดเพรางาย ต.หนองเพรางาย 5. วัดมะสง ต.ทวีพัฒนา 6. วัดยอดพระพิมล ต.ขุนศรี 7. วัดราษฎร์นิยม ต.ราษฎร์นิยม 8. วัดลากค้อน ต.ราษฎร์นิยม 9. วัดสโมสร ต.ไทรใหญ่ 10. วัดเสนีย์วงศ์ ต.หนองเพรางาย 11. วัดอ่วมอ่องประชานฤมิต ต.หนองเพรางาย	1.วัดไทรน้อย ต.ไทรน้อย (ในเขตเทศบาล) 2. วัดมะสง ต.ทวีพัฒนา (นอกเขตเทศบาล)

กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสนทนากลุ่ม

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ เลือกสุ่มเอาอำเภอบางกรวยเป็นอำเภอที่จะใช้เพื่อสนทนากลุ่ม โดยสุ่มเอาวัดจำนวน 2 วัด จากวัดทั้งหมด 46 วัด ต่อจากนั้นจึงสุ่ม ประชาชนที่มาฟังธรรมที่วัด จำนวน วัดละ 10 คน ซึ่งมีขั้นตอนในการสุ่มดังนี้

1. สุ่มอำเภอ ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้อำเภอบางกรวยเป็นอำเภอที่ต้องใช้สุ่มกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม

2. สุ่มวัดในเขตอำเภอบางกรวย โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง(Purposive Sampling) โดยสุ่มเอาวัดในเมือง 1 วัดคือวัดกระโจมทอง ต. วัดชลอ และวัดนอกเมือง 1 วัด คือวัดโคนอน ต. บางสีทอง

3. สุ่มประชาชนที่มาฟังธรรมที่วัด ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accident Sampling) วัดละ 10 คน ได้กลุ่มตัวอย่างที่จะต้องใช้สนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน

สรุปในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มคือ (1) กลุ่มตัวอย่างที่จะให้สัมภาษณ์จำนวน 180 คน (2) กลุ่มตัวอย่างที่จะใช้สนทนากลุ่มจำนวน 20 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ทำวิจัยในครั้งนี้ทั้งหมด จำนวน 200 คน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

ตัวแปรที่เป็นลักษณะของประชาชนในด้าน เพศ อายุ การศึกษา ที่อยู่อาศัย อาชีพ รายได้ สภาพการมาวัด สภาพการฟังธรรม

ตัวแปรตาม

ตัวแปรตามได้แก่ความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ 8 ด้านดังนี้

1. พระธรรมกถึก
2. เนื้อหาที่พระสงฆ์แสดงธรรม
3. สถานที่แสดงธรรม
4. วิธีการแสดงธรรม
5. โอกาสในการแสดงธรรม
6. เวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม
7. ระยะเวลาในการแสดงธรรม
8. รูปแบบในการแสดงธรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ (1) แบบสัมภาษณ์ 1 ฉบับ (2) ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check list) และแบบปลายเปิด (Open – Ended) จำนวน 10 ข้อ ประกอบด้วยเนื้อหาคำถามเกี่ยวกับเพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา ที่อยู่อาศัย สภาพการมาวัด และสภาพการฟังธรรม

ตอนที่ 2 เป็นคำถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่อาศัยอยู่บริวณใกล้วัด ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในแต่ละด้าน ดังนี้

1. พระธรรมกถึก จำนวน 12 ข้อ
2. เนื้อหาธรรมะ จำนวน 15 ข้อ
3. สถานที่แสดงธรรม จำนวน 12 ข้อ
4. วิธีการแสดงธรรม จำนวน 11 ข้อ
5. โอกาสในการแสดงธรรม จำนวน 17 ข้อ
6. ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม จำนวน 24 ข้อ
7. ระยะเวลาในการแสดงธรรม จำนวน 5 ข้อ
8. รูปแบบในการแสดงธรรม จำนวน 6 ข้อ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากนั้นนำคะแนนที่ได้มาประเมินค่าระดับความต้องการว่าอยู่ระดับใด (วิเชียร เกตุสิงห์ 2530 : 80, อ้างถึงใน จันทร์ทิพย์ ชูสมภพ 2529 : 66) ได้ให้เกณฑ์ประเมินไว้ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด - คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

คะแนนสูงสุดในตอนนี้คือ 3 ต่ำสุด คือ 1 จะได้ $\frac{3-1}{3}$ = 0.66 ฉะนั้นในการให้ความหมายในการประเมินระดับความต้องการของประชาชนในการแสดงธรรมของพระสงฆ์ให้ความหมายได้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.66	ให้ความหมายเท่ากับ	น้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.67 – 2.33	ให้ความหมายเท่ากับ	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 2.34 – 3.00	ให้ความหมายเท่ากับ	มาก

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้เพื่อสนทนากลุ่มกับประชาชนที่มาฟังธรรมที่วัด ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม กรอกข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา ที่อยู่อาศัย สภาพการมาวัดและสภาพการฟังธรรม

ตอนที่ 2 ประเด็นสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความต้องการและความไม่ต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ทั้ง 8 ด้านคือ

1. พระธรรมกถึก
2. เนื้อหาที่พระสงฆ์แสดงธรรม
3. สถานที่แสดงธรรม
4. วิธีการแสดงธรรม
5. โอกาสในการแสดงธรรม
6. เวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม
7. ระยะเวลาในการแสดงธรรม
8. รูปแบบในการแสดงธรรม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วิธีสร้างเครื่องมือ

การสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือขึ้นเอง โดยมีขั้นตอนการสร้างดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ

2. นำโครงร่างแบบสัมภาษณ์ ที่สร้างเสร็จแล้วไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจแก้ไขด้านเนื้อหา ภาษาและสำนวนที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ให้ชัดเจน แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจความตรงเชิงเนื้อหา

3. ปรับปรุงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย พระเทพดิลก พระมหา ดร.ต่วน สิริธมฺโม และพระครูสุนทรธรรมโสภณ แล้วนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องอีกครั้งหนึ่ง และนำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ กับประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้วัดในเขตอำเภอบางกรวย จำนวน 30 คน เพื่อหาข้อบกพร่องทั้งในเรื่องเนื้อหาและภาษาและหาค่าความเชื่อมั่นตามแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อมั่น Alpha = .9329

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม

เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือขึ้นเอง โดยมีขั้นตอนการสร้างดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม

2. นำข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษามาประมวล เพื่อกำหนดประเด็นในการสนทนากลุ่ม โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ข้อเสนอแนะแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

3. กำหนดประเด็นในการสนทนาตามขอบเขตของวัตถุประสงค์ในการวิจัย จากนั้นนำประเด็นในการสนทนาที่สร้างเสร็จเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ข้อเสนอแนะแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

4. นำประเด็นในการสนทนาที่ปรับปรุงแก้ไขเสร็จแล้ว เสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อความสมบูรณ์ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5. นำประเด็นสนทนากลุ่มที่แก้ไขแล้วไปดำเนินการสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดำเนินการดังนี้

1.1 ผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ถึงเจ้าอาวาสวัดเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.2 ผู้วิจัยได้เดินทางไปยังวัดที่ได้สุ่มตัวอย่างไว้แล้วด้วยตนเองพร้อมด้วยผู้ช่วยเก็บข้อมูล เพื่อสัมภาษณ์ประชาชนแต่ละวัด

1.3 เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสัมภาษณ์พร้อมลงรหัส เตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ พร้อมจดบันทึกไว้ เพื่อประกอบการอภิปรายผลการวิจัย

2. การจัดสนทนากลุ่มดำเนินการโดย

2.1 ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร ถึงเจ้าอาวาสวัดเพื่อขอความร่วมมือในการติดต่อประสานงานกับประชาชนที่มาฟังธรรมที่วัด

2.2 ประสานงานกับเจ้าอาวาสและพิธีกร ขอนัดเวลาและสถานที่ในการสนทนากลุ่ม (Focus group)

2.3 เดินทางไปเข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ได้นำเอาข้อมูลจากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์ร่วมกับการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์จะกระทำโดยการหาค่าสถิติต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS For Window (The Statistical Package for the Social Social for Window) และสถิติที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลสภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ในด้านเพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา ที่อยู่อาศัย สภาพการมาวัด สภาพการฟังธรรม วิเคราะห์หาค่าความถี่และค่าร้อยละและนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

2. ข้อมูลซึ่งเป็นความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง นำมาหาค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

3. เปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ตามตัวแปรอิสระคือ เพศ และที่อยู่อาศัย ใช้ (t – test Independent) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

4. เปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง ตามตัวแปรอิสระคือ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา สภาพการมาวัด และสภาพการฟังธรรม ใช้ (F-test) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ นำเสนอตามลำดับดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล จึงกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

$\bar{x}$ แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

N แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

t แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ t (t – distribution)

F แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ F (F – distribution)

D.F. แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (degree of fedom)

S.S. แทน ผลรวมกำลังสอง (Sum of Squares)

M.S. แทน ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสอง (Mean Square)

* แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ออกไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 180 คน และจัดสนทนากลุ่ม 2 กลุ่ม ในเขตอำเภอบางกรวย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในการจัดสนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ จำนวน 200 คน

สำหรับการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

1. ข้อมูลสภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ในด้านเพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา ที่อยู่อาศัย สภาพการมาวัด สภาพการฟังธรรม วิเคราะห์หาค่าความถี่และค่าร้อยละและนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

2. ข้อมูลความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง นำมาหาค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

3. เปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ตามตัวแปรอิสระคือ เพศ และที่อยู่อาศัย ใช้ (t – test Independent) นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

4. เปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง ตามตัวแปรอิสระคือ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา สภาพการมาวัด และสภาพการฟังธรรม ใช้ (F-test) นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ในด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ที่อยู่อาศัย ความถี่การฟังธรรมต่อปี ความถี่ของการไปวัดต่อปี วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่และค่าร้อยละนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ตารางที่ 1 แสดงความถี่และร้อยละ ของข้อมูลพื้นฐานของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตัวแปร	ความถี่	ร้อยละ
1. เพศ		
1. หญิง	110	61.1
2. ชาย	70	38.9
รวม	180	100

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
2. อายุ		
1. อายุระหว่าง 20 - 29 ปี	39	21.7
2. อายุระหว่าง 30 – 37 ปี	49	27.2
3. อายุระหว่าง 38 – 48 ปี	44	24.4
4. อายุระหว่าง 49 – 75 ปี	48	26.7
รวม	180	100
3. ระดับการศึกษา		
1. ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา	7	3.9
2. ประถมศึกษา	42	23.3
3. มัธยมศึกษา/เทียบเท่า	51	28.3
4. อนุปริญญา/ปริญญาตรี	74	41.1
5. สูงกว่าปริญญาตรี	6	3.3
รวม	180	100
4. อาชีพ		
1. รับราชการ	30	16.7
2. เกษตรกรรม	21	11.7
3. รับจ้าง	65	36.1
4. นักธุรกิจ / ค้าขาย	33	18.3
5. ไม่ประกอบอาชีพ	28	15.6
6. อื่นๆ (แม่บ้าน, นักศึกษา)	3	1.7
รวม	180	100
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
1. 500 – 5,000 บาท	39	21.7
2. 5,001 – 7,500 บาท	43	23.9
3. 7,501 – 10,038 บาท	34	18.9
4. 10,039 - 60,000 บาท	38	21.1
5. (missing) ไม่มีข้อมูล	26	14.4
รวม	180	100
6. ที่อยู่อาศัย		
1. เขตเทศบาล	89	49.4
2. นอกเขตเทศบาล	91	50.6
รวม	180	100.0

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
7. ความถี่การฟังธรรม / ปี		
1. 1 – 6 ครั้ง	44	24.4
2. 7 – 12 ครั้ง	50	27.8
3. 13 – 45 ครั้ง	42	23.3
4. 46 – 365 ครั้ง	44	24.4
รวม	180	100.0
8. สถานที่ฟังธรรม		
1. ฟังธรรมต่อหน้าพระสงฆ์	177	65.0
2. ฟังธรรมทางสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว	63	35.0
รวม	180	100
1. ความถี่การไปวัด / ปี		
2. 0 - 6 ครั้ง	54	30.0
3. 7 – 12 ครั้ง	44	24.4
4. 13 – 48 ครั้ง	65	36.1
5. 49 – 365 ครั้ง	17	9.4
รวม	180	100

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 180 คน เมื่อจำแนกตามเพศ เป็นหญิง จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 61.1 และชาย จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 38.9 จำแนกตามกลุ่มอายุ มีอายุ 20 – 29 ปี จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 21.7 อายุ 30 – 37 ปี จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 27.8 อายุ 38 – 48 ปี จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 และอายุ 49 – 75 ปี จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7 จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่าต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 3.9 ประถมศึกษาจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าจำนวน 51คน คิดเป็นร้อยละ 28.3 อนุปริญญาหรือปริญญาตรี จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 41.1 และ สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3 เมื่อจำแนกตามอาชีพ พบว่า รับราชการจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7 เกษตรกรรม จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 11.7 รับจ้างจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 36.1 นักธุรกิจหรือค้าขาย จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 ไม่ประกอบอาชีพ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 และ อื่นๆ (แม่บ้านกับนักศึกษา) อีก จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7 เมื่อจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า มีรายได้ 500 – 5,000 บาทจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อย

ละ 21.7 รายได้ 5,001 – 7,500 บาท จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 23.9 รายได้ 7,501 – 10,038 บาท จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 18.9 รายได้ 10,039 – 60,000 บาท จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 21.1 และไม่ตอบคำถามข้อนี้อีกถึง จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4 เมื่อจำแนกตามสภาพที่อยู่อาศัย พบว่า อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 49.4 และอยู่นอกเขตเทศบาล จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 50.6 เมื่อจำแนกตามความถี่การฟังธรรมต่อปี พบว่า ฟังธรรม 1 – 6 ครั้ง จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 ฟังธรรม 7 – 12 ครั้ง จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 27.8 ฟังธรรม 13 – 45 ครั้ง จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 และฟังธรรม 46 – 365 ครั้ง จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 เมื่อจำแนกตามสถานที่ฟังธรรม พบว่า ฟังธรรมต่อหน้าพระสงฆ์ จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 65.0 และ ฟังธรรมทางสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 และเมื่อจำแนกตามความถี่การไปวัดต่อปี พบว่า ผู้ที่ไปวัด 0 – 6 ครั้ง จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 ไปวัด 7 – 12 ครั้ง จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 ไปวัด 13 – 48 ครั้ง จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 36.1 และไปวัด 49 – 365 ครั้ง จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4

ตอนที่ 2 ข้อมูลความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง เสนอในรูปแบบของค่าแนนเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์	ระดับความต้องการ		
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ความต้องการด้านพระธรรมกถึก	1.94	0.35	ปานกลาง
2. ความต้องการด้านเนื้อหาธรรมะ	2.40	0.39	มาก
3. ความต้องการด้านสถานที่แสดงธรรม	2.01	0.33	ปานกลาง
4. ความต้องการด้านวิธีการแสดงธรรม	1.97	0.36	ปานกลาง
5. ความต้องการด้านโอกาสในการแสดงธรรม	2.34	0.35	มาก
6. ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (ที่วัด)	1.95	0.37	ปานกลาง
7. ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (วิทยุ)	1.88	0.41	ปานกลาง
8. ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (โทรทัศน์)	2.19	0.53	ปานกลาง
9. ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (หอกระจายข่าว)	1.79	0.42	ปานกลาง
10. ความต้องการด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม	1.81	0.29	ปานกลาง
11. ความต้องการด้านรูปแบบในการแสดงธรรม	2.04	0.40	ปานกลาง
รวม	2.04	0.21	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าระดับความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 2.04, S.D. = 0.21) และเมื่อแยกพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ประชาชนมีความต้องการในด้านเนื้อหาธรรมะและโอกาสในการแสดงธรรมอยู่ในระดับมาก ส่วนในด้านอื่นๆ ทุกด้านประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 2.40, S.D. = 0.39 , $\bar{x}$ = 2.34, S.D. = 0.35 ตามลำดับ)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านพระธรรมกถึก

ความต้องการด้านพระธรรมกถึก	ระดับความต้องการ		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรมีน้ำเสียงที่ไพเราะ	2.05	0.62	ปานกลาง
2. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรใช้ภาษาที่ฟังเข้าใจง่าย	2.83	0.40	มาก
3. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรมีบุคลิกน่าเลื่อมใส	2.53	0.60	มาก
4. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรมีความรู้ทางโลกระดับปริญญาตรีขึ้นไป	1.81	0.69	ปานกลาง
5. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรมีความรู้ทางธรรมะอยู่ในระดับเปรียญธรรม	2.07	0.68	ปานกลาง
6. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรเป็นพระนักปฏิบัติกรรมฐาน	2.08	0.72	ปานกลาง
7. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรเป็นผู้ที่บวชมาหลายปี	1.87	0.75	ปานกลาง
8. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรเป็นผู้มีอายุมาก	1.65	0.64	ปานกลาง
9. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรมีตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสขึ้นไป	1.47	0.64	น้อย
10. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรเป็นพระที่ได้รับสัญญาบัตรพัดยศ	1.53	0.66	น้อย
11. พระภิกษุที่แสดงธรรมควรเป็นพระที่มีชื่อเสียงทางสังคม	1.54	0.70	น้อย
รวม	1.94	0.35	ปานกลาง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลงวันลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความต้องการในด้านพระธรรมกถึกโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 1.94, S.D. = 0.35) และเมื่อจำแนกเป็นประเด็นพบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระธรรมกถึกแสดงธรรมโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและมีบุคลิกที่น่าเลื่อมใสอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 2.83 , S.D. = 0.40 และ $\bar{x}$ = 2.53 , S.D. = 0.60 ตามลำดับ) และให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องตำแหน่ง ยศศักดิ์และชื่อเสียงทางสังคมในระดับที่น้อย ($\bar{x}$ = 1.47, S.D. = 0.64, $\bar{x}$ = 1.53, S.D. = 0.66, $\bar{x}$ = 1.54, S.D. = 0.70 ตามลำดับ) ส่วนในประเด็นอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชน ในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านเนื้อหาธรรมะ

ความต้องการด้านเนื้อหาธรรมะ	ระดับความต้องการ		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. เนื้อหาธรรมะที่ทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน	2.69	0.54	มาก
2. เนื้อหาธรรมะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ	2.51	0.62	มาก
3. เนื้อหาธรรมะที่ช่วยให้ครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข	2.67	0.52	มาก
4. เนื้อหาธรรมะที่ช่วยให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข	2.67	0.51	มาก
5. เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับโทษของอบายมุข	2.51	0.60	มาก
6. เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับเรื่องกรรม	2.51	0.66	มาก
7. เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับเรื่องศีล	2.50	0.57	มาก
8. เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับการให้ทาน	2.45	0.59	มาก
9. เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับนรกและสวรรค์	2.08	0.70	มาก
10. เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับจิตและเจตสิก	2.14	0.66	ปานกลาง
11. เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับสมาธิภาวนา	2.23	0.64	ปานกลาง
12. เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับการเจริญสติ	2.36	0.64	มาก
13. เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับการละกิเลส (โลภ,โกรธ,หลง)	2.39	0.62	มาก
14. เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับมรรค ผล นิพพาน	2.03	0.75	ปานกลาง
รวม	2.40	0.33	มาก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าโดยรวมแล้วประชาชนมีความต้องการด้านเนื้อหาธรรมะอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 2.40 , S.D. = 0.33) และเมื่อจำแนกเป็นประเด็นพบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องของสถานการณ์ปัจจุบัน ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ ที่ช่วยให้ครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เกี่ยวกับโทษของอบายมุข เรื่องกรรม ศีล ทาน นรกสวรรค์ การเจริญสติ และการละกิเลส อยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาธรรมะที่เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันมากที่สุด ($\bar{x}$ = 2.69 , S.D. = 0.54) ส่วนในประเด็น เกี่ยวกับจิตและเจตสิก สมาธิภาวนา และเรื่องมรรค ผล นิพพาน ประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 2.14, S.D. = 0.66, $\bar{x}$ = 2.23 , S.D. = 0.64, $\bar{x}$ = 2.03 , S.D. = 0.75 ตามลำดับ)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชน ในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านสถานที่แสดงธรรม

ความต้องการด้านสถานที่แสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. แสดงธรรมที่ศาลาการเปรียญ	2.54	0.61	มาก
2. แสดงธรรมในพระอุโบสถ	1.91	0.72	ปานกลาง
3. แสดงธรรมในศาลาหอฉัน	1.88	0.63	ปานกลาง
4. แสดงธรรมบริเวณลานเป็นที่พักผ่อน	2.09	0.75	ปานกลาง
5. แสดงธรรมใต้ต้นไม้	2.18	0.77	ปานกลาง
6. แสดงธรรมในชุมชนหรือหมู่บ้าน	1.86	0.69	ปานกลาง
7. แสดงธรรมในบ้าน	1.43	0.63	น้อย
8. แสดงธรรมในที่ทำงาน	1.54	0.66	น้อย
9. แสดงธรรมทางสถานีวิทยุ	2.31	0.65	ปานกลาง
10. แสดงธรรมทางโทรทัศน์	2.28	0.65	ปานกลาง
11. แสดงธรรมทางหอกระจายข่าว	2.16	0.68	ปานกลาง
รวม	2.01	0.33	ปานกลาง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าในด้านสถานที่การแสดงธรรม โดยรวมประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 2.01 , S.D. = 0.33) และเมื่อจำแนกในแต่ละประเด็นพบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่ศาลาการเปรียญอยู่ในระดับที่มาก ($\bar{x}$ = 2.54 ,S.D. = 0.61) ส่วนความต้องการให้แสดงธรรมที่บ้านและที่ทำงานอยู่ในระดับที่น้อย ($\bar{x}$ = 1.43 , S.D. = 0.63, $\bar{x}$ = 1.54 , S.D. = 0.66 ตามลำดับ) และในสถานที่อื่นๆ นอกจากนี้อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชน ในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านวิธีการแสดงธรรม

ความต้องการด้านวิธีการแสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. แสดงธรรมด้วยการใช้วีดีโอหรือภาพยนต์ประกอบการแสดงธรรม	1.87	0.70	ปานกลาง
2. แสดงธรรมด้วยการใช้เครื่องฉายภาพนิ่งประกอบการแสดงธรรม	1.80	0.66	ปานกลาง
3. แสดงธรรมโดยการใช้เสียงดนตรีประกอบการแสดงธรรม	1.42	0.60	น้อย
4. แสดงธรรมโดยใช้รูปภาพประกอบการแสดงธรรม	1.88	0.71	ปานกลาง
5. แสดงธรรมโดยใช้เครื่องฉายข้ามศีรษะ (Over head)	1.68	0.69	ปานกลาง
6. แสดงธรรมโดยเล่าเรื่องยกตัวอย่างเรื่องราวปัจจุบัน	2.66	0.56	มาก
7. แสดงธรรมโดยแทรกมุขตลก	2.24	0.70	ปานกลาง
8. แสดงธรรมโดยเล่านิทานตลอดจนนิทานชาดกต่างๆ	2.42	0.62	มาก
9. แสดงธรรมโดยใช้วิธีการแหล่	1.84	0.74	ปานกลาง
10. แสดงธรรมโดยสอดแทรกบทกลอนต่าง	1.96	0.74	ปานกลาง
รวม	1.97	0.36	ปานกลาง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าในด้านวิธีการแสดงธรรมโดยรวมแล้วประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 1.97 , S.D. = 0.36) และเมื่อจำแนกเป็นประเด็นพบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมด้วยวิธียกตัวอย่างเรื่องราวปัจจุบันในระดับมาก ($\bar{x}$ = 2.66 , S.D. = 0.56) และแสดงโดยการเล่านิทานหรือชาดกต่างๆ ประกอบอยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{x}$ = 2.42 ,S.D. = 0.62) ส่วนในการใช้เสียงดนตรีประกอบการแสดงธรรมนั้นประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับที่น้อย ($\bar{x}$ = 1.42 ,S.D. = 0.60) ส่วนในประเด็นอื่นๆ ประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชน ในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านโอกาสในการแสดงธรรม

ความต้องการด้านโอกาสในการแสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. การแสดงธรรมควรแสดงในวันมาฆบูชา	2.81	0.41	มาก
2. การแสดงธรรมควรแสดงในวันเข้าพรรษา	2.79	0.42	มาก
3. การแสดงธรรมควรแสดงในวันอาสาฬหบูชา	2.81	0.42	มาก
4. การแสดงธรรมควรแสดงในวันออกพรรษา	2.69	0.51	มาก
5. การแสดงธรรมควรแสดงในวันตักบาตรเทโว	2.56	0.63	มาก
6. การแสดงธรรมควรแสดงในวันขึ้นปีใหม่	2.49	0.66	มาก
7. การแสดงธรรมควรแสดงในวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่	2.26	0.70	ปานกลาง
8. การแสดงธรรมควรแสดงในวันสาร์ทไทย	2.37	0.65	มาก
9. การแสดงธรรมควรแสดงในวันสาร์ทจีน	1.67	0.70	ปานกลาง
10. การแสดงธรรมควรแสดงในวันสงกรานต์	2.48	0.67	มาก
11. การแสดงธรรมควรแสดงในวันลอยกระทง	2.01	0.74	ปานกลาง
12. การแสดงธรรมควรแสดงในงานแต่งงาน	1.58	0.74	น้อย
13. การแสดงธรรมควรแสดงในงานบวช	2.62	0.61	มาก
14. การแสดงธรรมควรแสดงในงานขึ้นบ้านใหม่	2.03	0.70	ปานกลาง
15. การแสดงธรรมควรแสดงในงานวันเกิด	1.67	0.72	ปานกลาง
16. การแสดงธรรมควรแสดงในงานบำเพ็ญกุศลศพ	2.58	0.61	มาก
รวม	2.34	0.35	มาก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่าในด้านโอกาสในการแสดงธรรมโดยรวมแล้วประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 2.34 , S.D. = 0.35) และเมื่อพิจารณาแต่ละประเด็น พบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม ในงานแต่งงานอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 1.58, S.D. = 0.74) ส่วนในวันมาฆบูชา เข้าพรรษา อาสาฬหบูชา ออกพรรษา ตักบาตรเทโว ขึ้นปีใหม่ วันสาร์ทไทย วันสงกรานต์ งานบวช และงานบำเพ็ญกุศลศพ อยู่ในระดับมาก ส่วนในโอกาสอื่นๆ ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมะ (ที่วัด)

ความต้องการด้านโอกาสในการแสดงธรรม (ที่วัด)	ระดับความต้องการ		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมช่วงหลังพระฉันเช้า	2.47	0.67	มาก
2. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมช่วงก่อนพระฉันเพล	2.04	0.67	ปานกลาง
3. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมช่วงหลังพระฉันเพล	2.03	0.68	ปานกลาง
4. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมช่วงตอนเย็น	1.69	0.70	ปานกลาง
5. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมช่วงตอนค่ำ	1.55	0.71	น้อย
รวม	1.95	0.37	ปานกลาง

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่าโดยรวมแล้วประชาชนมีความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 1.95 , S.D. = 0.37) และเมื่อแยกพิจารณาแต่ละช่วงเวลาแล้วพบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในช่วงหลังจากที่พระฉันเช้าเสร็จอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 2.47 ,S.D. = 0.67) ส่วนช่วงเวลาก่อน และหลังพระฉันเพล และตอนเย็นนั้น ประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 2.04 , S.D. = 0.67, $\bar{x}$ = 2.03 , S.D. = 0.68, $\bar{x}$ = 1.69 , S.D. = 0.70 ตามลำดับ) ส่วนในเวลาช่วงตอนค่ำนั้นประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 1.55 , S.D. = 0.71)

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (วิทยุ โทรทัศน์และหอกระจายข่าว)

ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม	ระดับความต้องการ								
	วิทยุ			โทรทัศน์			หอกระจายข่าว		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. ช่วงเช้า	2.55	0.72	มาก	2.41	0.77	มาก	2.51	0.74	มาก
2. ช่วงตอนเที่ยง	1.62	0.61	น้อย	1.59	0.56	น้อย	1.65	0.61	น้อย
3. ช่วงตอนบ่าย	1.58	0.62	น้อย	1.54	0.59	น้อย	1.63	0.65	น้อย
4. ช่วงตอนค่ำ	1.94	0.83	ปานกลาง	1.77	0.76	ปานกลาง	1.83	0.78	ปานกลาง
5. ช่วงตอนดึก	1.73	0.84	ปานกลาง	1.48	0.71	น้อย	1.36	0.63	น้อย
รวม	1.88	0.41	ปานกลาง	2.19	0.53	ปานกลาง	1.79	0.42	ปานกลาง

จากตารางที่ 9 ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์และหอกระจายข่าว โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 1.88 , S.D. = 0.41, $\bar{x}$ = 2.19 , S.D. = 0.53, $\bar{x}$ = 1.79 , S.D. = 0.42 ตามลำดับ) และเมื่อแยกพิจารณาตามช่วงเวลาพบว่าในเวลาช่วงเช้าประชาชนมีความต้องการในการฟังธรรมจากสื่อทั้งสามอยู่ในระดับที่มาก ($\bar{x}$ = 2.55 , S.D. = 0.72, $\bar{x}$ = 2.41 , S.D. = 0.77, $\bar{x}$ = 2.51, S.D. = 0.74 ตามลำดับ) ส่วนในช่วงตอนเที่ยงและบ่ายนั้นมีความต้องการอยู่ในระดับที่น้อย ส่วนในช่วงตอนค่ำประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง และในช่วงดึกประชาชนมีความต้องการในการฟังธรรมจากสื่อโทรทัศน์และหอกระจายข่าว อยู่ในระดับน้อย ส่วนสื่อวิทยุอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม

ความต้องการด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้เวลา 10 – 20 นาที	1.81	0.76	ปานกลาง
2. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้เวลา 20 – 30 นาที	2.32	0.72	ปานกลาง
3. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้เวลา 30 – 60 นาที	1.81	0.79	ปานกลาง
4. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้เวลา 1 ชั่วโมง ขึ้นไป	1.33	0.62	น้อย
รวม	1.81	0.29	ปานกลาง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่าโดยรวมประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาตามระยะเวลาของการแสดงธรรมแต่ละครั้งพบว่า ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงขึ้นไป อยู่ในระดับที่น้อย ($\bar{x}$ = 1.33 ,S.D. = 0.62) และใช้เวลา 10 – 20 นาทีและ 30 – 60 นาที อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนประชาชนที่มีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมใช้เวลา 20 – 30 นาที อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก ($\bar{x}$ = 2.32 , S.D. = 0.72)

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการของประชาชน ในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านรูปแบบในการแสดงธรรม

ความต้องการด้านรูปแบบในการแสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม แบบธรรมาสน์เดียว	2.63	0.55	มาก
2 ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม แบบปุจฉาวิสัชนา 2 หรือ 3 ธรรมาสน์	2.22	0.67	ปานกลาง
3. ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยวิธีปาฐกถาธรรม	1.63	0.65	น้อย
4. ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม โดยการอภิปรายธรรม	2.07	0.72	ปานกลาง
5. ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม โดยแบบบรรยายธรรม	1.68	0.74	ปานกลาง
รวม	2.04	0.40	ปานกลาง

จากตารางที่ 11 แสดงให้เห็นว่าโดยรวมประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมแบบธรรมาสน์เดียว อยู่ในระดับที่มาก ($\bar{x}$ = 2.63) ส่วนความต้องการในรูปแบบวิธีปาฐกถาธรรม อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 1.63 ,S.D. = 0.65) และการแสดงธรรมแบบปุจฉาวิสัชนา 2 หรือ 3 ธรรมาสน์ การอภิปรายธรรม และการบรรยายธรรม มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ลิขสิทธิ์

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ทั้ง 8 ด้าน ตามตัวแปรเพศ ที่อยู่อาศัย เสนอในรูปแบบของค่า t – test

ตารางที่ 12 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ระหว่างเพศชายกับเพศหญิง

ความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์	ระดับความต้องการ				t
	ชาย		หญิง		
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	
ความต้องการด้านพระธรรมกถึก	1.95	0.35	1.92	0.35	0.50
ความต้องการด้านเนื้อหาธรรมะ	2.42	0.40	2.37	0.39	0.83
ความต้องการด้านสถานที่แสดงธรรม	2.05	0.36	1.96	0.33	1.79
ความต้องการด้านวิธีการแสดงธรรม	2.01	0.35	1.92	0.36	1.51
ความต้องการด้านโอกาสในการแสดงธรรม	2.36	0.32	2.30	0.35	1.23
ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (ที่วัด)	1.97	0.38	1.92	0.37	0.90
ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (วิทยุ)	1.83	0.42	1.96	0.41	-2.14*
ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (โทรทัศน์)	2.14	0.51	2.27	0.53	-1.59
ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (หอกระจายข่าว)	1.74	0.42	1.87	0.42	-1.94*
ความต้องการด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม	1.82	0.27	1.80	0.29	0.61
ความต้องการด้านรูปแบบในการแสดงธรรม	2.02	0.40	2.08	0.40	-0.99
รวม	2.04	0.22	2.05	0.21	-0.19

* $p < .05$

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 12 แสดงให้เห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ระหว่างเพศชายและเพศหญิง ปรากฏว่า โดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อแยกพิจารณาเป็นด้านๆ ในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางวิทยุ และด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าวประชาชนเพศชายและหญิงมีความต้องการที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างด้วยค่าเฉลี่ย จะเห็นว่าความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (วิทยุ) เพศชาย ($\bar{x}$ = 1.83 ,S.D. = 0.42) มีความต้องการที่น้อยกว่าเพศหญิง ($\bar{x}$ = 1.96 ,S.D. = 0.41) และในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าว เมื่อพิจารณาด้วยค่าเฉลี่ยก็จะพบความแตกต่างคือ เพศชาย ($\bar{x}$ = 1.74 ,S.D. = 0.42) มีความต้องการที่น้อยกว่าเพศหญิง ($\bar{x}$ = 1.87 ,S.D. = 0.42) เช่นเดียวกัน ส่วนในด้านอื่นไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 13 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ระหว่างผู้ที่อยู่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล

ความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์	ระดับความต้องการ				t
	เขตเทศบาล		นอกเขตเทศบาล		
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	
ความต้องการด้านพระธรรมกถึก	1.92	0.36	1.97	0.34	-0.93
ความต้องการด้านเนื้อหาธรรมะ	2.39	0.40	2.42	0.37	-0.45
ความต้องการด้านสถานที่แสดงธรรม	2.01	0.31	2.01	0.34	0.21
ความต้องการด้านวิธีการแสดงธรรม	1.97	0.35	1.98	0.37	-0.34
ความต้องการด้านโอกาสในการแสดงธรรม	2.30	0.33	2.38	0.36	-1.47
ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (ที่วัด)	1.92	0.36	1.98	0.37	-0.95
ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (วิทยุ)	1.82	0.42	1.94	0.41	-1.79
ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (โทรทัศน์)	2.15	0.52	2.23	0.55	-1.01
ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (หอกระจายข่าว)	1.70	0.41	1.88	0.41	-3.04*
ความต้องการด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม	1.79	0.30	1.83	0.27	-0.98
ความต้องการด้านรูปแบบในการแสดงธรรม	2.02	0.42	2.07	0.38	-0.83
รวม	2.00	0.22	2.08	0.21	-2.42*

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

* $p < .05$

จากตารางที่ 13 แสดงให้เห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ระหว่างประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลและประชาชนที่อยู่นอกเขตเทศบาล ปรากฏว่าโดยรวม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อเปรียบเทียบด้วยค่าเฉลี่ยก็พบว่า ผู้อยู่ในเขตเทศบาล ($\bar{x}$ = 2.00 ,S.D. = 0.22) มีความต้องการโดยรวมน้อยกว่าผู้อยู่นอกเขตเทศบาล ($\bar{x}$ = 2.08 ,S.D. = 0.21) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าว ประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลและประชาชนที่อยู่นอกเขตเทศบาลมีความต้องการที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบด้วยค่าเฉลี่ยก็พบว่าประชาชนผู้อยู่ในเขตเทศบาล ($\bar{x}$ = 1.70 ,S.D. = 0.41) ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางหอกระจายข่าวน้อยกว่า ประชาชนผู้อยู่นอกเขตเทศบาล ($\bar{x}$ = 1.88 , S.D. = 0.41) ส่วนในด้านอื่นไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ตามตัวแปรอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ความถี่การฟังธรรม และความถี่การไปวัด เสนอในรูปแบบของค่า F – test

ตารางที่ 14 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	Df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านพระธรรมกถึก				
ระหว่างกลุ่ม	.265	3	.088	.698
ภายในกลุ่ม	22.143	175	.127	
รวม	22.408	178		
ความต้องการของประชาชนด้านเนื้อหาธรรมะ				
ระหว่างกลุ่ม	2.793	3	.931	6.616**
ภายในกลุ่ม	24.767	176	.141	
รวม	27.559	179		
ความต้องการของประชาชนด้านสถานที่แสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.193	3	.064	.586
ภายในกลุ่ม	19.123	174		
รวม	19.317	177		
ความต้องการของประชาชนด้านวิธีการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.506	3	.169	1.304
ภายในกลุ่ม	22.482	174	.129	
รวม	22.987	177		
ความต้องการของประชาชนด้านโอกาสในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	2.216	3	.739	6.383**
ภายในกลุ่ม	20.482	175	.116	
รวม	22.987	178		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (ที่วัด)				
ระหว่างกลุ่ม	.128	3	.042	.307
ภายในกลุ่ม	24.336	175	.139	
รวม	24.464	178		

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 14 (ต่อ)

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	Df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางวิทยุ				
ระหว่างกลุ่ม	.360	3	.120	.681
ภายในกลุ่ม	31.003	176	.176	
รวม	31.362	179		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์				
ระหว่างกลุ่ม	2.242	3	.747	2.653*
ภายในกลุ่ม	49.595	176	.282	
รวม	51.837	179		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าว				
ระหว่างกลุ่ม	.816	3	.272	1.543
ภายในกลุ่ม	30.860	175	.176	
รวม	31.676	178		
ความต้องการของประชาชนด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.203	3	.067	.794
ภายในกลุ่ม	14.997	176	.085	
รวม	15.200	179		
ความต้องการของประชาชนด้านรูปแบบในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.697	3	.232	1.453
ภายในกลุ่ม	28.169	176	.160	
รวม	28.866	179		
ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์				
ระหว่างกลุ่ม	.296	3	.098	2.086
ภายในกลุ่ม	7.953	168	.047	
รวม	8.250	171		

$p < .05$ ** $p < .01$

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่งวนลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 14 แสดงให้เห็นว่าผลการทดสอบ One –way ANOVA พบว่า ความต้องการของประชาชนที่มีอายุต่างกัน ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ โดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า ผู้ที่มีอายุต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และเมื่อแยกพิจารณาเป็นด้านๆ พบว่า ความต้องการ

ของประชาชนด้านเนื้อหาธรรมะ และความต้องการของประชาชนด้านโอกาสในการแสดงธรรม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า ผู้ที่มีอายุต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านพระธรรมกถึกและโอกาสในการแสดงธรรม แตกต่างกัน

ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า ผู้ที่มีอายุต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านช่วงเวลาในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์แตกต่างกัน

ส่วนด้านอื่นๆ พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคะแนนเฉลี่ยของระดับความต้องการในด้านเนื้อหาธรรมะ ด้านโอกาสในการแสดงธรรม และ ด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์ ในแต่ละกลุ่มอายุมีความแตกต่างกันหรือไม่ จึงใช้เปรียบเทียบเป็นรายคู่ โดยวิธีของ Duncan ดังปรากฏในตารางที่ 15

ตารางที่ 15 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Duncan เกี่ยวกับระดับความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านเนื้อหาธรรมะ ด้านโอกาสในการแสดงธรรม และด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์ จำแนกตามกลุ่มอายุ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลงวันลิขสิทธิ์

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ด้านเนื้อหาธรรมะ

กลุ่มอายุ	กลุ่มย่อยของค่า alpha ที่ .01	
	$\bar{x}$ กลุ่ม 1	$\bar{x}$ กลุ่ม 2
30 – 37 ปี	2.28	-
20 – 29 ปี	2.28	-
38 – 48 ปี	-	2.50
49 – 75 ปี	-	2.55

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ด้านโอกาสในการแสดงธรรม

กลุ่มอายุ	กลุ่มย่อยของค่า alpha ที่ .01	
	$\bar{x}$ กลุ่ม 1	$\bar{x}$ กลุ่ม 2
30 – 37 ปี	2.19	-
20 – 29 ปี	2.27	-
49 – 75 ปี	-	2.44
38 – 48 ปี	-	2.44

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์

กลุ่มอายุ	กลุ่มย่อยของค่า alpha ที่ .05	
	$\bar{x}$ กลุ่ม 1	$\bar{x}$ กลุ่ม 2
49 – 75 ปี	2.05	-
30 – 37 ปี	2.14	2.14
20 – 29 ปี	2.26	2.26
38 – 48 ปี	-	2.34

จากตารางที่ 15 ปรากฏว่า ในด้านเนื้อหาธรรมะ ประชาชนกลุ่มอายุ 30 –37 ปี ($\bar{x}$ = 2.28)และกลุ่มอายุ 20 – 29 ปี ($\bar{x}$ = 2.28) มีความต้องการด้านเนื้อหาธรรมะแตกต่างจากประชาชนกลุ่มอายุ 38 – 48 ปี ($\bar{x}$ = 2.50) และกลุ่มอายุ 49 – 75 ปี ($\bar{x}$ = 2.55) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ส่วนในด้านโอกาสในการแสดงธรรม ประชาชนกลุ่มอายุ 30 –37 ปี ($\bar{x}$ = 2.19) และกลุ่มอายุ 20 – 29 ปี ($\bar{x}$ = 2.27) มีความต้องการด้านโอกาสในการแสดงธรรม แตกต่างจากประชาชน กลุ่มอายุ 49 – 75 ปี ($\bar{x}$ = 2.44) และกลุ่มอายุ 38 – 48 ปี ($\bar{x}$ = 2.44) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์ ประชาชนกลุ่มอายุ 49 – 75 ปี ($\bar{x}$ = 2.05) และกลุ่มอายุ 30 –37 ปี ($\bar{x}$ = 2.34) มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

ตารางที่ 16 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	Df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านพระธรรมกถึก				
ระหว่างกลุ่ม	.774	4	.194	1.557
ภายในกลุ่ม	21.634	174	124	
รวม	22.408	178		
ความต้องการของประชาชนด้านเนื้อหาธรรมะ				
ระหว่างกลุ่ม	.550	4	.137	.890
ภายในกลุ่ม	27.010	175	.154	
รวม	27.559	179		

ตารางที่ 16 (ต่อ)

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	Df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านสถานที่แสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.668	4	.167	1.550
ภายในกลุ่ม	18.648	173	.108	
รวม	19.317	177		
ความต้องการของประชาชนด้านวิธีการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	1.174	4	.293	2.327
ภายในกลุ่ม	21.814	174	.126	
รวม	22.987	177		
ความต้องการของประชาชนด้านโอกาสในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	1.495	4	.374	3.101*
ภายในกลุ่ม	20.969	174	.121	
รวม	22.987	178		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมที่วัด				
ระหว่างกลุ่ม	.073	4	.018	.131
ภายในกลุ่ม	24.391	174	.140	
รวม	24.464	178		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางวิทยุ				
ระหว่างกลุ่ม	1.763	4	.441	2.606
ภายในกลุ่ม	29.599	175	.169	
รวม	31.362	179		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์				
ระหว่างกลุ่ม	3.681	4	.920	3.345
ภายในกลุ่ม	48.156	175	.275	
รวม	51.837	179		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าว				
ระหว่างกลุ่ม	1.363	4	.341	1.956
ภายในกลุ่ม	30.313	174	.174	
รวม	31.676	178		

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ตารางที่ 16 (ต่อ)

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	Df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.460	4	.115	1.365
ภายในกลุ่ม	14.740	175	.084	
รวม	15.200	179		
ความต้องการของประชาชนด้านรูปแบบในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	1.053	4	.263	1.656
ภายในกลุ่ม	27.814	175	.159	
รวม	28.866	179		
ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์				
ระหว่างกลุ่ม	.275	4	.068	1.437
ภายในกลุ่ม	7.975	167	.047	
รวม	8.250	171		

* p < .05 ** p < .01

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 16 แสดงให้เห็นว่าผลการทดสอบ One –way ANOVA พบว่า ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ โดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน และเมื่อแยกพิจารณาเป็นด้านๆ พบว่า ความต้องการของประชาชนด้านโอกาสในการแสดงธรรม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านโอกาสในการแสดงธรรมแตกต่างกัน

ส่วนความต้องการของประชาชนในด้านอื่นๆ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคะแนนเฉลี่ยของระดับความต้องการในด้านโอกาสในการแสดงธรรม ในประชาชนที่มีการศึกษาที่แตกต่างกันว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ จึงใช้เปรียบเทียบเป็นรายคู่ โดยวิธีของ Duncan ดังปรากฏในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Duncan เกี่ยวกับระดับความ ต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านโอกาสในการแสดงธรรม จำแนกตามระดับการศึกษา

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ด้านโอกาสในการแสดงธรรม		
ระดับการศึกษา	กลุ่มย่อยของค่า alpha ที่ .05	
	$\bar{x}$ กลุ่ม 1	$\bar{x}$ กลุ่ม 2
อนุปริญญา /ปริญญาตรี	2.27	-
มัธยมศึกษา / เทียบเท่า	2.32	-
ประถมศึกษา	2.43	2.43
สูงกว่าปริญญาตรี	2.43	2.43
ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา	-	2.68

จากตารางที่ 17 ปรากฏว่า ในด้านโอกาสในการแสดงธรรม ประชาชนกลุ่มที่มีการศึกษาอนุปริญญาหรือปริญญาตรี ($\bar{x}$ = 2.27) และกลุ่มที่มีการศึกษามัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ($\bar{x}$ = 2.32) มีความต้องการด้านโอกาสในการแสดงธรรมแตกต่างจากประชาชนกลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา ($\bar{x}$ = 2.68) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลงทะเบียน

ตารางที่ 18 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันด้วย One – Way ANOVA

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านพระธรรมกถึก				
ระหว่างกลุ่ม	1.026	5	.205	1.660
ภายในกลุ่ม	21.383	173	.124	
รวม	22.408	178		
ความต้องการของประชาชนด้านเนื้อหาธรรมะ				
ระหว่างกลุ่ม	1.644	5	.329	2.208
ภายในกลุ่ม	25.915	174	.149	
รวม	27.559	179		

ตารางที่ 18 (ต่อ)

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านสถานที่แสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.166	5	.033	.298
ภายในกลุ่ม	19.151	172	.111	
รวม	19.317	177		
ความต้องการของประชาชนด้านวิธีการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.417	5	.083	.636
ภายในกลุ่ม	22.570	172	.131	
รวม	22.987	177		
ความต้องการของประชาชนด้านโอกาสในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.799	5	.160	1.276
ภายในกลุ่ม	21.664	173	.125	
รวม	22.464	178		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมที่วัด				
ระหว่างกลุ่ม	.751	5.173	.150	1.095
ภายในกลุ่ม	23.714	178	.137	
รวม	24.464			
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางวิทยุ				
ระหว่างกลุ่ม	.708	5	.142	.804
ภายในกลุ่ม	30.654	174	.176	
รวม	31.362	179		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์				
ระหว่างกลุ่ม	.403	5	.081	.276
ภายในกลุ่ม	51.429	174	.296	
รวม	51.837	179		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าว				
ระหว่างกลุ่ม	.459	5	.091	.509
ภายในกลุ่ม	31.217	173	.180	
รวม	31.676	178		

มหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดวิทยาศาสตร์

ตารางที่ 18 (ต่อ)

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.885	5	.177	2.152
ภายในกลุ่ม	14.315	174	.082	
รวม	15.200	179		
ความต้องการของประชาชนด้านรูปแบบในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.913	5	.183	1.137
ภายในกลุ่ม	27.653	174	.161	
รวม	28.866	179		
ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ โดยรวม				
ระหว่างกลุ่ม	.191	5	.038	.788
ภายในกลุ่ม	8.059	166	.048	
รวม	8.250	171		

จากตารางที่ 18 แสดงให้เห็นว่าผลการทดสอบ One –way ANOVA พบว่า ความต้องการของประชาชนไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 หมายความว่า ผู้ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในทุกด้านไม่แตกต่างกัน โดยภาพรวมก็ไม่มีความแตกต่างกัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ตารางที่ 19 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านพระธรรมกถึก				
ระหว่างกลุ่ม	.059	3	.019	.160
ภายในกลุ่ม	18.609	149	.125	
รวม	18.668	152		
ความต้องการของประชาชนด้านเนื้อหาธรรมะ				
ระหว่างกลุ่ม	.271	3	.090	.630
ภายในกลุ่ม	23.457	150	.156	
รวม	23.728	153		

ตารางที่ 19 (ต่อ)

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านสถานที่แสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.097	3	.045	.186
ภายในกลุ่ม	15.037	149	.132	
รวม	15.135	152		
ความต้องการของประชาชนด้านวิธีการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.073	3	.024	.186
ภายในกลุ่ม	19.465	148	.132	
รวม	19.538	151		
ความต้องการของประชาชนด้านโอกาสในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.748	3	.249	2.069
ภายในกลุ่ม	17.963	149	.121	
รวม	18.712	152		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมที่วัด				
ระหว่างกลุ่ม	.200	3	.066	.493
ภายในกลุ่ม	20.174	149	.135	
รวม	20.374	152		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางวิทยุ				
ระหว่างกลุ่ม	.751	3	.250	1.444
ภายในกลุ่ม	25.999	150	.173	
รวม	26.750	153		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์				
ระหว่างกลุ่ม	1.442	3	.481	1.691
ภายในกลุ่ม	42.643	150	.284	
รวม	44.084	153		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าว				
ระหว่างกลุ่ม	.660	3	.220	1.261
ภายในกลุ่ม	27.163	150	.181	
รวม	27.823	153		

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่งวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 19 (ต่อ)

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.318	3	.106	1.259
ภายในกลุ่ม	12.622	150	.084	
รวม	12.940	153		
ความต้องการของประชาชนด้านรูปแบบในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	1.352	3	.451	2.907*
ภายในกลุ่ม	23.262	150	.155	
รวม	24.614	153		
ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์โดยรวม				
ระหว่างกลุ่ม	.124	3	.041	.820
ภายในกลุ่ม	7.273	144	.050	
รวม	7.398	147		

* p < .05

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 19 แสดงให้เห็นว่าผลการทดสอบ One – way ANOVA พบว่า ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ โดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อแยกพิจารณาเป็นด้านๆ พบว่า ความต้องการของประชาชนด้านรูปแบบในการแสดงธรรม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า ผู้ที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านรูปแบบในการแสดงธรรมแตกต่างกัน

ส่วนในด้านอื่นๆ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคะแนนเฉลี่ยของระดับความต้องการในด้านรูปแบบในการแสดงธรรมในประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันว่ามีความต้องการแตกต่างกันหรือไม่ จึงใช้เปรียบเทียบเป็นรายคู่ โดยวิธีของ Duncan ดังปรากฏในตารางที่ 20

ตารางที่ 20 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Duncan เกี่ยวกับระดับความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านรูปแบบในการแสดงธรรม จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ด้านรูปแบบในการแสดงธรรม		
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	กลุ่มย่อยของค่า alpha ที่ .05	
	$\bar{x}$ กลุ่ม 1	$\bar{x}$ กลุ่ม 2
500 – 5,000 บาท	1.88	-
7,501 – 10,038 บาท	-	2.08
5,001 – 7,500 บาท	-	2.08
10,039 – 60,000 บาท	-	2.11

จากตารางที่ 20 ปรากฏว่า ในด้านรูปแบบในการแสดงธรรม ประชาชนกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 500 – 5,000 บาท ($\bar{x}$ = 1.88) มีความต้องการด้านรูปแบบในการแสดงธรรมแตกต่างจากประชาชนกลุ่มที่มีรายได้ 7,501 – 10,038 บาท ($\bar{x}$ = 2.08) 5,001 – 7,500 บาท ($\bar{x}$ = 2.08) และ 10,039 – 60,000 บาท ($\bar{x}$ = 2.11) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 21 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีความถี่การฟังธรรมต่อปีที่แตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านพระธรรมกถึก				
ระหว่างกลุ่ม	1.33	3	.044	.350
ภายในกลุ่ม	22.275	175	.127	
รวม	22.408	178		
ความต้องการของประชาชนด้านเนื้อหาธรรมะ				
ระหว่างกลุ่ม	.948	3	.316	2.089
ภายในกลุ่ม	26.612	176	.151	
รวม	27.559	179		
ความต้องการของประชาชนด้านสถานที่แสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	1.004	3	.335	3.179*
ภายในกลุ่ม	18.313	174	.105	
รวม	19.317	177		

ตารางที่ 21 (ต่อ)

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านวิธีการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.148	3	.049	.376
ภายในกลุ่ม	22.839	174	.131	
รวม	22.987	177		
ความต้องการของประชาชนด้านโอกาสในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	1.454	3	.485	4.038**
ภายในกลุ่ม	21.009	175	.120	
รวม	22.464	178		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมที่วัด				
ระหว่างกลุ่ม	.549	3	.183	1.338
ภายในกลุ่ม	23.916	175	.137	
รวม	24.464	178		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางวิทยุ				
ระหว่างกลุ่ม	1.135	3	.378	2.202
ภายในกลุ่ม	30.228	175	.172	
รวม	31.362	178		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์				
ระหว่างกลุ่ม	1.933	3	.644	2.272
ภายในกลุ่ม	49.904	176	.284	
รวม	51.837	179		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าว				
ระหว่างกลุ่ม	.490	3	.163	.916
ภายในกลุ่ม	31.187	176	.178	
รวม	31.676	179		
ความต้องการของประชาชนด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.231	3	.077	.907
ภายในกลุ่ม	14.969	176	.085	
รวม	15.200	179		

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ตารางที่ 21 (ต่อ)

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านรูปแบบในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.223	3	.074	.457
ภายในกลุ่ม	28.643	176	.163	
รวม	28.866	179		
ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์โดยรวม				
ระหว่างกลุ่ม	.428	3	.143	3.065*
ภายในกลุ่ม	7.822	168	.046	
รวม	8.250	171		

* p < .05 ** p < .01

จากตารางที่ 21 แสดงให้เห็นว่าผลการทดสอบ One – way ANOVA เมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่าประชาชนมีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 หมายความว่า ผู้ที่มีความถี่ในการฟังธรรมต่อปีแตกต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์แตกต่างกัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ความต้องการของประชาชนด้านสถานที่แสดงธรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่า ผู้ที่มีความถี่ในการฟังธรรมต่อปีแตกต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านสถานที่แสดงธรรมแตกต่างกัน

ความต้องการของประชาชนด้านโอกาสในการแสดงธรรม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า ผู้ที่มีความถี่การฟังธรรมต่อปีแตกต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านโอกาสในการแสดงธรรมแตกต่างกัน

ส่วนประชาชนที่มีความถี่ในการฟังธรรมแตกต่างกัน ไม่มีความต้องการในด้านอื่นๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

และเพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคะแนนเฉลี่ยของระดับความต้องการในด้านสถานที่แสดงธรรม ด้านโอกาสในการแสดงธรรม และโดยรวมทุกด้านในประชาชนที่มีความถี่การฟังธรรมต่อปีที่แตกต่างกันว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ จึงใช้เปรียบเทียบเป็นรายคู่ โดยวิธีของ Duncan ดังปรากฏในตารางที่ 22

ตารางที่ 22 แสดงผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Duncan เกี่ยวกับระดับความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านสถานที่แสดงธรรม ด้านโอกาสในการแสดงธรรมและโดยรวมทุกด้านจำแนกตามความถี่การฟังธรรมต่อปี

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ด้านสถานที่แสดงธรรม		
ความถี่ในการฟังธรรมต่อปี	กลุ่มย่อยของค่า alpha ที่ .05	
	$\bar{x}$ กลุ่ม 1	$\bar{x}$ กลุ่ม 2
1 – 6 ครั้ง	1.95	-
13 – 45 ครั้ง	1.98	-
7 – 12 ครั้ง	1.98	-
46 – 365 ครั้ง	-	2.15

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ด้านโอกาสในการแสดงธรรม		
ความถี่ในการฟังธรรมต่อปี	กลุ่มย่อยของค่า alpha ที่ .05	
	$\bar{x}$ กลุ่ม 1	$\bar{x}$ กลุ่ม 2
1 – 6 ครั้ง	2.26	-
7 – 12 ครั้ง	2.30	-
13 – 45 ครั้ง	2.31	-
46 – 365 ครั้ง	-	2.49

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์โดยรวมในทุกด้าน			
ความถี่ในการฟังธรรมต่อปี	กลุ่มย่อยของค่า alpha ที่ .05		
	$\bar{x}$ กลุ่ม 1	$\bar{x}$ กลุ่ม 2	$\bar{x}$ กลุ่ม 3
1 – 6 ครั้ง	1.99	-	-
7 – 12 ครั้ง	2.00	2.00	-
13 – 45 ครั้ง	-	2.09	2.09
46 – 365 ครั้ง	-	-	2.10

มหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดวิทยาศาสตร์

จากตารางที่ 22 ปรากฏว่า ในด้านสถานที่แสดงธรรม ประชาชนกลุ่มที่มีความถี่การฟังธรรมต่อปี 1 – 6 ครั้ง ($\bar{x}$ = 1.95) ,13 – 45 ครั้ง ($\bar{x}$ = 1.98) และ 7 – 12 ครั้ง ($\bar{x}$ = 1.98) มีความต้องการด้านสถานที่แสดงธรรมแตกต่างจากประชาชน มีความถี่การฟังธรรมต่อปี 46 – 365 ครั้ง ($\bar{x}$ = 2.15) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ส่วนในด้านโอกาสในการแสดงธรรม ประชาชนกลุ่มที่มีความถี่การฟังธรรมต่อปี 1 – 6 ครั้ง ($\bar{x}$ = 2.26) , 7 – 12 ครั้ง ($\bar{x}$ = 2.30) และ 13 – 45 ครั้ง

($\bar{x}$ = 2.31) มีความต้องการด้านโอกาสในการแสดงธรรมแตกต่างจากประชาชน ทีมีความถี่การฟังธรรมต่อปี 46 – 365 ครั้ง ($\bar{x}$ = 2.49) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาโดยรวมทุกด้านแล้วปรากฏว่า ประชาชนกลุ่มที่มีความถี่การฟังธรรมต่อปี 1 – 6 ครั้ง ($\bar{x}$ = 1.99) มีความต้องการโดยรวมแตกต่างจากประชาชนกลุ่มที่มีความถี่การฟังธรรมต่อปี 13 – 45 ครั้ง ($\bar{x}$ = 2.09) และ 46 – 365 ครั้ง ($\bar{x}$ = 2.10) และประชาชนที่มีความถี่การฟังธรรม 7 – 12 ครั้ง ($\bar{x}$ = 2.00) โดยรวมมีความแตกต่างจากประชาชนกลุ่มที่มีความถี่การฟังธรรมต่อปี 46 - 365 ครั้ง ($\bar{x}$ = 2.10) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

ตารางที่ 23 การวิเคราะห์ความแปรปรวน ของความต้องการของประชาชนที่มีความถี่ต่อการไปวัดที่แตกต่างกัน ด้วย One – Way ANOVA

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านพระธรรมกถึก				
ระหว่างกลุ่ม	.338	3	.113	.894
ภายในกลุ่ม	22.070	175	.126	
รวม	22.408	178		
ความต้องการของประชาชนด้านเนื้อหาธรรมะ				
ระหว่างกลุ่ม	.917	3	.306	2.020
ภายในกลุ่ม	26.642	176	.151	
รวม	27.559	179		
ความต้องการของประชาชนด้านสถานที่แสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.584	3	.195	1.807
ภายในกลุ่ม	18.733	174	.108	
รวม	19.317	177		
ความต้องการของประชาชนด้านวิธีการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.029	3	.009	.075
ภายในกลุ่ม	22.958	174	.132	
รวม	22.987	177		
ความต้องการของประชาชนด้านโอกาสในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.358	3	.119	.945
ภายในกลุ่ม	22.106	175	.126	
รวม	22.464	178		

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ตารางที่ 23 (ต่อ)

แหล่งของความแปรปรวน	S.S.	df	M.S.	F
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมที่วัด				
ระหว่างกลุ่ม	.418	3	.139	1.014
ภายในกลุ่ม	24.046	175	.137	
รวม	24.464	178		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางวิทยุ				
ระหว่างกลุ่ม	.906	3	.302	1.745
ภายในกลุ่ม	30.457	176	.173	
รวม	31.362	179		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์				
ระหว่างกลุ่ม	.613	3	.204	.703
ภายในกลุ่ม	51.224	176	.291	
รวม	51.837	179		
ความต้องการของประชาชนด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าว				
ระหว่างกลุ่ม	.797	3	.266	1.506
ภายในกลุ่ม	30.879	175	.176	
รวม	31.676	178		
ความต้องการของประชาชนด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.406	3	.135	1.608
ภายในกลุ่ม	14.794	176	.084	
รวม	15.200	179		
ความต้องการของประชาชนด้านรูปแบบในการแสดงธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	.399	3	.132	1.608
ภายในกลุ่ม	28.467	176	.162	
รวม	28.866	179		
ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์โดยรวม				
ระหว่างกลุ่ม	.241	3	.080	1.683
ภายในกลุ่ม	8.009	168	.047	
รวม	8.250	171		

* p < .05 ** p < .01

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 23 แสดงให้เห็นว่าผลการทดสอบ One – way ANOVA พบว่า ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกด้าน โดยภาพรวมก็ไม่มีความแตกต่างกัน หมายความว่า ผู้ที่มีความถี่การไปวัดต่อปีที่แตกต่างกัน มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สนทนากลุ่ม

การวิจัยครั้งนี้ ได้จัดการสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ครั้งละ 10 คน โดยได้จัดสนทนากลุ่ม ณ วัดกระโจมทอง ในวันเสาร์ที่ 4 ตุลาคม 2545 และวัดโคนอน ในวันอาทิตย์ที่ 13 ตุลาคม 2545 ซึ่งการสนทนากลุ่มเริ่มเวลาประมาณ 13.00 น. – 16.00 น. มีคุณเสริมศักดิ์ อ่อนคง เป็นผู้ช่วยบันทึกการสนทนากลุ่ม ซึ่งบรรยากาศของการสนทนากลุ่มเป็นไปด้วยความเป็นกันเองและวิพากวิจารณ์ไปตามความเห็นของแต่ละคน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน ซึ่งจากการสนทนากลุ่ม สามารถนำเสนอโดยแบ่งเป็น 2 ตอนคือ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม และความต้องการของผู้เข้าสนทนากลุ่มต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการสนทนากลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสนทนากลุ่มแบ่งเป็นเพศหญิง 10 คน 50% และเป็นเพศชาย 10 คน 50 % มีอายุอยู่ระหว่าง 20 – 70 ปี โดยมีอายุ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้ดังนี้ อายุระหว่าง 20 – 29 จำนวน 6 คน 30 % อายุระหว่าง 30-37 จำนวน 3 คน 15% อายุระหว่าง 38-48 คน 25% อายุระหว่าง 49-75 จำนวน 7 คน 35% กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสนทนากลุ่มครั้งนี้ มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่าประถมศึกษาจำนวน 8 คน 40% ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 5 คน 25% ระดับปริญญาจำนวน 6 คน 30% ส่วนใหญ่มีอาชีพประกอบธุรกิจและรับจ้าง โดยประกอบอาชีพธุรกิจจำนวน 7 คน 35% และประกอบอาชีพรับจ้าง 7 คน 35% ประกอบอาชีพรับราชการ 3 คน 15 % ไม่ประกอบอาชีพ 2 คน 10% ประกอบอาชีพเกษตรกรรม 1 คน 5% มีรายได้อยู่ระหว่าง 500 -5,000 บาท 6 คน 30% รายได้ระหว่าง 5,001 – 7,500 บาท จำนวน 2 คน 10% รายได้ระหว่าง 7,501 – 10,038 บาท จำนวน 5 คน 25% และรายได้ ระหว่าง 10,039 – 60,000 บาท จำนวน 3 คน 15 % อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลจำนวน 9 คน 45% และกลุ่มตัวอย่างที่อยู่นอกเขตเทศบาลจำนวน 11 คน 55% มีสภาพของการมาวัด 0 - 6 ครั้งต่อปี จำนวน 2 คน 10 % มาวัด 7 – 12 ครั้งต่อปี จำนวน 9 คน 45% มาวัด 13 - 48 ครั้งต่อปี จำนวน 8 คน 40% มาวัด 49 – 365 ครั้งต่อปี

จำนวน 1 คน 5% ฟังธรรม 1-6 ครั้งต่อปี จำนวน 2 คน 10% ฟังธรรม 7 – 12 ครั้งต่อปี จำนวน 9 คน 45% ฟังธรรม 13 – 45 ครั้งต่อปี จำนวน 8 คน 40 % ฟังธรรม 46 – 365 ครั้งต่อปี จำนวน 1 คน 5%

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสนทนากลุ่มจำแนกตามรายด้าน

1. ด้านพระธรรมกถึก

จากการจัดสนทนากลุ่ม 2 วัด คือวัดกระโจมทองและวัดโคนอน พบว่าส่วนใหญ่ประชาชนต้องการพระธรรมกถึกหรือนักเทศน์ผู้ที่มีความสำรวมไม่ประพฤติผิดตามพระธรรมวินัย และมีน้ำเสียงชัดเจน ความรู้ควรมีบ้างจึงจะสามารถเทศน์สอนผู้อื่นได้ นอกจากนี้ประชาชนได้แสดงความต้องการต่างๆ ตามความต้องการของแต่ละคน เช่นควรมีประสบการณ์ในการปฏิบัติ มีความรู้ดี เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มไม่ต้องการพระธรรมกถึกที่ไม่สำรวมบุคลิกหลุกหลิก ไม่รู้สภาวะของความเป็นสมณะไม่ประพฤติตามพระธรรมวินัย นอกจากนี้ยังได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับพระธรรมกถึกที่ไม่ต้องการเช่น พูดจาหยาบคาย เช่นชอบพูดมึง กู ชี้ชัดถึงตัวบุคคล พูดกระทบผู้อื่น สอนในหัวข้อธรรมะที่ตนยังไม่เข้าใจ ชอบวางอำนาจ ชอบอวดรู้ ท่าทางนักเลง ชอบเล่าเรื่องส่วนตัว พูดเห็นแก่ได้ เห็นแก่กิน ใช้ศาสนาเป็นเครื่องแสวงหาประโยชน์ใส่ตน ชักชวนให้ทำบุญด้วยปัจจัยมากกว่าสอนธรรมะ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

2. ด้านเนื้อหาธรรมะ

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสมาธิภาวนาและหัวข้อธรรมะที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้แสดงความคิดเห็นตามความต้องการของแต่ละคนในด้านเนื้อหาธรรมะของแต่ละคนเช่น เนื้อหาเกี่ยวกับ นรกสวรรค์ บาปบุญคุณโทษ ศีล ทาน นิพพาน การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เรื่องเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ เช่นคิริมานนทสูตรนิทานและชาดกต่างๆ เป็นต้น สำหรับสิ่งที่ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์นำมาแสดงธรรมได้แก่เรื่องไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง เช่นเรื่องเกี่ยวกับสีกา หรือเรื่องทะลึ่ง และเรื่องที่ไม่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า เศรษฐกิจ หรืออาชีพ เพราะผู้ร่วมสนทนากลุ่มคิดว่าพระสงฆ์ไม่มีความรู้ที่ดีพอเกี่ยวกับอาชีพ ไม่ควรแสดงธรรมเกี่ยวกับเรื่องการเมืองเพราะพระสงฆ์ไม่ควรเข้าไปยุ่งกับการเมือง และไม่ควรสอนให้คนหลงเชื่อในสิ่งที่ผิดๆ เช่นเรื่องภูตผี วิญญาณ เพราะทำให้คนรุ่นใหม่ต่อต้านได้

3. ด้านสถานที่แสดงธรรม

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ประชาชนมีความต้องการเกี่ยวกับสถานที่ที่จะแสดงธรรม โดยส่วนใหญ่ ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่ศาลาการเปรียญ เพราะเห็นว่าเป็นสถานที่สงบ สามารถจุคนได้มาก ลมถ่ายเทสะดวก ไม่พลุกพล่านด้วยผู้คน รองลงมาคือ พระอุโบสถ โรงเรียน ในสถานกักกัน สลัม ชุมชน ห้องประชุมใหญ่ นอกจากนี้ยังต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในสถานที่ที่อากาศถ่ายเทได้ดี เช่นใต้ต้นไม้ จะทำให้รู้สึกสบายใจและร่มเย็น ทางสื่อเช่นวิทยุ โทรทัศน์ก็จะดี เพราะฆราวาสไม่ค่อยมีเวลาไปฟังธรรมะที่วัด สำหรับสถานที่ที่ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์ใช้แสดงธรรมได้แก่ ลานที่พักผ่อน ในบ้าน ที่ทำงาน ศาลาริมทาง สวนสาธารณะ ห้างสรรพสินค้า สวนสนุก สถานเริงรมย์ ผับ เพราะเห็นว่าสถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่ที่มีคนพลุกพล่านผู้คนสัญจรไปมา ไม่เหมาะต่อการแสดงธรรม

4. ด้านวิธีการแสดงธรรม

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยยกตัวอย่างเหตุการณ์ปัจจุบันประกอบการแสดงธรรม เพราะผู้ฟังสามารถเข้าใจและเห็นจริงได้ รองลงมาได้แก่การเล่านิทาน มุขตลก ใช้บทกลอน เพราะทำให้ไม่เครียดและง่วงนอน ส่วนการใช้วีดีโอ เทป หรือดนตรีประกอบการแสดงธรรมประชาชนไม่ค่อยเห็นด้วยเนื่องจากทำให้การแสดงธรรมไม่น่าเชื่อถือ สำหรับวิธีการแสดงธรรมที่ประชาชนไม่ต้องการได้แก่ การใช้เสียงดนตรี วีดีโอ หรือสิ่งทันสมัยมาใช้ประกอบการแสดงธรรม เพราะจะทำให้ดูไม่น่าเชื่อถือ น่าศรัทธา

5. ด้านโอกาสในการแสดงธรรม

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในวันสำคัญทางศาสนา และวันธัมมสวนะ เพราะเป็นวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนา รองลงมาได้แก่งานทำบุญต่างๆ เช่นงานทำบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ทำบุญกระดูก ทำบุญครบร้อยวัน เป็นต้น เพื่อการรำลึกและแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สำหรับโอกาสในการแสดงธรรมที่ประชาชนไม่ต้องการ จากการสนทนากลุ่ม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้พระสงฆ์ แสดงธรรมในงานรื่นเริงต่างๆ เช่นงานวันเกิด งานแต่งงาน วันสงกรานต์ วันปีใหม่ วันตรุษจีน วันคริสมาสต์ วันวาเลนไทม์ เป็นต้น เนื่องจากเป็นงานรื่นเริง ประชาชนมักจะสนุกสนานและนำสุราอาหารมาดื่มกินกันทำให้บรรยากาศไม่เหมาะกับการที่พระสงฆ์จะแสดงธรรมซึ่งหากแสดงธรรมจะทำให้งานไม่สนุก

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

6. ด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม

6.1 จากการสนทนากลุ่มพบว่า ช่วงเวลาที่ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมดังนี้

6.1.1 ที่วัด โดยส่วนใหญ่ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่วัดในช่วงเวลาเช้าประมาณ 8.00 น. – 9.00 น. และบ่าย เวลาประมาณ 13.00-14.00 น. เพราะสะดวก ไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับการตระเตรียมอาหาร ที่จะถวายพระ

6.1.2 ทางสื่อวิทยุ โดยส่วนใหญ่ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางสื่อวิทยุเวลา ตอนค่ำ คือเวลาประมาณ 18.00 – 19.00 น. และรองลงมาคือเวลาตอนใกล้สว่างและตอนเช้าก่อนไปทำงาน

6.1.3 ทางสื่อโทรทัศน์ โดยส่วนใหญ่ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางโทรทัศน์ในช่วงเช้าก่อนไปทำงานและช่วงค่ำหลังจากเลิกงาน

6.1.4 ทางหอกระจายข่าว ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางหอกระจายข่าวเวลาช่วงเช้า ก่อนไปทำงาน เริ่มตั้งแต่ตอนใกล้รุ่งจนถึงเวลา 7.00 น. รองลงมาคือตอนเย็นหลังเลิกงาน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

6.2 สำหรับช่วงเวลาที่ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมคือ

6.2.1 ที่วัด ส่วนใหญ่ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่วัดตอนเย็นและตอนค่ำ

6.2.2 ทางสื่อวิทยุ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในช่วงเวลาเที่ยงและตอนบ่าย

6.2.3 ทางสื่อโทรทัศน์ ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในเวลาช่วงเที่ยง บ่ายและตอนเย็นเพราะต้องทำงานไม่มีเวลาว่างที่จะฟังธรรมะ

6.2.4 ทางหอกระจายข่าว ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางหอกระจายข่าวเวลา ตอนเที่ยง บ่าย ค่ำและดึก

7. ด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม

ในด้านระยะเวลาของการแสดงธรรม จากการสนทนากลุ่มพบว่า ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม โดยใช้ระยะเวลาอยู่ในช่วง 20 – 60 นาที และเมื่อ สำรวจเสียงส่วนใหญ่พบว่าต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยใช้ระยะเวลาประมาณ 30 นาที เพราะคิดว่าเหมาะสมที่สุด

เพราะถ้านานกว่านี้จะทำให้น่าเบื่อและถ้าน้อยกว่านี้จะทำให้ไม่ได้สาระเท่าที่ควร ฉะนั้นการแสดงธรรมโดยใช้เวลา 30 นาทีจึงน่าจะเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมที่สุด

สำหรับระยะเวลาที่ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมคือระยะเวลาที่ต่ำกว่า 20 นาที และเกิน 1 ชั่วโมงขึ้นไป เพราะประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า ต่ำกว่า 20 นาที เป็นระยะเวลาที่น้อยเกินไปไม่ได้สาระ และมากกว่า 60 นาทีจะทำให้ง่วงนอน สมองไม่รับรู้ และทำให้น่าเบื่อ

8. ด้านรูปแบบของการแสดงธรรม

ในด้านรูปแบบของการแสดงธรรม จากการสนทนากลุ่ม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ชอบให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยใช้รูปแบบของการแสดงธรรมแบบเดิมคือ การแสดงธรรมแบบธรรมาสน์เดียว และรองลงมาคือการแสดงธรรมโดยใช้ 2 หรือ 3 ธรรมาสน์ โดยประชาชนเห็นว่าการแสดงธรรมแบบเดิม มีความเรียบร้อยน่าเลื่อมใสดีอยู่แล้ว แต่ควรให้ประชาชนสามารถถามปัญหาที่ไม่เข้าใจได้ด้วย จะทำให้ประชาชนได้เข้าใจในเนื้อหาธรรมะมากยิ่งขึ้น ส่วนการแสดงธรรมด้วยวิธีการบรรยายและอภิปรายประชาชนส่วนน้อยเท่านั้นที่ต้องการให้พระสงฆ์นำไปใช้แสดงธรรม ซึ่งผู้ที่เห็นว่าการแสดงธรรมด้วยการบรรยายหรืออภิปรายสามารถยอมรับได้เนื่องจากเห็นว่า สิ่งสำคัญอยู่ที่เนื้อหาธรรมะ ไม่ควรยึดติดรูปแบบ จะแสดงธรรมอย่างไหนวิธีไหนที่สำคัญควรสื่อให้ประชาชนได้เข้าใจจะดีกว่า

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

สำหรับรูปแบบที่ประชาชนยังไม่ต้องการที่จะให้พระสงฆ์แสดงธรรมได้แก่การยืนแสดงธรรม การบรรยาย โดยเห็นว่าการยืนบรรยายเป็นรูปแบบที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณสารูปไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์" เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านต่างๆ คือ ด้านพระธรรมกถึก เนื้อหาธรรมะ สถานที่แสดงธรรม วิธีการแสดงธรรม โอกาสในการแสดงธรรม ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาในการแสดงธรรม และรูปแบบในการแสดงธรรม ทั้งต่อหน้าพระสงฆ์ และทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ หอกระจายข่าว ในรูปแบบต่างๆ คือ เทศน์ บรรยาย อภิปราย และปาฐกถา ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่จังหวัดนนทบุรีเป็นเขตพื้นที่สำหรับทำวิจัย โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ด้วยกันคือ กลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สนทนากลุ่ม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ จะสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามขั้นตอนคือ สุ่มวัดโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อำเภอละ 2 วัด เป็นวัดในเมือง 1 วัด และวัดนอกเมือง 1 วัด ในจังหวัดนนทบุรี มี 6 อำเภอ จึงได้วัดที่จะสุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 วัด เมื่อสุ่มวัดแล้วจึงสุ่มประชาชนที่อยู่ใกล้วัด โดยสุ่มวัดละ 15 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์จำนวน 180 คน สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้กำหนดเอาวัดในเขตอำเภอบางกรวย จำนวน 2 วัด เป็นวัดในเขตเทศบาล 1 วัด และวัดนอกเขตเทศบาล 1 วัด โดยสุ่มวัดละ 10 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน ฉะนั้นในการวิจัยครั้งนี้รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 200 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์และประเด็นสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองพร้อมผู้ช่วยสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิเคราะห์หาค่าความถี่และค่าร้อยละ ข้อมูลความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง นำมาหาค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบความแตกต่างเกี่ยวกับความต้องการของกลุ่มตัวอย่างใช้ t - test Independent และ F - test) การนำเสนอข้อมูลจากการวิเคราะห์ เสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง " ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์" สามารถสรุปผลการวิจัยได้ เป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

การทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 180 คน และข้อมูลจากการสนทนากลุ่มจำนวน 20 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 200 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ด้านอายุ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี และ อายุระหว่าง 49 – 75 ปี ด้านการศึกษา ส่วนใหญ่จบปริญญาตรี รองลงมาจบมัธยมศึกษา ด้านอาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง รองลงมาประกอบอาชีพธุรกิจ ด้านที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่อยู่นอกเขตเทศบาล ด้านรายได้ส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 500 – 7,500 บาท รองลงมามีรายได้ 10,039 – 60,000 ด้านสภาพการมาวัด ส่วนใหญ่มาวัดอยู่ระหว่าง 13 – 48 ครั้งต่อปี รองลงมามาวัดระหว่าง 0 – 6 ครั้งต่อปี ด้านสภาพการฟังธรรม ส่วนใหญ่ฟังธรรมอยู่ระหว่าง 1 – 6 ครั้งต่อปี รองลงมาฟังธรรมระหว่าง 13 – 45 ครั้งต่อปี

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตอนที่ 2 ความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านต่างๆ ทั้ง 8 ด้าน คือ

1. ด้านพระธรรมกถึก

จากการสัมภาษณ์พบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและมีบุคลิกที่น่าเลื่อมใสอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 2.83 และ 2.53) และให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องตำแหน่ง ยศศักดิ์และชื่อเสียงทางสังคมในระดับที่น้อย ส่วนในประเด็นอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยรวมประชาชนมีความต้องการในระดับปานกลาง

สำหรับการสนทนากลุ่ม พบว่าส่วนใหญ่ประชาชนต้องการพระธรรมกถึกผู้ที่มีความสำรวมไม่ประพฤติผิดตามพระธรรมวินัยและมีน้ำเสียงชัดเจน ความรู้ควรมีบ้างจึงจะสามารถเทศน์สอนผู้อื่นได้ ประชาชนไม่ต้องการพระธรรมกถึกที่ไม่สำรวม กิริยาหลุกหลิก พูดจาหยาบคายเช่นมึง กู เป็นต้น

2. ด้านเนื้อหาธรรมะ

จากการสัมภาษณ์ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม โดยมีเนื้อหาธรรมะที่ทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน มากที่สุด ($\bar{x}$ = 2.69) ส่วนเนื้อหาเรื่องอื่นๆ เช่นเนื้อหาธรรมะที่ช่วยให้ครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เกี่ยวกับโทษของอบายมุข

เรื่องกรรม ศีล ทาน นรกสวรรค์ การเจริญสติ และการละกิเลส อยู่ในระดับมากเช่นกัน เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

สำหรับการสนทนากลุ่มพบว่า ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมเกี่ยวกับสมาธิภาวนาและหัวข้อธรรมะที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ สิ่งที่ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์นำมาแสดงธรรม ได้แก่เรื่องไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง เช่นเรื่องเกี่ยวกับสีกา หรือเรื่องทะลึ่ง และเรื่องที่ไม่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า

3. ด้านสถานที่แสดงธรรม

จากการสัมภาษณ์พบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่ศาลาการเปรียญอยู่ในระดับที่มาก ($\bar{x}$ = 2.54) ส่วนความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่บ้านและที่ทำงานอยู่ในระดับที่น้อย เมื่อพิจารณาโดยรวมประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง

สำหรับการสนทนากลุ่มพบว่า ประชาชนมีความต้องการเกี่ยวกับสถานที่ที่จะแสดงธรรม โดยส่วนใหญ่ประชาชน ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่ศาลาการเปรียญ เพราะเห็นว่าเป็นสถานที่สงบ สามารถจุคนได้มาก ลมถ่ายเทสะดวก ไม่พลุกพล่านด้วยผู้คน รองลงมาคือ พระอุโบสถ โรงเรียน ในสถานกักกัน สลัม ชุมชน สำหรับสถานที่ที่ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์ใช้แสดงธรรมได้แก่ ลานที่พักผ่อน ในบ้าน ที่ทำงาน ศาลาริมทาง สวนสาธารณะ ห้างสรรพสินค้า สวนสนุก สถานเริงรมย์ ผับ เพราะเห็นว่าสถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่ที่มีคนพลุกพล่านผู้คนสัญจรไปมา ไม่เหมาะต่อการแสดงธรรม

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

4. ด้านวิธีการแสดงธรรม

จากการสัมภาษณ์พบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมด้วยวิธียกตัวอย่างเรื่องราวปัจจุบันในระดับมาก ($\bar{x}$ = 2.66) และแสดงโดยการเล่านิทานหรือชาดกต่างๆ ประกอบอยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{x}$ = 2.42) ส่วนการใช้เสียงดนตรีประกอบการแสดงธรรมนั้นประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับที่น้อย ($\bar{x}$ = 1.42) เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยยกตัวอย่างเหตุการณ์ปัจจุบันประกอบการแสดงธรรม เพราะผู้ฟังสามารถเข้าใจและเห็นจริงได้ รองลงมาได้แก่การเล่านิทาน มุขตลก ใช้บทกลอน เพราะทำให้ไม่เครียดและง่วงนอน สำหรับวิธีการแสดงธรรมที่ประชาชนไม่ต้องการได้แก่ การใช้เสียงดนตรี วีดีโอ หรือสิ่งทันสมัยมาใช้ประกอบการแสดงธรรม เพราะจะทำให้ดูไม่น่าเชื่อถือ น่าศรัทธา

5. ด้านโอกาสในการแสดงธรรม

จากการสัมภาษณ์พบว่า ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในงานแต่งงาน อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 1.58) ส่วนในวันมาฆบูชา เข้าพรรษา อาสาฬหบูชา ออกพรรษา ตักบาตรเทโว ขึ้นปีใหม่ วันสาร์ทไทย วันสงกรานต์ งานบวช และงานบำเพ็ญกุศลศพ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยรวม ประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง

สำหรับการสนทนากลุ่มพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในวันสำคัญทางศาสนา และวันธัมมัสสวนะ เพราะเป็นวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนา รองลงมาได้แก่ งานทำบุญต่างๆ เช่นงานทำบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ทำบุญกระดูก ทำบุญครบร้อยวัน เป็นต้น สำหรับโอกาสในการแสดงธรรมที่ประชาชนไม่ต้องการจากการสนทนากลุ่ม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้พระสงฆ์ แสดงธรรมในงานรื่นเริงต่างๆ เนื่องจากงานรื่นเริงประชาชนมักจะสนุกสนานและนำสุราอาหารมาดื่มกินกันทำให้บรรยากาศไม่เหมาะกับการที่พระสงฆ์จะแสดงธรรม

6. ด้านเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม

ที่วัด จากการสัมภาษณ์พบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในช่วงเวลาหลังจากที่พระฉันเช้าเสร็จอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 2.47) ส่วนในเวลาช่วงตอนค่ำนั้นประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 1.55) เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลางสำหรับการสนทนากลุ่มพบว่า ช่วงเวลาที่ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมคือ ช่วงเวลาเช้าประมาณ 8.00 น. – 9.00 น. และบ่าย เวลาประมาณ 13.00-14.00 น. เพราะสะดวกไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับการตระเตรียมอาหาร ที่จะถวายพระ

วิทยุ ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยทางสื่อวิทยุในเวลาช่วงเช้าในระดับที่มาก ($\bar{x}$ = 2.55) และในช่วงตอนค่ำและตอนดึกนั้น มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยรวมประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการสนทนากลุ่ม พบว่า ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางสื่อวิทยุเวลา ตอนค่ำ คือเวลาประมาณ 18.00 – 19.00 น. และรองลงมาคือเวลาตอนใกล้สว่างและตอนเช้าก่อนไปทำงาน

โทรทัศน์ ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางสื่อโทรทัศน์ในเวลาช่วงเช้า อยู่ในระดับที่มาก ($\bar{x}$ = 2.41) ในช่วงเวลาตอนเที่ยง ตอนบ่าย และตอนดึก อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาโดยรวมประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการสนทนากลุ่มพบว่าส่วนใหญ่ประชาชนมีความต้องการให้พระแสดงธรรมทางโทรทัศน์ในช่วงเช้าก่อนไปทำงานและช่วงค่ำหลังจากเลิกงาน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

หอกระจายข่าว ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางหอกระจายข่าวในช่วงเวลาตอนเช้าอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 2.51) ส่วนในเวลาตอนเที่ยง ตอนบ่ายและตอนดึกนั้นประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับที่น้อย เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการสนทนากลุ่มพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ต้องการฟังพระสงฆ์แสดงธรรมทางหอกระจายข่าวเวลาช่วงเช้า ก่อนไปทำงาน ช่วงเวลาประมาณ 5.30 น. ถึงเวลา 7.00 น.

7. ด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม

จากการสัมภาษณ์พบว่าส่วนใหญ่ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยใช้เวลาประมาณ 20 – 30 นาที ($\bar{x}$ = 2.32) และประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยใช้เวลาในการแสดงแต่ละครั้งประมาณ 1 ชั่วโมงขึ้นไป อยู่ในระดับที่น้อย ($\bar{x}$ = 1.33) เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง จากการสนทนากลุ่มพบว่า ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม โดยใช้ระยะเวลาอยู่ในช่วง 20 – 60 นาที และเมื่อสำรวจเสียงส่วนใหญ่พบว่าต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยใช้ระยะเวลาประมาณ 30 นาที เพราะคิดว่าเหมาะสมที่สุดเพราะถ้านานกว่านี้จะทำให้น่าเบื่อและถ้าน้อยกว่านี้จะทำให้ไม่ได้สาระเท่าที่ควร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

8. ด้านรูปแบบในการแสดงธรรม

ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมแบบธรรมาสน์เดียว อยู่ในระดับที่มาก ($\bar{x}$ = 2.63) ส่วนความต้องการในรูปแบบวิธีปาฐกถาธรรม อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 1.63) เมื่อพิจารณาโดยรวมประชาชนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการสนทนากลุ่มพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ชอบให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยใช้รูปแบบของการแสดงธรรมแบบเดิมคือการแสดงธรรมาสน์เดียว และรองลงมาคือการแสดงธรรมโดยใช้ 2 หรือ 3 ธรรมาสน์ โดยประชาชนเห็นว่าการแสดงธรรมแบบเดิม มีความเรียบร้อยน่าเลื่อมใสดีอยู่แล้ว แต่ควรให้ประชาชนสามารถถามปัญหาที่ไม่เข้าใจได้ด้วย จะทำให้ประชาชนได้เข้าใจในเนื้อหาธรรมะมากยิ่งขึ้น สำหรับรูปแบบที่ประชาชนยังไม่ต้องการที่จะให้ประสงฆ์แสดงธรรมได้แก่การยืนแสดงธรรม การบรรยาย โดยเห็นว่าการยืนบรรยายเป็นรูปแบบที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณสารูป ไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์

จำแนกตามตัวแปรอิสระ คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย สภาพการมาวัด และสภาพการฟังธรรม

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของประชาชนระหว่างเพศชายและเพศหญิง พบว่า ในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางวิทยุ และด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าว

ประชาชนเพศชายและหญิงมีความต้องการที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในด้านอื่นไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาโดยรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลและประชาชนที่อยู่นอกเขตเทศบาล พบว่า ในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าว มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในด้านอื่นไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาโดยรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในด้านอายุพบว่า ผู้ที่มีอายุต่างกัน มีความต้องการในด้านเนื้อหาธรรมะและด้านโอกาสในการแสดงธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่ามีความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาโดยรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง ของประชาชนที่มีการศึกษาแตกต่างกันพบว่า มีความแตกต่างกันในด้านโอกาสในการแสดงธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาโดยรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน พบว่า มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านต่างๆ ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาโดยรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน พบว่า มีความต้องการในด้านรูปแบบในการแสดงธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาโดยรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของประชาชนที่มีความถี่ในการฟังธรรม พบว่า มีความต้องการในด้านสถานที่แสดงธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความต้องการในด้านโอกาสในการแสดงธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาโดยรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของประชาชนที่มีความถี่ในการมาวัด พบว่า มีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในทุกด้านไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาโดยรวมก็ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถนำไปสู่การอภิปรายผลในด้านต่างๆ ตามความต้องการของประชาชน คือ ด้านพระธรรมกถึก เนื้อหาที่พระสงฆ์แสดงธรรม สถานที่แสดงธรรม วิธีการแสดงธรรม โอกาสในการแสดงธรรม เวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาในการแสดงธรรม รูปแบบในการแสดงธรรม ดังมีรายละเอียดดังนี้

ด้านพระธรรมกถึก

จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความต้องการพระสงฆ์ผู้แสดงธรรมที่มีความสำรวม มีบุคลิกที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ดำรงตนอยู่ในกรอบของพระธรรมะวินัยเป็นอย่างดี ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มด้วยกัน คือการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม มีความต้องการสอดคล้องกันคือ ต้องการพระสงฆ์ที่มีความสำรวม ส่วนความรู้ พรรษา หรือประเด็นอื่นๆ เป็นส่วนประกอบ ซึ่งสอดคล้องกับ ระเบียบปฏิบัติขณะนั่งบนธรรมาสน์ขององค์การเผยแผ่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ที่กล่าวไว้ว่า กิริยาอาการที่จะขึ้นธรรมาสน์ นิยมใช้กิริยานั่งคุกเข่าลงก่อนแล้วหมุนตัวกลับนั่งเตรียมตัวให้เรียบร้อยโดยเร็ว อย่างทำขยุกขยิก หยิบโน่นฉวยนี่ดูเป็นหลุกหลิกไป พยามนั่งสงบนิ่งให้มากที่สุด นิยมทอดสายตาต่ำ อย่าเหลือบดูโน่น ดูนี่อันเป็นกิริยาที่ขาดความสำรวม (สมเด็จพระมหาธีราจารย์ 2543 :1)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

จากผลการวิจัยยังพบอีกว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมใช้ภาษาที่ฟังแล้วเข้าใจง่าย ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการสอนของหลวงพ่อชา ซึ่งวิธีการสอนของท่านมุ่งสอนตรงไปยังจิต เพื่อให้ผู้ฟัง รู้แจ้งเห็นจริง ด้วยภาษาที่ง่าย มีปริยัติน้อย เป็นคำสอนที่ประกอบด้วยอุปมาอุปมัย ที่จี้จุดได้ตรงใจ แม้คำสอนจะสั้นแต่ก็ประทับใจ (ทองพูล พานแก้ว 2541 : 20) และสอดคล้องกับทฤษฎีที่ กล่าวไว้ว่า การใช้ถ้อยคำภาษา มีความสำคัญในการพูดเป็นอันมาก การใช้ถ้อยคำได้ดีก็ต่อเมื่อผู้พูดรู้ถ้อยคำมากและรู้จักใช้ถ้อยคำเป็น ถ้อยคำที่ใช้พูดควรสั้น กะทัดรัด เข้าใจง่าย มีน้ำเสียงหนักและมีเสียงรุกเร้าให้เกิดอารมณ์ (นันทา ขุนภักดี 2528 :13)

ด้านเนื้อหาธรรมะ

จากผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาธรรมะที่ประชาชนมีความต้องการมากที่สุดได้แก่ เนื้อหาธรรมะที่จะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการแสดงธรรมจะต้องทำให้ประชาชนเห็นประโยชน์ธรรมะที่จะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ให้ประชาชนมีความกล้าและสร้างกำลังใจให้ประชาชนเกิดความศรัทธาต่อหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า และเกิดกำลังใจต่อการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ โกศล เพ็ชรวงษ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาตน : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตร “เตรียมผู้บริหารการศึกษา” ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา วัดไร่ขิงกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ผู้เข้า

อบรมจากสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กรมอาชีวศึกษา, และกรมสามัญศึกษา ทั้ง 3 กลุ่มเป้าหมาย มีความเชื่อและศรัทธาที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนนี้ โดยเน้นประโยชน์ในปัจจุบัน เพื่อทำให้การปฏิบัติงานในหน้าที่มีประสิทธิภาพ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข (โกศล เพชรวงษ์ 2543 : บทคัดย่อ) ดังนั้นพระสงฆ์ผู้แสดงธรรมจะต้องแสดงเนื้อหาธรรมะที่ประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (พระธรรมปิฎก 2540 ก : 81) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุบิน สิงห์ทอง ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมของผู้ฟังรายการธรรมะจากสถานีวิทยุกองพลทหารม้าที่ 2 รายการเสียงธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งพบว่าผู้ฟังรายการเสียงธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฟังธรรมะเพื่อนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาชีวิตมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.3 รองลงมาฟังธรรมะเพื่อพัฒนาจิตใจ ร้อยละ 36.1 (สุบิน วชิรปญฺโญ (สิงห์ทอง) 2542 : 99) และจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า อายุต่างกัน มีความต้องการในด้านเนื้อหาธรรมะแตกต่างกัน ซึ่งหมายความว่า คนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความต้องการฟังเรื่องราวที่พระสงฆ์แสดงธรรมแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ การวิเคราะห์ผู้ฟังเพื่อเลือกเนื้อหาให้เหมาะกับการที่พระสงฆ์แสดงธรรม โดยได้แบ่งวัยของคนไทย ออกเป็น 4 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 อายุ 30 ลงมา ช่วงที่ 2 อายุระหว่าง 30 - 50 ช่วงที่ 3 อายุระหว่าง 50 - 70 และช่วงที่ 4 อายุ 70 ปีขึ้นไป และได้แบ่งเนื้อหาที่จะพูดในแต่ละวัยไว้ว่า อายุช่วงที่ 1 ควรพูดเนื้อหาที่ทันสมัย อนาคตข้างหน้า ความสวยงาม เน้นอารมณ์มากกว่าเหตุผล อายุช่วงที่ 2 ควรพูดในเรื่องที่เกี่ยวกับการทำมาหากินการสร้างหลักฐาน ความเป็นปึกแผ่นของชีวิต อายุช่วงที่ 3 และ 4 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในชีวิตมาอย่างมาก การพูดก็ควรพิจารณาจากลักษณะของวัยนี้ด้วย (จิตรจำนงค์ สุภาพ 2528 : 139 -142)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ด้านสถานที่แสดงธรรม

จากผลการวิจัยพบว่า สถานที่ที่ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมมากที่สุด ได้แก่ศาลาการเปรียญ เนื่องจากเห็นว่า เป็นสถานที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้ดี และมีความสงบ เหมาะสำหรับการแสดงธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนยังมีความต้องการแบบเดิม คือต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่ศาลาการเปรียญ มากกว่าที่อื่นๆ ซึ่งปัจจุบันจะเห็นได้ว่ามีการแสดงธรรมในสถานที่ต่างๆ เช่นลานพักผ่อนของวัดบ้าง ซึ่งคงจะสามารถกระทำได้เป็นบางครั้ง ซึ่งต้องดูฝนฟ้าอากาศและดูความเหมาะสมของแต่ละวัดด้วย และสถานที่ที่ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมได้แก่ที่บ้านและที่ทำงาน เนื่องจากประชาชนเห็นว่าที่ทำงานและที่บ้านเป็นสถานที่ที่มีคนวุ่นวายไม่เหมาะที่จะให้พระสงฆ์แสดงธรรม นอกจากนี้จากการสนทนากลุ่มพบว่า ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในสถานที่ที่มีการดื่มของมึนเมา ตลอดจนสถานที่ที่มีอบายมุขต่างๆ เช่น บาร์ หรืองานต่างๆ ที่ประชาชนจัดขึ้นซึ่งเป็นงานรื่นเริงมีการดื่มสุราและของมึนเมาเป็นต้น ซึ่ง

แสดงให้เห็นว่าประชาชนที่มาฟังธรรมะไม่ชอบการมีเสียงรบกวนหรือมีคนพลุกพล่านไปมาในขณะฟังธรรมะ เพราะเป็นการรบกวนสมาธิของผู้ฟังด้วย ทำให้การฟังธรรมะไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการศึกษาผู้ใหญ่ที่กล่าวว่า สถานที่เรียนต้องมีแสงสว่างเพียงพอ การพูด การบรรยายของผู้สอนต้องชัดเจน (นิวัติ กลิ่นงาม 2524 : 96) และสอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยาและเทคนิคการสอนการศึกษาผู้ใหญ่ ในเรื่องเกี่ยวกับการจัดห้องเรียนที่ดีว่า ต้องมีแสงสว่างเพียงพอ สะอาดและมีระเบียบ นั่งได้สะดวก สามารถฟังคำพูดของผู้สอนได้ ปลอดเสียงรบกวน และสามารถจัดอุปกรณ์การสอนได้อย่างเหมาะสม (โมห้มมัด อับดุลกาเดร์ ม.ป.ป. : 29)

ด้านวิธีการแสดงธรรม

จากผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมด้วยวิธีการยกตัวอย่างเรื่องราวหรือเหตุการณ์ปัจจุบันมาประกอบการแสดงธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการสนทนากลุ่มที่ประชาชนได้แสดงความเห็นว่าการยกตัวอย่างเรื่องราวปัจจุบันจะทำให้สามารถเห็นจริงได้และเป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือมากกว่าการเล่านิทานหรือชาดกต่างๆ ส่วนสิ่งที่ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์นำมาแสดงธรรมได้แก่การใช้เสียงดนตรีประกอบการแสดงธรรมเพราะเห็นว่าจะทำให้การแสดงธรรมไม่น่าเชื่อถือ น่าศรัทธา ดังนั้นพระสงฆ์ผู้แสดงธรรมควรที่จะต้องนำเรื่องราวปัจจุบันมายกตัวอย่างในขณะแสดงธรรม แทนการเล่านิทาน และการเล่าชาดกต่างๆ แม้ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ก็ทรงแสดงธรรมโดยยกตัวอย่างเหตุการปัจจุบันเช่นเดียวกัน เช่นเมื่อมีเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งพระพุทธองค์ก็ทรงนำเหตุการนั้นมาเปรียบเทียบและแสดงให้เห็นประโยชน์และโทษของการกระทำหรือไม่กระทำเช่นนั้นและยกย่องตำหนิการกระทำเช่นนั้นไปด้วย ทำให้ผู้ฟังมองเห็นความเป็นจริงและเกิดกำลังใจที่จะน้อมนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของตน

ด้านโอกาสในการแสดงธรรม

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มพบว่า โอกาสที่ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม ได้แก่วันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันอาสาฬหบูชา วันออกพรรษา วันตักบาตรเทโว และงานบำเพ็ญกุศลศพ หรืองานที่เกี่ยวกับการทำบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว สำหรับโอกาสที่ประชาชนไม่ต้องการให้พระพระสงฆ์แสดงธรรมได้แก่ งานรื่นเริงต่างๆ เช่น งานวันเกิด งานแต่งงาน เป็นต้น เนื่องจากประชาชนเห็นว่างานวันเกิด งานแต่งงาน เป็นงานที่มีประชาชนพลุกพล่านและประชาชนมักนำสุราและของมึนเมาต่างๆ มาเสพ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

และจากการวิจัยครั้งนี้ยังพบอีกว่า ประชาชนที่มี อายุ ระดับการศึกษา และความถี่ของการฟังธรรมะต่อปีแตกต่างกันมีความต้องการในด้านโอกาสในการแสดงธรรมแตกต่างกัน ฉะนั้นในการที่พระสงฆ์จะแสดงธรรมในโอกาสต่างๆ จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของประชาชนผู้ฟังด้วย ซึ่งจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้ที่มีอายุระหว่าง 20-37 ปี มีความต้องการในด้านโอกาสในการแสดงธรรมแตกต่างจากคนที่มีอายุ 38 - 75 ปี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนที่มีอายุน้อยมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในโอกาสต่างๆ แตกต่างจากคนที่มีอายุมาก ดังนั้นในการแสดงธรรมพระสงฆ์จะต้องคำนึงถึงอายุของผู้ฟังด้วยเพื่อตอบสนองความต้องการของวัยนั้นๆ และเลือกเนื้อหาธรรมะตลอดจนการนำเสนอให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังด้วย ซึ่งบางโอกาสวัยรุ่นอยากให้พระสงฆ์แสดงธรรม บางโอกาสผู้สูงอายุอยากให้พระสงฆ์แสดงธรรมเป็นต้น

ด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม

จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมที่วัดในเวลาหลังจากที่พระฉันเช้าเสร็จแล้ว ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาประมาณ 8.00 น. ถึง 9.00 น. เนื่องจากเห็นว่าหลังจากพระฉันเช้าเป็นช่วงเวลาที่ว่างจากการทำกิจต่างๆ ไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับการจัดเตรียมอาหารที่จะถวายพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับพุทธกิจประจำวัน หรือกิจวัตรประจำวันของพระพุทธเจ้าในเวลาช่วงเช้าพระพุทธองค์จะทรงเสด็จออกบิณฑบาต เสวยแล้ว ทรงแสดงธรรมโปรดประชาชนในที่นั้นๆ และเสด็จกลับพระวิหาร (พระธรรมปิฎก 2540 ก : 28)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สื่อวิทยุ จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางสื่อวิทยุในเวลาช่วงเช้า และตอนค่ำ เนื่องจากเป็นช่วงที่ประชาชนว่างจากการทำงาน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุบิน วชิรปญฺโญ (สิงห์ทอง) (2542 :100 – 101) ได้ศึกษาพฤติกรรมของผู้ฟังรายการธรรมะจากสถานีวิทยุ กองพลทหารม้าที่ 2 : รายการเสียงธรรมจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่าช่วงเวลาที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจที่จะรับฟังรายการมากที่สุด คือช่วงเวลา 20.00 – 01.30 น. คิดเป็นร้อยละ 42.4 ส่วนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ คือช่วง 01.00 – 05.30 น. คิดเป็นร้อยละ 27.5

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบ ความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านช่วงเวลาที่ใช้แสดงธรรมทางวิทยุพบว่า ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีความต้องการในด้านช่วงเวลาที่ใช้แสดงธรรมทางวิทยุแตกต่างกัน ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ชาย ($\bar{x}$ =1.83) มีความต้องการน้อยกว่าเพศหญิง ($\bar{x}$ = 1.96) ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ผู้หญิงมักอยู่กับบ้านเป็นแม่บ้านเสียส่วนมาก มักไม่ค่อยออกไปทำงานนอกบ้าน หรืออาจมีอาชีพค้าขายอยู่กับบ้านหรือกับร้านทำให้

มีเวลาที่จะฟังวิทยุมากกว่าผู้ชาย ดังนั้นเพศหญิงจึงมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม ในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมะทางวิทยุ แตกต่างจากเพศชาย

สื่อโทรทัศน์ จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม ในเวลาช่วงเช้าและตอนค่ำ เนื่องจากเป็นเวลาที่ประชาชนมีเวลาว่างไม่มีภาระเกี่ยวกับการงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พวงทอง อังกาบ (2538 : 91) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง "พฤติกรรมการเปิดรับชมรายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางโทรทัศน์ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เปิดรับข่าวสารทางสื่อโทรทัศน์ ในวันธรรมดาช่วงเวลา 19.01 - 22.00 น. และช่วงเวลา 05.30 - 09.30 น. สำหรับวันหยุด ได้แก่ช่วงเวลา 05.30 - 09.30 น. และ 19.00 - 22.00

และจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้ที่มีอายุแตกต่างกันมีความต้องการต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์แตกต่างกัน ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าผู้ที่มีอายุ 49 - 75 ปี มีความต้องการในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางโทรทัศน์แตกต่างจากกลุ่มอายุ 30-48 ปี ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า คนที่มีอายุที่อยู่ในวัยทำงาน จะออกไปทำงานนอกบ้านไม่มีเวลาที่จะดูโทรทัศน์ ส่วนคนที่มีอายุมากจะอยู่เฝ้าบ้านมีเวลาว่างในตอนกลางวัน จึงมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางโทรทัศน์ในเวลากลางวัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

หอกระจายข่าว จากผลการวิจัยพบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมทางหอกระจายข่าวในเวลาช่วงเช้าก่อนไปทำงาน และเมื่อเปรียบเทียบตามตัวแปรอิสระพบว่า ประชาชนที่มี เพศ และ ที่อยู่ แตกต่างกัน มีความต้องการในด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรมทางหอกระจายข่าวแตกต่างกันซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าผู้ที่เป็นเพศหญิงมักอยู่กับบ้านมากกว่าเพศชาย และผู้ที่อยู่ในชนบทมีอาชีพเกษตรกรรมและทำงานอยู่กับสวนใกล้ๆ บ้าน ไม่ค่อยจะออกไปทำงานนอกบ้านมากนัก ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาล ($\bar{x}$ =1.70) มีความต้องการฟังธรรมทางหอกระจายข่าวน้อยกว่าประชาชนที่อยู่นอกเขตเทศบาล ($\bar{x}$ = 1.88)

ซึ่งจะเห็นได้ว่าเวลาที่ประชาชนเห็นว่าเหมาะสมที่สุดต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ทางสื่อต่างๆ จะเป็นเวลาช่วงเช้าและตอนค่ำ เนื่องจากเป็นเวลาที่ประชาชนมีเวลาว่าง

ด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม

จากผลการวิจัยพบว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยใช้เวลาประมาณ 30 นาที ไม่ควรต่ำกว่า 20 นาที และไม่ควรเกิน 1 ชั่วโมง เพราะประชาชนเห็นว่าถ้าน้อยเกินไปก็จะทำให้ไม่ได้เนื้อหาสาระ และถ้ามากเกินไป ก็จะทำให้น่าเบื่อ ซึ่งสอดคล้องกับที่ ฉัตรวรุณ ตันนะรัตน์ ได้กล่าวว่า ผู้พูดควรรู้จักการควบคุมเวลาให้พอเหมาะ ไม่ใช้เวลาในการพูดมากเกินไป (จะทำให้ผู้ฟังเบื่อ) หรือใช้เวลาในการพูดน้อยไป (จะทำให้เรื่องที่พูดติดต่อไม่ชัดเจน) (ฉัตรวรุณ

ตันนะรัตน์ 2521 : 58) และสอดคล้องกับ พระอาจารย์บุญนพ นิราลัย ได้เขียนไว้ในหนังสือคู่มือพระนักเทศน์ว่า นักเทศน์ที่ดีต้องมีศิลปะ ในการเทศน์ โดยได้กล่าวถึงศิลปะที่ผู้เทศน์ต้องคำนึงเกี่ยวกับเวลา คือผู้เทศน์จะต้องแสดงธรรมให้เหมาะกับเวลา ไม่ยืดยาดอืดอาด เยิ่นเย้อ นานเกินไป (บุญนพ นิราลัย 2545 : 7)

ด้านรูปแบบในการแสดงธรรม

จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่ประชาชนต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมคือรูปแบบที่แสดงธรรมโดยใช้ธรรมาสน์เดียว โดยเห็นว่ารูปแบบการเทศน์ธรรมาสน์เดียวเป็นรูปแบบที่น่าเลื่อมใสศรัทธา สำหรับรูปแบบที่ประชาชนไม่ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมได้แก่การยืนปาฐกถา เนื่องจากประชาชนเห็นว่า การยืนไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณสารูป จะเห็นได้ว่าประชาชนอยากเห็นรูปแบบการแสดงธรรมของพระสงฆ์ที่มีความสำรวม เรียบๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วุฒิชัย ผาสุขกานนท์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกชมรายการพระพุทธศาสนาทางโทรทัศน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร" พบว่าปัจจัยด้านรูปแบบวิธีการนำเสนอรายการพระพุทธศาสนาที่ประชาชนชื่นชอบมากที่สุดคือ แบบธรรมบรรยายล้วน และแบบละครธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในรูปแบบเดิม คือการแสดงธรรมแบบนั่งธรรมาสน์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าประชาชนยังยึดถืออยู่กับพิธีกรรมและธรรมเนียมปฏิบัติ ที่เคยปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ซึ่งในการแสดงธรรมแบบนั่งธรรมาสน์นั้นจะมีพิธีกรรมหลายอย่าง ตั้งแต่การอาราธนาพระสงฆ์แสดงธรรม (อาราธนาธรรม) และอาราธนาศีล มีการจุดเทียนธรรมะ พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมก่อนจะแสดงธรรมก็ต้องขึ้นนะโมเป็นต้น และยกสุภาษิตเป็นภาษาบาลี ซึ่งจากพิธีกรรมดังกล่าวทำให้น่าเชื่อถือ (ศักดิ์สิทธิ์) น่าจะน้อมนำไปปฏิบัติ มากกว่าการยืนแสดงธรรม หรือที่เรียกว่าปาฐกถาธรรม ซึ่งจะดูคล้ายคฤหัสถ์ประชาชนจึงไม่ต้องการที่จะให้พระสงฆ์แสดงธรรมเช่นนั้น

เมื่อเปรียบเทียบความต้องการของประชาชนตามตัวแปรอิสระพบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีความต้องการในด้านรูปแบบในการแสดงธรรมแตกต่างกัน ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ผู้มีรายได้ 500 - 5,000 บาท มีความต้องการในด้านรูปแบบในการแสดงธรรมแตกต่างจากคนที่มีรายได้ 5,000 บาทขึ้นไป ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ประชาชนที่มีรายได้น้อยจะยึดติดอยู่กับรูปแบบเดิม มากกว่าคนที่มีรายได้มาก เนื่องมาจากคนที่มีรายได้มาก มักพบเห็นรูปแบบการพูดหรือการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในหลายรูปแบบ มากกว่าคนที่มีรายได้น้อย เนื่องจากคนที่มีรายได้น้อย มักไม่ค่อยได้ออกสู่สังคมมากนัก ทำให้เกิดความเคยชินกับรูปแบบเดิมที่ได้พบเห็น

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

ข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมจะต้องเป็นผู้ที่ประพฤติตนอยู่ในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่เป็นพระสงฆ์ผู้ทุศีล หรือประพฤติผิดวินัยใดๆ

2. พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมควรเลือกเนื้อหาธรรมะที่สอดคล้องกับผู้ฟังในด้าน อายุ เพศ การศึกษา วัย อาชีพ รายได้ ตลอดจนประสบการณ์ในการฟังธรรม ของประชาชนด้วย

3. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้ภาษาที่ประชาชนฟังแล้วเข้าใจได้ดี ถ้าเป็นภาษาของถิ่นนั้นๆ ก็จะเป็นการดีมาก ไม่ควรเทศน์โดยใช้ภาษาบาลีมากนัก โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศยิ่งไม่ควรนำมาใช้ในการแสดงธรรม เพราะทำให้ดูไม่เหมาะสม

4. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมในหัวข้อที่เห็นว่าประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยทำให้ประชาชนเกิดความกล้าหาญที่จะประพฤติปฏิบัติธรรม

5. พระสงฆ์ควรใช้สถานที่แสดงธรรรมที่เห็นว่าสงบ ไม่มีคนพลุกพล่าน อากาศถ่ายเทได้สะดวก เช่นศาลาการเปรียญเป็นต้น ไม่ควรแสดงธรรมที่บ้าน หรือที่ทำงาน ตลอดจนสถานที่เริงรมย์ต่างๆ

6. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้วิธีการยกตัวอย่างเกี่ยวกับเรื่องราวหรือสถานการณ์ปัจจุบัน มาประกอบการแสดงธรรม เพื่อให้เกิดความเห็นจริง เช่นเรื่องที่เป็นข่าวทางสื่อต่างๆ ที่เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ได้รับรู้และทราบมาแล้วมาเป็นตัวอย่างเพื่อเป็นอุทาหรณ์ ดังนั้นพระสงฆ์จึงควรศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ทันกับความเปลี่ยนไปของโลก แต่ไม่ควรใช้เทคโนโลยีต่างๆ ที่ทันสมัยจนเกินไป ซึ่งจะดูไม่น่าเลื่อมไสศรัทธา

7. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมในวันสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และวันสำคัญทางราชการ ไม่ควรแสดงธรรมในงานที่ประชาชนพลุกพล่าน หรืองานที่ประชาชนกำลังสนุกสนานรื่นเริง

8. จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีเวลาว่างในเวลาช่วงเช้า และตอนค่ำ เนื่องจากต้องไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ดังนั้นการแสดงธรรมทางสื่อต่างๆ พระสงฆ์ควรแสดงธรรมในช่วงเวลาเช้าหรือตอนค่ำ ไม่ควรแสดงธรรมในช่วงตอนดึก

9. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้เวลา ประมาณ 30 นาที ไม่น้อยกว่า 20 นาที และไม่ควรเกิน 1 ชั่วโมง

10. พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยวิธีการเทศน์แบบนั่งธรรมาสน์ ซึ่งอาจไม่จำเป็นที่จะต้องใช้ธรรมาสน์ก็ได้ เช่นนั่งในที่ที่เหมาะสมต่างๆ เช่นเก้าอี้ ม้านั่งเป็นต้น แต่ควรนั่งแสดงธรรมจะดูน่าศรัทธากว่าการยืน หรือการบรรยายโดยการแสดงท่าทางต่างๆ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการเรียนรู้ด้วยตนเองของพระสงฆ์
2. ควรศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของพระสงฆ์
3. ควรศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนารูปแบบการแสดงธรรมของพระสงฆ์
4. ควรศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการแสดงธรรม
5. ควรศึกษาความคาดหวังของพระชาชนต่อการครองเพศบรรพชิต
6. ควรศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อพระสงฆ์ในด้านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่
7. ควรศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่
8. ควรศึกษาความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา
9. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนในจังหวัดอื่นๆ ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์
10. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในวัยรุ่น มีซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยม จนถึงปริญญาตรี เพื่อจะได้รูปแบบในการแสดงธรรม ที่เหมาะสมกับวัยรุ่นเพื่อพระสงฆ์จะได้นำไปใช้อบรมเยาวชน ในสถานศึกษาต่างๆ ได้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. สถิติข้อมูลศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประจำปีการศึกษา 2544. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา, 2544.

กรมการศาสนา. กองศาสนศึกษา. ฝ่ายจริยศึกษา. คำแนะนำการจัดตั้งหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ สำหรับหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ ในความอุปถัมภ์ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2544.

_____. ทะเบียนพระจริยานิเทศก์ประจำปี 2545. กรุงเทพฯ : ฝ่ายจริยศึกษา กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา, 2545.

กระทรวงศึกษาธิการ. แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ประจำปี 2545 . กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวง, 2545.

_____. ก หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 0112 พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2533.

_____. ข หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 0413 พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2533.

_____. ค คู่มือการประเมินผลการเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ) ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524. ม.ป.ท., 2533.

กระทรวงศึกษาธิการ. กรมการศาสนา. แนวทางการบริหารการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2539.

_____. ทะเบียน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2537. กรุงเทพฯ : ศูนย์ครูปริยัตินิเทศก์ ส่วนกลาง, 2537.

_____.ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2527.

กระทรวงศึกษาธิการ. กรมการศึกษานอกโรงเรียน. ชุดวิชาเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2520. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2541.

กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 0413 พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2533.

_____. เข้าวัดพัฒนาคน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

กล้า ทองขาว และคณะ . การประเมินผลโครงการการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา, 2543.

กิตติเชษฐ์ เปรมสกุล. "พุทธศาสนากับการพัฒนาจริยธรรมตำรวจ : ศึกษาเฉพาะกรณีหลักสูตรนักเรียนนายร้อยตำรวจ พ.ศ. 2538 ." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.

โกศล เพ็ชรวงษ์. " พระพุทธศาสนากับการพัฒนาตน : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรเตรียมผู้บริหารการศึกษาของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา วัดไร่ขิง กระทรวงศึกษาธิการ." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

จันทร์ทิพย์ ชูสมภพ. "ความรู้ ทัศนคติ และแนวโน้มการปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานที่ติดเชื้อเอดส์ของพนักงานและผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม นิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

จำนงค์ ร่มเย็น. "บทบาทของพระญาณวิทยาคมเถร (หลวงพ่อคูณ ปริสุทโธ) กับการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.

จิตรจำนงค์ สุภาพ. การพูดระบบการทูต. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2528.

ฉัตรวรุณ ตันนะรัตน์. วาทศิลป์ในทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521.

_____. หลักวาทการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519.

ชญานินทร์. หลักการพูดของนักปราชญ์ไทย. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2543.

ชวาล แพรัตกุล. เทคนิคการวัดผล. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2518.

ชุมพล อนุกานนท์. คู่มือการจัดกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2545.

ดำรง สอนอ้น. แนวทางการดำเนินงานการอบรมเยาวชน ค่ายพุทธบุตร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2545.

ทองคำ มากมี. "คำสอนและวิธีสอนของพระโพธิญาณเถระ." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สำนักวิทยบริการ

ทองพูล พานแก้ว. "การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนธรรมะของหลวงพ่อชา สุภทฺโท
กับท่านฮุยเน้ง (เว่ยหล่าง)." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

นนทนา อังสุวรังษี. "การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยมและการปฏิบัติเกี่ยวกับเบญจศีลของ
ชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบท ที่อยู่ในและนอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์."
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2533.

นวม สงวนทรัพย์. วาทศิลป. พิมพ์ครั้งที่ 4 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.

นันทา ขุนภักดี. การพูด. นครปฐม : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528.

นิวัติ กลิ่นงาม. การศึกษานอกโรงเรียน. เพชรบุรี : ศูนย์หนังสือวิทยาลัยครูเพชรบุรี, 2524.

บังอร สมจิตต์. "การศึกษาสภาพ ความต้องการและปัญหาการใช้สื่อเพื่อการเผยแพร่ความรู้
ด้านอาชีพ ของพัฒนากรสำหรับกลุ่มแม่บ้านในจังหวัดสุพรรณบุรี." วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2539.

บุญเลิศ ธมฺมทสฺสี (โอฐสู). "ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม
(หลวงพ่อคูณ ปริสุทฺโธ)." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

บุญเลิศ โสภา. คู่มืองานพระจริยานิเทศน์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

ปรีชาพล ติยานันท์. " การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสงฆ์ในการใช้หลักพุทธธรรม ให้คำปรึกษา
เพื่อแก้ปัญหาชีวิตแก่ศาสนิกชนในสังคมปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ที่อยู่ใน
เขตกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535.

ปันนัดดา นพพนาวัน. "การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย."
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

พระครูสุนทรธรรมโสภณ. "บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน." สิรินธรปริทรรศน์ 3, 5
(พฤษภาคม - กรกฎาคม 2545) : 18 - 29.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). ก พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, 2540.

_____. ข ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2540.

_____.สถาบันสงฆ์ กับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง 2527.

พวงทอง อังกาบ. "พฤติกรรมการเปิดรับชมรายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางโทรทัศน์ ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

ไพฑูรย์ รุจิมิตฺโต. "ประวัติและพัฒนาการของพระพุทธศาสนา." บัณฑิตศาส์น มมร 1, 1 (พฤษภาคม - ตุลาคม 2545) : 76 - 91.

ไพรัช ขุนพรหม. " วิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชน (ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536.

ภัทรพร สิริกาญจน. "หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน." กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.

ภัทรา นิคมานนท์. การประเมินผลการเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ์การพิมพ์, 2540.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. คณะเภสัชศาสตร์. ภาควิชาเภสัชเคมี. โครงการอบรมความรู้เรื่องยาสำหรับครูอาจารย์ : การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสารเสพติดที่ระบาดในกลุ่มวัยรุ่น. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.

มานพ นิราลัย. คู่มือพระนักเทศน์. พังงา : โรงพิมพ์ท้องถิ่น, 2545.

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์. จิตวิทยาและเทคนิคการสอนการศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, ม.ป.ป.

รุจิร์ ภู่สาระ และคณะ. การประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาทดสอบและวิจัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2526.

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2539.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วัชรา ทองมอญ. "การศึกษาการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปรึกษาเพื่อลดความเครียดของผู้ติดเชื้อเอชไอวีในโครงการของโรงพยาบาลบำราศนราดูร." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร. องค์การเผยแผ่. เอกสารประกอบการอบรมโครงการฝึกอบรมวิชาเทศนารุ่นที่ 9. กรุงเทพฯ : วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, 2544.

วิชัย ธรรมเจริญ. ธรรมศึกษาตรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.

วิโรจน์ ธาระพุฒ. "ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

วิสัย สมประสงค์. "บทบาทพระครูสถิตสิทธิคุณ (ศรีจันทร์ ฐิตธมฺโม) ในด้านบริการสังคม." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา (เน้นสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.

วุฒิกรณ์ พรมพิมพ์. "ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

วุฒิชัย ผาสุขกานนท์. "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกชมรายการพระพุทธศาสนาทางโทรทัศน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

ส. ศิวรักษ์. ศิลปแห่งการพูด. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ, 2526.

สมเด็จพระธีรญาณมุนี. วิถีนักเทศน์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง, 2542.

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสรมหาเถร). ข้อปฏิบัติและมารยาทอันสมควร. กรุงเทพฯ : วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร, 2543.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส . นวโกวาท. พิมพ์ครั้งที่ 78. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538.

สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร. กองวิชาการ. การวัดผลการศึกษา . กรุงเทพฯ : สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร, ม.ป.ป.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สำนักนายกรัฐมนตรี. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รายงาน สถิติด้านศาสนาของประเทศไทย ปี 2542. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล๊อก, 2543.

สุนันท์ ศลโกสุม. การวัดผลการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525.

สุพัฒน์ ศิลาพจน์. "ศึกษาการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน : ศึกษากรณี กลุ่มข้าราชการครูสังกัดโรงเรียนประถมศึกษาเขตคลองเตย สาขา 1 กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2535.

_____. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, 2533.

สุรศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์ และคณะ. การประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพฯ : ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528.

อนุตรา พรวดี. "ความต้องการรายการวิทยุชุมชนของผู้ฟังในเขตปริมณฑลของกรุงเทพฯ." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการบริหารสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

อนุทิน อินทร์งาม. "การนำเสนอระบบการฝึกอบรมสำหรับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์หนตะวันออก ในอุปถัมภ์ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์. พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 10. พระนคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2544.

อาทิตย์ นามแก้ว. " บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในเขตยานนาวา - สาธร สังกัดกรมสามัญศึกษา." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารองค์การ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, 2542.

อารี วชิรวราการ. การวัดและการประเมินผลการเรียน. ธนบุรี : สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2542.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ที่ ทม (นฐ) 1109/พิเศษ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

20 กันยายน 2545

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

นมัสการ เจ้าอาวาสวัดบางเลนเจริญ

ด้วย พระมหาธำรงค์ สมาธิ นักศึกษาระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์" มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้วัดของท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดแจ้งประชาชนดังกล่าวทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้แก่นักศึกษาด้วย

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราวรรณ คงคล้าย)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย
โทร. 034243435 , 034218788

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตอนที่ 1
สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง กรุณาเติมข้อความและขีดเครื่องหมาย 3 ลงในช่อง ( )หน้าข้อที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

1. เพศ

( ) หญิง

( ) ชาย

2. ปัจจุบันอายุ.....ปี

3. วุฒิการศึกษาของท่านอยู่ในระดับใด

( ) ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา ( ) ประถมศึกษา

( ) มัธยมศึกษา/เทียบเท่า ( ) อนุปริญญา/ปริญญาตรี

( ) สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพ

( ) รับราชการ

( ) เกษตรกรรม

( ) รับจ้าง

( ) นักธุรกิจ/ค้าขาย

( ) ไม่ประกอบอาชีพ

( ) อื่นๆ ระบุ.....

5. มีรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือน.....บาท

6. สภาพที่อยู่อาศัยของท่านอยู่ในเขตใด

( ) เขตเทศบาล

( ) นอกเขตเทศบาล

7. ท่านเคยฟังธรรมะซึ่งแสดงโดยพระภิกษุหรือพระสงฆ์บ้างหรือไม่

( ) เคย

( ) ไม่เคย

8. ท่านฟังธรรมโดยเฉลี่ย.....ครั้งต่อเดือน หรือ .....ครั้งต่อปี

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

9. ส่วนใหญ่ท่านฟังธรรมะที่ไหน

( ) ฟังธรรมต่อหน้าพระสงฆ์

( ) ฟังธรรมทางสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ, โทรทัศน์, หอกระจายข่าว

อื่นๆ ระบุ.....

10. โดยเฉลี่ยท่านไปวัด.....ครั้งต่อเดือน หรือ.....ครั้ง ต่อปี

ตอนที่ 2
ความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์

ข้อที่	ความต้องการด้านพระธรรมกถึก	ระดับความต้องการ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
1	**พระภิกษุที่แสดงธรรมควรมีน้ำเสียงที่ไพเราะ**			
2	พระภิกษุที่แสดงธรรมควรใช้ภาษาที่ฟังเข้าใจง่าย			
3	พระภิกษุที่แสดงธรรมควรมีบุคลิกน่าเลื่อมใส			
4	พระภิกษุที่แสดงธรรมควรมีความรู้ทางโลกระดับปริญญาตรีขึ้นไป			
5	พระภิกษุที่แสดงธรรมควรมีความรู้ทางธรรมะอยู่ในระดับ เปรียญธรรม			
6	พระภิกษุที่แสดงธรรมควรเป็นพระนักปฏิบัติกรรมฐาน			
7	พระผู้แสดงธรรมควรเป็นผู้ที่บวชมาหลายปี			
8	พระภิกษุที่แสดงธรรมควรเป็นผู้มีอายุมาก			
9	พระภิกษุผู้แสดงธรรมควรมีตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสขึ้นไป			
10	พระภิกษุผู้แสดงธรรมควรเป็นพระที่ได้รับสัญญาบัตรพัดยศ			
11	พระภิกษุที่แสดงธรรมควรเป็นพระที่มีชื่อเสียงทางสังคม			
12	อื่นๆ ระบุ.....			

ข้อที่	ความต้องการด้านเนื้อหาธรรมะ	ระดับความต้องการ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
1	เนื้อหาธรรมะที่ทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน			
2	เนื้อหาธรรมะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ			
3	เนื้อหาธรรมะที่ช่วยให้ครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข			
4	เนื้อหาธรรมะที่ช่วยให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข			
5	เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับโทษของอบายมุข			
6	เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับเรื่องกรรม			

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อที่	ความต้องการด้านเนื้อหาธรรมะ	ระดับความต้องการ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
7	เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับเรื่องศีล			
8	เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับการให้ทาน			
9	เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับนรกและสวรรค์			
10	เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับจิตและเจตสิก			
11	เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับสมาธิภาวนา			
12	เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับการเจริญสติ			
13	เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับการละกิเลส (โลภ,โกรธ,หลง)			
14	เนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับมรรค ผล นิพพาน			
15	อื่นๆ ระบุ.....			

ข้อที่	ความต้องการด้านสถานที่แสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
1	แสดงธรรมที่ศาลาการเปรียญ			
2	แสดงธรรมในพระอุโบสถ			
3	แสดงธรรมในศาลาหอฉัน			
4	แสดงธรรมบริเวณลานเป็นที่พักผ่อน			
5	แสดงธรรมใต้ต้นไม้			
6	แสดงธรรมในชุมชนหรือหมู่บ้าน			
7	แสดงธรรมในบ้าน			
8	แสดงธรรมในที่ทำงาน			
9	แสดงธรรมทางสถานีวิทยุ			
10	แสดงธรรมทางโทรทัศน์			
11	แสดงธรรมทางหอกระจายข่าว			
12	อื่นๆ ระบุ.....			

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ข้อที่	ความต้องการด้านวิธีการแสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
1	แสดงธรรมด้วยการใช้วีดีโอหรือภาพยนต์ประกอบการแสดงธรรม			
2	แสดงธรรมด้วยการใช้เครื่องฉายภาพนิ่งประกอบการแสดงธรรม			
3	แสดงธรรมโดยการใช้เสียงดนตรีประกอบการแสดงธรรม			
4	แสดงธรรมโดยใช้รูปภาพประกอบการแสดงธรรม			

ข้อที่	ความต้องการด้านวิธีการแสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
5	แสดงธรรมโดยใช้เครื่องฉายข้ามศรีษะ (Over head)			
6	แสดงธรรมโดยเล่าเรื่องยกตัวอย่างเรื่องราวปัจจุบัน			
7	แสดงธรรมโดยแทรกมุขตลก			
8	แสดงธรรมโดยเล่านิทานตลอดจนนิทานชาดกต่างๆ			
9	แสดงธรรมโดยใช้วิธีการแหล่			
10	แสดงธรรมโดยสอดแทรกบทกลอนต่างๆ			
11	อื่นๆ ระบุ			

ข้อที่	ความต้องการด้านโอกาสในการแสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
1	การแสดงธรรมควรแสดงในวันมาฆบูชา			
2	การแสดงธรรมควรแสดงในวันเข้าพรรษา			
3	การแสดงธรรมควรแสดงในวันอาสาฬหบูชา			
4	การแสดงธรรมควรแสดงในวันออกพรรษา			
5	การแสดงธรรมควรแสดงในวันตักบาตรเทโว			
6	การแสดงธรรมควรแสดงในวันขึ้นปีใหม่			
7	การแสดงธรรมควรแสดงในวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับใหม่			
8	การแสดงธรรมควรแสดงในวันสาร์ทไทย			
9	การแสดงธรรมควรแสดงในวันสาร์ทจีน			
10	การแสดงธรรมควรแสดงในวันสงกรานต์			
11	การแสดงธรรมควรแสดงในวันลอยกระทง			
12	การแสดงธรรมควรแสดงในงานแต่งงาน			
13	การแสดงธรรมควรแสดงในงานบวช			
14	การแสดงธรรมควรแสดงในงานขึ้นบ้านใหม่			
15	การแสดงธรรมควรแสดงในงานวันเกิด			
16	การแสดงธรรมควรแสดงในงานบำเพ็ญกุศลศพ			
17	อื่นๆ ระบุ.....			

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา สงวนลิขสิทธิ์

ข้อที่	ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (ที่วัด)	ระดับความต้องการ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
1	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมช่วงหลังพระฉันเช้า			
2	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมช่วงก่อนพระฉันเพล			
3	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมช่วงหลังพระฉันเพล			
4	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมช่วงตอนเย็น			
5	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมช่วงตอนค่ำ			
6	อื่นๆ ระบุ.....			
ข้อที่	**ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (วิทยุ)**	**ระดับความต้องการ**		
		มาก	**ปานกลาง**	**น้อย**
1	ช่วงเช้า			
2	ช่วงตอนเที่ยง			
3	ช่วงบ่าย			
4	ช่วงค่ำ			
5	ช่วงดึก			
6	อื่นๆ ระบุ.....			
ข้อที่	**ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (โทรทัศน์)**	**ระดับความต้องการ**		
		มาก	**ปานกลาง**	**น้อย**
1	ช่วงเช้า			
2	ช่วงตอนเที่ยง			
3	ช่วงบ่าย			
4	ช่วงค่ำ			
5	ช่วงดึก			
6	อื่นๆ ระบุ.....			
ข้อที่	**ความต้องการด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม (หอกระจายข่าว)**	**ระดับความต้องการ**		
		มาก	**ปานกลาง**	**น้อย**
1	ช่วงเช้า			
2	ช่วงตอนเที่ยง			
3	ช่วงบ่าย			
4	ช่วงค่ำ			
5	ช่วงดึก			
6	อื่นๆ ระบุ.....			

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ข้อที่	ความต้องการด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
1	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้เวลา 10 – 20 นาที			
2	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้เวลา 20 – 30 นาที			
3	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้เวลา 30 – 60 นาที			
4	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้เวลา 1 ชั่วโมง ขึ้นไป			
5	อื่นๆ ระบุ.....			

ข้อที่	ความต้องการด้านรูปแบบในการแสดงธรรม	ระดับความต้องการ		
		มาก	ปานกลาง	น้อย
1	ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม แบบธรรมาสน์เดียว (นั่งแสดงธรรม)			
2	ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมแบบปุจฉาวิสัชนา 2 หรือ 3 ธรรมาสน์			
3	ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยวิธีปาฐกถาธรรม (ยืนแสดงธรรม)			
4	ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยการอภิปรายธรรมะ (สนทนาธรรม)			
5	ต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยแบบบรรยายธรรมะ(แสดงท่าทางได้)			
6	อื่นๆ ระบุ.....			

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ภาคผนวก ค

ประเด็นสนทนากลุ่ม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประเด็นสนทนากลุ่ม
เรื่อง
ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์

<u>คำชี้แจง</u>

1.ประเด็นสนทนากลุ่มครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนที่มีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านต่างๆ ทั้ง 8 ด้านคือ ในด้านพระธรรมกถึก เนื้อหาธรรมะ สถานที่แสดงธรรม วิธีการแสดงธรรม โอกาสในแสดงธรรม ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาในการแสดงธรรม รูปแบบในการแสดงธรรม

2. ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ตอนประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไป ของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม มีจำนวน 9 ข้อ โดยผู้ร่วมสนทนากลุ่ม เป็นผู้กรอกข้อมูล

1. เพศ…… 2. อายุ ……ปี 3. ระดับการศึกษาสูงสุด
4. อาชีพ…… 5. รายได้ต่อเดือน……บาท
6. ที่อยู่อาศัยอยู่เขตเทศบาลหรือนอกเขตเทศบาล……
7. มาวัดโดยเฉลี่ย……ครั้งต่อเดือนหรือ……ครั้งต่อปี
8. โดยเฉลี่ยฟังธรรมต่อเดือน……ครั้ง หรือ……ครั้งต่อปี
(ทั้งต่อหน้าพระสงฆ์และทางสื่อต่างๆ เช่นวิทยุ,โทรทัศน์เป็นต้น)
9. โดยส่วนใหญ่ท่านฟังธรรมะทางสื่อหรือต่อหน้าพระสงฆ์……

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ตอนที่ 2 ความต้องการและความไม่ต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านต่างๆ ทั้ง 8 ด้าน จำนวน 8 ข้อ

1. **ด้านพระธรรมกถึก** (น้ำเสียง บุคลิกท่าทาง ความรู้ พรรษา อายุ ความมีชื่อเสียงทางสังคม สมณศักดิ์)

- พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมควรมีบุคลิกลักษณะอย่างไร

……

……

- บุคลิกลักษณะของพระสงฆ์เช่นไรที่ท่านไม่ต้องการ

……

……

2. **ด้านเนื้อหาธรรมะ** (เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของฆราวาส การอยู่ครองเรือนให้เป็นสุข ศีล ทาน นรกสวรรค์ สมาธิภาวนา และการปฏิบัติไปสู่พระนิพพาน เป็นต้น)

- ท่านต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง

.....

.....

- ท่านเห็นว่าพระสงฆ์ไม่ควรแสดงธรรมเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง

.....

.....

3. **ด้านสถานที่แสดงธรรม** (เช่น ศาลาการเปรียญ พระอุโบสถ ลานที่พักผ่อนใต้ต้นไม้ ชุมชน หรือในบ้าน ที่ทำงาน ตลอดจนทางสื่อต่างๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหอกระจายข่าว เป็นต้น)

- ท่านต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในสถานที่ใดบ้าง

.....

.....

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ลิขสิทธิ์

- สถานที่ใดบ้างที่ท่านเห็นว่าไม่เหมาะที่พระสงฆ์จะแสดงธรรม

.....

.....

4. **ด้านวิธีการแสดงธรรม** (การใช้สื่อต่างๆ ประกอบการแสดงธรรม เช่น วีดีโอ เสียง ดนตรี บทกลอน รูปภาพ มุขตลก เล่านิทาน แหล่ ยกตัวอย่างเหตุการณ์ ปัจจุบัน เป็นต้น)

- วิธีการใดบ้างที่ท่านต้องการให้พระสงฆ์นำมาใช้แสดงธรรม

.....

.....

- วิธีการใดบ้างที่ท่านเห็นว่าไม่สมควรที่พระสงฆ์จะนำมาใช้ประกอบการแสดงธรรม

.....

.....

5. **ด้านโอกาสในการแสดงธรรม** (เช่นวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญเกี่ยวกับบ้านเมืองงานเทศกาลต่างๆ ตลอดจนงานรื่นเริงและงานทำบุญต่างๆ ที่ประชาชนจัดขึ้น)

- พระสงฆ์ควรแสดงธรรมเนื่องในโอกาสใดบ้าง

.....

.....

- โอกาสใดบ้างที่ท่านเห็นว่าไม่เหมาะที่พระสงฆ์จะแสดงธรรม

.....

.....

6. **ด้านช่วงเวลาที่เหมาะสมในการแสดงธรรม** (ช่วงเช้า เที่ยง บ่าย ค่ำ เป็นต้น ทั้งที่วัด ทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และหอกระจายข่าว)

- ช่วงเวลาใดที่ท่านต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม

1. ที่วัด.....
2. ทางสื่อวิทยุ.....
3. ทางสื่อโทรทัศน์.....
4. ทางหอกระจายข่าว.....

- ช่วงเวลาใดที่ท่านเห็นว่าพระสงฆ์ไม่ควรแสดงธรรม

1. ที่วัด.....
2. ทางสื่อวิทยุ.....
3. ทางสื่อโทรทัศน์.....
4. ทางหอกระจายข่าว.....

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

7. **ด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม** (20, 30, 60 นาที เป็นต้น)

- ท่านคิดว่าพระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้เวลาเท่าไร

.....

.....

8. **ด้านรูปแบบในการแสดงธรรม** (เทศน์ธรรมาสน์เดียว , เทศน์ 2 หรือ 3 ธรรมาสน์ , ยืนแสดงธรรม, บรรยาย, อภิปรายธรรมะ)

- ท่านคิดว่าพระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้รูปแบบใด

.....

.....

- รูปแบบใดบ้างที่ท่านไม่ต้องการให้พระสงฆ์นำมาใช้แสดงธรรม

.....

.....

ภาคผนวก ง

สรุปประเด็นสนทนากลุ่ม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สรุปการสนทนากลุ่ม (Focus Groups)

สรุปผลการร่วมสนทนากลุ่มกับผู้ร่วมสนทนา ซึ่งได้ดำเนินการจัดสนทนากลุ่มเป็น จำนวน 2 กลุ่ม คือกลุ่มประชาชนที่มาวัดกระโจมทอง และกลุ่มประชาชนที่มาวัดโคนอน โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวนกลุ่มละ 10 ท่านตามลำดับ โดยได้รับความร่วมมือจากเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัด ซึ่งได้ช่วยประชาสัมพันธ์และนัดแนะเชิญชวนประชาชนที่มาฟังธรรมะที่วัด ให้มาร่วมสนทนากลุ่ม

กลุ่มที่ 1 คือ การจัดสนทนากลุ่มประชาชนที่มาฟังธรรมที่วัดกระโจมทอง จัดการสนทนากลุ่มขึ้นเมื่อวันเสาร์ที่ 4 ตุลาคม 2545 ระหว่างเวลา 13.00 – 16.00 น. โดยใช้ศาลาแสดงธรรมของวัดกระโจมทอง เป็นสถานที่จัดสนทนา โดยมีผู้เปิดการสนทนากลุ่ม 1 ท่าน คือ พระมหาธำรงค์ สมาธิ และมีผู้ช่วยบันทึกการสนทนากลุ่มคือ นายเสริมศักดิ์ อ่อนคง ต่อจากนั้นผู้ดำเนินสนทนากลุ่มได้แนะนำตัวเองให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้รู้จัก ตลอดถึงแนะนำผู้บันทึกการสนทนากลุ่มด้วย เพื่อให้เกิดการคุ้นเคยผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มได้แนะนำตัวเองโดยจัดตำแหน่งผู้เข้าร่วมการอภิปรายตามลำดับเลขที่และชื่อตามแผนผังที่นั่งตามรูป

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

จากนั้นผู้เปิดอภิปรายได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่มแก่ประชาชนที่มาร่วมสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับการทำวิจัยเรื่องความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านต่างๆ ทั้ง 8 ด้านคือ ในด้านพระธรรมกถึก เนื้อหาธรรม สถานที่แสดงธรรม วิธีการแสดงธรรม โอกาสในการแสดงธรรม ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาในการแสดงธรรม และรูปแบบในการแสดงธรรม ซึ่งเป็นกรณีศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ซึ่งผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มกรอกข้อมูลรายระเอียดส่วนตัวจำนวน 9 ข้อ ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย ความถี่ของการมาวัด ความถี่ของการฟังธรรม และสถานที่ฟังธรรม ต่อจากนั้นจึงได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้แสดงความคิดเห็นตามความเป็นจริง ตามหัวข้อสนทนาทั้ง 8 ด้าน ก่อนการจบการสนทนากลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มได้ซักถามผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มในประเด็นต่างๆ และผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มได้สรุปในแต่ละประเด็นคำถาม แล้วให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม อีกครั้ง ต่อจากนั้นจึงให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้บันทึกความต้องการของตนแต่ละด้านลงในประเด็นสนทนากลุ่มที่แจกให้

เมื่อการสนทนากลุ่ม สิ้นสุดลง โดยผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มได้กล่าวแสดงความขอบคุณผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการสนทนากลุ่มและแสดงความคิดเห็นทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยครั้งนี้ พร้อมกันนี้ผู้ดำเนินการอภิปรายได้มอบของที่ระลึกให้กับผู้เข้าร่วมการอภิปรายทุกท่าน ผู้ดำเนินการอภิปรายยังได้ไปแสดงความขอบคุณท่านเจ้าอาวาสวัดกระโจมทอง ที่ได้ให้ความสะดวกเรื่องสถานที่และได้กล่าวคำเชิญชวนและนัดแนะให้ประชาชนที่มาวัดได้เข้าร่วมการอภิปรายตามกำหนดเวลาที่นัดหมายไว้

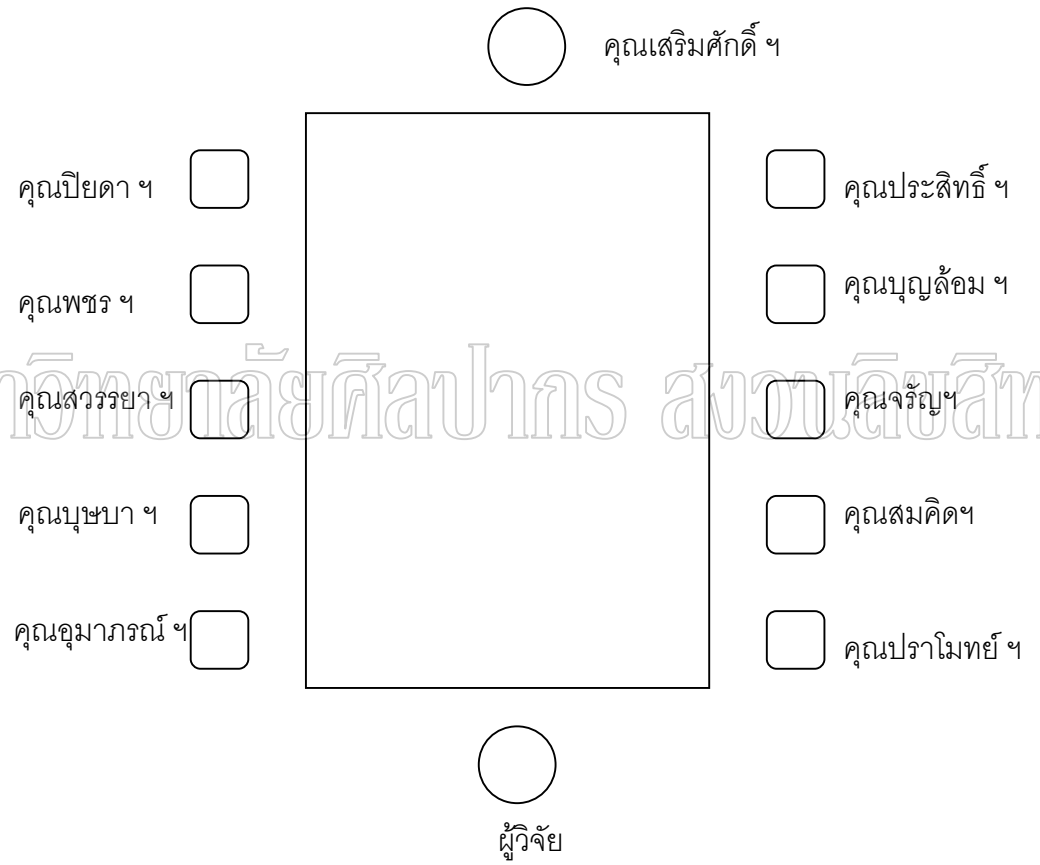

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แผนภูมิที่ 4 แผนผังการนั่งสนทนากลุ่มวัดกระโจมทอง

สรุปการจัดสนทนากลุ่มประชาชนผู้มาวัด
วัดกระโจมทอง ต.วัดชลอ อ. บางกรวย จ. นนทบุรี
ณ ศาลาแสดงธรรมวัดกระโจมทอง
วันที่ 4 ตุลาคม 2545 เวลา 13.00 – 16.00 น.

พระมหาธำรงค์ ขอแนะนำคณะผู้วิจัย ซึ่งประกอบด้วย คุณเสริมศักดิ์ อ่อนคง ผู้ช่วยบันทึกข้อมูล และ อาตมา พระมหาธำรงค์ สมาธิ ผู้วิจัย และขอให้ญาติโยมทุกท่านได้แนะนำตนเองด้วยครับ

ประชาชนที่มาวัด ได้แนะนำตนเองจนครบทุกท่าน

พระมหาธำรงค์ เนื่องจากอาตมาได้ทำวิจัยเรื่อง ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านต่างๆ คือ ด้านพระสงฆ์ผู้แสดงธรรม ด้านเนื้อหาธรรมะ ด้านสถานที่แสดงธรรม ด้านวิธีการแสดงธรรม ด้านโอกาสในการแสดงธรรม ด้านเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม ด้านรูปแบบในการแสดงธรรม ซึ่งเมื่อได้ทราบความต้องการของประชาชนแล้ว พระสงฆ์ก็จะสามารถนำไปปรับปรุงการแสดงธรรมให้ตรงกับความต้องการของประชาชน สาเหตุที่เลือกเอาวัดกระโจมทอง เพราะเห็นว่าเป็นวัดที่ประชาชนมาฟังธรรมที่วัดกันเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในวันหยุด คือวันเสาร์จึงขอรบกวนญาติโยมได้กรอกข้อมูลส่วนตัวลงในประเด็นสนทนากลุ่มที่แจกให้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประชาชนที่มาวัด กรอกข้อมูลส่วนตัวจนเสร็จสิ้น

พระมหาธำรงค์ ท่านต้องการพระสงฆ์ผู้แสดงธรรมที่มีลักษณะเช่นไรบ้าง เช่นน้ำเสียง บุคลิกท่าทาง ความรู้ พรรษา อายุ ความมีชื่อเสียงทางสังคม สมณศักดิ์ เป็นต้น ลักษณะของพระสงฆ์แบบใดที่ท่านต้องการ

ประชาชนที่มาวัด พระสงฆ์ที่แสดงธรรม ต้องมีความสำรวมในการเทศน์ ควรใช้ภาษาที่ฟังแล้วเข้าใจง่าย ไม่ควรใช้ภาษาบาลีมากเกินไป น้ำเสียงไม่ต้องเพราะ แต่ให้ชัดเจน ความรู้และพรรษาเป็นส่วนประกอบ ไม่สำคัญมากนัก

พระมหาธำรงค์ บุคลิกลักษณะเช่นไรของพระสงฆ์ผู้แสดงธรรมที่ท่านไม่ต้องการ

ประชาชนผู้ฟังธรรม พระสงฆ์ที่ไม่ค่อยสำรวม ทำให้ไม่น่าศรัทธาและเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี มีผลต่อการแสดงธรรมเป็นอย่างมาก ชอบแสดงธรรมเรื่องส่วนตัว ใช้ศาสนาเป็นเครื่องแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว

พระมหาธำรงค์ ท่านเห็นว่าพระสงฆ์ควรแสดงธรรมเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง

ประชาชนผู้ฟังธรรม พระสงฆ์ควรสอนเรื่องใกล้ตัวของฆราวาส เกี่ยวกับชีวิตประจำวันก่อนแล้วจึงค่อยสอนธรรม ที่สูงขึ้นไป

พระมหาธำรงค์ ท่านเห็นว่าพระสงฆ์ไม่ควรแสดงธรรมเกี่ยวกับเรื่องอะไร

ประชาชนผู้ฟังธรรม เกี่ยวกับเรื่องทะลึ่งต่างๆ เพราะมีความคิดว่าจะทำให้เสียรูปแบบในการเทศน์มากกว่าไม่ควรแสดงธรรมมุ่งเน้นเรื่องการถวายปัจจัยมากได้บุญมาก หรือมุ่งปฏิบัติมากเกิน โดยไม่ใช้สติ เรื่องทางการเมืองก็ไม่ควรเพราะพระสงฆ์ไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวเรื่องการเมือง

พระมหาธำรงค์ ท่านอยากให้พระสงฆ์ใช้สถานที่ใดเป็นสถานที่แสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม ศาลาการเปรียญเป็นสถานที่เหมาะสมที่สุด เพราะศาลาการเปรียญจุคนได้มากไม่แออัด รวมถึงบรรยากาศในการฟังก็เหมาะสมด้วย

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

พระมหาธำรงค์ สถานที่ใดบ้างที่ท่านเห็นว่าไม่เหมาะที่พระสงฆ์จะแสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม สวนสนุก ห้างสรรพสินค้าจะเป็นการพลุกพล่านเกินไป ส่วนในบ้านสถานที่คับแคบคนฟังจะฟังไม่ค่อยทั่วถึง การแสดงธรรมะทางสื่อน่าจะดีกว่า สถานที่สาธารณะจุดประสงค์เพื่อเรี่ยไรคนเดินผ่านก็ไม่เหมาะสม

พระมหาธำรงค์ ท่านเห็นว่าพระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้วิธีการใดจึงจะเหมาะสมที่สุด

ประชาชนผู้ฟังธรรม ยกตัวอย่างเหตุการณ์ปัจจุบัน เพราะได้ประโยชน์โดยตรงกับผู้ฟัง และอาจจะให้มีมุขตลกแทรกก็เป็นได้ เพราะทำให้ผู้ฟังไม่เครียดและง่วงนอน นอกจากนี้ก็เล่านิทานก็ดีจะได้เป็นตัวอย่าง

พระมหาธำรงค์ วิธีการใดที่ท่านเห็นว่าไม่สมควรที่พระสงฆ์จะนำมาใช้ประกอบการแสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม วีดีโอเพราะทันสมัยเกินไปจะทำให้ไม่น่าเชื่อถือและน่าศรัทธา วีดีโอขาดการควบคุมเนื้อหา เสียงดนตรีเห็นว่าไม่เหมาะสมต่อการแสดงธรรมจะทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ และทำให้ใช้เวลาในการแสดงธรรมเพิ่มมากขึ้นจึงเห็นว่าไม่เหมาะ

พระมหาธำรงค์ ท่านต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในโอกาสใดบ้าง

ประชาชนผู้ฟังธรรม พระสงฆ์ควรแสดงธรรมทุกวันสำคัญทางศาสนาและวันหยุดราชการ

พระมหาธำรงค์ โอกาสใดบ้างที่ท่านเห็นว่า ไม่เหมาะที่พระสงฆ์จะแสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม วันสำคัญเกี่ยวกับบ้านเมืองและงานรื่นเริงเพราะเห็นว่าไม่เหมาะในการแสดงธรรม ได้ประโยชน์จากการฟังธรรมน้อย คนส่วนใหญ่จะให้ความสนใจน้อย เช่น งานวันเกิด งานแต่งงาน วันสงกรานต์ วันปีใหม่ วันตรุษจีน วันวาเลนไทม์ เป็นโอกาสที่ไม่เหมาะในการแสดงธรรมเพราะเป็นงานรื่นเริงและส่วนมาก จะมีเฉพาะหนุ่มสาวซึ่งไม่ค่อยสนใจฟังธรรมเท่าที่ควร มักจะมาเพื่อสนุกสนานมากกว่า

พระมหาธำรงค์ ช่วงเวลาใดบ้าง ที่ท่านต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม ที่วัดพระสงฆ์ควรแสดงธรรม ช่วงเวลาเช้าประมาณ 8.00 น. – 9.00 น. และบ่าย เวลาประมาณ 13.00-14.00 น. เพราะสะดวกไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับการตระเตรียมอาหาร ที่จะถวายพระ พระสงฆ์ควรแสดงธรรมทางสื่อวิทยุในช่วงเวลาตอนค่ำคือเวลาประมาณ 18.00 – 19.00 น. และรองลงมาคือเวลาตอนใกล้สว่างและตอนเช้าก่อนไปทำงาน พระสงฆ์ควรแสดงธรรมทางสื่อโทรทัศน์ ในเวลาช่วงเช้าก่อนประชาชนจะไปทำงานและช่วงค่ำหลังจากเลิกงาน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วังท่าพระ

พระมหาธำรงค์ ท่านต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมใช้เวลานานเท่าไร

ประชาชนผู้ฟังธรรม พระสงฆ์ควรแสดงธรรม ประมาณ 30 – 60 นาที ไม่เกินไปจากเวลานี้เพราะจะเกิดความเบื่อได้ และไม่ควรน้อยกว่า 20 นาทีเพราะจะทำให้ไม่ได้สาระ

พระมหาธำรงค์ ท่านอยากให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยใช้รูปแบบใด

ประชาชนผู้ฟังธรรม พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้ธรรมาสน์เดียว ซึ่งดูแล้วน่าเชื่อถือ แต่ถ้าเป็นไปได้ควรให้มีการซักถามด้วยจะยิ่งดีเพราะจะทำให้ไม่เกิดความกังขา

พระมหาธำรงค์ รูปแบบใดบ้างที่ท่านไม่ต้องการให้พระสงฆ์นำมาแสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม พระสงฆ์ไม่ควรยืนแสดงธรรมเพราะไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา

กลุ่มที่ 2 คือการจัด สนทนากลุ่มประชาชนที่มาวัดโคนอน ตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยได้จัดการสนทนากลุ่มเมื่อวันอาทิตย์ ที่ 13 ตุลาคม 2545 ในระหว่างเวลา 13.00 – 16.00 น. ใช้ศาลาหอสมุดวัดโคนอนเป็นสถานจัดสนทนากลุ่ม ซึ่งมีผู้เปิดการสนทนากลุ่ม 1 ท่าน คือ พระมหาธำรงค์ สมาธิ และมีผู้ช่วยบันทึกการสนทนากลุ่มคือ นายเสริมศักดิ์ อ่อนคง ต่อจากนั้นผู้ดำเนินการสนทนกลุ่มก็ได้แนะนำตัวเองให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้รู้จัก ตลอดถึงแนะนำผู้บันทึกการสนทนากลุ่มให้รู้จักด้วย เพื่อให้เกิดการคุ้นเคย ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้แนะนำตัวเองโดยจัดตำแหน่งผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มตามลำดับเลขที่และชื่อตามแผนผังที่นั่งตามรูป

ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำวิจัยเรื่อง ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งเป็นรายด้าน 8 ด้านคือ ด้านพระธรรมกถึก เนื้อหาธรรม สถานที่แสดงธรรม วิธีการแสดงธรรม โอกาสในการแสดงธรรม ช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ระยะเวลาในการแสดงธรรม และรูปแบบในการแสดงธรรม ซึ่งเป็นกรณีศึกษาในพื้นที่วัดในเขตจังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ซึ่งประชาชนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ได้กรอกข้อมูลรายละเอียดส่วนตัว จำนวน 9 ข้อ ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย ความถี่ของการมาวัดและฟังธรรม และสถานที่ฟังธรรม ต่อจากนั้นจึงให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้แสดงความคิดเห็นครบทุกคน ตามหัวข้อสนทนาทั้ง 8 ด้าน และผู้ช่วยบันทึกการสนทนากลุ่มได้จดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการสนทนาทุกขั้นตอน ก่อนการจบการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ได้ซักถามและตั้งคำถามให้ผู้ดำเนินการอภิปรายตอบคำถาม ในเรื่องเกี่ยวกับการอภิปรายและเรื่องที่นอกเหนือจากประเด็นสนทนากลุ่มได้

การสนทนากลุ่มได้ดำเนินมาอย่างเรียบร้อย และจบการสนทนา โดยผู้ดำเนินการสนทนาได้กล่าวแสดงความขอบคุณผู้เข้าร่วมสนทนาทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็น ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ต่อการทำวิจัยในครั้งนี้ พร้อมกันนี้ผู้ดำเนินการอภิปรายก็ได้มอบของที่ระลึกให้กับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มทุกท่าน และผู้ดำเนินการอภิปรายยังได้แสดงความขอบคุณท่านเจ้าอาวาสวัดโคนอน ที่ได้ให้ความสะดวกเรื่องสถานที่และได้กล่าวคำเชิญชวนและนัดแนะให้ประชาชนที่มาฟังธรรมที่วัดได้มาร่วมสนทนากลุ่มกันอย่างพร้อมเพรียง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

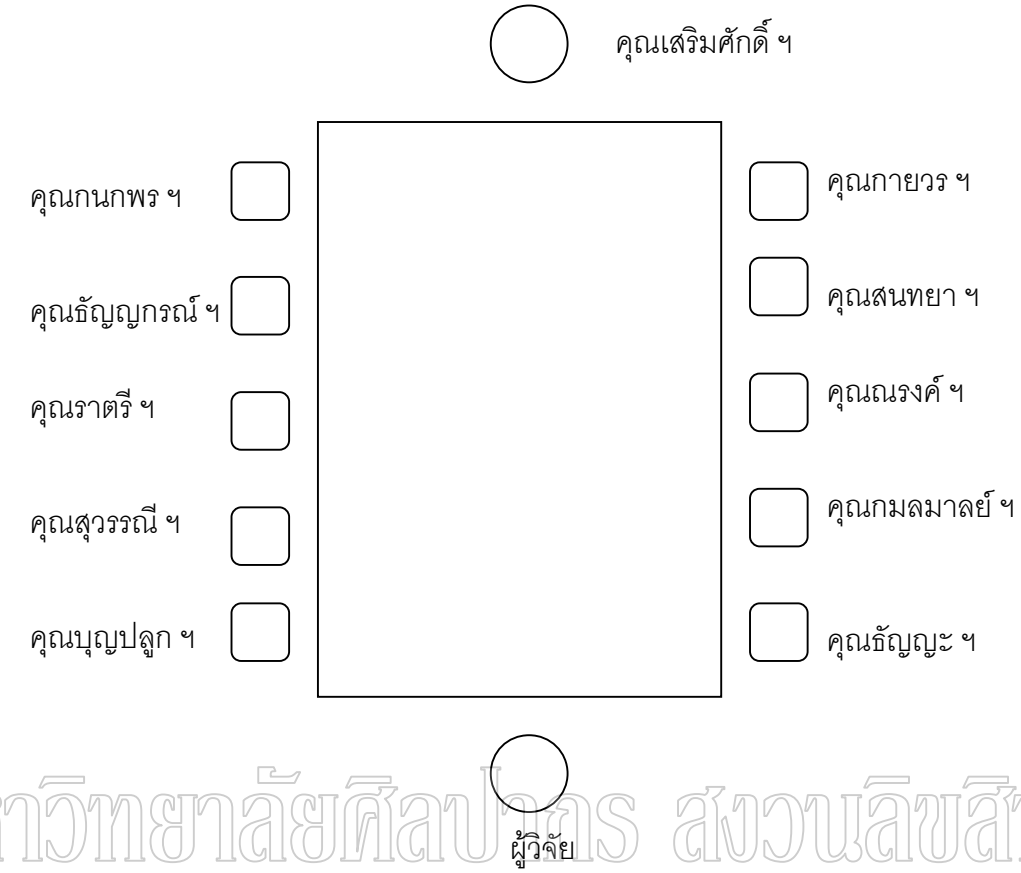

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แผนภูมิที่ 5 แผนผังที่นั่งการสนทนากลุ่มวัดโคนอน

สรุปการสนทนากลุ่ม
ประชาชนที่มาฟังธรรมะที่วัดโคนอน
ตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
วันอาทิตย์ ที่ 13 ตุลาคม 2545 เวลา 13.00 – 16.00 น.

พระมหาธำรงค์	ขอแนะนำคณะผู้วิจัย ซึ่งประกอบด้วย คุณเสริมศักดิ์ อ่อนคง ผู้ช่วยบันทึกข้อมูล และ อาตมา พระมหาธำรงค์ สมาธิ ผู้วิจัย และขอให้ญาติโยมทุกท่านได้แนะนำตนเองด้วยครับ
ประชาชนที่มาวัด	ได้แนะนำตนเองจนครบทุกท่าน
พระมหาธำรงค์	เนื่องจากอาตมาได้ทำวิจัยเรื่อง ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ในด้านต่างๆ คือ ด้านพระสงฆ์ผู้แสดงธรรม ด้านเนื้อหาที่พระสงฆ์แสดงธรรม ด้านสถานที่แสดงธรรม ด้านวิธีการแสดงธรรม ด้านโอกาสในการแสดงธรรม ด้านช่วงเวลาที่ใช้ในการแสดงธรรม ด้านระยะเวลาในการแสดงธรรม ด้านรูปแบบในการแสดงธรรม ซึ่งเมื่อได้ทราบความต้องการของประชาชนแล้ว พระสงฆ์ก็จะสามารถนำไปปรับปรุงการแสดงธรรมให้ตรงกับความต้องการของประชาชน สาเหตุที่เลือกเอาวัดกระโจมทองเพราะเห็นว่าเป็นวัดที่ประชาชนมาฟังธรรมะที่วัดกันเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในวันหยุด คือวันอาทิตย์ จึงขอรบกวนญาติโยมได้กรอกข้อมูลส่วนตัวลงในประเด็นสนทนากลุ่มที่แจกให้
ประชาชนที่มาวัด	กรอกข้อมูลส่วนตัวจนเสร็จสิ้น
พระมหาธำรงค์	ท่านต้องการพระสงฆ์ผู้แสดงธรรมที่มีลักษณะเช่นไรบ้าง
ประชาชนที่มาวัด	พระสงฆ์ที่แสดงธรรม ต้องมีความสำรวมในการเทศน์ ควรใช้ภาษาที่ฟังแล้วเข้าใจง่าย ชัดเจน ความรู้และพรรษาเป็นส่วนประกอบ
พระมหาธำรงค์	บุคลิกลักษณะเช่นไรของพระสงฆ์ผู้แสดงธรรมที่ท่านไม่ต้องการ
ประชาชนผู้ฟังธรรม	พระสงฆ์ที่ไม่ค่อยสำรวม และพูดจาไม่สุภาพ
พระมหาธำรงค์	ท่านเห็นว่าพระสงฆ์ควรแสดงธรรมเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ประชาชนผู้ฟังธรรม พระสงฆ์ควรแสดงธรรมที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของฆราวาสในปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชนได้ ซึ่งอาจรวมถึงการนั่งสมาธิเป็นต้น

พระมหาธำรงค์ ท่านเห็นว่าพระสงฆ์ไม่ควรแสดงธรรมเกี่ยวกับเรื่องอะไร

ประชาชนผู้ฟังธรรม เรื่องเกี่ยวสีกา แลเรื่องส่วนตัว เพราะมีความคิดว่าจะทำให้ไม่น่าศรัทธา

พระมหาธำรงค์ ท่านอยากให้พระสงฆ์ใช้สถานที่ใดเป็นสถานที่แสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม ศาลาการเปรียญเป็นสถานที่เหมาะสมที่สุดเพราะเป็นสถานที่กว้างขวาง อากาศถ่ายเทได้ดี ส่วนสถานที่อื่นๆ ก็คงสามารถแสดงธรรมได้แต่คงไม่สะดวกเท่าศาลาการเปรียญ

พระมหาธำรงค์ สถานที่ใดบ้างที่ท่านเห็นว่าไม่เหมาะที่พระสงฆ์จะแสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม สถานบันเทิงต่าง ตลอดจนสถานที่มีคนพลุกพล่าน พระสงฆ์ไม่ควรแสดงธรรมะ เพราะประชาชนไม่สนใจฟัง

พระมหาธำรงค์ ท่านเห็นว่าพระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้วิธีการใดจึงจะเหมาะสมที่สุด

ประชาชนผู้ฟังธรรม ยกตัวอย่างเหตุการณ์ปัจจุบัน เพราะเข้าใจได้ง่ายเห็นตัวอย่างได้ชัดเจน และมีมุขตลกแทรกก็ดีแต่ไม่ควรมากจนเกินไป

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

พระมหาธำรงค์ วิธีการใดที่ท่านเห็นว่าไม่สมควรที่พระสงฆ์จะนำมาใช้ประกอบการแสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม วีดีโอเพราะทันสมัยเกินไปจะทำให้ไม่น่าเชื่อถือและน่าศรัทธา การแสดงธรรมแบบเดิมดีอยู่แล้ว

พระมหาธำรงค์ ท่านต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมในโอกาสใดบ้าง

ประชาชนผู้ฟังธรรม พระสงฆ์ควรแสดงธรรมทุกวันสำคัญทางศาสนาและวันหยุดต่างๆ

พระมหาธำรงค์ โอกาสใดบ้างที่ท่านเห็นว่า ไม่เหมาะที่พระสงฆ์จะแสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม วันสำคัญเกี่ยวกับบ้านเมืองและงานรื่นเริงต่างๆ เพราะงานรื่นเริงมีอบายมุขหลายอย่าง เช่นสุราเป็นต้น

พระมหาธำรงค์ ช่วงเวลาใดบ้าง ที่ท่านต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรม

ประชาชนผู้ฟังธรรม ที่วัดพระสงฆ์ควรแสดงธรรม ช่วงเวลาเช้าประมาณ 8.00 น. – 9.00 น. และบ่าย เวลาประมาณ 13.00-14.00 น. เพราะสะดวกไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับการตระเตรียมอาหาร ที่จะถวายพระ

พระสงฆ์ควรแสดงธรรมทางสื่อวิทยุในช่วงเวลาตอนค่ำคือเวลาประมาณ 18.00 – 19.00 น. และรองลงมาคือเวลาตอนใกล้สว่างและตอนเช้าก่อนไปทำงาน

	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมทางสื่อโทรทัศน์ ในเวลาช่วงเช้าก่อนประชาชนจะไปทำงานและช่วงค่ำหลังจากเลิกงาน
พระมหาธำรงค์	ท่านต้องการให้พระสงฆ์แสดงธรรมใช้เวลานานเท่าไร
ประชาชนผู้ฟังธรรม	พระสงฆ์ควรแสดงธรรม ประมาณ 30 – 60 นาที ไม่เกินไปจากเวลานี้เพราะจะเกิดความเบื่อได้ และไม่ควรน้อยกว่า 20 นาทีเพราะจะทำให้ไม่ได้สาระ
พระมหาธำรงค์	ท่านอยากให้พระสงฆ์แสดงธรรมโดยใช้รูปแบบใด
ประชาชนผู้ฟังธรรม	พระสงฆ์ควรแสดงธรรมโดยใช้ธรรมาสน์เดียว ซึ่งดูแล้วน่าเชื่อถือ
พระมหาธำรงค์	รูปแบบใดบ้างที่ท่านไม่ต้องการให้พระสงฆ์นำมาแสดงธรรม
ประชาชนผู้ฟังธรรม	พระสงฆ์ไม่ควรยืนแสดงธรรมเพราะไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล พระมหาธำรงค์ สมาธิ

ที่อยู่ วัดชลอ ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 11130
โทร. 0-1453-7267

ที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ กรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2533 สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก ณ วัดประสิทธิชัย จังหวัดตรัง

พ.ศ. 2537 สอบไล่ได้เปรียญธรรม 3 ประโยค ณ วัดประสิทธิชัย จังหวัดตรัง

พ.ศ. 2542 สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตร์บัณฑิต (มนุษยศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2543 ศึกษาต่อระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2542 ดำรงตำแหน่งเลขานุการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดชลอ ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ. 2545 ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ กรุงเทพมหานคร